

(Registered according to Act XV of 1867.)

(All rights reserved by the publisher.)

THE
PRACHINA-LEKHA-MALA

OR

A COLLECTION OF

Ancient Historical Records.

Vol. I.

EDITED BY

MAHĀHOPĀDHYĀYA PĀNDIT DURGĀPRASĀD

AND

KĀSĪNĀTH PĀNDURANG PARAB.

913.54-1

DJP

PRINTED AND PUBLISHED

BY

TUKARAM JAVAJI

! PROPRIETOR OF "JAVAJI DADAJI'S NIRMAYA-SAGARA" PRESS.

BOMBAY.

1892.

Price 1½ Rupee.

प्राचीनलेखमाला

(प्रथमो भागः ।)

जयपुरमहाराजाश्रितेन पण्डितव्रजलालसूनुना
महामहोपाध्यायपण्डितदुर्गाप्रसादेन,
परवोपाद्वेन पाण्डुरङ्गतनूभुवा
काशीनाथशर्मणा च
संशोधिता ।

सा च

मुम्बय्यां निर्णयसागराख्ययन्त्रालये तदधिपतिना मुद्राक्षरैरङ्कयित्वा
प्राकाश्यं नीता ।

१८९२

(अस्य ग्रन्थस्य पुनर्मुद्रणादर्शवर्षे सर्वेया निर्णयसागरयन्त्रालयाधि-
पतेरेवाधिकारः ।)

मूल्यं ?॥ रुप्यकः ।

प्राचीनलेखमालाया अनुक्रमणी

लेखाङ्काः ।

१. धारानगराधिपसुप्रसिद्धभोजमहीपतेः पितामहस्य वाक्पति- राजस्य दानपत्रम्	१
२. धारानगराधिपतेः सुप्रसिद्धस्य भोजनरेन्द्रस्य दानपत्रम्	४
३. धारानगराधिपतिसुप्रसिद्धभोजमहीपतेर्वश्यस्यार्जुनवर्मदेवस्य दानपत्रम्	६
४. राष्ट्रकूटोद्भवभरुकच्छाधिपतेः श्रीमदकालवर्षदेवसूनोः श्रीधु- वराजदेवस्य दानपत्रम्	९
५. राष्ट्रकूटोद्भवलाटदेशाधीश्वरकर्कराजमहीपतेर्दानपत्रम्	१७
६. राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य चतुर्थगोविन्दनृपतेर्दानपत्रम्	३३
७. चौलुक्यवंशोद्भवस्य लाटदेशाधिपतेः खिलोचनपालस्य दानपत्रम्	२७
८. श्रीधरणीवराहाख्यमहीपतेर्दानपत्रम्	३२
९. राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयकर्कराजस्य दानपत्रम्	३५
१०. राणासमरसिंहस्य प्रशस्तिः	३९
११. राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयप्रभूतवर्षमहीपतेर्दानपत्रम्	४७
१२. मथनदेवमहीपतेर्दानपत्रम्	५३
१३. श्रीपृथ्वीकोङ्कणिमहाराजस्य दानपत्रम्	५५
१४. यादववंशोद्भवस्य वीरवल्लालदेवमहीपतेर्दानपत्रम्	५९
१५. गुप्तवंशोद्भवस्य श्रीमहामवगुप्तदेवस्य दानपत्रम्	६६
१६. चालुक्यवंशोद्भवस्य श्रीचुलकेशिनः शिलालेखः	६८
१७. वलभीप्रमोर्महाराजध्रुवसेनस्य दानपत्रम्	७२
१८. शिलाहारवंशोद्भवस्य श्रीछित्तराजदेवस्य दानपत्रम्	७४
१९. श्रीविष्णुगोपवर्मणो महीपतेर्दानपत्रम्	७७
२०. अविनीतमहीपतेर्दानपत्रम्	७८

२१. ग्वाल्हेरनगरोपकण्ठस्थितगिरिदुर्गे पञ्चनाभदेवालये समुत्कीर्णा प्रशस्तिः	....	....	....	....	....	....
२२. कान्यकुब्जाधीशविजयचन्द्रमहीपतिसूनुधुवराजजयचन्द्रस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	....	९
२३. कान्यकुब्जेश्वरश्रीजयचन्द्रमहीपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	....	....	१०
२४. महाराजश्रीमहेन्द्रपालस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	....	१०१
२५. महाराजश्रीविनायकपालस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	....	१०२
२६. मन्दसोरनगरस्थसूर्यमन्दिरप्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१०३
२७. मन्दसोरनगरकूपस्थितप्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१०४
२८. यशोधर्ममहीपतेः प्रशस्तिः	....	....	....	....	....	११२
२९. श्रीनारायणपालदेवस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	....	११६
३०. बलभीप्रभोः श्रीधरसेनमहीपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	....	....	११८
३१. बौद्धगयामन्दिरस्थशिलालेखः	....	....	....	....	....	१२२
३२. कोटाप्रान्तस्थविहारप्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१२५
३३. भरतपुरदेशान्तर्वर्तिव्यानानगरस्थप्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१२७
३४. सत्यवर्ममहीपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	....	....	१२९
३५. चालुक्यवंशोद्भूतराजराजापरनामश्रीविष्णुवर्धनमहीपतेर्दान- पत्रम्	....	....	....	....	....	१३०
३६. कुलोत्तुङ्गचोडदेवमहीपाश्रितकाटदण्डाधिनाथस्य दानपत्रम्	....	....	....	....	....	१३१
३७. श्रीभद्रबाहुप्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१३८
३८. श्रीमल्लिपेणप्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१४३
३९. यादववंशोद्भूतकृष्ण(कहर)महीपालामात्यमल्लिसेहिदानपत्रम्	....	....	....	....	....	१४४
४०. नेपालमहीपालसिद्धिर्वासिहमल्लस्य प्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१५५
४१. नेपालपालस्य श्रीजयदेवमहीपतेः प्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१६१
४२. प्रतापमल्लनृपतिप्रासादप्रशस्तिः	....	....	....	....	....	१६६
४३. नेपालक्षितिपालवंशावलिः	....	....	....	....	....	१७१
	....	....	....	....	....	१७३

४४. द्रविडदेशपालविजयभूपालदानपत्रम्	....	....	....	१७८
४५. कुमारपालकारितवडनगरप्राकारप्रशस्तिः	....	....	....	१८१
४६. कुरुक्षेत्रप्रान्तवर्तिपृथूदकक्षेत्रस्थविष्णुमन्दिरप्रशस्तिः	....	....	....	१८६
४७. सोमनाथक्षेत्रस्थस्य कस्यचन प्राप्तादस्य प्रशस्तिः	....	....	....	१८९
४८. मालवमहोपालप्रशस्तिः	....	....	....	१९७
४९. कम्बोजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः	....	....	....	१९९
५०. कम्बोजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः (द्वितीया)	....	....	....	२०२
५१. मल्लपुरस्थशिवालयप्रशस्तिः	....	....	....	२०४
५२. चालुक्यवीरचोडमहोपतेर्दानपत्रम्	....	....	....	२०५
५३. चालुक्यविष्णुवर्धनमहाराजदानपत्रम्	....	....	....	२१२
५४. श्रीवदरिकाश्रमयात्रान्तर्गतपण्डकेश्वरमन्दिरोपलब्धदानपत्रम्	....	....	....	२१६
५५. सुप्रसिद्धश्रीवीरयुक्तरायमुतहरिहरमहाराजस्य दानपत्रम्	....	....	....	२१८
५६. श्रीलक्ष्मीवर्गदेवानां शासनपत्रम्	....	....	....	२२२
५७. श्रीमदमोघवर्षदेवापराभिधानश्रीमद्वाक्पतिराजदेवानां शासन- पत्रम्	....	....	....	२२४
५८. श्रीशिवसिंहदेवनृपतीनां शासनपत्रम्	....	....	....	२२५
५९. गादववंशभूषणरामभूपतिदानपत्रम्	....	....	....	२२७
६०. राज्ञः श्रीशिवसिंहदेवस्य दानपत्रम्	....	....	....	२३३
६१. वज्रभीमभोः प्रथमशिखादित्यस्य दानपत्रम्	....	....	....	२३५
६२. श्रीधुवराजदेवस्य शासनपत्रम्	....	....	....	२३७

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीकृष्णराजदेवपादानुध्यातप-
रमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीवैरिसिंहदेवपादानुध्यातपरमभट्टा-
रकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीसीयकदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहारा-
जाधिराजपरमेश्वरश्रीमदमोववर्षदेवापराभिवानश्रीमद्राक्षपतिराजदेव-
श्वोवह्मश्रीवह्मनरेन्द्रदेवः कुशली श्रीनर्मदातटे गर्दभपानीयभोगे
गर्दभपानीयसंचन्विनि उत्तरस्यां दिशि पिप्परिकानाम्ना तडारे समुपगतान्स-
मस्तराजपुरुषान्वाह्मणोत्तरान्प्रतिवाप्तिपट्टकिलर्जनपद्मादींश्च बोधयति—
अस्तु वः संविदितम्, यथा तडारोऽयमस्माभिः आघातः...पूर्वस्यां दिशि

१. 'त्रिवेकायत्तताज्येन राजेय रत्नमालांका' । रत्नमालांकां विदुः सत्तल-
कृतिः ॥' इति प्रज्ञोत्तररत्नमालाकर्तायमेवामोघैर्वर्णः कोक्षेऽस्यां वेति सदेहः. '२. वाक्प-
तिराज इति मुञ्जस्यैव नामान्तरं माति. दशरूपान्वलाके चतुर्ष्वपरिच्छेदे 'प्रणयमुपितां
दद्या देवी—' इत्यादिश्लोकः श्रीवाक्पतिराजदेवनाम्ना समुद्धृतः. तत्रैव च पुनरयमेव श्लोकः
श्रीमुञ्जनाम्ना समुद्धृतः. एवं पिङ्गलसूत्रेऽस्ती. हलायुधेन—'मन्त्रज्ञकुलीनः प्रलीनस्तुमन्त-
चक्रनुतचरणः । सकलसुकृतकपुङ्गवः श्रीमान्मुञ्जभिरुजयेति ॥', 'जयति, मुञ्जैकवीरः
सीरायुधतुलितविपुलबलविभवः । अनन्तरं रत्नमालांकात्तत्तलकृतिरुजयति चम्पाधिपो मुञ्जः ॥', 'स
जयति वाक्पतिराजः, सकलाधिमनोरथं रक्तपतङ्गः । प्रत्योद्येभूतपापिवलक्ष्मीदृष्टहरण-
दुर्लभितः ॥' एतासूद्राहतास्वार्थस्वार्थादये मुञ्ज इति, ततोयायां यो च वाक्पतिराज इति
नामास्ति. अयं चैतदानपत्रस्य संवत्सरे (१०३१), 'सुभाषितैरत्नसंदोहाख्यग्रन्थान्ते
जनेनामितगतियतिना 'समाह्वये' पूतत्रिदिवसति विरक्तनृपे सहस्रे वर्षाणां प्रभवति हि
पञ्चाशदधिके (११०५०) । समाप्त पश्यमाप्रवतिः धरेणि मुञ्जैकपती सिते पक्षे पापे
बुधहितमिदं शास्त्रमनघम् ॥' इत्युक्ते. मुञ्जमहोपातिराज्यसमये च स्वल्पमेवान्तरमास्ति,
तस्मादस्ति वाक्पतिराज इति मुञ्जस्य नामान्तरमिति माति. मुञ्जो भोजस्य पितृव्य आसी-
दिति भोजप्रत्योक्तिस्तु' प्रमाणान्तरमावाधातिभवेया. वाक्पतिराजसमये उज्जयि-
न्येव राजधान्यासीदित्यस्मादानपत्रान्तः, 'अस्ति क्षिताकुञ्जयिनोति नाम्ना पुरी विहाय-
स्यमरावतीव । वरन्ध्रस्यस्यां पदमिन्द्रकल्पो महीपतिर्वाक्पतिराजदेवः ॥' इत्यस्मात्प-
रिमलकविप्रणीतनवसाहस्राक्षरितकाव्ये (१११०) श्लोकाच्च प्रतीयते. धोरानगरी तु भो-
जदेवेनैव राजधानीव नीता. 'कविर्वाक्पतिराजधीभवभूत्यादिसंवितः । जितो ययौ यज्ञो-
वर्मा तदुपस्तुतिवन्दिताम् ॥' (४११४५) इति राजतरङ्गिण्या वर्णितो गौडव्याख्यप्रा-
कृतकाव्यकर्ता श्रीरामलयाधिशिष्यः कान्यकुब्जाधीशयशोवर्मनरेन्द्राश्रितो वाक्पतिराज-
कविः ख्रिस्तान्दसप्तमशतकोत्तरार्धसमुद्धृत इत्यस्माद्रिमः. ३. 'यथा' इत्यारभ्य 'लक्षि-
ताभिः' एतावत्पर्यन्तमनन्वित इवायं लेखः.

अगारवाहला मर्यादा, तयोत्तरस्यां दिशि चिखिष्ठिकासत्कगर्तायासमा-
यता मर्यादा, तथा पश्चिमदिशि गर्दभनदीमर्यादा, तथा दक्षिणस्यां
दिशि श्रीपेशाचदेवतीर्यमर्यादा, एवं चतुराधाटोपलक्षिताभिरेकात्रिंशसा-
हस्तिकसंवत्सरेऽस्मिन् भाद्रपदशुक्लचतुर्दश्यां पवित्रकपर्षणि श्रीमदुज्जयि-
नीसमावासितैः शिवतडागाम्भसि स्नात्वा चराचरगुरुं भगवन्तं भवानीपति-
मभ्यर्च्य सत्सारस्यासारतां दृष्ट्वा

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विषयोपभोगः ।

प्राणास्तृणाग्रजलचिन्दुसमा नराणां

धर्मः सखा परमहो परलोक्याने ॥

अमत्संसारचक्राग्रधोराधारामिमां श्रियम् ।

प्राप्य ये न ददुस्तेषो पश्चात्तोपः परं फलम् ॥’

इति जगत्तो विनश्वरं सकलमिदंमाकलय्य उपारिलिखिततडारः स्वसीमवृ-
ण्काष्ठश्रुतिगोचरपर्यन्तः सवृक्षमालाकुलः सहिरण्यभागभोगः सौपरिकरः
सर्वादायसमेतः अहिच्छन्नविनिर्गताय धामदक्षिणप्रपन्नाय ज्ञानविज्ञानसंप-
न्नाय श्रीमद्वसन्ताचार्याय श्रीधनिकपण्डितसूनुवे मातापित्रोरात्मनश्च पुण्य-
यशोभिदृढये अदृष्टफलमङ्गीकृत्य आचन्द्रार्कीर्णवसितिसमकाल परया भ-
क्त्या शासनेनोदकपूर्वं प्रतिपादित इति मत्वा तन्निवासेजनपदैर्यथादीयमा-
नभागभोगकरहिरण्यादिकं सर्वमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वदास्मै समुपनेत-
व्यम् । सामान्यं चैतत्पुण्यफलं बुद्धास्मद्वंशजैरन्यैरपि भाविभोक्तृभिरस्म-
त्प्रदत्तधर्मादायोऽयमनुमन्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्ययान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधु पुनराददीत ॥

अस्मत्कुलक्रममुदारमुदाहरद्भि-

रन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।

लक्ष्म्यास्तडित्सलिलबुद्बुदचञ्चलाया

दान फलं परयशःपरिपालनं च ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्या नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

इति ॥ सं० १०३१ भाद्रपदसुदि १४ स्वयमाज्ञादायकश्चात्र श्री-
कण्ठपैकः । स्वहस्तोऽयं श्रीवाकपतिराजदेवस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी ६ । ५१-५२)

(२)

धारानगराधिपतेः सुप्रसिद्धस्य भोजनरेन्द्रस्य
दानपत्रम् ।

जयति व्योमकेशोऽसौ यः सर्गाय विमर्ति ताम् ।

ऐन्दवीं शिरसा लेखां जगद्बीजाङ्कुराकृतिम् ॥

तन्वन्तु वः स्मरारातेः कल्याणमनिशं जटाः ।

कल्पान्तसमयोद्दामतडिद्वलयपिङ्गलाः ॥

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीसीयकदेवपादानुध्यातपरमभ-
ट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीवाकपतिराजदेवपादानुध्यातपरमभट्टा-
रकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीसिन्धुराजदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकम-

१ हस्ताक्षराणि वाक्पतिराजदेवस्येति तात्पर्यम्. २ सिन्धुराजपर्यन्तमप्युज्ज-
यिन्येव राजधान्यासीत्. 'अस्ति क्षिताकुञ्जयिनीति नाम्ना' इत्यादि प्रथमलेखाटिप्पणलि-
खितश्लोकानन्तरं नवसाहस्राङ्कचरिते चत्वारिंशच्चतुर्दशकुञ्जयिनी वाणता. तदनन्तरम्
'राजास्ति तस्या स कुलाचलेन्द्रनिजुक्तविश्रान्तयशस्तरत्न. । भास्वान्प्रहाणामिव भूप-
तीनामवाप्तसीद्व्यां धुरि सिन्धुराजः ॥ (१ । ५८)', 'दोषन्दनानोक्तहमाप्य यस्य समुद्र-
सत्सान्द्रयशःप्रसूना । गतातिशृङ्खितललीलेव निषद्धमृता परमारलक्ष्मी ॥ (१ । ७७)'
इत्युज्जयिन्यामिव सिन्धुराजोऽपि वाणित. सिन्धुल, सिन्धुलक, इति नामद्वयेनापि
वर्चितसिन्धुराजनिर्देश. नवसाहस्राङ्कचरितं च परिमलेन सिन्धुराजसमय एव निमित्तम्.

हाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीभोजदेवः कुशली नागहृदपश्चिमपथकान्तःपाति
वीराणके समुपगतान्समस्तराजपुरुषान्ब्राह्मणोत्तरान्प्रतिनिवासिर्षट्किल-
जनपदादींश्च समादिशति—अस्तु वः संविदितम्, यथा अतीताष्टसप्तत्य-
धिकसाहस्रिकसंवत्सरे माघासिततृतीयायां रवाबुदगयनपर्वणि कल्पि-
तहलानां लेख्ये श्रीमद्धारायामवस्थितैरस्माभिः स्नात्वा चराचरगुरुं भग-
वन्तं भवानीर्पाति समम्यर्च्य संसारस्यासारतां दृष्ट्वा

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विषयोपभोगः’ ।

प्राणास्तृणाग्रजलबिन्दुसमा नराणां

धर्मः, संखा परमहो परलोक्याने ॥

भ्रमत्संसारचक्राग्रधाराधाराभिर्मां श्रियम् ।

प्राप्य ये न ददुस्तेषां पश्चात्तापः परं फलम् ॥’

इति जगतो विनश्वरं स्वरूपमाकलय्य उपरिलिखितग्रामः स्वसीमातृणा-
गोचरयूतिपर्यन्तः सहिरण्यभागभोगः सोपारेकरः सर्वादायसमेतः ब्राह्म-
णधनपतिभट्टाय भट्टगोविन्दमुताय बहुचाश्वलायनशाखाय त्रिप्रवराय
वेष्टवष्टप्रतिबद्धश्रीवादाविनिर्गतराधसुरसङ्गकर्णाटाय मातापित्रोरात्मनश्च
पुण्ययशोभिरुद्धये अट्टफूलैर्मङ्गौरुत्वा आचन्द्रार्कार्णवक्षितिसमकालं
यावत्परया भक्त्या शासनेनोदकपूर्वं प्रतिपादित इति मत्वा यथादीयमा-
नमागभोगकरहिरण्यादिकमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वमस्मै समुपनेतव्यम् ।
सामान्यं चैतत्पुण्यफलं बुद्धास्मद्वंशजैरन्यैरपि भाविभोक्तृभिरस्मत्प्रदत्त-
धर्मादायोऽयमनुमन्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानोह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

अस्मत्कुलक्रममुदारमुदाहराद्भि-

रन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।

लक्ष्म्यास्तडित्सलिलबुद्बुदचञ्चलाया

दानं फलं परयशःपरिपालनं च ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलाम्बुविन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्वा नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥'

इति ॥ संवत् १०७८ चैत्रसुदि १४ स्वयमाज्ञामङ्गलं महाश्रीः । सहस्रो-

ऽयं श्रीभोजदेवस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी ६।५३-५४)

(३)

धारानगराधिपतिसुप्रसिद्धभोजमहीपतेर्वैश्यस्या-

जुनवर्मदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ नमः पुरुषार्थचूडामणये धर्माय ।

प्रतिबिम्बनिभादूमेः कृत्वा साक्षात्परिग्रहम् ।

जगदाहादयन्दिश्याहिजेन्द्रो मङ्गलानि वः ॥

जीयात्परशुरामोऽसौ क्षत्रैः क्षुण्णं रणाहतैः ।

सर्व्यार्कबिम्बमेवोर्वीदातुर्यस्यैति तौम्रताम् ॥

येन मन्दोदरीबाणवारिभिः शमितो मृधे ।

प्राणेश्वरीवियोगाग्निः स रामः श्रेयसेऽस्तु वः ॥

भैमिनापि धृता मूर्ध्नि यत्पौदाः स युधिष्ठिरः ।

वंशाद्येनेन्दुना जीयात्स्वतुल्य इव निर्मितः ॥

१. दानवीराणां पारशुरामयुधिष्ठिराणां वर्णनं दानपत्रारम्भे समुचितमेव. प्रथमश्लोके च प्रतिमहीपतेर्द्विजराजस्य वर्णनम्. २. दानपत्रत्वम्. ३. शत्रुता, वृकोदरेण च. ४. रसमयध्वरणाश्च.

परमारकुलोत्तंसः कंसजिन्महिमा नृपः ।
 श्रीभोजदेव इत्यासीन्नासीराक्रान्तभूतलः ॥
 यद्यशश्चन्द्रिकोदयोते दिगुत्सङ्गतरङ्गिते ।
 द्विपत्रपयशःपुञ्जपुण्डरीकैर्निमीलितम् ॥
 ततोऽभूदुदयादिसो नित्योत्साहैककौतुकी ।
 असाधारणवीरश्रीरश्रीहेतुविरोधिनाम् ॥
 महाकलहकल्पान्ते यस्योदामभिराशुगैः ।
 कति नोन्मूलितास्तुङ्गा भूभृतः कंटकोत्वणाः ॥
 तस्माच्छिन्नाद्विपन्मर्मा नरवर्मा नराधिपः ।
 धर्मान्युद्धरणे धीमानभूत्सोमा महीभुजाम् ॥
 प्रतिप्रभातं विप्रेभ्यो दत्तैर्ग्रामपदैः स्वयम् ।
 अनेकपदतां निन्ये धर्मो येनैकपादपि ॥
 तस्याजनि यशोवर्मा पुत्रः क्षत्रियशेखरः ।
 तस्मादजयवर्माभूजयश्रीविश्रुतः सुतः ॥
 तत्सूनुर्वीरमूर्धन्यो धन्योत्पत्तिरजायत ।
 गुर्जरोच्छेदनिर्बन्धो विन्ध्यवर्मा महाभुजः ॥
 धारयोद्धृतया सार्धं दधाति स्म त्रिधारताम् ।
 सांयुगीनस्य यस्यासिस्त्रातुं लोकत्रयोमिव ॥
 तस्यार्मुष्पायणः पुत्रः सुत्रामश्रीरथाशिपत् ।
 भूप. सुभटवर्मेति धर्मे तिष्ठन्महीतलम् ॥
 यस्य ज्वलति दिग्जेतुः प्रतापस्तपनद्युतेः ।
 दावाग्रिच्छद्गनाद्यापि गर्जन्गुर्जरपत्तने ॥

१. बाण, पानैध. २ राजान, पर्वताध. ३. सैन्यम्, नितम्बध. ४. धारया न
 गयो उद्धृतया उन्नति नीतया, ५. धाराद्वयं खड्गस्य, तृतीया च धारानगरो. ६. स्या-
 तयशोद्धव.

देवभूयं गते तस्मिन्नन्दनोऽर्जुनभूपतिः ।
 दोष्णा धत्तेऽधुना धात्रीवलयं वलयं यथा ॥
 बाललीलाहवे यस्य जैयसिंहे पलायिते ।
 दिक्पालहासव्याजेन यशो दिक्षु विजृम्भितम् ॥
 काव्यगान्धर्वसर्वस्वनिधिना येन सांप्रतम् ।
 भारवतरणं देव्याश्रके पुंस्तकवीणयोः ॥
 येन त्रिविधवीरेण त्रिधा पृच्छवितं यशः ।
 धवलत्वं दधुस्त्रीणि जगन्ति कथमन्यथा ॥

स एष नरनायकः सर्वभ्युदयो पगाराप्रतिजागरणके नर्मदोत्तरकूले
 हथिणावरग्रामे पूर्वराजदत्तावंशिष्ठायों भूमौ समस्तराजपुरुषान्बाह्मणो-
 त्तरान्प्रतिनिवासिपट्टकिलजनपदादींश्च बोधयति—अस्तु वः संविदितम्,
 यथा श्रीमदमेरेश्वरतीर्थावस्थितैरस्माभिर्द्विसप्तत्यधिकद्वादशशतसंवत्सरे मा-
 द्रपदपौर्णमास्यां चन्द्रोपरागपर्वणि रेवाकपिलयोः संगमे स्नात्वा भगवन्तं
 भवानीपतिमोकारं लक्ष्मीपतिं चक्रस्वामिनं चाम्यर्च्य संसारस्यासारतां
 दृष्ट्वा तथा हि—

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विषयोपभोगः ।

प्राणास्तृणाग्रजलबिन्दुसमा नराणां

धर्मः सत्त्वा परमहो परलोकयाने ॥’

इति सर्वं विमृश्यादृष्टफलमङ्गीकृत्य मुक्तावस्थूत्यानविनिर्गताय वाजसनेय-
 शाखाध्यायिने काश्यपगोत्राय काश्यपावत्सारनैभुवेति त्रिप्रवराय आवस-

१. अनेनैवार्जुनभूपतिना रसिवरजिनीसमाख्या अमरुतकटोका प्रणीतास्ति.
 ‘क्षिसागुम सुमद्वर्मनरेन्द्रसुनुरारप्रती जगति भोजगुलप्रदीप’ । प्रज्ञानवान-
 मरुतस्य कवेः प्रसारः श्वेराब्धतं (?) विष्णुतेऽर्जुनवर्मदेवः ॥’ अयं श्लोकस्तत्प्रारम्भे
 वर्तते. २. अथ गुजरातदेशाधिपतेः सिद्धराजजयसिंहादय एव कथिद्वाति. यतः
 सिद्धराजजयसिंहाजयं ११९९ विभ्रमसंवत्सरपर्यन्तमासीत्. एतदानपत्रं त्वस्मा-
 त्तरत्नराजसप्ततिवर्षानन्तरं लिखितम्. ३. ‘वीणापुस्तकधारिणीममयदा’ इत्यादि सर-
 स्वत्या वीणापुस्तकधारण प्रसिद्धमेव. ४. दयावीरेण, दानवीरेण, युद्धवीरेण च.

धिकदेहप्रपौत्राय पण्डितसोमदेवपौत्राय पण्डितजैत्रासिंहपुत्राय पुरोहितप-
ण्डितश्रीगोविन्दशर्मणे ब्राह्मणाय भूमिरियं चतुःकण्टकविशुद्धा सवृक्षमाला-
कुला सहिरण्यभागभोगा सोपरिकरघट्टादायलनणादायेत्यादिसर्वादायस-
मेता सनिधिनिक्षेपा मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये चन्द्रार्का-
र्णवक्षितिसमकालं यावत्परया भक्त्या शासनेनोदकपूर्वं प्रदत्ता । तन्मत्वा
तन्निवासिपट्टकिलननपदैर्यथादीयमानभागभोगकरहिरण्यादिकमाज्ञाविधे-
यैर्भूत्वा सर्वममुष्मै दातव्यम् । सामान्यं चैतत्पुण्यफलं बुद्धास्मद्वंशजैरन्यैरपि
भाविभोक्तृभिरस्मत्प्रदत्तधर्मादायोऽयमनुमन्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

स विद्यायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह मज्जति ॥

सर्वानेवं भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलान्बुविन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्धा नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥’

इति ॥ संवत् १२७२ भाद्रपदसुदि १५ बुधे । दू । श्रीमु ३ । रचित-

मिदं महासाधि० राजासलखणसंमतेन राजगुरुणा मदनेन । स्वहस्तोऽयं

महाराजश्रीअर्जुनवर्मदेवस्य । उत्कीर्णं प० बाप्पदेवेन ॥

(अमेरिकन ओरिएण्टल् सोसाय्टीज जर्नल् ७ भागे)

(४)

श्रीमदकालवर्षदेवसूक्तोः श्रीधुवराजदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ स्वास्ति ।

सं वोऽव्याद्वेधसा धाम यन्नाभिकमलं कृतम् ।

हरश्च यस्य कान्तेन्दुकलया कमलकृतम् ॥

१. वेधसा त्रकणा यन्नाभिः कमलं धाम कृतं स, अर्थाद्विष्णुः, वोऽव्यात् युष्मान्
रक्षतु. हरः शिवश्च वोऽव्यात्. यस्य कान्तेन्दुकलया क शिरः अलङ्कृतं भूयितम्.

आसीद्विपत्तिमिरमुद्यतमण्डलाग्रो
 ध्वस्तिं नयन्नाभिमुखो रणशर्वरीपु ।
 भूपः शुचिर्विभुरिवास्तदिगन्तकीर्ति-
 गौविन्दराज इति राजमु राजसिंहः ॥
 दृष्ट्वा चमूभिमुखीं सुभटाट्टहासा-
 मुन्नामितं सपदि येन रणेषु नित्यम् ।
 दष्टाधरेण दधता भ्रुकुटीं ललाटे
 , खड्गं कुलं च हृदयं च निजं च सत्त्वम् ॥
 खड्गं कराम्बुमुखतश्च शोभा मानो मनस्तः सममेव यस्य ।
 महाहवे नाम निशम्य सद्यस्त्रयं रिपूणां विगलत्यकाण्डे ॥
 तस्यात्मजो जगति विश्रुतशुभ्रकीर्ति-
 रार्तासिंहारिहरिविक्रमनामधारी ।
 भूपरिविष्टपनृपानुकृतिः कृतज्ञः
 श्रीकक्षराज इति गोत्रमणिर्धूमव ॥
 तस्य प्रभिन्नकरटच्युतदानदन्ति-
 दन्तप्रहाररुचिरोल्लिखितांसपीठः ।
 क्षमापः क्षिती क्षपितशत्रुरभूतनूजः
 सद्राष्ट्रकूटकनकाद्रिरिवेन्द्रराजः ॥
 तस्योपाजितमहसस्तनयश्चतुरुदधिवलयमालिन्याः ।
 भोक्ता भुवः शतक्रतुसदृशः श्रीदन्तिदुर्गराजोऽभूत् ॥
 काञ्चीशकेरलनराधिपचोलपाण्ड्य-
 श्रीहर्षवज्रटविभेदविधानदक्षम् ।
 कर्णाटकं बलमचिन्त्यमजेयमन्यै-
 र्भृतैः कियद्विरपि यः सहसा जिगाय ॥
 आ सेतोर्विपुलोपलावलिलसङ्घोलोर्मिमालाजला-
 दा भालेयकलद्वितामलशिलाजालात्तुपाराचलात् ।

आ पूर्वापरवारिराशिपुलिनप्रान्तप्रसिद्धावधे-

येनेयं जगती स्वविक्रमबलेनैकातपत्रीकृता ॥

तस्मिन्दिवं प्रयाते वृद्धभराज्ञेऽकृतप्रजाबाधः ।

श्रीककराजसूनुर्महीपतिः कृष्णराजोऽभूत् ॥

यस्य स्वभुजपराक्रमानिःशेषोत्सादितारिदिवचक्रम् ।

कृष्णस्येवाकृष्णं चरितं श्रीकृष्णराजस्य ॥

शुभतुङ्गतुङ्गतुरगप्रवृद्धरेणूर्ध्वरुद्धरविकिरणम् ।

ग्रीष्मेऽपि नमो निखिलं प्रावृट्कालायते स्पष्टम् ॥

राहप्पमात्मभुजजातबलावलेप-

माजौ विजित्य निशितासिलतामहारैः ।

पालिध्वजावलिशुभामचिरेण यो हि

राजाधिराजपरमेश्वरतां ततान ॥

पाता यश्चतुरम्बुराशिरशनालंकारभाजो भुव-

स्त्रय्याश्चापि कृतद्विजामरगुरुप्राज्याज्यपूजादरः ।

दाता मानभृदग्रणीर्गुणवतां योऽसौ श्रियो वृद्धभो

भोक्तुं स्वर्गफलानि भूरितपसा स्थानं जगामामरम् ॥

येन श्वेतातपत्रप्रहतरविकरव्राततापात्सलीलं

जग्मे नासीरधूलीधवलितशिरसा वृद्धमाख्यः सदाजौ ।

श्रीमद्गोविन्दराजो जितजगदहितस्त्रैणवैधव्यदक्ष-

स्तस्यासीत्सूनुरेकः क्षणरणदलितारातिमत्तेभकुम्भः ॥

तस्यानुजः श्रीधुवराजनामा महानुभावोऽप्रहतप्रतापः ।

प्रसाधिताशेषनरेन्द्रचक्रः क्रमेण बालार्कवपुर्वभूव ॥

१. वृद्धभराज इति दन्तिदुर्गस्य नामान्तरम्. २. शुभतुङ्ग इति कृष्णराजस्य नामान्तरम्. ३. राहप्पो नाम कश्चिन्महीपतिरासीद्. स च कुन्त्य इत्यधुनापि न ज्ञायत इति स्वप्नीये दक्षिणेतिहासे भाण्डारकृतोपाह्वपण्डितवरधोरामकृष्णदामोदः. ४. वृद्ध इति गोविन्दराजस्य नामान्तरम्.

जाते यत्र च राष्ट्रकूटतिलके सद्रूपनूडामणी
 गुर्वो तुष्टिरथाखिलस्य जगतः मुस्तामिनि प्रत्यहम् ।
 सत्यं सत्यमिति प्रशासति सति क्षमामासमुद्रान्तिका-
 मासीद्धर्मपरे गुणामृतनिधौ सत्यव्रताधिष्ठिते ॥
 रक्षता येन निःशेषं चतुरम्भोधिसंयुतम् ।
 राज्यं धर्मेण लोकानां कृता तुष्टिः परा इदि ॥
 तस्यात्मजो जगति सत्प्रथितोरुकीर्ति-
 गोविन्दराज इति गोत्रललामभूतः ।
 त्यागो पराक्रमधनः प्रकटप्रताप-
 संतापिताहितजनो जनवल्लभोऽभूत् ॥
 पृथ्वीवल्लभ इति च प्रथितं यस्यापरं जगति नाम ।
 यैश्चतुरुदधिसीमामेको वसुधां वशे चक्रे ॥
 एकोऽनेकनरेन्द्रचन्द्रसहितान्यस्तान्समस्तानपि
 प्रोत्खातासिलताप्रहारविधुरान्चङ्का महासंयुगे ।
 लक्ष्मीमप्यचलां चक्रार विलसत्सञ्चामरग्राहिणीं
 संसीदद्गुरुविप्रसज्जनसुहृद्बन्धूपभोग्यां भुवि ॥
 तत्पुत्रोऽत्र गते नाकमाकम्पितरिपुत्रजे ।
 श्रीमहाराजशैर्वाख्यः ख्यातो राजाभवद्गुणैः ॥
 अर्थिषु यथार्थतां यः समभोष्टफलासिलञ्चतोषेषु ।
 वृद्धिं निनाय परमार्ममोघवर्षाभिधानस्य ॥
 राजाभूत्तत्पितृव्यो रिपुमयविमवोद्भूत्यभावैकहेतु-
 लक्ष्मीवानिन्द्रराजो गुणिनृपनिकरान्तश्चमत्कारकारी ।
 रागादन्यान्वयुदस्य प्रकटितविषया य नृपान्सेवमाना
 राज्यश्रीरेव चक्रे सकलकविजनोद्गीततथ्यस्वभावम् ॥

१. ध्रुवराजस्य. २. छन्दोमद्गुणितोऽय पाठ. 'यश्चतुरम्भुधिसीमा' इत्युचित पाठ.
 ३. शर्वस्य वशो दक्षिणदेशे राज्यं कृतवान्. तद्वर्णनं दक्षिणदिशि द्रष्टव्यम्. ४. अमोघवर्ष
 इति शर्वस्य नामान्तरम्. ५. अग्रे वर्ण्यमान इन्द्रराजवशो गुजरातदेशे राज्यं लब्धवान्.

निर्वीणावासिवाणासहितहितजना यस्य मानाः सुवृत्तं
 वृत्तं जित्वान्यराज्ञां चरितमुदयवान्सर्वतोदिवस केभ्यः ।
 एकाकी दृप्तवैरिस्त्रलनकृतिसहप्रातिराज्ये सशङ्को
 लाटोयं मण्डलं यस्तपन इव निजस्वामिदत्तं ररक्ष ॥

सूनुर्वभूव खलु तस्य महानुभावः
 शास्त्रार्थबोधमुखलालितचित्तवृत्तिः ।
 यो गौणनामपरिवारमुवाह पूर्वं
 श्रीकक्कराजसुभगव्यपदेशमुच्चैः ॥
 श्रीकक्कराज इति रक्षितराज्यभारः
 सारं कुलस्य तनयो नयशालिशौर्यः ।
 तस्याभवद्विभवनन्दितबन्धुसार्थः
 पार्थः सदैव धनुषि प्रथमः शुचीनाम् ॥

दानेन मानेन सदाज्ञया वा वीर्येण शौर्येण च कोऽपि भूपः ।
 एतेन तुल्योऽस्ति नवेति कीर्तिः सकौतुका भ्राम्यति यस्य लोके ॥

स्वेच्छागृहीतविषयान्ददसंभोजः
 प्रोदृत्तदृप्ततरशुल्किकराष्ट्रकूटान् ।
 उत्खातखड्गनिजबाहुबलेन जित्वा
 योऽमोघैर्वर्ष इति राज्यपदे व्यधत्त ॥

पुत्रीयतस्तस्य महानुभावः कृती कृतज्ञः कृतवीर्यवीर्यः ।
 वशीकृताशेषनरेन्द्रवृन्दो बभूव सूनुर्धुराजनामा ॥

चन्द्रो जडो हिमगिरिः सहिमः प्रकृत्वा
 वातश्चलश्च तपनस्तपनस्वभावः ।
 क्षारः पयोधिरिति तैः सममस्य नास्ति
 येनोपमा निरूपमस्तत एव गीतः ॥

१ अस्पृष्टार्थोऽयं श्लोकः. २. यक्कराजस्य सूनुरपि यक्कराजनामेति सदिग्धम्.
 ३. अमोघार्थ इति यक्कराजस्य नामान्तरम्. ४. निरूपम इति धुराजस्य नामान्तरम्.

रणाशिरसि खड्गघातैर्वल्लभदण्डं पराङ्मुखीकृत्य ।
 शस्त्रशतशुद्धदेहः स्वर्गमगादेक एवासौ ॥
 तस्याशेषनराधिपहृतयशसः स्वर्गलोकगतकीर्तेः ।
 श्रीमानकालवर्षस्तनयः समभूत्कुलालम्बः ॥
 वल्लभदण्डाक्रान्तं विद्यदितदुष्टानुजीविवर्गेण ।
 पितृपर्यागतमचिरान्मण्डलमध्यासितं येन ॥
 म्रियवादी सत्यधनः श्रीमाननुजीविवत्सलो मानी ।
 प्रतिपक्षक्षोभकरः शुभतुङ्गः शुभकरः सुहृदाम् ॥
 तस्मिन्स्वर्गाभूते गुणवति गुणवान्गुणाधिकप्रीतिः ।
 समभूद्भुवराजसमो ध्रुवराजस्तुष्टिरुल्लोके ॥
 इतोऽभिमुखमापतत्प्रबलगूर्जराणां बल-

मितो विमुखवल्लभो विरुतिमागता बान्धवाः ।
 इतोऽनुजविकुर्वितं शममगात्समस्तं भया-
 दहो स्फुरणमदृतं निरुपमेन्द्र खड्गस्य ते ॥
 गुर्जरबलमतिबलवत्समुद्यतं बृंहितं च कुल्येन ।
 एकाकिनैव विहितं पराङ्मुखं लीलया येन ॥
 यश्चाभिपिक्तमात्रः परं यशस्त्यागशौर्यतोऽवाप ।
 शुभतुङ्गजोऽतितुङ्गः पदं यदाप्नोति नो चित्रम् ॥
 यश्च स्वभुजबलार्जितमपीह राज्यं विभज्य भृत्यानाम् ।
 भयमपि विद्वेपिजने धनं ददावर्धिने कामम् ॥
 धारावर्षसमुन्नतिं गुरुतरामालोक्य लक्ष्म्या युतो
 धामव्याप्तदिगन्तरोऽपि मिहिरः सद्वंश्यवाहान्वितः ।
 यातः सोऽपि शमं परामवतमोव्याप्ताननः किं पुन-
 र्येऽतीवामलतेजसा विरहिता हीनाश्च दीना भुवि ॥

१. शुभतुङ्ग इत्यकालवर्षस्य नामान्तरम्. २. निरुपम इति तृतीयध्रुवराजस्य नामान्तरम्. ३. धारावर्ष इत्यपि तृतीयध्रुवराजस्य नामान्तरम्.

यं प्राप्य विजितपूर्वजसकलगुणं पालितापि सगराद्यैः ।

प्रियनाथलाभतुष्टा वसुधापि सकामतामाप ॥

तेनेदमनिलविद्युच्चञ्चलमवलोक्य जीवितमसारम् ।

क्षितिदानपरमपुण्यः प्रवर्तितो धर्मदायोऽयम् ॥

सच समधिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताधिपतिधारावर्षश्रीध्रवराजदेवः
सर्वानेव यथासंबन्धमानान्नाष्ट्रपतिविषयपतिग्रामकूटायुक्तनियुक्तकाधिकारि-
कवासापकमहत्तरादीन्समनुदर्शयति—अस्तु वः संविदितम् । यथा मया
मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्ययशोभिवृद्धये

विप्रोऽभूद्भद्रपल्लवां बहुधनजनतासंकुलायां धरायां

ख्यातः श्रीगोड्डिनामा जानितजनमुखोऽभ्यर्च्यसन्नह्यचारी ।

यस्मिन्नर्थिजना ददत्त्वविरतं प्राप्यं कृतान्नादिक

निश्चिन्तोदरपूरणाः समभवन्दुर्भिक्षकालेष्वपि ॥

त्रेन्नां स लब्ध्वा ध्रुवराजदेवात्सन्नं ददौ सर्वजनोपकारि ।

दिने दिने यस्य गृहे नरेन्द्राः सहस्रशो भुञ्जते भूसुराश्च ॥

तस्य सुतः सत्रपतिर्नेनप्पनामा । तत्पुत्राय लाक्षायणसगोत्राय जो-
निभाअभिधानाय कर्मान्तपुरप्रतिबद्धपोडशोत्तरग्रामशतान्तःपाती पाराह-
णकं ग्रामः । यस्यावाटनानि—पूर्वस्यां दिशि कुण्डीरवल्लिकानाम ग्रामः ।
दक्षिणतः त्रेन्नाहारान्तःपाती खौराच्छकं नाम ग्रामः । तथा दक्षिणत
एव जोणन्धानामग्रामः । पश्चिमतो मोत्तकाभिधानं ब्राह्मणस्थानम् ।
उत्तरतो मोड्वासकं नाम ग्रामः । एवमयं चतुरावाटनोपलक्षितः सोद्रङ्ग-
सपरिकरः सवृक्षमालाकुलः ससीमापर्यन्तः सदण्डदशापराधः सोत्पद्यमा-
नवेष्टिकः सधान्यहिरण्यादेयोऽचाटभटप्रवेश्यः सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेप-
णीयः भूमिच्छिद्रन्यायेन आचन्द्रार्काणवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनः पुत्र-
पौत्रान्वयक्रमोपभोग्यः पूर्वदत्तदेवदायब्रह्मदायरहितः अभ्यन्तरसिद्ध्या

१. अस्मिन्पथे सगधराणाईलविप्रीडितच्छन्दोनिबद्धां पूर्वोत्तरार्थी. तेनेयमुपजाति
नेतादृश्युपजाति सत्कविभि प्रयुज्यते. 'राम नृश्मणपूर्वज' इत्यादि पौराणिकश्लोकेषु
कचिदुपलभ्यते.

शकनृपकालातीतसवत्सरशतेषु सप्तस्वेकोननवत्यधिकेष्वङ्कत ७८९ ज्ये-
ष्ठामावास्यायामादित्यग्रहणपर्वणि श्रीभृगुक्छे नर्मदाया मूलस्थानतीर्थे
स्नात्वा सत्रप्रवर्तनार्थं बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रादिक्रियोपसर्पणार्थं च उद-
कातिसर्गेण दत्त । अतोऽस्योचितया ब्रह्मदायस्थित्या भुञ्जतो भोजयत
कृपत कर्पापयत प्रतिदिशतो वा न केनचित्परिपन्थना कार्या । तथा-
गामिनृपतिभोगपतिभिरस्मद्वश्यैरन्यैर्वा सामान्यभूदानफलमवेत्य विद्युद्धो-
लान्यनित्यान्यैश्वर्याणि तृणाग्रलग्रजलविन्दुचञ्चल च जीवितमाकलय्य
स्वदायनिर्विशेषोऽयमस्मदायोऽनुमन्तव्य परिपालयितव्यश्च । यश्चाज्ञान-
तिमिरपटलावृतमतिराच्छिन्द्यादाच्छिद्यमान वानुमोदेत स पञ्चभिर्महापात-
कैरुपपातकैश्च संयुक्त स्यादित्युक्त भगवता वेदव्यासेन व्यासेन—

पाँष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवासिन ।

कृष्णाह्यो हि जायन्ते भूमिदाय हरन्ति ये ॥

अग्रेरपत्य प्रथमं सुवर्णं भूर्वेष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेद्धि दत्तं यः काश्चन गां च महीं च दद्यात् ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थ्यशस्वराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि वो नाम साधु पुनराददीत ॥

सदत्ता परदत्ता वा यत्नाद्रक्ष नराणि ।

महीं महिमता श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपायनम् ॥

नायमत्यन्तसंरासः कस्यचित्त्वेनचित्महः ।

अस्ति स्वेन शरीरेण विमुक्तान्यैः प्रयग्नैः ॥

प्राणेन धार्यते कायः स च प्राणः समीरणात् ।

समीरश्चातिचपलः कृतमप्यायुरद्भुतम् ॥

सप्तलोकैकनाथस्य विष्णोरपि महात्मनः ।
 नेयं नियतवासा श्रीः किमुतान्यस्य कस्यचित् ॥
 सामान्योऽयं धर्मसेतुः सर्वेषामिह भूभुजाम् ।
 यतोऽतः पालनीयोऽयं काले काले महात्मभिः ॥
 कोटिश्च वाजपेयानां लक्षं विश्वजितां तथा ।
 सहस्रमश्वमेधानां स्वहस्तश्चैव तत्समम् ॥

इति कमलदलाम्बुचिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।
 अतिविमलमनोभिरात्मनैर्नैर्नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

श्रीमच्छुभतुङ्गमुतो धारावर्षानुजो रणे येन ।

निर्जित्य वैरिवर्गं राज्यं विहितं स्थिरं भ्रातुः ॥

भस्मीकृत्यारिसेनां ह्यगजबहुलामप्यसंतुष्टमावो

ब्रह्माण्डं व्याप्तुकामः पृथुचटुलशिखाभासुरः क्रोधवह्निः ।

दृष्टः पद्मासनाद्यैर्गगनतलगतैर्यस्य गोर्वाणदृन्दैः

श्रीमद्गोविन्दराजो निरुपमाविहितः शासने दूतकोऽत्र ॥

लिखितं चेदं सांघिविग्रहिकश्रीकल्याणेनेति । स्वहस्तोऽयं मम

श्रीभुवराजदेवस्य श्रीमदकालवर्षदेवसूनुः ॥

(इण्डिअन् आण्टिकेरी १२।१८१)

(५)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवलाटदेशार्थीश्वरकर्कराजमहीपतेर्दानपत्रम् ।

स वोऽव्याद्वेधसा धाम यज्ञाग्निकमल कृतम् ।

हरश्च यस्य कान्तेन्दुकलया कमलकृतम् ॥

स्वस्ति स्वकोयान्वयवंशकर्ता श्रीराष्ट्रकूटमलवंशजन्मा ।

प्रदानशूरः समरैकवीरो गोविन्दराजः क्षितिपो बभूव ॥

यस्याङ्गमात्रजयिनः प्रियसाहसस्य

क्षमापालवेपफलमेव बभूव सैन्यम् ।

मुक्त्वा च शंकरमधीश्वरमीश्वराणां
नावन्दतान्यममरेष्वपि यो मनस्वी ॥

पुत्रीयतश्च खलु तस्य भवप्रसादा-
त्सनुर्वभूव गुणराशिरुदारकीर्तिः ।

यो गौणनामपरिवारमुवाह मुख्यं
श्रीकर्कराजमुभगव्यपदेशमुच्चैः ॥

सौराज्यजल्पे पतिते प्रसङ्गान्निदर्शन विश्वजनीनसंपत् ।
राज्य बलेः पूर्वमहो बभूव क्षिताविदानीं तु नृपस्य यस्य ॥
अत्यद्भुतं चेदममस्त लोकः कलिप्रसङ्गेन यदेकपादम् ।
जात वृष यः कृतवानिदानीं भूयश्चतुष्पादमविघ्नचारम् ॥
चित्रं न चेद यदसौ यथावच्छक्रे प्रजापालनमेतदेव ।
विष्णौ जगत्राणपरे मन स्थे तस्योचितं तन्मयमानसस्य ॥
धर्मात्मनस्तस्य नृपस्य जज्ञे सुतः सुवर्मा खलु कृष्णराजः ।
यो वश्यमुन्मूल्य विमार्गभाज राज्य स्वय गोत्राहिताय चक्रे ॥
ब्रह्मण्यता तस्य च कापि साभूद्विप्रा यया केवलजातयोऽपि ।
श्रेष्ठद्विजन्मोचितदानलुब्धाः कर्माण्यनूचानकृतानि चक्रुः ॥
इच्छातिरेकेण रुपीवलाना पयो यथा मुञ्चति जातु मेघे ।
भवेन्मनस्तद्विरतौ तथाभूद्यस्मिन्धन वर्षति सेवकानाम् ॥
यो युद्धकण्डूतिगृह्णातमुच्चैः शौर्योष्मसदोपितमापतन्तम् ।
महावराह हरिणीचकार प्राज्यप्रभावः खलु राजसिंहः ॥

ऐलापुराचलगताद्भुतसन्निवेश

यद्दीक्ष्य विस्मितविमानचरामरेन्द्रा ।

एतत्स्वयम्भु शिवयाम न रुत्रिमे श्री-

दृष्टेदृशीति सतत बहु चर्चयन्ति ॥

१ आत्मन पुत्रमिच्छत . २ अनूचान साङ्गवेदविचक्षण ३ नृपविशयम् .
४ दक्षिणदैदरापादराज्यान्तर्गतशीलतायादनगरसमीपे 'ऐलोरा' नाम्नाधुना प्रसिद्धोऽयमे-
लापुराचल . तत्र चातिमुन्दराणि सुरमन्दराणि पर्वतमुत्कीर्य निर्मितान्यद्यापि विद्यन्ते

भूयस्तथाविधकृतौ व्यवसायहानि-

रेतन्मया कथमहो कृतमित्यकस्मात् ।

कर्तापि यस्य खलु विस्मयमाप शिल्पी

तन्नामकीर्तनमकार्यत येन राज्ञा ॥

गङ्गाप्रवाहहिमदीधितिकालकूटै-

रत्यदुताभरणकैः कृतमण्डनोऽपि ।

माणिक्यकाञ्चनपुरःसरसर्वभूत्या

तत्र स्थितः पुनरभूष्यत येन शंभुः ॥

नृपस्य तस्य ध्रुवराजनामा महानुभावस्तनयो बभूव ।

तृणीकृतान्यस्य पराक्रमेण प्रतापवह्निर्द्विपतो ददाह ॥

लक्ष्मीप्रसाधनविधाषुपयोगि कृत्यं

यश्चिन्तयन्स्वयमभूदनिशं कृतार्थः ।

किं वात्र चित्रमनपेक्ष्य सहायमीशः

सर्वः पुमान्निजवधूं स्ववशां विधातुम् ॥

यो गङ्गायमुने तरङ्गसुभगे गृह्णन्परेभ्यः समं

साक्षाच्चिद्वनिभेन चोत्तमपदं तत्प्राप्तवानैश्वरम् ।

देहासंमितवैभवैरिव गुणैर्यस्य भ्रमद्भिर्दिशो

व्याप्तास्तस्य बभूव कीर्तिपुरुषो गोविन्दराजः सुतः ॥

प्रदेशवृत्तिव्यवसायभाजं पुरातनानामपि पार्थिवानाम् ।

यशांसि यो नाम जहार भूपो भग्नप्रचण्डाखिलवैरिवीरः ॥

उन्मूलितोत्तुङ्गनरेन्द्रवंशो महानरेन्द्रोक्ततुच्छभृत्यः ।

स्वेच्छाविधायी चरितानुकारं चकार यो नाम विधेः क्षितीशः ॥

हिङ्ग्रीरशिञ्जितरणच्चरणानराती-

न्कुर्वन्क्षणेन विदधेऽदुतकर्म यश्च ।

चक्रे तथाहि न तथाशु बधं परेषां
पार्थोऽपि नाम भुवनत्रितयैकवीरः ॥

कल्पक्षयक्षणसमुद्धतवातहेला-
दोलायमानकुलशैलकुलानुकारम् ।

यन्मुक्तचण्डशरजालजवप्रणुत्ता
युद्धागता रिपुगजेन्द्रघटा चकार ॥

भ्राता तु तस्येन्द्रसमानवीर्यः श्रीमान्भुवि क्षमापतिरिन्द्रराजः ।
शास्ता बभूवादृतकीर्तिसूतिस्तदत्तलाटेश्वरमण्डलस्य ॥

अद्यापि यस्य मुरार्किनरसिद्धसाध्य-
विद्याधराधिपतयो गुणपक्षपातात् ।
गायन्ति कुन्दकुसुमश्रि यशो यथास्वं
धामस्थिताः सहचरीकुचदत्तहस्ताः ॥

येनैकेन च गुर्जेश्वरपतियोद्धुं समम्यागतः
शौर्यप्रोद्भटकंधरो मृग इव क्षिप्रं दिशो ग्राहितः ।

भीतासंहतदक्षिणापथमहासामन्तचक्रं यतो
रक्षामाप विलुण्ठ्यमानविभवं श्रीवल्लभेनादरात् ॥
तस्यात्मजः प्रथितविक्रमवैरिवर्ग-

लक्ष्मीहठाहरणसंततलब्धकीर्तिः ।

श्रीकर्कराज इति संश्रितपूरिताशः

शास्त्रार्थबोधपरिपालितसर्वलोकः ॥

राज्ये यस्य न तस्करस्य वसतिर्व्याधेः प्रसूतिर्मृता
दुर्भिक्षं न च विभ्रमस्य महिमा नैवोपसर्गोद्भवः ।

क्षीणो दोषगणः प्रतापविनतोऽशेषोऽरिवर्गस्तथा
नो विद्वत्परिपन्थिनी प्रभवति क्रूरा खलानां मतिः ॥

गौडेन्द्रवङ्गपतिर्निर्जयदुर्विदग्ध-

सद्गुणेश्वरादिगर्गलतां च यस्य ।

नीत्वा भुजं विहतमालवरक्षणाथ

स्वामी तथान्यमपि राज्यफलानि भुङ्क्ते ॥

तेनेदं विद्युच्चञ्चलमालोक्य जीवितं सितिदानं च परमपुण्यं प्रवर्तितो-
ऽयं धर्मदायः । स च लोदेश्वरः समधिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताधि-
पतिसुवर्णवर्षश्रीकर्कराजदेवो यथासंबध्यमानकान्राष्ट्रपतिविषयपतिग्राम-
कूटाधिकारिकमहत्तरादीन्समनुबोधयति—अस्तु वः संविदितम्—यथा
मया सिद्धशमीसमावासितेन मातापित्रोरात्मनश्चैहिकामुष्मिकपुण्ययशो-
भिवृद्धये श्रीवलभीविनिर्गततच्चातुर्विद्यसामान्यवात्स्यायनसगोत्रमाभ्यंदि-
नसब्रह्मचारिब्राह्मणभानवे भट्टसोमादित्यपुत्राय आङ्गोदकचतुरशीत्यन्तर्ग-
तवडपद्रकाभिधानग्रामः, यस्याघाटनानि—पूर्वतो जम्बूवाविकाग्रामः, तथा
दक्षिणतो महासेनकाख्यं तडागम्, तथा पश्चिमतोऽङ्गोदकम्, तयोत्तरतो
वम्बाच्छग्रामः, एवमसौ चतुराघाटनोपलक्षितः सोद्रङ्गः सोपरिकरः समूत-
वातप्रत्यायः सदण्डदशापराधः सोत्पद्यमानविष्टिकः सथान्यहिरण्यादेयः
सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणायः आ चन्द्रार्कार्णवसरित्पर्वतसमकलीनः पु-
त्रपौत्रान्वयभोग्यः पूर्वप्रदत्तदेवदायब्रह्मदायराहितो भूमिच्छिद्रन्यायेन
शकटपकालातीतसंबत्सरशतेषु सप्तसु चतुर्दशदधिकेषु महावैशाख्यां स्ना-
त्वोदकातिसर्गेण बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रातिथिपञ्चमहायज्ञक्रतुक्रिया-
द्युत्सर्पणार्थं प्रतिपादितः । अतोऽस्योचिततया ब्रह्मदायस्थित्या भुञ्जतो भो-
जयतः प्रतिदिशतो वा कृपतः कर्षयतश्च न केनचित्पारिपन्यना कार्या ।
तथागामिभिरस्मद्वंशैरन्यैर्वा सामान्यं भूमिदानमवगच्छद्भिर्विद्युल्लोलान्य-
नित्यान्यैश्वर्याणि तृणाग्रलम्रजलबिन्दुचञ्चलं च जीवितमाकलय्य स्वदाय-
निर्विशेषोऽयमस्मद्दायोऽनुमन्तव्यः पालनीयश्च । यश्चाज्ञानतिमिरपटला-
वृतमतिराच्छिद्यादाच्छिद्यमानं चानुमोदेत स पञ्चभिर्महापातकैरुपपात-
कैश्च युक्तः स्यादिति । उक्तं च भगवता वेदव्यासेन व्यासेन—

पाँष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरवामिनः ।

रुष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदायापहारिणः ॥

अग्रेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वेष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेच्च दत्तं यः काश्चनं गां च महीं च दद्यात् ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्ष नराधिप ।

महीं महीभृतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

अतिविमलमनोभिरात्मनोनैर्नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

उक्तं च भगवता रामभद्रेण—

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

दूतकश्चात्र राजपुत्रश्रीदन्तिवर्मा । स्वहस्तोऽयं मम श्रीकङ्कराजस्य श्रीमदिन्द्रराजसुतस्य । लिखितं चैतन्मया महासंधिविग्रहाधिकृतकुलपुत्रकदुर्गभटसूनुना नेमादित्येनेति । अयं च ग्रामोऽतीतनरपतिपरीक्षणाङ्को-
ष्टकश्रीचातुर्विधाय दत्तोऽभूत् । तेनापि कुराजजनितविलोपविच्छिन्नपरि-
भोगं विज्ञानवर्मान्यस्य वा विशिष्टस्य कस्यचिद्भवतु द्विजन्मन इति नि-
श्चित्य सुवर्णवर्षदीयमानं वटपुरवासिने भानुभट्टायानुमोदितः । शालाताप्यं
गृहीत्वा तालावारिकादिगण चोदिश्य ताम्बूलप्रदानपूर्वकं यथालोभसेवनं
चामाप्य आदिश्य प्राकृतिकमापि पुरमिति । तथा त्रियागेश्वरपरमाधीश-
पादमूलं जानातीति ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १२ । १५८-१६२)

(६)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य चतुर्थगोविन्दनृपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ ॥

जयन्ति ब्रह्मणः सर्गनिष्पत्तिमुदितात्मनः ।

सरस्वतीकृतानन्दा मधुराः सामगीतयः ॥

ताराचक्राब्जपण्डावृतगगनसरःपद्मिनीराजहंसा-

त्रैलोक्यैकाधिपत्यस्थितमदनमहाराजशुभ्रातपत्रात् ।

लावण्यसीरसिन्धोर्द्युतिरजतगिरीर्दिग्भवदन्तपत्रा-

द्वंशः सोमादयं यस्त्रिभुवनकमलावाससौधार्द्रेपेतः ॥

तस्माच्छ्रियः कुलगृहं भवनं महिम्नः

क्रीडास्पदं स्थितिमहर्दिग्भीरतानाम् ।

आपन्नसत्त्वपरिपालनलब्धकीर्ति-

र्वंशो बभूव भुवि सिन्धुनिभो यदूनाम् ॥

परिणतपरमण्डलः कलावान्प्रविततबहलयशोऽशुपूरिताशः ।

शशधर इव दन्तिदुर्गराजो यदुकुलविमलवियत्यथोदियाय ॥

तस्याद्यं नृपतेः पितृव्यमुदयी श्रीवीरसिंहासनं

मेरोः शृङ्गमिवाधिरुहा रविवच्छ्रीकृष्णराजस्ततः ।

ध्वस्तोद्विक्तचलुन्यवंशतिमिरः पृथ्वीभृतां मस्तके

न्यस्तात्तः सकलं जगत्प्रविततैस्तेजोभिराक्रान्तवान् ॥

तस्माद्गोविन्दराजोऽभूदिन्दुबिम्बशिलातले ।

यस्यारिष्टोपधूम्रोऽङ्कः प्रशस्तिरिव लक्ष्यते ॥

तस्याभवदुवनपालनवीरबुद्धि-

रुद्धूतशत्रुकुलसंततिरिद्धतेजाः ।

राजानुजो निरुपमापरनामधेयो

यन्मुद्रयाम्बुधिरपि प्रथितः समुद्रः ॥

तदनु जगत्तुङ्गोऽजनि परिहृतनिजसकलमण्डलाभोगः ।

गतयौवनवनिताजनकुचसदृशा यस्य वैरिचूपाः ॥

तस्माच्चामोघवर्षोऽभवदतुल्वलो येन कोपादपूर्वे-

श्चालुक्याभ्यूपखाद्यैर्जनितरतियम म्रीणितो विङ्गवल्ल्याम् ।

वैरिश्चाण्डोदरान्तर्बहिर्रुपरि तले यन्न लब्धावकाशं

तोयव्याजाद्विशुद्धं यश इव निहितं तज्जगत्तुङ्गसिन्धौ ॥

तस्मादकालवर्षो नृपतिरभूद्यत्पराक्रमत्रस्तैः ।

सद्य समण्डलाग्र खेटकमहितैः परित्यक्तम् ॥

महस्त्रार्जुनवशस्य भूषण कोकलात्मजा ।

तस्याभवन्महादेवी जगत्तुङ्गस्ततोऽजनि ॥

गम्भीराद्रत्ननिधेर्भूभृत्प्रतिपक्षरक्षणक्षमत ।

कोकलसुतरैर्णाविग्रहजलधेर्लक्ष्मीः समुत्पन्ना ॥

सा जायाजायताजातशत्रोस्तस्य महीभुज ।

भीमसेनार्जुनोपासयशोभूषणशालिनः ॥

तत्र जगत्तुङ्गोदयधरणीधरतः प्रतापकलितात्मा ।

लक्ष्म्या नन्दन उदितोऽजनि विजयी राजमार्तण्ड ॥

स्थितिचालितसकलभूभृत्पक्षच्छेदामिमुक्तभुजवज्र ।

अनिमिषदर्शनयोग्यो यः सत्यमिहेन्द्रराज इति ॥

१ चालुक्या एव अभ्यूपखाया 'पोली' इति ख्याता भक्ष्यविशेषास्तैर्जनिता रति प्रीतियस्य तादृशो यम इत्यर्थः. 'आपक्व पॉलिरभ्यूप' इत्यमर वात्स्यायनीयकामसू-
त्रटीकाकारो यशाघरस्तु 'अभ्यूपखादिका, विटपस्थानाममौ श्लेषिताना फलाना खादन
यत्र' इति व्याख्यातवान्. इण्डियन् आण्टिक्वेरीमध्ये एतत्लेखप्रकाशक फ्रीटपण्डितस्तु
'चालुक्य-अभ्यूपख-आधैर' इति पदच्छेद विधाय भाषान्तरे 'Ch'ilukyus,
Abhyushakhas and others' इत्याद्युक्तवान्. २ मण्डलाग्र खट्वो मण्डल
देशश्च ३ खेटक चर्म, मान्यखेटनाम्ना प्रसिद्धा राष्ट्रकूटमहीपतीना राजधाना च
४ 'नदीना मेरुलसुता नृपाणा रणप्रमह । यवीना च सुरानन्दधेदिमण्डलमण्डनम् ॥
इति राजशेखरकविना वर्णितो रणप्रमहोऽप्ययमेव स्यात्.

यस्तस्मिन्दशकण्ठदर्पदलने श्रीहैहयानां कुले

कोकल्लः प्रतिपादितोऽस्य च गुणज्येष्ठोऽर्जुनोऽभूत्सुतः ।
तत्पुत्रोऽस्मणदेव इत्यतिबलस्तस्माद्विजाम्बाभव-

त्पद्मेवाम्बुनिधेरुमेव हिमवन्नाम्नः क्षमाभृत्प्रभोः ॥

श्रीन्द्रनरेन्द्रात्तस्यां सूनुरभूद्रूपतिर्द्विजाम्बायाम् ।

गोविन्दराजनामा कामाधिकरूपसौन्दर्यः ॥

सामर्थ्ये सति निन्दिता प्रविहिता नैवाग्रजे क्रूरता

बन्धुस्त्रीगमनादिभिः कुचरितैरावर्जितं नायशः ।

शौचाशौचपराङ्मुखं न च भिया पैशाच्यमङ्गीकृतं

त्यागेनासमसाहसैश्च भुवने यः साहसाङ्गोऽभवत् ॥

वर्षन्सुवर्णवर्षः प्रभूतवर्षोऽपि कनकधाराभिः ।

जगदखिलमेककाञ्चनमयमकरोदिति जनैरुक्तः ॥

यदधिदिविजयावसरे सति प्रसयसंभ्रमभावनयेव भूः ।

सपदि नृत्यति पालिमहाध्वजोच्छ्रितकरान्यकुनायविवर्जिता ॥

सहते नहि मण्डलाधिपं परमेपोऽभ्युदयी समुद्धतम् ।

इति जातभिया धियाग्रतो रविचन्द्रावपि यस्य धावतः ॥

अवनतपरमण्डलेश्वरं सह विजयांशुभिवेश्म शोभितम् ।

समहिमकरतोरणं चिरं निजतेजस्तति यस्य राजते ॥

सहते समवाहिनीमयं न परेषां सविशेषशालिनीम् ।

यदनिन्दितराजमन्दिरं ननु गङ्गा यमुना च सेवते ॥

यस्मिन्राजनि सौराज्यं निर्जितारि वितन्वाति ।

विमानास्पतिरित्यासीन्न योगेषु कदाचन ॥

यस्योद्दामप्रतापानलबहलशिखाकज्जलं नीलमेवा

विस्फूर्जत्बद्धधारास्फुरणविसरणान्येव विशुद्धिलासाः ।

दुर्वारारोमकुम्भस्थलदलनगलन्मौक्तिकान्येव तारा-

श्रन्द्रक्षीराब्धिशेषा भूतभुवनयशोराशिनिप्यन्दिनानि ॥

यस्मिन्कण्टकशोधनोत्सुकमनस्यम्भोजनालैर्भिये-

वोन्मग्न न पय सु कोशवसतिर्लक्ष्मी कृतोपायनम् ।

केतक्या पवनोच्छसन्निजरज पुञ्जान्वकारोदरे

भूगर्भे पनसेन वेत्रलतया द्वार्यात्मशुद्धै स्थितम् ॥

यश्च समुपहसितहरनयनदहनो विहितानित्यवदर्परूपसौन्दर्यदर्प
श्रीनित्यवदर्प प्रभुमन्त्रशक्त्युपबृंहितोत्साहशक्तिसमाक्षितशतमखमुख
श्राणक्यचतुर्मुख प्रथितैकविक्रमाक्रान्तवसुधराहितकरणपरायण श्रीवि
क्रान्तनारायण स्वकरकलितहेतिहलदलितविपक्षवक्ष स्थलक्षेत्र श्रीनृप
तित्रिनेत्र समभवत् । स च परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीम
न्नित्यवर्षदेवपादानुभ्यात परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमत्सुव
र्णवर्षदेवपृथ्वीवल्लभश्रीमद्वल्लभनरेन्द्रदेव. कुशली सर्वानेव यथासंबध्य
मानकान्नाष्ट्रपतिविषयपातिग्रामकूटमहत्तरायुक्तकोपयुक्तकाभिकारिकान्त
मादिशति—अस्तु वः सविदितम्—यथा मान्यखेटराजधानीस्थिरतराव
रुशनेन मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिष्टुद्धये पूर्वलुप्तानपि देवभोगाग्र
हारान्प्रतिपालयता प्रतिदिन च निरवधिनमस्यग्रामशासनानि शतश
प्रयच्छता [मया] शकनृपकालातीतसवत्सरशतेष्वष्टसु पञ्चपञ्चाशदधिकेष्व
द्वतोऽपि सवत्सराणां ८९९ प्रवर्तमानविजयसवत्सरान्तर्गतश्रावणपौर्ण-
मास्या वारे गुरो पूर्वाभद्रपदानक्षत्रे प्रथमकरोदकातिसर्गेण पुण्ड्रवर्धन
गरविनिर्गतसौशिकगोत्रवाजिसाध्वसब्रह्मचारिदामोदरभट्टसुताय केशव-
दीक्षिताय रामपुरीसप्तशतान्तर्गतलोहग्राम सवृक्षमालाकुल सधान्य-
हिरण्यादेय सदण्डदोषदशापराध समूतोपात्तप्रत्यय अचाटमटप्रवेश
शतोत्तरीयो ब्रह्मदायन्यायेनाचन्द्रार्क नमस्यो दत्त । यस्य च आ
नाग पूर्वत घोडेग्राम, दक्षिणत वञ्जुलीनामा ग्राम, पश्चिमत विञ्ज
विहरग्र नामा ग्राम, उत्तरत सोन्नहीनामा ग्राम । एव चतुरावाटवि
गुह्य गेहग्राम केशवदीक्षितस्य कृपत वर्षयतो भुञ्जतो भोजयतो वा
न तेनचिद्व्याघात. कार्य । मन्दानिलान्दोलितजलतरङ्गतस्मैश्वर्य श

रुद्रभ्रविभ्रमं जीवितं सामान्यं च भूमिदानफलमवगच्छद्भिरागामिनृपति-
भिरस्मद्वंशैरन्यैर्वायमस्मद्धर्मदायः समनुमन्तव्यः प्रतिपालनीयश्च । उक्तं
च रामभद्रेण—

‘सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो मवद्भिः ।

सर्वानेवं भाषिनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥’

पट्टिर्वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत्तु वसुंधराम् ।

श्वविघ्नायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥

प्रसृत्या संप्रदानेन दत्तस्याहरर्णेन च ।

जन्मप्रभृति यद्वत्तं तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥

कल्पकोटिसहस्राणि कल्पकोटिशतानि च ।

निवसेद्ब्रह्मणो लोके भूमिदानं ददाति यः ॥

शिवमस्तु सर्वजगतः । ॐ नमः शिवाय ॥

(शण्डियन् आण्टिक्वेरी १२ । २४९-२५२)

(७)

चौलुक्यवंशोद्भवस्य लाटदेशाधिपतेस्त्रिलोचनपालस्य
दानपत्रम् ।

ॐ नमो विनायकाय । स्वस्ति जयोऽभ्युदयश्च ।

वाणं वीणाक्षमाले कमलमहिमयो बीजपूरं त्रिशूल

खट्वाङ्गं दानहस्ताभयकरसाहिताः पाणयो धारयन्तः ।

रक्षन्तु व्यञ्जयन्तः सकलरसमयं देवदेवस्य चित्तं

नो चेदेवं कथं वा त्रिभुवनमखिलं पालितं दानवेभ्यः ॥

दधाति पद्मामथ चक्रकौस्तुभे गदामयो शङ्खमिहैव पङ्कजम् ।

हरिः स पातु त्रिदशाधिपो भुवं रसेषु सर्वेषु निगण्णमानसः ॥

कमण्डलुं दण्डमथ स्तुचं विभुर्विभार्ति मालां जपदत्तमानसः ।
सृजत्यजो लोकमपोहितुं रिपून् रसैश्च सर्वै रसितो विशेषतः ॥

कदाचिद्द्वैत्यखेदोत्थचिन्तामन्दरमन्यनात् ।

विरिञ्चेश्वलुकाम्बोधे राजरत्नं पुमानभूत् ॥

देव किं करवाणीति नत्वा प्राह तमेव सः ।

समादिष्टार्थसंसिद्धौ तुष्टः स्वष्टाववीच तम् ॥

कन्याकुब्जे महाराज राष्ट्रकूटस्य कन्यकाम् ।

लब्ध्वा सुखाय तस्यां त्वं चौलुक्यामुहि संततिम् ॥

इत्थमत्र भवेत्क्षत्रसंततिर्वितता किल ।

चौलुक्यात्प्रथिता नद्याः स्रोतांसीव महीधरात् ॥

तत्रान्वये दयितकीर्तिरकीर्तिनारीं

संस्पर्शभीत इव वर्जितवान्परस्य ।

वारप्पराज इति विश्रुतनामधेयो

राजा बभूव भुवि नाशितलोकशोकः ॥

श्रीलाटदेशमधिगम्य कृतानि येन

सत्यानि नीतिवचनानि मुदे जनानाम् ।

तत्रानुरज्य जनमाशु निहत्य शत्रू-

न्कोशस्य उद्धिफलमाप निरन्तरं यः ॥

तस्माज्जातो विजयवसतिर्गोद्विराजः सितीशो

यस्मादन्ये मनुजपतयः शिक्षिता राजधर्मम् ।

यो गोत्रस्य प्रथमनिलयो पालको यः प्रजानां

यः शत्रूणाममितमहसां मूर्ध्नि पादं व्यधत् ॥

आत्मभूरुहृता येन विष्णुनेव महीयसा ।

बलिभिः सा समाक्रान्ता दानवैरिव वैरिभिः ॥

१. 'पुरदरेण प्रतिपाद्यमानमेव समाकर्ण्य वचो विरिञ्चिः । सध्याम्पुणं चुल्ले मुमोच ध्यानानुविद्धानि विलोचनानि ॥' इत्युपनम्य 'अथाविरासीत्सुभटक्षिलोक्तत्रा-
माप्रवीणश्रुलकाद्विधातुः' इत्यन्तं विजयाङ्कदेवचरितस्य प्रथमे सर्गे द्रष्टव्यम्. अस्पृष्टार्थाः
श्लोकाश्चात्र कतिचन सन्ति.

प्रद्युम्नवन्मदनरूपधरोऽच्युतस्य

श्रीकीर्तिराजनृपतिः स बभूव तस्मात् ।

यो लाटभूपपदवीमाधिगम्य चक्रे

धर्मेण कीर्तिधवलानि दिगन्तराणि ॥

संतानतन्तुषु प्रोताश्रीलुप्त्यमणयो नृपाः ।

तस्यां तु मणिमालायां नायकः कीर्तिभूषतिः ॥

गोः पिण्डे भौतिके भूरिपदार्थायतने गुरौ ।

सूते क्षीरं शिरा कापि माता स्त्रीषु तथैव तम् ॥

आजन्मदृष्ट्या(?)तिमनोहरस्य मुदा तथापूर्यत सर्वलोकः ।

यथामृतापूर्णघटीसमानं नारिच्यतापि स्तुतिविन्दुपातैः ॥

समेऽपि स्पृहणीयत्वे पकान्नस्येव योपिताम् ।

भोगस्तेन परस्त्रीणामुच्छिष्टस्येव वर्जितः ॥

लभ्रं तथा क्षापतिपाणिपादे स्थितं यथा वक्षसि रक्तसा(हा)रैः ।

गौणं त्यजद्भिः श्रुतिकुण्डलाभ्यां कृत्वा पदं मुख्यमभास्थितं तैः ॥

आलम्बनीभूतमहीधरांस्तानुछद्म्य जुष्टं पतनं गुणौघैः ।

कुतोऽन्यथा ते सहजा बभूवुः कथं च ते तत्सहृद्विमाषुः ॥

स यौवनोन्मत्तगजेन्द्रपार्श्वार्द्धावन्मनो मारयदेवमेतत् ।

तस्मादृते हीन्द्रियसेटकेन विलङ्घिता वैषयिकी न सीमा ॥

कायेन गेहादिनिभेन जीवो व्योमेव जन्तोर्व्यवधीयते स्म ।

तस्मात्परस्मिन्नहमेव मत्वा लक्ष्मीं समां योऽर्थिजनैरमुक्त्वा ॥

बाहू बलौ कोपगुरोश्च वासो वक्षस्तथा नम्रमवेक्ष्य चापम् ।

दर्पोद्धतं मस्तकमेव येषां द्विषां छिनत्ति स्म रणे स वीरः ॥

प्रष्टं ददच्चापमभिद्विषं यः प्रियं चकार द्विषति प्रयुक्ताः ।

वक्षानुगा मार्गणपुंगवास्ते जाताः कृतार्थास्तत एव तस्मात् ॥

तस्यासीदविचारकीर्तिदयिता निस्त्रिंशहस्तस्य या

सङ्ग्रामे सभयेव हन्त सहस्रागच्छत्परेषा गृहम् ।

सा वाच्यापगमाय तेन दधती दिव्यं प्रतापं पुरो-
 द्रान्ता सप्तसमुद्रमण्डलभुवं शुद्धेति गीता सुरैः ॥
 तस्माच्च वत्सराजो गुणरत्नमहानिधिर्जातः ।
 शूरो युद्धमहार्णवमथनाय मन्दरः ख्यातः ॥
 आवाल्यादियमत्र मूर्तिभवने मद्रैः समं श्रीः स्थिता
 व्रीडाप्यत्र वधूरिव स्वविषयं प्रच्छादयन्ती सती ।
 तामेवाधिकतां नयत्यविरता भर्तुर्मनो जानती
 सा विष्णोरिव वत्सराजनृपतेः सापत्नवर्जं स्थिता ॥
 सहैकाम्बरदुःस्थत्वे काश्चित्कोणश्रिता दिशः ।
 इतीवाच्छादयत्यागी वत्सेशः कीर्तिकर्षटैः ॥
 हेमरत्नप्रभं छत्रं सोमनाथस्य भूषणम् ।
 दीनानाथकृते सत्रमवारितमकारि सः(च) ॥
 तस्याङ्गसंभवः श्रीमांस्त्रिलोचनपतिर्नृपः ।
 भोक्ता श्रीलाटदेशस्य पाण्डवः कलिभूषणम् ॥
 त्यागेऽपि मार्गणा यस्य गुणग्रहणगामिनः ।
 सत्ये धर्मो धवे वक्रः(?) शौर्ये गोपालविक्रमः ॥
 अहो रुद्धस्य तस्यासञ्शत्रवो विकला भुशम् ।
 भोक्तुस्तस्यैव ते चित्रं विहारमलशालिनः ॥
 शत्रोः संगरभूषणस्य समरे तस्यासिना पातिते,
 मूर्धन्याशु गलत्सु कण्ठवलयार्द्रक्तस्य पूरेष्वलम् ।
 तत्तेजोमयवद्वितापितवपुस्तस्यासवर्णस्य त-
 न्नं मांजनमुखलास सहसा खड्गोर्ध्वहस्तं चलम् ॥
 धर्मशीलेन तेनेदं चलं वीक्ष्य जगन्नयम् ।
 गोभूहिरण्यदानानि दत्तानीह द्विजन्मनाम् ॥
 शार्के नवशतैर्युक्ते द्विसप्तत्यधिके तथा ।
 विकृते वत्सरे पौषे मासे पक्षे च तामसे ॥

अमावास्यातिथौ सूर्यपर्वण्यङ्गारवारके ।
 गत्वा प्रत्यगुदन्वन्तं तीर्थे चागस्त्यसंज्ञके ॥
 गोत्रेण कुशिकायात्र भार्गवाय द्विजन्मने ।
 वैश्वामित्रदेवरातावौदलः प्रवरास्त्रयः ॥
 इमानुद्ग्रहते ग्रामं माधवाय त्रिलोचनः ।
 धिष्ठोश्वरपथकान्तद्विचत्वारिंशसंख्यके ॥
 एरथाणनवशतमदादुदकपूर्वकम् ।
 समस्तायं ससीमानमाधाटिस्तरुभिर्युत[म्] ॥
 देवघ्राहणयोर्दायान्वर्जयित्वा क्रमागताम्* ।
 पूर्वस्यां दिशि नागाम्बा ग्रामस्तन्तिका तथा ॥
 वटपट्टकमाग्नेय्यां याम्यां लिङ्गवटः सि(शि)वः ।
 इन्द्रोत्थानं तु नैर्ऋत्यां बहुणद्ध्वा परे स्थितः ॥
 वायव्यां ऐम्बरूकं च सौम्यां तु तलपट्टकम् ।
 ईशान्यां कुलुणग्रामः सीमायां खेटकाष्टकम् ॥
 आवाटनानि चत्वारि आयैः सह ससीमकैः ।
 तस्माद्विजवरस्यास्य भुज्जतो न विकल्पना ॥
 कर्तव्या कैश्चन नरैः सार्धसाधुसमारुह्यकैः ।
 अथैव यदि लोप्तास्य स तदा पापभाजन (नम्) ।
 पालने हि परो धर्मो हरणे पातकं महत् ॥

तथा चोक्तम्—

'सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।
 स्ववंशजो वा परवंशजो वा रामो वत प्रार्थयते महीशाः ॥
 कन्यामेकां गवामेकां भूमेरर्धार्धमद्भुलम् ।
 हरन्नरकमामोति यावदाभूत्संश्रवम् ॥
 यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्धर्मार्धकामादियशस्कराणि ।
 निर्माल्यवान्ति प्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददाति ॥

बहुभिर्वमुवा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥'

लिखितं मया महासांघिविग्रहिकश्रीशंकरेण । मन्त्रतश्रीमिति । श्रीत्रि-
लोचनपालस्य ॥

(इण्डियन् आण्टिकेते १२।२०१-२०३)

(८)

श्रीधरणीवराहान्धमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐम् ।

पुण्यं व्योमसरिज्जलेन वहता चन्द्राशुभिः शीतलं

सत्पुष्पं कनकारविन्दनिचयैर्निर्वाणसंपत्फलम् ।

व्यालालीविपकन्दलीमृगपतिप्रान्तं न सतापदं

श्रीवन्धेश्वरमूर्ध्नि^१.....सुखद वस्ताज्जटाकाननम् ॥

ध्यानात्पूर्वमुवाच सप्रतिरवं शंभुं प्रणम्यावनी

ध्यानाध्यासितलोचने त्वयि विभो पीडामहं नासुरीम् ।

शक्ता सोढुमिलार्थमुद्धतनूपुरक्षाक्षमः शक्तिमा-

न्तर्वाचापात्स्वमेश्वरेण विहितश्चापाभिर्धानो नृपः ॥

अपि च । नौरन्ध्रो गतकण्टकोऽक्षततनुः सच्छायमुक्तिः सदा

सत्पत्रोऽपि विपन्नतामनुगतः सेव्योऽस्त्यगम्यो द्विषाम् ।

शश्वत्सौख्यफलप्रदोऽपि सुतरा वृद्धेर्विवातात्मनो

भूमन्मूर्ध्नि कृतास्पदोऽपि नतिमात्रोवापवंशोऽपरः ॥

तस्मिन्पुण्यरुचेर्वभूव सदृशः श्रीविक्रमाको नृपः

संपन्नाखिलशक्तिपङ्कणयुतो राजा ततोऽप्यङ्कः ।

१ 'निचयो' इति 'इण्डियन् आण्टिकेते' इति पाठः २. 'इण्डियन् आण्टिकेते'-
मध्ये नुटिचिह्नं नास्ति.

तस्माच्छ्रीपुंलकेसिभूभृदजनि क्षमापालचूडामणिः
संजातः पृथिवीपतिर्ध्रुवभट्टो धर्मस्य मूर्तिस्ततः ॥

तस्यानुजः सकलभूपनताङ्घ्रिपद्मः

पद्मावपुष्यभिरतो धरणीवराहः ।

जातोऽखिलप्रणयिकल्पतरुर्महात्मा

लीलावतीमुखसरोरुहराजहंसः ॥

किं शौर्यं प्रभुता पैराभिहननं गम्भीरता सत्वता

प्रोत्साहः किमुतोच्यतामसदृशो यस्य प्रतापो महान् ।

औदार्यं कुलजावनीपतिमुतेज्ज्वल्यदरः कोऽप्यसौ

येनैवं मुहुरेति मोहममला कष्टं कवीनां मतिः ॥

यस्त्यागशौर्यसौभाग्यगर्वितः कर्णपार्थकुसुमशरान् ।

हेपयतीवाधिकतरनिजचरितैर्लीलयैव नृपः ॥

अयं च प्राप्तचलश्रीरपि सहजविवेकादेवमभावयत् । चत्वरानिहिता-
निलाहृतदीपशिखासमानमायुरारोग्यादिकम् । यत्पश्य, तादृग्वलसम-
न्विता अप्यस्मदादिपूर्ववंशास्तथाविधविधिविलसितविशेषात्कीर्तियशोना-
ममात्रावशेषीभूताः समभवन् । तद्वरं धर्मविषयमेव मनो विहितम् । दान-
नशीलतपोभावनात्मके च धर्मे प्रायो राज्यावरितनृपाणां दानमावने एव
प्रवर्तिते । तद्वत्सुवरादिदानं स्वर्गसोपानमाकलयामितगुणमाजानेन वैध-
मानावस्थितेन समधिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताभिपतिश्रीधरणीवरा-
हेण स्वपितामहनामाङ्कितमङ्गलकदेशमन्यं च भूयांसं राजाधिराजपरमे-
श्वरश्रीमद्वीपालदेवपादप्रसादतः समनुशासता सता यथा दानं प्रव-
र्तितं तथामौ सर्वान्स्वसंवर्ध्यमानपाविभूपानन्यांश्च राष्ट्रपतिग्रामपतिभो-
गिकमहत्तरकुटुम्बिकपाञ्चकुलिकदण्डपासिकमध्यगप्रभृतीन्समनुबोधयति—

१. अन्यलेखेषु 'पुल्लकेसि' इति तालव्यान्निमुपलभ्यते. २. 'पुराभिहनन' इति 'इ-
ण्डियन् आण्टिपेरी'भृतः पाठः. ३. गुजरातप्रान्ते 'वडवाण'नाम्ना प्रसिद्ध नगरमेव
वर्णयमानम्. ४. 'दण्डपासिक' इत्यन्यत्र तालव्यमध्यः समुपलभ्यते.

अस्तु वः संविदितम् । यथा—मया मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये
तथैवामुष्मिकफलावाप्त्यर्थं श्रीमदामर्दकसंतानीयश्रीशिवदेवाचार्यसुतश्रीम-
हेश्वराचार्याय विद्याधनं कन्यिकास्थलीसंबन्धमानः विङ्कलाभिधानग्रामः
स्वसीमापर्यन्तः सदाणीभोगभागः सदण्डदशापराधः सदृक्षमालाकुलः स-
कलराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीयः अपरिपन्थनीयश्च प्राप्तोदगयनमहाप-
र्वणि परमभक्त्या मया उदकातिसर्गेण प्रतिपादितः । यस्य चाघाटनानि
पूर्वतः उत्तरककाभिधानग्रामः । दक्षिणतः खिक्खिरिआणकाभिधानग्रामः ।
अपरतः कुरलाभिधानग्रामः । उत्तरतः शणाइचाणकाभिधानग्रामः । एवं
चतुराघाटनोपलसितोऽयं विङ्कलाभिधानग्रामः सोत्पद्यमानवेष्टिकः अचा-
टभटप्रवेशः पूर्वदत्तदेवदायब्रह्मदायवर्जं भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्काणव-
क्षितिसरित्पर्वतकालीनः श्रीमहेश्वराचार्यस्य पुत्रपौत्रान्वयन्यायेन भुञ्जतो
भोजयतो वा न केनचिद्व्यासेधनीयः । यत उक्तमेव भगवता वेदव्यासेन
व्यासेन—

‘बहुभिर्वसुधां भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

पष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

‘यानीह दत्तानि पुरा नेरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्य वान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥’ इति ।

शकसंवत् ८३६ पौषसुदि ४ उत्तरायणे । यथा चैतदेवं तथा ग्रामं
दाता स्वहस्तमारोपयति । स्वहस्तोऽयं श्रीधरणीवराहस्य । लिखितं चैत-
द्राजोदेशात्सांधिविग्रहिकमहिन्दकेन पार्ष्विलमुतेनेति ।

(इण्डियन् आण्टिकेरी १२ । १९३-१९४) .

१. अयं शकाब्दस्तत्र लेखे संदिग्धः एवास्ति. अस्माभिस्तु ‘आण्टिकेरी’पुस्तके एत-
त्प्रेतप्रकाशनस्य डॉक्टरपूतलस्य निर्णयानुसारं स्थापितः.

(९)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयकर्कराजस्य दानपत्रम् ।

ॐम् ।

श्रीसरस्वत्युमाभास्वद्वह्नीसंश्लेषभूषितम् ।

भूतये भवतां भूयादजकल्पतरुत्रयम् ॥

ब्रह्माद्यामरवन्द्यधूर्जटिजटानूटाटवीसंस्थितेः

सिक्ताद्देवनदीविशुद्धसलिलैर्यश्चन्द्रखण्डाद्भूत् ।

आश्रयोजितवृत्तजातमाहिमा पालीध्वजोत्पल्लवो

वंशः कुन्दसितातपत्रबहलच्छायासु र्द्वि गतः ॥

तस्मादिन्दुरिवाम्बुधेः शशभृतः कान्तिप्रवाहस्ततो

निप्यन्दश्च यथामृतस्य समभूद्वन्द्यो यदोरन्वयः ।

रेमेऽत्यदुतसाहसः स भगवान्गोपीकटाक्षालिभिः

शार्ङ्गो यत्र निपीयमानविलसच्छावण्यपुष्पोद्गमः ॥

प्रतिबोधितबन्धुपद्मपण्डः कृतचालुक्यधनान्वकारनाशः ।

उदगादथ दन्तिदुर्गभानुर्यद्वंशोदयपर्वतात्मतापी ॥

तस्मिन्नपुत्रेऽनु च तत्पितृव्यः पतिर्भुवोऽभूदिह कृष्णराजः ।

अष्टादशेशालयदृश्यरूपं पुञ्जीकृतं येन यशो विशुद्धम् ॥

गोविन्दराजः सितिपश्च तस्माद्भूदनेकाहवलब्धकीर्तिः ।

धर्मार्थयोरेन फलं मनोभूरा वृत्तितः कोशवतोपभुक्तः ॥

अतिशयगुणयुक्तत्वाद्यथार्थाभिधानो

निरुपम इति तस्यैवानुजोऽभूत्क्षितीशः ।

सकलजलधिवेलाप्रान्तविश्रान्तसैन्यः

परिणतमुवनत्वादुद्धृतैकातपत्रः ॥

तस्माज्जगत्तुङ्गनृपः सुतोऽभूच्चुङ्गत्वमागाज्जगतां गुणैर्यः ।

यस्यानिशं गन्धमदेभभीता मदं प्रयाणे दिगिमास्त्यजन्ति ॥

१. काव्यमालाया मुद्रिते पृष्ठे लेखे 'तस्यायं नृपते.' इत्यादि पद्ये भोक्ते 'पितृव्य-मुदयो' इत्यास्य स्थाने 'पितृव्य इत्यर्थः' इति पाठः समीचीनः.

तस्य श्रीमदमोघवर्पनृपतिश्चालुक्यकालानल^१
 सूनूर्मपतिरूर्जिताहितवधूवैवव्यदीक्षागुरु ।
 आसीदिन्द्रपुराधिक पुरमिद श्रीमान्यखेटाभिध
 येनेद च सर कृत गुरुवरुप्रासादमन्त पुरम् ॥
 तस्मादकालवर्पोऽमूत्सार्वभौम^२ सितीश्वर ।
 यत्प्रतापपरित्रस्तो व्योम्नि चन्द्रायते रवि ॥
 चेदीशो दैशकण्ठदर्पदलन श्रीहैहयाना कुले
 कोक्कल समभूच्च तस्य तनया या सकुरुस्यानुजा ।
 तस्या कृष्णनृपात्ततः श्रितमहादेवीपदायामभू-
 रैस्तैर्य प्रथितो गुणैर्भुवि जगत्तुङ्गाभिधान^३ सुत^४ ॥
 चेदीश्वरशकरगणदुहितरि लक्ष्म्या ततो जगत्तुङ्गात् ।
 सूनुरभूदिन्द्रनृपो भावी राज्यश्रियो भर्ता ॥
 जनकगृहीतै परमण्डलैरसतुष्टमानस स्वपितु ।
 एकच्छत्रा पृथ्वा कर्तुं निरगाज्जगत्तुङ्ग ॥
 चेद्या मातुलशकरगणात्मजायामभूज्जगत्तुङ्गात् ।
 श्रीमानमोघवर्पो गोविन्दाम्बाभिधानायाम् ॥
 आरुह्येन्द्रपदोपम स नृपति श्रीवीरसिंहासन
 दत्त्वा ताम्रनमस्यशासनगतान्ग्रामाननन्तास्तथा ।
 अर्थैरर्थमनोरयाधिकतरै कृत्वा कृतार्थं जग-
 ह्मचाप्ता येन शिवालयैर्निजयश पुञ्जोपमैर्मोदिनी ॥
 ऐन्द्रपदनिगीपयेव स्वर्गमधिरूढे च ज्येष्ठे भ्रातरि श्रीमत्कृष्णराजदेवे
 युनराजदेन्दुहितरि कुण्डकदेव्याममोघवर्पनृपात् ।
 जात सोष्टिगदेवो नृपतिरभूदुवनविख्यात ॥

१ 'दशकण्ठदर्पदलनश्रीहैहयाना' इति समस्त पाठा युक्त २ चेदिदेशार्थीशश-
 रगणस्य दुहितरि लक्ष्म्या गोविन्दाम्बाया ३ जगत्तुङ्गनृपात्मणेन्द्र, अमोघवर्पधेति
 पुत्रद्वयमुदभूत् अमोघवर्पात्कृष्ण, सोष्टिग, निरुपमधेति त्रय पुनः पञ्च भाण्डारक-
 रपण्डितास्तु दक्षिणतिहासे 'गोविन्दोऽम्बाभिधानायाम्' इति पाठ समुचित वदन्ति
 ३ 'इण्डियन् आण्टिक्वेरी'मध्ये शीटपण्डितेन एतद्वचनमप्यभिमायामायायां प्रवेशितम्
 तथैव दक्षिणेतिहासेऽपि

तस्यानुजान्निरुपमादुपलब्धजन्मा

वीरश्रियः पदमभूदुवि कङ्कराजः ।

यो बाल एव सकलामपि राजनीति-

मात्मप्रबोधविभवातिशयाद्विवेद ॥

सौमालीति दिशां गुणीति विदुषां त्यागीति दीनार्थिनां

क्रोधीति द्विषतां शमीति च सतां रूपीति सद्योपिताम् ।

मित्राणां सुहृदित्यवन्ध्यविभवो विश्वंभरायाः पतिः

सर्वेषामपि सर्वदेति निवसत्येकोऽपि यश्चेतसि ॥

यस्यास्ते करवालवारिणि चिरं प्रक्षालयन्ती यथा

लक्ष्मीरात्मकलङ्कमाहितमलं निन्द्यैः कुम्पाश्रयैः ।

सत्यं श्रोगृहमेतदभ्युजमितो मे द्वेषिणी साम्यत-

स्तिष्ठाम्यत्र रूपेति यस्य च मुखे देवी सरस्वत्यपि ॥

सत्यं गुर्जरनिर्जितारिनिकरश्रोलादिलीलारतो

हृणाधीशरणेष्वकम्पितमतिः पाण्ड्यप्रचण्डो नृपः ।

बन्धोऽयं भवतामनिन्द्यचरितः स्पर्धन्त मा स्मामुना

कीर्तिर्यस्य नियामिकैवमनिशं पृथ्वीं परिभ्राम्यति ॥

त्यागेनैव परां प्रसिद्धिमगमत्कर्णः किलानश्वरौ

सत्येनात्र युधिष्ठिरोऽपि नृपतिः प्रख्यातकीर्तिः कृतः ।

सौन्दर्येण मनोभञ्जश्च विदितः पार्थो धनुः कीशलै-

र्यः सर्वानतिशेत् एव भुवने देवः समस्तैर्गुणैः ॥

यश्चानुपरतकनकधारानिपातोपजनितलोकहर्षः श्रीमदमोघवर्षः स्वकौ-
गलक्षितनिशितास्त्रविदारितारातिसार्यः श्रीनूतनपार्थः सकलबलवदरिति-
मिरभेदनप्रचण्डः श्रीमदहितमार्तण्डः स्वाविक्रमच्छालितवालिवन्धपरायणः
श्रीवीरनारायणः सकलादिराजचरितातिशयतुङ्गः श्रीमानृपतुङ्गो निखिद्र-
भुग्नाधिपत्यप्रकाशितैकातपत्रः श्रीराजात्रिनेत्रः समभवत्सदर्याभिधानतया

स च परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमदकालवर्षदेवपादानुध्यातः
 परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वरश्रीमदमोघवर्षदेवः प्रधि-
 वीवल्लभः श्रीमद्वल्लभनरेन्द्रदेवः कुशली सर्वानेव यथासंबध्यमानका-
 न्नाष्टपतिविषयपतिग्रामकूटमहचरायुक्तकोपयुक्तकाधिकारिकान्समादिश-
 ति—अस्तु वः संविदितम्, यथा श्रीमान्यखेटस्थिरावासिते श्रीमत्क-
 कलदेवराजे शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेष्वष्टसु चतुर्नवत्यधिकेष्वद्भुतः
 संवत् ८९४ अङ्गिरःसंवत्सरान्तर्गताश्वयुजपौर्णमास्यायां(स्यां) बुधदिने
 सोमग्रहणमहापर्वणि मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये श्रीमद्रेजुच-
 वार्वावास्तव्याय इहैव कार्याभ्यागताय भारद्वाजगोत्रबहुचशाखासब्रह्म-
 चारिणे त्रिप्रवराय श्रीमच्छंकरैयपुत्राय श्रीमत्सङ्गमैयसुताय श्रीमच्छन्न-
 पैयभट्टाय उप्पलिकाशतत्रयान्तर्गतबव्वुलतल्लद्वादशमध्ये पङ्गरिकानाम
 ग्रामः सवृक्षमालाकुलः सधान्यहिरण्यदेयः सदण्डदोपदशापराधः पूर्व-
 प्रसिद्धचतुःसीमापर्यन्तः शुल्कादिसमस्तोत्पत्तिसहितः आ चन्द्रार्क मया
 नमस्यो दत्तः । तस्य पूर्वतः रोहीतल्लग्रामः । दक्षिणतः शिलहरेग्रामः ।
 पश्चिमतः किणिहिग्रामः । उत्तरतः अन्तरवल्लीग्रामः । एवं चतुराघाट-
 विशुद्धममुं पङ्गरिकाग्रामं श्रीमच्छन्नपैयभट्टस्य कृपतः कर्षयतो भुञ्जतो
 भोजयतो वा न केनचिद्व्याघातः कार्यः । यश्च करोति स पञ्चभिरपि
 महापातकैरुपपातकैश्च संयुक्तः स्यात् । उक्तं च—

‘सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्माविनः पार्थिवेन्द्रान्मूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥’

‘यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माह्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥’

‘बहुभिर्वमुधा भुक्ता पार्थिवैः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥’

‘विन्ध्याटवीष्वतोयामु शुष्ककोटरवासिनः ।

कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदानापहारिणः ॥’

‘पाष्टं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
 आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥’
 ‘सुवर्णमेकं गामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
 हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंश्रवम् ॥’

‘मद्वंशजाः परमहीपतिवंशजा वा
 पापादपेतमनसो भुवि भाविभूपाः ।
 ये पालयन्ति मम धर्ममिदं समस्तं
 तेषां मया विरचितोऽग्निलिरेप मूर्ध्नि ॥’

श्रीमदम्बार्यपौत्रेण योगमार्यसुतेन च । कायस्थकुमुदभागिना लि-
 खितं पुनार्यनाम्ना ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १२।२६४-६७)

(१०)

राणासमरसिंहस्य प्रेशस्तिः ।

ॐम् ।

ॐ नमः शिवाय ।

ध्यानानन्दपराः सुराः कति कति ब्रह्मादयोऽपि स्वसं-
 वेद्यं यस्य महः स्वभावविशदं किञ्चिद्विदांकुर्वते ।
 मायाभुक्तवपुः स्वसंगतमवाभावप्रदः प्रीतितो
 लोकानामचलेश्वरः स दिशतु श्रेयः प्रभुः प्रत्यहम् ॥
 सर्गार्थं स्वतनुं हुताशमनिशं पद्मासने जुह्वतः
 प्राणैः प्राजनि नीललोहितवपुर्यो विश्वमूर्तेः पुरा ।
 दुष्टाद्दुष्टनगाङ्गुरेण हतस्तेजोमयं पञ्चमं
 छिन्नं धातुशिरः कराम्बुजतले विभ्रत्स वस्त्रायताम् ॥

१. प्रशस्तिरियमर्षुशब्दो(आष्पहाट्)परि श्रीमदचलेश्वरमहादेवमन्दिरममीपस्थम-
 न्यामिमठे शिलायां समुत्कीर्णा वर्तते. - वर्णितायाप्रोदयपुरमहोपतेः पूरुषुषाः.

अव्यक्ताक्षरनिर्भरध्वनिजपस्त्यक्तान्यकर्मश्रमः
 स्वं देहात्सितिमानमुज्झितुमना दानाम्बुसंवर्धितः ।
 यत्कुम्भाचलगस्तपांसि वितनोत्यद्यापि भृङ्गव्रजः
 प्रत्यूहापगमोन्नतिर्गजमुखो देवः स वोऽस्तु श्रिये ॥

किं च ।

क्षुभ्यद्भारिधिदीर्यमाणशित्तरिश्रेणि भ्रमद्रुतलं
 वृद्धद्वयोमदिगन्तसंहति पतद्ब्रह्माण्डभाण्डस्थिति ।
 कल्पान्तस्य विपर्ययेऽपि जगतामुद्वेगमुच्चैर्दिश-
 त्सिन्धोर्लेङ्घनमद्रुतं हनुमतः पायादपायात्स नः ॥
 शाखोपशाखाकुलितः सुपर्वा गुणोचितः पञ्चविभूषिताङ्गः ।
 कृतास्पदो मूर्धनि भूधराणां जयत्युदारो गुहिलस्य वंशः ॥
 यद्वंशो गुहिलस्य राजभगवन्नारायणः कीर्त्यते
 तत्सत्यं कथमन्यथा नृपतयस्तं संश्रयन्तेतराम् ।
 मुक्तेः कल्पितवेतसः करतलव्यासक्तदण्डोज्ज्वलाः
 प्राणत्राणधियः श्रियः समुदयैर्न्यस्तापहस्ताः सदा ॥
 मेदःक्लेशभरेण दुर्जनजनस्याछावितः संगरे
 देशः क्लेशकथापकर्षणपटुर्यो वप्पकेनोच्चकैः ।
 लावण्योत्करनिर्जितामरपुरः श्रीर्मेदपाटाभिधा-
 माधत्ते स्म स एष शेषनर्गरश्रीगर्वसर्वकपः ॥
 आस्त नैगहृदं नाम सायामभिह पत्तनम् ।
 चक्रे तपांसि हारीतराशिर्यत्र तपोधनः ॥
 केऽपि कापि परप्रभावजनिनैः पुण्यैर्हविर्भविभुं .
 प्रीणन्ति ज्वलनं हिताय जगतां प्रारब्धयागक्रमाः ।
 अन्ये प्राणनिरोधवोवितमुखाः पश्यन्ति चात्मस्थितं
 विश्वं सद्विजनस्थलीषु मुनयो यत्राप्ततत्त्वोदयाः ॥

१. यस्याधुना 'मेगद'नाम्ना प्रसिद्धः. 'भिन्दानाः सान्द्रमानग्रहपाटममद मेदपाटा-
 दानानाम्' इति कर्णसुन्दर्या (१।५०) विदुषप्रयोगः. २. अधुना 'नागदा'नाम्ना प्रसिद्धः.

अस्मिन्नेव वने तपस्विनि जने मायःस्खलद्वन्द्वने

वृत्तान्तं भुवनस्य योगनियतः प्रत्यक्षतः पश्यति ।

हारीतः शिवसङ्गमङ्गविगमात्प्राप्तः स्वसेवाकृते

वृष्पाय प्रथिताय सिद्धिनिलयो राज्यश्रियं दत्तवान् ॥

हारीतात्किल वप्पकोऽद्विवलयव्याजेन लेभे महः

क्षेत्रं धातुनिभाद्वितीर्य मुनये द्वाहं स्वसेवाकृतात् ।

एतेऽद्यापि महीभुजः क्षितितले तद्वंशसंभूतयः

शोभन्ते सुतरामुपात्तवपुषः क्षात्रा हि धर्मा इव ॥

वप्पकस्य तनयो नयवेत्ता संवभूव नृपतिर्गुहिलैख्यः ।

यस्य नामकलितां किल जार्तिं भूभुजो दधति तत्कृलजाताः ॥

यैः पीयूषमयूखसुन्दरमतिर्विद्यामुधालंकृति-

निष्प्रत्यूहविनिर्जितस्मरगतिः प्राकाम्यरम्याकृतिः ।

गाम्भीर्योन्नतिसंभृतस्य जलधेर्विस्फोटिताहंकृति-

स्तस्माद्गोजनेश्वरः स समभूत्संसेवितश्रोपतिः ॥

शीलः सशीलकरवालकरालपाणि-

भेजे भुजेन तदनु प्रतिपक्षलक्ष्मीम् ।

उत्साहभावगमकं पुलकं दधानो

वीरः स्वयं रस इव स्फुटवद्देहः ॥

चोडस्त्रीरतिमृण्डनः कुलनृपश्रेणीशिरोमण्डनः

कर्णाटेश्वरदण्डनः प्रभुकलामैत्रीमनोनन्दनः ।

तत्सूनुर्नयमर्मनर्मसचिवः श्रीकालभोजः क्षमा-

पालः कालकरालकर्कशधनुर्दण्डमचण्डोऽजनि ॥

छायाभिर्वनिताः फलैः सुमनसः सत्पत्रपुञ्जैर्दिशः

शाम्नाभिर्द्विजवर्गमर्गलभुजः कुर्वन्मुदामास्पदम् ।

१. 'वापारावल' नाम्नास्य सर्वत्रेतिहासेषु प्रसिद्धिः. २. 'अद्वि' इति मुद्रितः पाठः.
३. 'गुहिलेय' नाम्ना तद्वंशोद्भवानां प्रसिद्धिः. ४. 'यद' इति मुद्रितः पाठः.

तद्वंशप्रबलाङ्कुरोऽतिरुचिरः प्रादुर्बभूवावनी-
 पालो भर्तृभटस्त्रिविष्टपतरोर्गर्वाभिहर्ता ततः ॥
 मुष्टिप्रमेयमध्यः कपाटवक्षस्थलस्तदनु ।
 सिंहस्त्रासितभूधरमत्तेभो भूपतिर्जयाति ॥
 तज्जन्मा स महायिकः स्वभुजयोः प्राप्तैकसाहायकः
 क्षोणीभारमुदारमुन्नतशिरा धत्ते स्म भोगीश्वरः ।
 यत्क्रोधानलविस्फुलिङ्गमहसि प्रत्यर्थनोऽनर्थिनः
 प्राङ्मुखक्षपरिग्रहाकुलधियः पेतुः पतङ्गा इव ॥
 खुन्माणस्य ततः प्रयाणवियाति क्षोणीरजोदुर्दिने
 निस्त्रिशाम्बुधरः सिपेचं सुभटान्धारजलैरुज्ज्वलैः ।
 तन्नारीकुचकुङ्कुमानि जगलुश्चित्राणि नेत्राञ्जनै-
 रित्याश्चर्यमहो मनःसु सुधियामद्यापि विस्फूर्जति ॥
 अल्लटोऽजनि ततः क्षितिपालः संगरेऽनुकृतदुर्जयकालः ।
 यस्य वैरिष्टतनां करवालः क्रीडयैव जयति स्म करालः ॥
 उदयति स्म ततो नरवाहनः समिति संहृतभूपतिवाहनः ।
 विनयसंचयसेवितशंकरः सकलवैरिजनस्य भयंकरः ॥
 विक्रमविधूतविश्वप्रतिभटनीतेस्तथा गुणस्फीतेः ।
 कीर्तिस्तारकजैत्री शक्तिकुमारस्य संजज्ञे ॥
 आसीत्ततो नरपतिः शुचिवर्मनामा
 युद्धप्रदेशरिपुदशितचण्डधामा ।
 उच्चैर्महीधरशिरःसु निवेशिताङ्गेः
 शंभोर्विशाम्ब इव विक्रमसंभृतश्रीः ॥
 स्वलोकं शुचिवर्मणि स्वसुकृतैः पौरंदरं विभ्रमं
 विभ्राणे कलकण्ठकिंनरवधूसंगीतदोर्विक्रमे ।

१. 'साहायिकः' इति मुद्रितः पाठः. २. 'परोग्रहा' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'पुमाण
 म्य' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'शिपेच' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'मनस्तु' इति मुद्रितः पाठः.
 ६. 'गिरदंशिन' इति मुद्रितः पाठः. ७. 'निवेशिताङ्गे' इति मुद्रितः पाठः.

माद्यन्मारावेकारवैरैतरुणीगण्डस्थलीपाण्डुरै-

र्बहाण्डं नरवर्मणा धवलितं शुभ्रैर्यशोभिस्ततः ॥

जाते मुरस्त्रीपारिरम्भसौख्यसमुत्सुके श्रीनरवर्मदेवे ।

ररक्ष भूमामथ कीर्तिवर्मा नरेश्वरः शक्रसमानवर्मा ॥

कामक्षामनिकामतापिनि तपे(?)ऽमुष्मिन्नुपे रागिणि

स्वःसिन्धोर्जलसंलुते रमयाति स्वर्लोकावभ्रुवः ।

दोर्दण्डद्वयभग्नवैरिवसतिः क्षोणीश्वरो वैरट-

श्रक्रे विक्रमतः स्वपीठविलुठन्मूर्धाश्रिरं द्वेषिणः ॥

तस्मिन्नुपरते राक्षि मुदिताशेषविद्विषि ।

वैरिसिंहस्ततश्चक्रे निजं नामार्धवदुवि ॥

व्यूदोरस्कस्तनुर्मध्ये क्ष्वेडाकम्पितभूधरः ।

विजयोपपदः सिंहस्ततोऽरिकरिणोऽवधीत् ॥

यन्मुक्तं हृदयाङ्गरागसहितं गौरत्वमेताद्विप-

न्नारीभिर्विरहात्ततोऽपि सप्तभूर्त्क कर्णिकारक्तमः ।

धत्ते यत्कुमुभं तदीयमुन्नितं रक्तत्वमभ्यन्तरे

वाहो पिञ्जरतां च कारणगुणग्रामोपसंवर्गणम् ॥

ततः प्रतापानलदग्धवैरिक्षितीशधूमोत्थमपीरसेन ।

नृपोऽरिसिंहः सकलासु दिक्षु लिलेख वीरः स्वयशःप्रशस्तिम् ॥

लोचनेषु मुमनस्तरुणीनामञ्जनानि दिशता यदनेन ।

वारिकल्पितमहो बत नित्रं कञ्जलं द्युतमरातिवधूनाम् ॥

नृपोत्तमाङ्गोपलकान्तिरूढप्रकाशिताष्टापदपादपीठः ।

अमूदमुष्मादय चोडनामा नरेश्वरः सूर्यममानयामा ॥

कुम्भिकुम्भविलुठत्करवालः संगरे विमुञ्चनिर्मितकालः ।

तस्य सूनुरथ विक्रममिहो वैरिविक्रमकथां निरमादत् (?) ॥

१. क्ष्वेडा मिहनाहः. २. 'मा-न्यन्त्रे' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'धूमोत्थमपीरसेन' इति मुद्रितः पाठः.

भुजवीर्यविलासेन समस्तोद्धृतकण्ठकः ।
 चक्रे भुवि ततः क्षेम क्षेमसिंहो नरेश्वरः ॥
 रक्तं किञ्चिन्निपीय प्रमदपरिलसत्पादविन्यासमुग्धाः
 कान्तेभ्यः प्रेतवध्वो ददति रसमरोद्गारमुद्राकपालैः ।
 पायंपायं तदुच्चैर्मुदितसहचरीहस्तविन्यस्तपात्रं
 प्रीतास्ते ते पिशाचाः समरभुवि यशो यस्य संव्याहरन्ति ॥
 सामन्तसिंहनामा कामाधिकसर्वसुन्दरशरीरः ।
 भूपालोऽजनि तस्मादपहृतसामन्तसर्वस्वः ॥
 खोमाणसंततिवियोगविलक्षलक्ष्मीं
 सेनामदृष्टविरहां गुहिलान्वयस्य ।
 राजन्वर्तो वमुमतीमकरोत्कुमार-
 सिंहस्ततो रिपुगतामपहृत्य भूयः ॥
 नामापि यस्य जिष्णोः परवलमयनेन सान्वयं जज्ञे ।
 विक्रमविनोतशत्रुर्नृपतिरभून्मथर्नासिहोऽथ ॥
 कोशस्थितिः प्रतिभटक्षतजं न भुङ्क्ते
 कोशं न वैरिरुधिराणि निपीयमानः ।
 मङ्गलमसीमनि पुनः परिरम्य यस्य
 पार्णि द्विसंश्रयमवाप फलं कृपाणः ॥
 शेषनिःशेषमारेण पद्मसिंहेन भूमजा ।
 मेदपाटमही पश्चात्पालिता लालितापि च ॥
 व्यादीर्णवैरिमदसिन्धुरकुम्भकूट-
 निष्ठैश्चूतमौक्तिकमणिस्फुटवर्णभाजः ।
 युद्धप्रदेशफलिकासु समुल्लिखेत्
 विद्वानयं स्वभुजवीर्यरसप्रबन्धान् ॥

१. 'खोमाण' इति मुद्रितः पाठः. २. 'कृपाणः' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'निष्पन्न' इति मुद्रितः पाठः.

नहूलमूलंकपचाहुलक्ष्मीस्तुरुष्कसैन्यार्णवकुम्भयोनिः ।

अस्मिन्सुराधीशसहासनस्ये ररक्ष भूमिमथ जैत्रसिंहः ॥

अद्यापि संधकचमूरुधिरावमत्त-

संघूर्णमानरमणीपरिरम्भणेन ।

आनन्दमन्दमनसः समरे पिशाचाः

श्रीजैत्रसिंहभुजविक्रममुद्रुणन्ति ॥

धवलयति स्म यशोभिः पुण्यैर्भूमण्डलं तदनु ।

विहिताहितश्वशङ्कस्तेजःसिंहो निरातङ्गः ॥

उत्तं मौक्तिकबीजमुत्तमभुवि त्यागस्य दानाम्भुभिः

सिक्त्वा सद्वृत्तसाधनेन नितरामादाय पुण्यं फलम् ।

राज्ञानेन कृपाणकोटिमदता स्वैरं विगाह्य श्रियः

पश्चात्केऽपि विवर्धिता दिशि दिशि स्फारा यशोराशयः ॥

आद्यक्रोडवपुः कृपाणविलसदंष्ट्राङ्कुरो यः क्षणा-

न्मग्रामुद्धरति स्म गूर्जरमहीमुखैस्तुरुष्कार्णवात् ।

तेजःसिंहसुतः स एषः समरः क्षोणीश्वरग्रामणी-

राधत्ते बलिकर्णयोर्धुरमिल्लगोले वदान्योऽधुना ॥

तालीभिः स्फुटतूर्यतालरचनासंजीवनीभिः कर-

द्वन्द्वोपात्तकवन्वमुग्यशिरसः संनर्तयन्तः प्रियाः ।

अद्याप्युन्मदराक्षसास्तव र्यशःखण्डप्रशस्ति रणे

गायन्ति प्रतिपक्षशोणितमदास्तेजस्विसिंहात्मज ॥

अप्रमेयगुणगुम्फकोटिभिर्गाढवद्भृषविग्रहाकृतेः ।

कीर्त्यते न सकला तव स्तुतिर्ग्रन्थगौरवमयान्नरेश्वर ॥

अर्जुनो विनयते गिरिरुच्चैर्देवसेवितकुन्दाचलरत्नम् ।

यत्र षोडशविकारविपाकैरुज्जितोऽष्टत तपांसि वसिष्ठः ॥

१. 'भृष' इति मुद्रितः पाठः. २. 'कृपाण' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'कृपाण' इति मुद्रितः पाठः. ४. भूमण्डले. ५. 'प्युमद' इति मुद्रितः पाठः. ६. 'यशःखण्ड प्रति-
ष्ठ' इति मुद्रितः पाठः.

क्लेशावेशविमुग्धदान्तजनयोः सद्भुक्तिमुक्तिप्रदे
 लक्ष्मीवेश्मनि पुण्यजडुतनयासंसर्गपूतात्मनि ।
 प्राप प्रागचलेश्वरत्वमचले यस्मिन्भवानीपाति-
 विश्वव्याप्तिविभाव्यसर्वगतया देवश्रलोऽपि प्रभुः ॥
 सर्वसौन्दर्यसारस्य कोऽपि पुञ्ज इवाद्भुतः ।
 अयं यत्र मठस्तिष्ठत्यनादिस्तापसोचितः ॥
 यत्र कापि तपस्विनः सुचरिताः कुत्रापि मर्त्याः कचि-
 द्दीर्वाणाः परमात्मनिर्द्युतिमिव प्राप्ताः क्षणेपु त्रिपु ।
 यस्याद्योद्गतिमर्बुदेन सहितां गायन्ति पौराणिकाः
 संधत्ते स खलु क्षणत्रयमिपात्रैलोक्यलक्ष्मीमिह ॥
 जीर्णोद्धारमकारयन्मठमिमं भूमीश्वरग्रामणी-
 र्देवः श्रीसमरः स्वभाग्यविभवादिष्टो निजश्रेयसे ।
 किं चास्मिन्परमास्तिको नरपतिश्चक्रे वसुधैः कृपा-
 संश्लिष्टः शुभभोजनस्थितिमपि प्रीत्या मुनिभ्यस्ततः ॥
 अचलशदण्डमुच्चैः सौवर्णं समरभूपालः ।
 आयुर्वायुचलाचलमिह दृष्ट्वा कारयामास ॥
 आसीद्भावाग्निनामेह स्थानाधीशः पुरा मठे ।
 हेलोन्मूलितसंसारबीजैः पाशुपतैर्दतैः ॥
 अन्योन्यवैरविरहेण विशुद्धदेहाः
 स्नेहानुबन्धिहृदयाः सदया जनेषु ।
 अस्मिस्तपस्यति मृगेन्द्रगजादयोऽपि
 सत्त्वाः समीक्षितविमोक्षविधायितत्त्वाः ॥
 शिष्यस्तस्यायमधुना नैष्ठिको भावशकरः ।
 शिवसौयुज्यलाभाय कुरुते दुष्करं तपः ॥

फलकुसुमसमृद्धिं सर्वकालं वहन्तः

परमनियमनिष्ठां यस्य भूमीरुहोऽमी ।

अपरमुनिजनेषु प्रायशः सूचयन्ति

स्वलितविषयवृत्तेरर्बुदाद्रिमसृताः ॥

राज्ञा समरसिंहेन भावशंकरशासनात् ।

मठः सौवर्णदण्डेन सहितः कारितोऽर्बुदे ॥

योऽकार्पादेकलिङ्गात्रिभुवनाविदितश्रीसमाधीशचक्र-

स्वामिप्रासादचन्द्रे प्रियपटुतनयो वेदशर्मा प्रशस्तीः ।

तेनैषापि व्यधायि स्फुटगुणविशदा नागरज्ञातिभाजा

विप्रेणाशेषविद्वज्जनहृदयहरा चित्रकूटस्थितेन ॥

यावदर्बुदमहीधरसङ्गं संविभर्ति भगवानचलेशः ।

तावदेव पठतामुपजीव्या सत्प्रशस्तिरियमस्तु कवीनाम् ॥

लिखिता शुभचन्द्रेण प्रशस्तिरियमुज्ज्वला ।

उत्कीर्णा कर्मसिंहेन सूत्रधारेण धीमता ॥

सं १३४२ वर्षे मार्गशुदि १ प्रशस्तिः कृता ।

(भावनगरप्राचीनशोधसमूहस्य प्रथमे भागे पृष्ठे ३०-३७)

(११)

राष्ट्रकूटवंशोद्भवस्य द्वितीयप्रभूतवर्षमहीपतेर्दानपत्रम् ।

स्वस्ति विस्तृतविशदयशोवितानविशदीकृताशाचक्रवालकरवालमचला-
वन्तसुविराजितजयलक्ष्मासमीक्षितदक्षदक्षिणामूरिभुजागलः गलितसार-
शौर्यरसविसरविखलीकृताग्राविर्गः । वर्गत्रयवर्गणिकनिपुणाचलाभारवो-
र्वा(?)विशेषनिर्मितोर्वामण्डलोत्सवोत्पादनपरम्पर(?)भूपालमौलिमालालीदा-

१. 'अर्बुदादि' इति मुद्रितः पाठः. २. 'चिन्मोदगः' स्थितेनेत्यर्थः. प्रथमं निस्तोद-
गः एव राजधान्यासीत्, उदयपुरनिर्माणं तु पश्चात् (यिस्ताब्दियपोदो शनके) जातम्.
३. 'विशद' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'आवतत' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'भुजगलः'
इति मुद्रितः पाठः. ६. 'वर्गवर्ग' इति मुद्रितः पाठः.

द्विद्वन्द्वारविन्दो गोविन्दराजः तस्य सूनुः सुतरुणभावोदयदया-
दानदीनेतरगुणगणसैर्मापितबन्धुजनः सकलकलागमजलधिकलशयोनिः म-
नुदर्शितमार्गानुगामी राष्ट्रकूटकुलामलग्नमृगलाञ्छनः बुधजनमुखकम-
लाशुमाली मनोहरगुणगणालंकृतभारः (१) कैक्कराजनामधेयः तस्य पुत्रः
स्ववंशानेकनृपसघातपरम्पराभ्युदयकैरणः परमनापिब्राह्मणभक्तितात्पर्य-
कुशलः समस्तगुणगणाधिध्वानो विख्यातसर्वलोकनिरुपमस्थिरभावनिर्जि-
तारिमण्डलः यस्येममासीत् (२) ॥

जित्वा भूपारिवर्गान्नयकुशलतया येन राज्यं कृतं यः

कष्टे मन्वादिमार्गस्तुतधवल्यशा न कचिद्यागपूर्व ।

सङ्ग्रामे यस्य शेपा स्वभुजवरबलप्रापिता या जयश्री-

र्यस्मिज्जाते स्ववंशोभ्युदयधवलता यातदानकैतेजः (३) ॥

असाविन्दराजनामधेयस्तस्य पुत्रः स्वकुलललामायमानो मानधनो
दीनानाथजनाहादनकरदाननिरतमनोवृत्तिः हिमकर इव सुखकरकरः कु-
लाचलसमुदाय इव सुधाधारगुणनिपुणः (४) शिमशैलकूटतटस्थापितयश-
स्तम्भो लिखितानेकविक्रमगुणः ।

अघसघातविनाशकसुरापगा यस्य सद्यशो विशदम् ।

गायन्तीव तरङ्गर्भभवरवैर्वहति जनमहिता ॥

असौ वैरमेघनामधेयस्तस्य पितृव्यः हृदयपद्मासनस्थपरेश्वरशिरः-
शिशिरकर[कैर]निकरनिराकृततमोवृत्तिः सविशेषस्य जैगन्धसाग्नो-
द्धयेनेव (५) विरचितस्य चतुर्थलोकोदयसमानस्य कृतयुगशतैरिव निष्ठि-
तैर्य यस्य यशसः पुञ्जमिव विराजमानः ।

१. 'सतर्पित' इत्युचित पाठः. २. 'कैक्कराजनामधेय' इति मुद्रित पाठः.
३. 'कारणम्' इत्यपेक्षितम्. ४. 'इन्दराजनामधेय' इति मुद्रित पाठः. ५. 'स्तम्भ'
इति मुद्रित पाठः. ६. 'गुणम्' इति मुद्रित पाठः. ७. 'विशदम्' इति मुद्रित पाठः.
८. 'प्रमतराव' इति मुद्रित पाठः. ९. 'वर' इति मुद्रित पाठे नास्ति. १०. 'जगन्ध'
इति मुद्रित पाठः. ११. 'निष्ठितस्य' इति मुद्रित पाठः. १२. 'पुञ्ज इव' इत्यपेक्षितम्

प्रदग्धकालागरुधूपधूमैः प्रवर्धमानोपचयाः पयोदाः ।

यस्याजिरं स्वच्छसुगन्धतौर्यैः सिञ्चन्ति सिद्धोदितकूटभागाः ॥ (?)

न चेदृशं प्राप्यमिति प्रलेभाद्भवोद्भवो भावियुगावतारे ।

अवैमि यस्य स्थितये स्वयं तत्कल्पान्तरं नैव च भाव्यतीति ॥ (?)

तारागणेपूज्यतकूटकोटितटपितामूज्ज्वलदीपिकासु ।

मोमुह्यते रात्रिविभेदभावः निशात्ययः पौरैर्जनैर्निशांयाम् ॥ (?)

आधारभूताहमिदं व्यतीत्य मां वर्धते चायमतिप्रसङ्गः ।

यस्यावकाशार्थमितीव पृथ्वी पृथ्वीव भूतेति च मे वितर्कः ॥

विचित्रपताकासहस्रसंछादितमुपरि परिचरणभयाह्लोकैकचूडामणिना
मणिकुण्डिमसंक्रान्तप्रतिबिम्बव्याजेन स्वयमवतीर्य परमेश्वरभक्तियुक्तेन
नैमस्क्रियमाणमिव विराजमानम्, प्रहतपुष्करमन्द्रनिनादाकर्णनोदितानु-
रागैः प्राच्यारम्भकालजनितोत्सवारम्भैर्मयूरैः प्रारब्धनृत्तदृष्टान्तम्, धूमवे-
लालिलागत(?) विलासिनीजनानां करतलकिसलयरसभावसद्भावप्रकटनकुश-
लशशिवदनाङ्गनानर्तनादृतपौरयुवतिजनचित्तान्तरम्, समस्तसिद्धान्तसाग-
रपारगमुनिशतसंकुलं देवकुलमासीत् केशेश्वरं नाम स्वनामधेयाङ्कितम् ।

असावकालवर्ष इति विख्यातस्तस्य सूरुरानतनृपमुकुटमणिगणकिर-
णजालरञ्जितपादयुगलनखमयूखप्रभाभासितसिंहासनोपान्तः कान्ताजन-
कटकखचितपद्मरागदीधितिविसरशुम्भत्कुमुम्भरसरञ्जितनिजधवलवर्ज्यमा-
नचारुचामरनिचयविख्यातः प्राज्यराज्याभिषेकान्तरैकैश्वर्यसुखसमानुभव-
स्थितिः निजतुरंगमैकविजयानीतराजलक्ष्मीसनाथो महीनाथो यः कल्पा-
द्विषः संसेव (?) चिन्तामणिरिति दृढं यं वदन्त्यार्थिनः नित्यप्रीत्या प्राप्ता-
र्थसंपदसौ प्रभूतवर्ष इति विख्यातो मूपचक्रचूडामणिः तस्यानुजः धारा-

१. 'तटपितासु ज्वाल-' इति मुद्रितः पाठः. २. 'पौरजने' इति मुद्रितः पाठः. ३.
'व्यतीत्यम् आवर्धते' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'पृथ्वीम्' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'नमस्क्रय-
माणम् एव' इति मुद्रितः पाठः. ६. 'दृष्टदृष्टान्तम्' इति मुद्रितः पाठः. ७. केशेश्वर इति
राज्ञोभ्कालस्य नामान्तरम्. ८. 'विज्यमान' इति मुद्रितः पाठः. ९. 'विचयविख्या-
तम्' इति मुद्रितः पाठः. १०. 'सप्तमेव' इत्यपेक्षितम्. ११. 'दृढ' इति मुद्रितः पाठः.

वर्षश्रीपृथ्वीवल्लभमहाराजाधिराजपरमेश्वरं । खण्डितारिमण्डलासिभा-
 सितदोर्दण्डः पुण्डरीक इव बलिरिपुमर्दनाक्रान्तसकलभुवनतलः । सुकृता-
 नेकराज्यभारभरोद्धहनसमर्थः हिमशैलविशालोरःस्थलेन राजलक्ष्मीविहर-
 णमणिकुट्टिमेन चतुराङ्गनालिङ्गनतुङ्गकुचसङ्गमुखोद्रेकोदितरोमाश्वयोजितेन
 स्वभुजासिधारादलितसमस्तगलितमुक्ताफलविसंरविराजितारिवलहस्तिर्ह-
 स्तास्फालनदन्तकोटिघटितधैनीकृतेन विराजमानः । त्रिपुरहरवृषभककुदा-
 कारोन्नतविकटांसतटनिकटदोध्यमानचारुचामरचयः फेनपिण्डपाण्डुरप्रभा-
 वोदितच्छविना वृत्तेनापि धैतुराकारेण सितार्तपत्रेणाच्छादितसमस्तादिभिव-
 वरो रिपुजनहृदयविदारणदारुणेन सकलभूतलाधिपत्यलक्ष्मीलीलामुत्पाद-
 यता महत्पटंहृदकागम्भीरध्वानेन घनावनगर्जनानुकारिणा अस्याचितो
 विनोदनिर्गमः (१) स्वकीया सौख्यलतां (१) परनृपचेतोवृत्तिषु दातुमिवो-
 द्धैरीविलोलप्रकाटितराज्यचिह्नः (१) तुरङ्गमखरखुरोत्थितपांशुपटलमच्छणित-
 जलदसंचयानेकमत्तद्विषकरटतटगलितदानधाराप्रतानप्रशमितमहीपरागः ।

यस्य श्री चपलोदया खुरतरङ्गालीसमास्फालना-

न्निभिन्नद्विपयानपात्रगतयो ये संचलच्चेतसः । (१)

तस्मिन्नेव समेत्य सारविभवं सत्यैज्य राज्य रणे

भग्ना मोहवशात्स्वयं खलु दिशामन्तं भजन्तेऽरयः ॥

इदं कियदूतलमत्र सम्यक्स्थातुं महत्संकटमित्युदग्रम् ।

स्वस्यावकाश न करोति यस्य यशो दिशा भित्तिविभेदनानि ॥

अनवरतदानधारावर्षाग्नेन वृत्तजनतायाः धारावर्ष इति जगति वि-
 ख्यातः सर्वलोकावल्लभतया वल्लभ इति । तस्यात्मजो निजभुजवलसमानी-

१. 'पुण्डरीकाक्ष' इत्यपेक्षितम् २ 'स्थालेन' इति मुद्रित पाठः. ३ 'विहारण'
 इति मुद्रितः पाठः ४. 'हास्ता-' इति मुद्रित पाठः. ५ 'घनोक्ततेन' इति मुद्रितः
 पाठः ६. 'पाण्डुर' इति मुद्रित पाठः. ७. 'चतुराङ्गाकारेण' इत्युचितं भाति ८. 'आ-
 तपत्रेण' इति मुद्रित पाठः. ९. 'दारुणेन' इति मुद्रित पाठः. १०. 'पदद्वया' इति
 मुद्रित. पाठः ११. 'सौख्यलता' इति भाति १२ 'इवोद्ये' इति मुद्रितः पाठः. १३
 'सत्यज्य' इति मुद्रित पाठः. १४. 'तस्यात्मजा' इति मुद्रित. पाठः.

तपरनृपलक्ष्मीकरधृतधवलतपत्रनालप्रतिकूलरिपुकुलचरणनिबद्धखलखला-
यमानधवलशृङ्गलारववधिरोरुतपर्यन्तजनो निरुपमगुणगणार्कणसमा-
हृदितमनसा साधुजनेन सदा संगीयमानशशिविशदयशोराशिराशावष्ट-
ब्बजनमनःपरिकल्पनत्रिगुणीरुतस्वकीयानुष्ठानो निष्ठितकर्तव्यः प्रभूत-
वर्षश्रीपृथ्वीवल्लभराजाधिराजपरमेश्वरस्य प्रवर्धमानश्रीराज्यविजयसं-
वत्सरेषु वेदसु । चारुचालुक्यान्यवयगगनतलहैरेणलाञ्छनायमानश्रीव-
लवर्मनरेन्द्रस्य सूनुः स्वविक्रमोवजितसर्कलरिपुनृपशिरःशेखराचितचरणः
युगलो यशोवर्मनामधेयो राजा व्यराजत । तस्य पुत्रः सुपुत्रः कुलदी-
पक इति पुराणवचनमवितथमिह कुर्वन्नतितरां धीराजमानो मनोजात इव
मानिनोजनमनस्थलीयः (?) रणचतुरश्रतुरजनाश्रयः श्रीसमालिङ्गितवि-
शालवक्षस्थलो नितरामशोभत । असौ महात्मा

. कमलोचितसद्गुजान्तरश्रीविमलादित्य इति प्रतीतनागा ।

कमनीयवर्णविलासिनीनां भ्रमदक्षिभ्रमरालिवक्त्रपद्मः ॥

यः प्रचण्डतरकरवालदलितरिपुनृपकरिवटकुम्भमुक्तमुक्ताफलविकीर्ण-
तरुचिरक्ताब्धिकान्तिरुचिरपरीतनिजकैलन्नकण्ठः शितिकण्ठ इव महितम-
हिमामोद्यमानरुचिरकीर्तिरशेषगङ्गमण्डलाधिराजश्रीचांकिराजस्य भा-
गिनेयः भुवि प्रकाशतयस्मि कुनुन्गिलनामदेशमयशःपराङ्मुखा मनुमौ-
र्गेण पालयति सति श्रीयापनीयनन्दिपुत्रपुत्रागवृक्षमूलगणे श्रीकित्याचा-
र्यान्वये बहुष्वाचार्येष्वतिक्रान्तेषु व्रतसमितिगुप्तिगुप्तमुनिवृन्दवन्दितचरण-
कुर्विलाचार्याणामासीत् (?) तस्यान्तेवासी समुपनतजनपरिश्रमाहारः स्वदा-

१. 'करे प्रेत' इति मुद्रितः पाठः. २. 'मानसा' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'सन्नीय-
मान' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'वहसु' इति भाति. ५. 'हारिण-' इति मुद्रितः पाठः.
६. 'सुनु' इति मुद्रितः पाठः. ७. 'आवजित' इति मुद्रितः पाठः. ८. 'कुलदीपिक' इति मुद्रितः पाठः.
९. 'अवितथ' इति मुद्रितः पाठः. १०. 'विलासिनीना' इति मुद्रितः पाठः.
११. 'भ्रमराली' इति मुद्रितः पाठः. १२. 'करवाला' इति मुद्रितः पाठः.
१३. 'नृपकरि-' इति मुद्रितः पाठः. १४. 'कलत्रिकण्ठः' इति मुद्रितः पाठः.
१५. 'प्रकाशते यस्मिन्' इति भाति. १६. 'पराङ्मुखे' इति पक्षितम्. १७. 'मार्गेण पालयति' इति मुद्रितः पाठः.
१८. 'आचार्याणाम्' इति मुद्रितः पाठः.

नसंतर्पितसमस्तविद्भजनों जनितमहोदयः विजयकीर्तिनाममुनिप्रभुरभूत् ।

अर्ककीर्तिरिति ख्यातिमातुन्वन्मुनिसत्तमः ।

तस्य शिष्यत्वमायातो नायातो वशमेनैसाम् ॥.

तस्मै मुनिवराय तस्य विमलादित्यस्य शणेश्वर(?)पीडापनोदाय
मयूरखण्डिमधिवैसति विजयस्कन्धावारे चाकिराजेन विज्ञापितो बलभेन्द्रः
इडिगूर्विषयमध्यवर्तिनं जालमङ्गलं नामधेयग्रामं शंकटपसंवत्सरेषु शरशि-
खिमुनिषु (७३९) व्यतीतेषु ज्येष्ठमासशुक्लपक्षदशम्यां पुष्यनक्षत्रे चन्द्र-
वारे मान्यपुरवरापरदिग्विभागालंकारभूतशिलाग्रामार्जनैर्नन्द्रभवनाय दत्त-
वान् तस्य पूर्वदक्षिणापरोत्तरदिग्विभागेषु स्वास्तिमङ्गल-वेळिन्द-गुडनूर-
त्तरिपाल इति प्रसिद्धां ग्रामाः एवं चतुर्णां ग्रामाणां मध्ये व्यवस्थितस्य
जालमङ्गलस्यायं चतुरायधिक्रमः पुनस्तस्य सीमाविभागः ईशानतः मुकु-
डलदक्षिणादिग्विभागमवलोक्य एलतग-कोडल-मूडग-केल-बन्दु इप्पेय-को-
पदे-पल्लव-ओलगण उलि-अलरिये कोदेयालि-वेलने सयूरुने-बन्दु पोल
पुणसे एव कोले अन्ते पोयिए चिदिरुर्गेरे मुकूडल ततः पश्चिमतः पु-
लिपदिय तेङ्गण पेर्ओल्वेये पेर्बिलिके एलगल-करण्डलो मुकूडल
अन्ते सयूरुने पोयि नायमणिगेरेय तायगण्डि मुकूडल ततः उत्तरतः बल-
गेरेय पडुव गजगोड पळवे पुणुसेये आनेदलो गेरेए पुल्लडिये एलगळे
पुलिगारद गेरे मुकूडल ततः पूर्वतः निडु विळिडके....दविन पुळपडिये
कक्षगार गळे पोल एळे पुणुसये बट्टपुणुसये वेळने बन्दु ईशानद मुकूड-
लोळ कूडि निन्दत्तु । राचमल्लगामुण्डनुं शीरनुं गङ्गगामुण्डनुं मारेयनुं
बेलगेरेय ओडेयोरुं मोदवागे-एल्लपदिम्बरुं कुनुन्गिल-अयसार्वरुं साक्षियागे
कोट्टत्तु । नमः ।

१. 'अमाद' इति मुद्रितः पाठः. २. 'एनसा' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'तस्मै' इति
मुद्रितः पाठः. ४. 'विमलादित्यास्य' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'वसती' इति मुद्रितः पाठः.
६. 'वार्तेन' इति मुद्रितः पाठः. ७. 'जिनेन्द्र' इति माति. ८. 'ग्रामानां' इति मुद्रितः
पाठः. ९. 'चतुरायधिक्रम' इति माति.

अङ्गिर्दत्तं त्रिभिर्भुक्तं पङ्क्तिश्च परिपालितम् ।
 एतानि न निवर्तन्ते पूर्वराजकृतानि च ॥
 स्वं दातुं सुमहच्छत्र्यं दुःखमन्यस्य पालनम् ।
 दानं वा पालनं वेति दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुधराम् ।
 पाष्टं वर्षसहस्राणि विद्याया जायते क्रिमिः ॥
 देवस्त्वं [हि] विपं घोरं कालकूटममप्रभम् ।
 विषमेकाकिनं हन्ति देवस्त्वं पुत्रपौत्रकम् ॥

(इण्डियन् आर्चिटेक्लि १२।१३-१६)

(१२)

मन्थनदेवमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति । परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीक्षितिपालदेव-
 पादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीविजयपालदेवानाम-
 भिप्रवर्धमानकल्याणविजयराज्ये संवत्सरशतेषु दशसु षोडशोत्तरकेषु
 माघमाससितपक्षत्रयोदश्यां शनियुक्तायामेवं १०१६ माघसुदि १३ श-
 नावद्य श्रीराज्यपुरावस्थितो महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमन्मथनदेवो महा-

१. 'सुमच्छत्र्य' इति मुद्रितः पाठः. २. 'वेति' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'हरेति'
 इति मुद्रितः पाठः. ४. एतल्लेखशिला अलवरनगरे पण्डितभीमवानन्दोदयानन्दराम-
 चन्द्रशर्मणां सद्ने वर्तते. तत्रैव मुद्रितं स्वहस्तलिखितं च तत्प्रतिरूपकमुपयुक्तेन टिप्प-
 नेनालंकृत्यात्मभ्यं प्रहितमिति भूयसीं तदुपट्टति प्रणतिपुरःसरं स्वीकुरुं. ५. विजय-
 पालनामा तत्समये सुप्रसिद्धो महीपतिरासीत्, यत्तत्तिरधुना 'करोली'नगरे राज्यं
 करोति. विजयपालसमये तु तद्राजधानी 'मयाना'नगरमभूत्, यदधुना भरतपुरराज्या-
 न्तर्गतं वर्तते. ६. अलवरनगरादक्षिणदिश्यष्टादशशतशान्तरे पतेत्स्यत्यामधुना 'रा-
 जोर'नाम्ना प्रसिद्धो ग्राम एव राज्यपुरमासीत्. अद्यापि तत्र चतुर्दिक्षु जिप्रभिन्नगोपुर-
 प्राकारापणदेवाल्यादीनि प्राचीननगरचिह्नानि दृश्यन्ते. लभ्यन्ते चेत्तत्ततः प्रकीर्णा
 भूयस्यः खण्डिता बौद्धप्रतिमा. विलीन्यन्ते च प्राचीनत्वानुमापका पर्ववधुत्फोणाः
 कृपाः. तत्र च कयाशेषतां गतेषु परशतेषु देवालयेष्वधुना नीलकण्ठमहादेवस्याशा-
 वरीदेव्याश्च नुद्रितप्रायं मन्दिरमवशिष्यते. श्रावणमासे च नीलकण्ठदर्शनार्थं सर्वतो जनाः
 समायान्ति. ७. मथनदेवस्तु विजयपालस्य कथनं सामन्त आसीदित्यनुमीयते.

राजाधिराजश्रीसावटमूर्तुर्गर्जरप्रतीहारान्वयः कुशली स्वभोगावाप्तवंशपो-
 तकभोगसंबद्धव्याघ्रवाटकग्रामे समुपगतान्सर्वानिव राजपुरुषान्नियोगस्था-
 न्क्रमागमिकान्नियुक्तकानियुक्तकांस्तान्निवासिमहत्तरमहत्तमवणिकप्रवणिम-
 मुखजनपदांश्च यथाहं मानयति बोधयति समादिशति च । अस्तु वः सं-
 विदितम्—तृणाग्रलग्नजलचिन्दुसंस्थानास्थिराणि शरीरसंपञ्जीवितानीतीमां
 संसारासारतां, कीर्तिमूर्तेश्च कल्पस्थायितां ज्ञात्वा मया पित्रोरात्मनश्च
 पुण्ययशोभिच्छब्दे ऐहिकामुष्मिकफलनिमित्तं संसारार्णवतरणार्थं स्वर्गमा-
 र्गग्लोद्घाटनहेतोः स्वमातृश्रीलच्छुकानाम्ना श्रीलच्छुकेश्वरमहादेवाय प्र-
 त्यहं ३ स्तपनसमालभनपुष्पधूपनैवेद्यदीपतैलसुधासिन्दूरलागनखण्डस्फुटि-
 तसमारचनप्रेक्षणकपवित्रकारोहणकर्मकरवाटिकापालादिव्ययार्थमुपरि सू-
 चितव्याघ्रवाटकग्रामः स्वसीमातृणयूतिगोक(च)रपर्यन्तः सोद्रङ्गः सहस्रमा-
 लाकुलः सकलाभोगम(सकलभोगसं)युतादायाम्यामपि समस्तसस्यानां भाग-
 खलभिक्षाप्रस्थकस्कन्वक्रमार्गणकदण्डदशापराधदाननिधिनिधानापुत्रिकाध-
 ननष्टिभरदोचितानुचितनियद्धानिबद्धसमस्तप्रत्यादेयसहितस्तथैतत्प्रत्यासन्न-
 श्रीगुर्जरवाहितसमस्तक्षेत्रसमेतश्राकचित्प्रग्राह्योऽद्य पुण्येऽहनि स्नात्वा
 देवस्य प्रतिष्ठाकाले उदकपूर्वं परिकल्प्य शासनेन दत्तः । मत्त्वैवमद्य
 दिनादारम्य श्रीमदामर्दकविनिर्गतश्रीसोपुरीयसंतत्यां श्रीछात्रैशिवे श्री-
 गोपालीदेवीतडागपालीमठसंबद्धश्रीराज्यपुरे श्रीनित्यप्रमुदितदेवमठे श्री-
 श्रीकण्ठाचार्यशिष्यश्रीरूपशिवाचार्यस्तच्छिष्यश्रीमदोंकारशिवाचार्यस्या-
 स्त्वलितव्रह्मचर्यावासमहामहिम्नः परमयशोराशेः शिष्यप्रतिशिष्यक्र-
 मेण देवोपयोगार्थं तन्निमग्नवच्छेदेनाचन्द्रार्कं यावत्कुर्वतः कारयतो वास्म-
 द्दंशजैरन्यतरैर्वा भाविभिर्भूपालैः कालकालेष्वपि परिपन्थना न कार्या ।
 प्रत्युतास्मत्कृतप्रार्थनया सदा तन्निसानाथ्यं बोद्धव्यम् । यतः समानैवेयं
 पुण्यफलावाप्तिरनुमन्तव्या । उक्तं च भगवता परमर्षिणा वेदव्यासेन
 व्यासेन—

‘बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

आदित्यो वरुणो वायुर्वह्मा विष्णुर्हुताशनः ।
 भगवाञ्शूलपाणिश्च अभिनन्दति भूमिदम् ॥
 पट्टिर्धर्मसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।
 आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरकं वसेत् ॥'

यैर्वान्छितं शिशिरदीधितिशुभ्रकीर्ते-

यैश्चामरप्रणयिनीपरिरम्भणस्य ।

ते सायवो नहि हरन्ति परेण दत्तां

दानाद्वदन्ति परिपालनमेव साधु ॥

शासनं कृतवान्देवो लिखितं तस्य मूनुना ।

व्यक्तं मूरप्रसादेन उत्कीर्णं हरिणा ततः ॥ इति ॥

तथामुष्मै देवाय पार्श्वदेवकुलिकाचतुष्टया ४ राजधान्यां प्रतिष्ठितवि-
 नायकसहिताय हृष्टदाने गौर्नां प्रतिहृष्टव्यावहरिकावे २ घटककूपकं प्रति
 घृतस्य तैलस्य च पलिके द्वे २ वीधीं प्रति मासि २ विं २ तथा बहिः
 प्रविष्टचोष्टिकां प्रति पर्णानां ५० एतदेवस्य कृतमिति ॥ श्रीमयनः ॥ ९

५५

(१३)

श्रीपृथ्वीकोट्टणिमहाराजस्य दानपत्रम् ।

स्वस्ति जितं भगवता गतयनगगनाभेन पद्मनाभेन । श्रीमज्जाह्वेयकुं-
 लामलव्योमावभासनमास्करः स्वस्त्यैकमहारत्नण्डितमहाशिलास्तम्भलब्ध-
 बलपराक्रमो दारुणारिगणविदारणोपलब्धव्रणविभूषणविभूषितः काण्वायन-
 सगोत्रः श्रीमत्कोट्टणिवर्मधर्ममहाधिराजः, तस्य पुत्रः पितुरन्वागतगुणयुक्तो
 विद्याविनयविहितैरुत्तः सम्यक्प्रजापालनमात्राधिगतराज्यप्रयोजनो विद्व-
 त्काविकाञ्चननिरुपोपलभूतो नीतिशास्त्रस्य वक्तृप्रयोक्तृकुशलो दत्तकसूत्र-

१. 'कुलामलायोमा' इति मुद्रितः पाठः. २. 'पराक्रमोदारणा' इति मुद्रितः पाठः.
 ३. 'पुत्र' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'विहीन' इति मुद्रितः पाठः.

वृत्तेः प्रणेता श्रीमान्माधवमहाविराजः, तत्पुत्रः पितृपैतामहगुणयुक्तोऽने-
कचातुर्दन्तयुद्धावाप्तचतुर्दधिसलिलस्वादितयशाः श्रीमद्धरिवर्ममहाधि-
राजः, तस्य पुत्रो द्विजगुरुदेवतापूजनपरो नारायणचरणानुध्यातः श्रीमा-
न्विष्णुगोपमहाधिराजः, तत्पुत्ररुयम्बकचरणाम्भोरुहरजःपवित्रीकृतोत्त-
माङ्गः स्वभुजन्नलपराक्रमक्रयक्रीतेराज्यः कलियुगवलपङ्कावसन्नधर्मवृषो-
द्धरणनित्यसैन्यः श्रीमान्माधवमहाधिराजः, तत्पुत्रः श्रीमत्कदम्बकुलग-
नगमस्तिमालिनः कृष्णवर्ममहाधिराजस्य प्रियभागिनेयो विद्याविनया-
तिशयपरिपूरितान्तरात्मा निरवग्रहप्रैधनशौर्यो विद्वत्सु प्रथमगण्यः श्रीमा-
न्कोटगणिमहाधिराजः अविनीतनामा, तत्पुत्रो विनृम्भमाणशक्तित्रयः
अन्दरिह-अलक्ष्म-पौरुष्कर-पेल्लनग-राज्यानेकसमरमुखमखटुतशूरपुरुषशू-
पहारविषसविहस्तीकृतकृतान्ताग्रिमुखः किरातार्जुनीयपद्मदशसर्गादिको-
कारो दुर्विनीतनामधेयः, तस्य पुत्रो दुर्दान्तविमर्दविमृदितविश्वम्भरादि-
पद्मालिमालामकरन्दपुष्पपिञ्जरीक्रियमाणचरणयुगलनलिनो मुष्करनाम-
धेयः, तस्य पुत्रश्चतुर्दशविद्यास्थानाधिगतविमलमतिः विशेषतो नवको-
शस्य नीतिशास्त्रस्य यक्षप्रयोक्तृकुशलो रिपुतिमिरनिकरनिराकरणोदय-
मास्करः श्रीविक्रमप्रथितनामधेयः, तस्य पुत्रोऽनेकसमरसंपादितविजृम्भित-
द्विरदरदनकुलिशावातव्रणसंरुद्धस्वास्थ्यद्विजय(?)लक्षणलक्ष्मीकृतविशाल-
वक्षःस्थलः समधिगतसकलशास्त्रान्वितच्चः समाराधितत्रिवर्गो निरवद्य-
चरितः प्रतिदिनमभिवर्धमानप्रभावो भूविक्रमनामधेयः । अपि च ।

नानाहेतिप्रहारप्रतिहंतसुभट्टारामवाटोत्थितासु-

धारास्वादामृताशक्षुभितपरिसरद्रुप्रसंरुद्धमीमे ।

सामन्तान्पल्लवेन्द्राक्षरपतिमजयद्यो विलन्दाभिधाने

राजा श्रीवृद्धभाष्यः समरशतजयावाप्तलक्ष्मीविलासः ॥

तस्यानुजो नतनरेन्द्रकिरीटकोटि-

रत्नार्कदीधितिविराजितपादपद्मः ।

लक्ष्म्याः स्वयंवृतपतिर्नवकामनामा

शिष्टप्रियोऽरिगणदारणलब्धकीर्तिः ॥

तस्य कोगणिमहाराजस्य सीमेश्वरापरनामधेयस्य पौत्रः समवनत-
समस्तसामन्तमुकुटतटघटितबहुलरत्नाविलसदमरधनुःखण्डमण्डितचरणनख-
मण्डलो नारायणे निहितभक्तिः शूरपुरुषतुरगनरवारणघटासंघट्टदारुण-
समरशिरसि निहितात्मकोपो भीमकोपः प्रकटरतिसमयसमनुवर्तनचतुर-
युवतिजनलोकभूतां लोकधूर्तः सुदुर्धरानेकयुद्धमूर्धन्यलब्धविजयसंपदहि-
तगजवटाकेसरी राजकेसरी । अपि च ।

यो गङ्गान्वयनिर्मलाम्बरतलव्याभासनप्रोष्ठस-

न्मार्तण्डोऽरिभयंकरः शुभकरः सन्मार्गरक्षाकरः ।

सौराज्यं समुपेत्य राज्यसविता राजन्यतारोत्तमो

राजा श्रीपुरुपेश्वरो विजयते राजन्यचूडामणिः ॥

कामं रामः स चापे दशरथतनयो विक्रमे जामदग्नयः

प्राज्ये वीर्ये बलारिर्वहुमहासि रविः स्वप्रभुत्वे धनेशः ।

भूयो विख्यातशक्तिः स्फुटतरमखिलप्राणभाजां विधाता

धात्रा सृष्टः प्रजानां पतिरिति कवयो यं प्रशंसन्ति नित्यम् ॥

तेन प्रतिदिनप्रवृत्तमहादानजनितपुण्याहयोपमुखरितमन्दिरोदरेण श्री-
पुरुषप्रथमनामधेयेन पृथ्वीकोङ्गणिमहाराजेन अष्टानवत्सुत्तरपट्टच्छतेषु (६९८)
शकवर्षेष्वार्वर्तितेष्व्वात्मनः प्रवर्धमानविजयवीर्यसंवत्सरे पञ्चाशत्तमे प्रवर्ध-
माने मान्यपुरमधिवसति विजयस्कन्दावारे श्रीमूलमूलशरणाभिनन्दितन-
न्दिसंधान्वय-एरोगित्तुरनाम्नि गणे मूलिकल्गच्छे स्वच्छतरगुणाकिर(?)
प्रततिप्रदादितसकललोकश्चन्द्र इवापरश्चन्द्रनन्दिनामगुरुरासीत् । तस्य
शिष्यः समस्तविबुधलोकपरिरक्षणक्षमात्मशक्तिः परमेश्वरलालनीयम-
हिमा कुमारवह्नितीयः कुमारनन्दिनामा मुनिपतिरभवत् । तस्यान्तेवासी
समधिगतसकलतत्त्वार्थसमर्पितबुधसार्थसंपत्संपादितकीर्तिः कीर्तिनन्द्याचा-
र्यो नाम महामुनिः समजानि । तस्य प्रियाशिष्यः शिष्यजनकमलाकर-

प्रबोधजनकः मिथ्याज्ञानसंततसनुतससन्मानात्तक(?)सद्धर्मव्योमावभास-
नभास्करो विमलचन्द्राचार्यः समुदपादि । तस्य महर्षेधर्मोपदेशनया
श्रीमद्वाणकलकलः (?) सर्वतपोमहानदीप्रवाहः बाहादण्डमण्डलाखण्डि-
तारिमण्डलद्रुमपण्डो दुण्डुप्रथमनामधेयो निर्गुण्डयुवराजो जज्ञे । तस्य
प्रियात्मज आत्मजनितनयविशेषनिःशेषीकृतरीपुलोकः लोकहितः मधु-
रमनोहरचरितः चरितार्थत्रिकरणप्रवृत्तिः परमगूळप्रथम[नाम]धेयः श्री-
पृथ्वीनिर्गुण्डराजोऽजायत । पल्लवाधिराजप्रियात्मजायां सगरकुलतिल-
कान्मरुवर्मणो जाता कुण्डव्वीनामधेया भर्तृभावनाविर्बभूव भार्या । तया
सततप्रवर्तितधर्मकार्यया निर्मिताय श्रीपुरोत्तरदिशमलंकुर्वते लोकतिलक-
धाम्ने जिनभवनाय खण्डस्फुटितनवसंस्कारदेवपूजादानधर्मप्रवर्तनार्थं तस्यैव
पृथ्वीनिर्गुण्डराजस्य विज्ञापनया महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीजसहितदे-
वेन निर्गुण्डविषयान्तःपातिपोन्नज्जिनामा ग्रामः सर्वपरिहारोपेतो दत्तः ।
तस्य सीमान्तराणि—पूर्वस्यां दिशि नोलिबेळदा बेल्लगल्मोराडि । पूर्वद-
क्षिणस्यां दिशि पण्यङ्गेरि । दक्षिणस्यां दिशि बेल्लगल्लिगेरेया दिळ्गे-
रेया पल्लदाकूदल् । दक्षिणपश्चिमायां दिशि जैदराकेय्या बेल्लगल्मोरडु ।
पश्चिमायां दिशि हेङ्गेवी ताळतुवायराकेरि । पश्चिमोत्तरस्यां दिशि पु-
ण्णुसेयागोदगालाकलकुप्पे । उत्तरस्यां दिशि सामगेरेया पल्लदा पेर्-
मुरिके । उत्तरपूर्वस्यां दिशि कलम्बेद्विगट्टु । ईशान्यामन्यानि क्षेत्रान्तराणि
दत्तानि दुण्डुसमुद्रदावयलुल्लकिरुदारामेगेपदिरकण्डुगम्मण्णमपालेया इरन-
त्तुराजार्पाळुदिकेण्डुगं श्रीवरदादुण्डुगामण्डराताण्डडाडुवयाण्डुताण्डुश्रीवर-
दावयलुल्लकम्मरगट्टिनल्लिईकण्डुगं कळनि पेर्गेरेया केलगे आरुगण्डुगं एरे-
पूळिगेरेया कोयिल्लुगोदाएदा इरपत्तुगण्डुगं वेदे अडुवश्रीवरदा बडगणा-
पट्टवणाकोनुळन् देवं गेरीमदमं ऐदिदं मूवत्ताडिण्डुमनेयमनेताणम् । अस्य
दान[स्य] साक्षिणोऽष्टादशप्रकृतयः । अस्य दानस्य साक्षिणः पण्णवति-
महत्त्वविषयप्रकृतयः । योऽस्यापहर्ता लोभान्मोहात्प्रमादेन वा स पञ्च-

भिर्महाङ्गिः पातकैः संयुक्तो भवति । यो रक्षति स पुण्यभाग्भवति । अपि
चात्र मनुगीताः श्लोकाः—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।
पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते क्रिमिः ॥
स्वं दातुं सुमहच्छक्यं दुःखमन्यस्य पालनम् ।
दानं वा पालनं वेति दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥
बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
देवस्त्वं तु विषं घोरं न विषं विषमुच्यते ।
विषमेकाकिनं हन्ति देवस्त्वं पुत्रपौत्रकम् ॥’

सर्वकलाधारभूतचित्रकलाभिज्ञेन विश्वकर्माचार्येणैदं शासनं लिखितम् ।
चतुष्कण्डुकव्रीहिबीजमात्रं द्विकण्डुककङ्कुक्षेत्रं तदपि ब्रह्मदेयमिव रक्ष-
णीयम् ॥

(शण्डियन् आण्टिक्वेरी २।१५६-१५९)

(१४)

यादववंशोद्भवस्य वीरयह्न्यालदेवमहीपतेर्दानपत्रम् ।

स्वस्ति ॥

त्रैलोक्यं पाल्यते येन मद्यं मत्स्वरुतिना ।
स देवो यदुशार्दूलः श्रीपतिः श्रेयसेऽस्तु वः ॥
देवः समस्तसामन्तमस्तरुन्यस्तशासनः ।

आचन्द्रार्कं नृपः पायाद्भवमम्भोधिमेतलाम् ॥
आमोक्षितौ क्षत्रियपुंगवानां शिरोमणिः श्रीयदुनामभेयः ।
यदन्ववाये स हरिर्धरित्रीभारापतारार्थमनोऽपि जातः ॥
तदन्ववाये बह्व्यो बभूवुर्मनोऽवा विश्रुतकीर्तिमानजः ।
अद्यापि लोके चरितानुत्तानि येषां पुराणेषु पठन्ति मन्तः ॥

कालक्रमेणाथ बभूव कश्चिन्महीपतिस्तत्र सलाभिधानः ।

कुलस्य कृत्वा व्यपदेशमन्यं विस्मारितो येन यदुस्तदाद्यः ॥

केनापि व्रतिपतिना स्वदेवकार्ये शार्दूलं असितुमृपागतं निहन्तुम् ।

आदिष्टः शशकपुरे स होय्सलेति प्रापत्तं किल विनिहत्य होय्सलाख्याम् ॥

ततः प्रभृति तद्वंशे प्रवृत्तं होय्सलाख्यया ।

शार्दूलश्च ध्वजस्यासीदङ्कः शत्रुभयंकरः ॥

अपरेषु च तद्राज्यं भुक्तवत्स्वथ राजसु ।

विनयादित्य इत्यासीत्क्रमशः पृथिवीपतिः ॥

इरेयङ्गाभिधानोऽभून्नृपतिस्तस्य चात्मजः ।

गुणैरनन्यसामान्यैः प्रख्यातः पृथिवीतले ॥

अथ तस्यापि वल्लाल-विष्णुवर्धननामकौ ।

अभूतामात्मजन्मानाबुदयादित्यपश्चिमौ ॥

तेजस्विनौ भूतहितप्रवृत्तौ लोकपूजितौ ।

यावभासयतां विश्वं सूर्याचन्द्रमसाविष ॥

रणशिरसि येन बलिना गजपतिमाक्रम्य निजतुरङ्गेण ।

विनिपात्य जगद्देवं सप्ताङ्गं तस्य चापद्वयम् ॥

तत्राग्रजे निजं राज्यमुपभुक्तवति क्रमात् ।

अनुजोऽपि चिरं राज्यं नुभुजे विष्णुवर्धनः ॥

यो देशमग्रहारीकृत्य समस्तं निजं स्वराज्यार्थम् ।

आचक्रामोच्चङ्गीप्रभृतीनन्यान्दिपदेशान् ॥

आरभ्य निजनिवासाद्विल्वोल्पर्यन्तमखिलमहिविषयम् ।

आक्रम्य येन धौतं तुरगवपुः कृष्णवेणायाम् ॥

यः स्मार्यते नियुक्तैः प्रत्युपचारं नृपेष्वसाध्यतया ।

परमर्दिदेवनृपतेर्होय्सलमववारयेति मुहुः ॥

येनाग्रहाराः क्रतवो महादानानि षोडश ।

अन्यान्यपि च पुण्यानि पौनःपुन्येन चक्रिरे ॥

नरसिंह इति ख्यातो जातस्तस्यात्मजो नृपः ।

यस्य वर्णयितुं नैव शक्यन्ते मादृशैर्गुणाः ॥

तस्य श्रीरिव दैत्यारेः शंकरस्येव पार्वती ।

आसीदेचलदेवीति महादेवी कुलोद्भवा ॥

तेनापि तस्यामतुलप्रभावो वज्रेश्वराराधनलब्धराज्यः ।

जातः सुतो दोर्विलचक्रवर्ती श्रीवीरवल्लाल इति प्रसिद्धः ॥

माध्यस्थ्येनोन्नत्या काञ्चनविभवेन विबुधसेव्यतया ।

यो जङ्गम इव मेरुर्महोभूतामग्रणीर्जगति ॥

सीमातिक्रमभीरोरतिगम्भीरस्य विपुलसत्त्वस्य ।

रत्नाकरस्य यस्य च न कोऽपि लक्ष्मीवतो भेदः ॥

चरितं भरतादीनामपि भुवने तापदेव बोध्यमिह ।

लोकोत्तरा न यावद्दृश्यन्ते यस्य साधुगुणाः ॥

विष्णौ निसर्गसिद्धां भक्तिं यस्याद्य पश्यतां पुंसाम् ।

ब्रह्मादादिकथा अपि न विस्मयाय प्रकल्पन्ते ॥

तन्न तपस्तप्तेष्टं तन्न हुतं तन्न दानमस्तीह ।

असंख्यं येन विहितं देशे काले च पात्रे च ॥

स्त्रीष्वर्भकेषु शूद्रेष्वन्येष्वपि येषुकेषुचिज्जगति ।

सोऽस्ति न जनो विधत्ते यः पापं यत्र शासितरि ॥

पटुर्त्तर्ककाव्यनाटकवात्स्यायनभरतराजनीतिषु च ।

अन्येषु तेषु तेषु च शास्त्रेष्वखिलेषु यः कुशलः ॥

सर्वेषु दर्शनेषु च भुवि तार्किकचक्रवर्तिनो यस्य ।

नैवास्ति प्रतिवादी वादिमदद्विरदकेसरिणः ॥

सर्वायुधानीवपुरःसरेण समस्तविद्वज्जनबल्लभेन ।

शस्त्राणि शास्त्राणि च येन लोके सनायतामद्य चिराद्गतानि ॥

यन्नामधेयमपि विश्वविलासिनीनां

लोके वशीकरणकर्मणि सिद्धमन्त्रः ।

तस्य प्रगल्भवनिताकुसुमायुधस्य

सौभाग्यवर्णनविधौ कतमः समर्थः ॥

विध्वज्वाजिरुरप्रहारदलितक्षोणीतलप्रोच्चल-

द्धूलोध्वान्तनिमीलिताखिलदिशि द्वन्द्वप्रदोपागमे ।

दूतीवातिपैद्यीयसी मुहुरिह स्वःसुन्दरीभिः समं

वीराणामभिसारणं वितनुते यत्तद्ग्नयाष्टिर्दिपाम् ॥

शश्वद्यत्समरावतारपिशुनेष्वाहन्यमानेष्वित-

स्तूर्येषु स्वपतिप्रणाशचकिताः क्षुब्धन्त्यरातिस्त्रियः ।

अप्येताः सुभटस्त्रयंवरकृते मन्दारमालामितो

हस्ताभ्यां परिगृह्य नाकवनिताः सजीभवन्त्यम्बरे ॥

यस्मिन्होय्सलभूमिपालधरणीसाम्राज्यासिंहासना-

दारूढे सति मत्तवारणपतेर्युद्धाय पूर्वासनम् ।

सद्यः स्वस्वकुलक्रमागतमहीसाम्राज्यासिंहासना-

त्प्रत्यर्धिसितिपालकैरपि रणे बल्मीकमारुह्यते ॥

यस्मिन्दिग्भिजयार्थमुद्यतवति प्रस्थानमेरीरवे

गम्भीरे स्फुटमुच्चरत्यवनिभृत्स्वन्येषु वार्तेव का ।

दूरादङ्गकलिङ्गवङ्गमगधाश्रोलास्तथा मालवाः

पाण्ड्याः केरलगुर्जरप्रभृतयोऽप्युज्जान्ति सद्यो धृतिम् ॥

न्यक्कोरेण पितुः श्रियं कलचुरिक्षत्रान्वयात्कर्पता

येनैकेन पि(हि) तूत्रेण करिणा पष्टिर्जिता दन्तिनाम् ।

तं च ब्रह्मचमूर्पातं गजघटावष्टब्धसैन्यं हठा-

द्योनाश्वैरपि केवलैर्भुजभृता निर्जित्य राज्यं हतम् ॥

उच्छिद्य जैत्रसिंहं दक्षिणमिव तस्य भिद्यमस्य भुजम् ।

वीरेण येन लब्धं कुन्तलदेशाधिपत्यमपि ॥

स च समस्तभुवनाश्रयश्रीष्टवीवल्लभमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरमभट्टा-
रकद्वारावतीपुरवराधीश्वरयादवकुलाम्बरद्युमणिसम्यक्त्वचूडामणिमलपरा-
लगण्डकदनप्रचण्ड(?) - असहायशूर-एकाङ्गवीर-शनिवारसिद्धि-गिरिदुर्गम-
छ-चलदङ्कराम-इत्यादिसमस्तप्रशस्तनामावलीविरोजमानः श्रीमत्प्रतापचक्र-
वर्तिश्रीवीरवल्लालदेवो लोकगुण्डनिवेशितविजयस्कन्धावारः

अस्ति स्वयंभूः क्रतुकाभिवाने ग्रामे त्रिकूटेश्वरनामधेयः ।

शिवः समस्तक्षितिपालमौलिमणिप्रभारञ्जितरम्यपीठः ॥

तस्य स्थानाचार्यः कालमुखान्नायकसंततिप्रभवः ।

सिद्धान्तिचन्द्रभूषणपण्डितदेवाभिवोऽस्ति मुनिः ॥

तं त्रिकूटेश्वरं देवं लिङ्गैः सैः स्थावरैस्त्रिभिः ।

जङ्गमेन समं येन चतुःकूटेश्वरं विदुः ॥

सततशरीरार्थस्थितगौरीभृशसंगमाद्व्यूहप्य(?) ।

शिव इव विरोजमानो यो भाति ब्रह्मचर्यस्तु(?) ॥

यश्च

कुलशैलेषु चलत्स्वपि मर्यादामतिपतत्सु सिन्धुषु च ।

सत्यं न सत्यवाक्यद्वितीयनैमापदि त्यजति ॥

अन्यत्र काव्यनाटकवात्स्यायनभरतराजनीत्यादौ ।

नैव कया सिद्धान्तेष्वखिलेष्वपि यस्य नास्ति समः ॥

येन च

आटश्येत कदाचिद्विश्रामो गतिषु [जल]तरङ्गाणाम् ।

न त्वेष कृपाभाजा मदीयमानेऽश्रुतां सन्ने ॥

अन्नेनैव न केवलमपि तु मुग्धोपवाम्बुवरत्राघैः ।

अन्तो नास्ति जनानां निरन्तरं हृष्यमाणानाम् ॥

१. 'विराजमानः' इति मुद्रितः पाठः. २. 'तमन्वेन' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'वि-
रज्यमानो' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'नामापदि' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'तप्यमाना-
नाम्' इति मुद्रितः पाठः.

येन चात्र स्थाने

उद्धृत्य जीर्णमखिलं निर्माय च नूतनं पुरं रम्यम् ।

देवान्तिकमानीता वेश्यावीथी स्थिता परतः ॥

अमृतोपमपानीयपूर्णा पुष्करिणी कृता ।

वनं च नैन्दनसमं नानपुष्पलतावृतम् ॥

किं जैलपनेन बहुना ग्रामप्राकारवलयवाह्यमिह ।

यद्यत्समस्ति तत्तत्समस्तमपि तस्य निर्माणम् ॥

तस्य भगवतश्चराचरगुरोः श्रीस्वयंभूत्रिमूर्तेश्वरदेवस्याङ्गरङ्गभोगखण्ड-
स्फुटितजीर्णोद्धारार्थं विद्यादानार्थं तपोधनब्राह्मणादिभोजनार्थं वेल्वोलत्रि-
शतान्तर्गतहोम्बाललुनामधेयग्रामं पूर्वप्रसिद्धसोमासमान्वितं निधिनिक्षेपज-
लपापाणारामादिसहितं त्रिभोग्याभ्यन्तरमष्टभोगतेजःस्वाम्ययुक्तं शुल्कद-
ण्डादिसकलद्रव्योपार्जनोपेतं शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु चतुर्दशाधिके-
ष्वेकादशसु अङ्कतोऽपि १११४ वर्तमानपरिभाषितसंवत्सरान्तर्गतमार्गशीर्ष-
पौर्णमास्यां शनैश्चरवारि सोमग्रहणे तस्य कालमुखाचार्यसोमेश्वरदेवप्रशि-
ष्यस्य विद्याचरणदेवशिष्यस्य सत्यवाक्यापरनामधेयस्य श्रीमदाचार्यसि-
द्धान्तचन्द्रभूषणपण्डितदेवस्य पादप्रक्षालनं कृत्वा राजा राजकीयैरप्यन-
ङ्गुलिप्रेक्षणीयं सर्वनमस्यं कृत्वा धारापूर्वकं भक्त्या दत्तवान् । अस्य च
धर्मस्य संरक्षणे फलमिदमुदाहरन्ति स्म तपोमहिमसाक्षात्कृतधर्मास्थितयो
मन्वादयो महर्षयः—

बहुभिर्वमुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

गण्यन्ते पांसवो भूमेर्गण्यन्ते वृष्टिर्विन्दवः ।

न गण्यते विवात्रापि धर्मसंरक्षणे फलम् ॥

अपहरतः समर्थस्याप्युदासीनस्य तैरेव च परीतं(?) फलमुदाहृतम् ।

१. 'नूतनपुर' इति मुद्रितः पाठः. २. 'नन्दनसाम्य' इति मुद्रितः पाठः. ३. 'ज-
ल्पेन' इति मुद्रितः पाठः. ४. 'समस्त' इति मुद्रितः पाठः. ५. 'शनैश्चर' इति मु-
द्रितः पाठः. ६. 'राज्ञा' इति मुद्रितः पाठः.

'स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् नमुंरान् ।
 पाष्टि कर्षस्रस्त्राणि पिडायां नायते क्रिमिः ॥
 परदत्तां तु यो भूमिमुपहिंसेतदावन ।
 स वैद्यो गारुणीः पार्श्वः शिष्यते पूयशोणिते ॥
 कुलानि तारयेत्कर्ता मत्त मत्त च सत्त च ।
 अथोऽथः पातयेद्धर्ता मत्त मत्त च सत्त च ॥
 अपि गङ्गादितीर्थेषु हन्तुर्गान्धत्त दिनम् ।
 निष्कृतिः स्यान्न देवस्त्रयस्त्रहरणे नृणाम् ॥
 विन्ध्याटर्गोन्नतोयाम् शुष्ककोटरशायिनः ।
 रुष्णमर्षा हि जायन्ते देवद्रव्यापहारकाः ॥
 कर्मणा मनसा याचा यः समर्गोऽप्युपेक्षते ।
 स स्यात्तदैव नण्डालः सर्ववर्मचोहिष्कृतः ॥'.

अत एवाह रामचन्द्रः—

'सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवति ।
 सर्वानेतान्भावितः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥

महंशनाः परमरीपतिवंशना वा

पापादपेतमनसो भुवि भाविभूयाः ।

ये पालयन्ति मम धर्ममिदं समग्रं

तेषां मया किरचित्तोऽङ्गाङ्गिरेष मूर्ध्नि ॥'

बछालदेवनृपतेरादेशादग्निशर्मणा रचिता ।

शासनपद्धतिरेषा सारस्वतसार्वभौमेन ॥

.(इण्डियन् आण्टिकेरी २। २९६-३०३)

(१५)

गुप्तवंशोद्भवस्य श्रीमहाभवगुप्तदेवस्य दानपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमहाराजसमाधासिनः श्रीमतो विजयकटकात् परमभट्टारक-
महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीशिवगुप्तदेवपादानुध्यातपरममाहेश्वरपरमभट्टा-
रकमहाराजाधिराजपरमेश्वरसोमकुलतिलकत्रिकलिङ्गाधिपतिमहाराजाधिरा-
जश्रीमहाभवगुप्तदेवः कुशली कोशलदेशे योधाविषयी(ये) दा-
रण्डाग्रामे तथा खलाण्डलग्रामे ब्राह्मणान्संपूज्य तद्विषयीयान् यथाका-
लाध्यासिनः समाहूत(य) सन्निवीतनियुक्तकाधिकारिकदण्डप्रा(पा)शि-
कनाटभट्टपिशुनविधिकाररोधजनराणकरागवृद्धभादीन् सर्वान् समाज्ञाप-
यति—विदितमस्तु भवतां यथास्माभिरयं ग्रामः सन्निधिः सोपनिधिः श-
तशोऽपराधः सर्वबाधाविवर्जितः सर्वोपरिकर्तृत्वदानसहितश्चतुःसीमाधायतः
सामन्त्रकः सगर्तोपरजलस्थलसहितः प्रतिनिपिद्धनाटभट्ट(ट)प्रवेशष्ट-
ङ्कारीविनिर्गताय कोशले उर्वरावास्तव्याय भारद्वाजगोत्राय बार्हस्पत्या-
ङ्गिरसप्रवराय वाजसनेयशाखाध्यायिने भट्टश्रीमहत्तमसाधारणाय भट्ट-
श्रीशोभनसुताय सलिलधारापुरःसरमाचन्द्रतारकार्कज्योतिःसमकालोपभो-
गार्थं मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिष्टब्धे ताम्रशासनेनाकरीकृत्य प्र-
तिपादितमित्यवगत्य संवरितभोगभागकरहिरण्यादिमत्त्वयमुपनयद्विर्भवद्भिः
सुखेन प्रतिवस्तव्यमिति । भाविभिश्च भूपतिभिर्दत्तिरियमस्मदीया धर्मगौ-
रवादस्मदनुरोधात्स्वदत्तिरिवात्र पालनीया ।

तथा चोक्तं धर्मशास्त्रे—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

मा भुदफलशङ्का वः परदत्तेति पार्थिवाः ।

स्वदत्तात्फलमानन्त्यं परदत्तानुपालने ॥

पष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

क्षितिपात्रान्नहर्तारद्वितयं(?) नरकं व्रजेत् ॥

अग्रेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूरौपधीः सूर्यसुताश्च गावः ।

यः काञ्चनं गां च महीं प्रदद्यादत्तास्त्रयस्तेन भवन्ति लोके ॥

आस्फोटयन्ति पितरः प्रवल्गन्ति पितामहाः ।

भूमिदाता कुले जातः स नस्त्राता भविष्यति ॥

भूमिं यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ।

उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गगामिनौ ॥

तडागानां सहस्राणि वाजपेयशतानि च ।

गवां कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुष्यति ॥

हरेत हारयेद्यस्तु मन्दबुद्धिस्तु मोहतः ।

सवंशो(संब्रह्मो) वारुणैः पाशैस्तिर्यग्योनिं स गच्छति ॥

सुवर्णमेकं गोमेकां भूमिमप्यर्धमङ्गुलाम् ।

हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंख्यम् ॥

त्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

स विष्ठायां रुमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥

आदित्यो वरुणो विष्णुर्वह्ना सोमो हुताशनः ।

शूलपाणिश्च भगवानभिनन्दति भूमिदम् ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेवं भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥

इति कमलदलाम्नुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्या नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

सकलभूपालमौलिमालाविलग्रमाणिक्यमगूखपादाभिरञ्जिताङ्कितं लब्ध-

वर्णैः प्रचण्डदोर्दण्डमण्डलाग्रखण्डितारातिमत्तमातङ्गविमुक्तमुक्ताफलप्रसा-

धिताशेषत्रलं महौमण्डलम्—

यः साधारणनाम्नि मञ्जितिलके विन्यस्य सर्वागमं

चौर्योदञ्चति(शौर्योदन्वति) तीव्रतेजसि धुरं राष्ट्रस्य विप्रोत्तमे ।

नानाख्यानकवीश्वरामृतरसास्वादादमर्त्यस्फुर-

त्संतोपात्सुखमन्वभूदविरतं पृथ्वीशच्छ्रद्धामणिः ॥

ज्ञाताशेषार्थशास्त्रस्मृतिविमलधिया वेदवेदाङ्गविद्या-

शिक्षाकल्पेतिहासप्रकटमुरसनाकप्राप्तभूयिष्ठधाम्ना ।

नाम्ना साधारणेन द्विजवरविधिना मन्त्रिणा यस्य राज्ये

निष्ठागम्भीरमूर्तिस्त्रिजगति विदितो धर्मकंदर्पदेवः ॥

परममाहेश्वरपरममद्वारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरसोमकुलतिलकत्रि-
लिङ्गाधिपतिश्रीमहामवगुप्तदेवपादपद्मप्रवर्धमानविजयराज्ये एकात्रिंशत्तमे
संवत्सरे मार्गसुदितिथौ त्रयोदश्यां यत्राद्वेनापि ३४ (३१) मार्गसुदि ३
(१३) लिखितमिदं त्रिफलीताम्रशासनं महासांभिविग्रही राणकश्रीम-
छदत्तप्रतिवद्धकायस्यश्रीमाहूकेन इयद्वर्णाङ्कितं स्वेनेति ।

प्रणीतं कोशलेन्द्रेण प्रतिबोध्य महत्तम[म्] ।

श्रीदत्तपुण्डरीकाक्षः शासनं ताम्रनिर्णिगि(र्मि)तम् ॥

तन्निर्मितं माघवेन वा सृष्टं तेनेति ॥

(इण्डियन् आर्कियोलॉजी ५ । ५५-५७)

(१६)

चालुक्यवंशोद्भूतस्य श्रीपुलकेशिनः शिलालेखः ।

जयति भगवाञ्जिनेन्द्रो.....ज.....रक्षणजन्मनो यस्य ।

ज्ञानसमुद्रान्तर्गतमाखिलं जगदन्तरीपमिव ॥

तदनु चिरमपरिचेयश्चलुक्यकुलविपुलजलनिधिर्जयति ।

पृथिवीमौलिललामो यः प्रभवः पुरुपरत्नानाम् ॥

शूरे विदुषि च विभजन्दानं मानं च युगपदेकत्र ।

अविहितयाथातथ्यो जयति च सत्याश्रयः सुचिरम् ॥

पृथिवीवल्लभशब्दो येषामन्वर्षतां चिरं जातः ।

तद्वंशे(श्ये)षु जिगीषुषु तेषु बहुष्वप्यतीतेषु ॥

नानाहेतिशताभिधातपतितप्रान्ताश्वपत्तिद्विषे

वृत्त्यङ्गीमकबन्धखड्गकिरणज्वालासहस्रे रणे ।

लक्ष्मीर्भावितचापलादिव कृता शौर्येण येनात्मसा-

द्राजासीज्जयसिंहवल्लभ इति ख्यातश्चलुकयान्वयः ॥

तदात्मजोऽभूद्रणरागनामा दिव्यानुभावो जगदेकनाथः ।

अमानुपत्वं किल यस्य लोकः सुप्तस्य जानाति वपुःप्रकर्षात् ॥

तस्याभवत्तनूजः पुलकेशी यः श्रितेन्दुकान्तिरपि ।

श्रीवच्छभोऽप्ययासीद्वातापिपुरीवधूवरताम् ॥

यन्निवर्गपदवीमलं सितौ नानुगन्तुमधुनापि राजकम् ।

भूश्च येन हयमेघयाजिना प्रापितावभृथमजना वभौ ॥

नलमौर्यिकदम्बकालरात्रिस्तनयस्तस्य बभूव कीर्तिवर्मा ।

परदारविवृत्ताचित्तवृत्तेरपि धीर्यस्य रिपुश्रियानुलुष्टा ॥

रणपराक्रमलब्धजयाश्रिया सपादि येन विरुग्णमशेषतः ।

नृपतिगन्धगजेन महौजसा ध्युकैदम्बकदम्बकदम्बकम् ॥

तस्मिन्सुरेश्वराविभूतिगताभिलाषे

राजाभवत्तदनुजः किल मङ्गलीशः ।

यः पूर्वपश्चिमसमुद्रतटोपिताश्वः

सेनारजःपटविनिर्मितदिग्वितानः ॥

स्फुरन्मयूखैरसिदीपिकाशतैर्व्युदस्य मातङ्गतमिस्त्रसंचयम् ।

अंवाप्तवान्यो रणरङ्गमन्दिरे कलच्चुरिश्रीललनापरिग्रहम् ॥

पुनरपि च जिघृक्षोः सैन्यमाक्रान्तसावं

रुचिरबहुपताकं रेवतीद्वीपमाशु ।

सपदि महदुदन्वत्तोयसंक्रान्तचिम्बं

वरुणवलमिवाभूदागतं यस्य वाचा ॥

तस्याग्रजस्य तनये नहुषानुभावे

लक्ष्म्या किलाभिलषिते पुलकेशिनाम्नि ।

सामूयमात्मनि मवन्तमतः पितृव्यं

ज्ञात्वापरुद्धचरितव्यवसायबुद्धौ ॥

स यदुपचितमन्त्रोत्साहशक्तिप्रयोग-

क्षपितबलविशेषो मङ्गलीशः समन्तात् ।

स्वतनयगतराज्यारम्भयत्नेन सार्धं

निजमतनु च राज्यं जीवितं चोज्झति स्म ॥

तावत्तच्छत्रमङ्गे जगदखिलमरात्यन्धकारोपरुद्धं

यस्यासह्यप्रतापद्युतिततिभिरिवाक्रान्तमासीत्प्रभातम् ।

नृत्याद्विद्युत्पताकैः प्रजविनि मरुति क्षुण्णपर्यन्तभागै-

र्गजद्विर्वारिवाहैरलिकुलमलिनं व्योम या(जा)तं कदा वा ॥

लब्ध्वा कालं भुवमुपगते जेतुमाप्यायिकारुष्ये

गोविन्दे च द्विरदनिकरैरुत्तराम्भोधिरध्याः ।

यस्यानीकैर्युधि भयरसज्ञत्वमेकः प्रयात-

स्तत्रावाप्तं फलमुपकृतस्थापरेणापि सद्यः ॥

वरदातुङ्गतरङ्गरङ्गविलसद्दंसानदीमेखलां

वनवासीमवमृद्गतः सुरपुरप्रस्पर्धिर्नो संपदा ।

महता यस्य बलार्णवेन परितः संछादितोर्वीतलं

स्थलदुर्गं जलदुर्गतामिव गतं तत्तत्क्षणे पश्यताम् ॥

गङ्गाम्बु पीत्वा व्यसनानि सप्त हित्वा पुरोपार्जितसंपदोऽपि ।

यस्यानुभावोपनताः सदासन्नासन्नसेवामृतपानशौण्डाः ॥

कोङ्कणेषु यदादिष्टचण्डदण्डाम्बुवीचिभिः ।

उदस्तास्तरसा मौर्यपल्ललाम्बुममृद्भयः ॥

अपरजलवेर्लक्ष्मीं यस्मिन्पुरी पुरभित्प्रमे

मदगजयट्टकारैर्नावा शतैर्यमृद्भति ।

जलदपटलानीकाकीर्णं नयोत्पलमेचकं

जलनिधिरिव व्योम व्योम्रः समोऽभवदम्बुधिः ॥

प्रतापोपनता यस्य लाटमालवगूर्जराः ।

दण्डोपनतमामन्तचर्या वर्या इवाभयन् ॥

अपरिमितविभूतिस्फीतसामन्तसेना-

मुकुटमणिमयूगाक्रान्तपादाराविन्दः ।

युधि पतितगजेन्द्रानी रुचीभत्सभूतो

भयविगलितहर्षो येन चाकारि हर्षः ॥

भुवमुरुभिरनीकैः शासतो यस्य रेवा

विविधपुन्निनशोभायन्व्यविन्ध्योपकण्ठा ।

अधिकतरमरानत्त्वेन तेजोमहिम्ना

शिखरिभिरिभवर्ज्या वर्ष्मणां स्पर्धयेव ॥

विधिमदुपचिताभिः शक्तिभिः शक्ररूप-

स्तिष्ठभिरपि गुणौघैः स्वैश्च माहाकुलाद्यैः ।

अनमदधिपतित्वं यो महाराष्ट्रकाणां

नवनवतिसहस्रग्रामभाजां त्रयाणाम् ॥

गृहिणां स्वगुणैस्त्रिवर्गतुङ्गा विहितान्यासितिपालमानमङ्गाः ।

अभवन्नुपजातभोतिलिङ्गा यदनीकेन सक्रोसलाः कलिङ्गाः ॥

पिष्टं पिष्टपुरं येन जातं दुर्गमदुर्गमम् ।

चित्रं यस्य कलेर्वृत्तं जातं दुर्गमदुर्गमम् ॥

संनद्धवारणवटास्यागितान्तरालं

नानायुषस्तनरस्तज्जाङ्गरागम् ।

आभीजले यदवमार्दितमभ्रगर्भा-

र्केणालमम्बरमिवोर्जितसांध्यरागम् ॥

उद्धूतामलचामरध्वजशतच्छन्नान्धकारैर्वर्जैः

शौर्योत्साहरसोद्धतारिमपनैर्मौलादिभिः पट्टिधैः ।

आक्रान्तात्मबलोन्नति बलरजःसंछन्नकावीपुरः

प्राकारान्तरितप्रतापमकरोद्यः पृष्ठवानां पतिम् ॥

कावेरी द्रुतशफरीविलोलनेत्रा चोलानां सपदि जयोद्यतस्य यस्य ।

प्रश्रव्योतन्मदगजसेतुरुद्धनीरा संस्पर्शं परिहरति स्म रत्तराशेः ॥

चोलेकरलपाण्ड्यानां योऽभूत्तत्र महर्द्धये ।

पल्लवानो कनीहारस्तुहिनेतरदीधितिः ॥

उत्साहप्रभुमन्त्रशक्तिसहिते यस्मिन्समन्तादिशो

जित्वा भूमिपतीन्विमृज्य महितानाराध्य देवाद्विजान् ।

वातापीं नगरीं प्रविश्य नगरीमेकामिवोर्वीमिमां

चञ्चन्नीरधिनीरनीलपरिखां सत्याश्रये शासति ॥

त्रिंशत्सु त्रिसहस्रेषु भारतादाहवादितः ।

सहाब्दशतयुक्तेषु श(ग)तेष्वब्देषु पञ्चसु (३७३९) ॥

पञ्चाशत्सु कलौ काले षट्सु पञ्चशतासु च (९९६) ।

समासु समतीतासु शकानामपि भूभुजासु ॥

तस्याम्बुधित्रयनिवारितशासनस्य

सत्याश्रयस्य परमाप्तवता प्रसादम् ।

शैलं जिनेन्द्रभवनं भवनं महिम्नां

निर्मापितं मतिमता रविकीर्तिनेदम् ॥

प्रशस्तेर्वसुतेश्चास्या जिनस्य त्रिजगद्गुरोः ।

कर्ता कारयिता चापि रविकीर्तिः कृती स्वयम् ।

येनायो जि नवेऽऽमस्थिरमर्थविधौ विवेकिना जिनवेशम् ।

स विजयतां रविकीर्तिः कविताश्रितकालिदासभारविकीर्तिः ॥

(इण्डिअन् आण्टिकेरी ५ । ६७-७१)

(१७)

वलभीप्रभोर्महाराजध्रुवसेनस्य दानपत्रम् ।

स्वास्ति वलभीतः प्रसभप्रणतामित्राणां मैत्रकाणामतुलवलसंपन्नमण्ड-
लामोगसंसक्तसंप्रहारशतलब्धप्रतापः प्रतापोपनतदानमानार्जवोपार्जितानु-
रागानुरक्तमौलभृतमित्रश्रेणीबलावाप्तराज्यश्रीः परममाहेश्वरः श्रीसेना-
पतिभट्टार्कः तस्य सुतस्तत्पादरजोरुणनतप्रवित्रीकृतशिराः शिरोवनतश-

१. सत्याश्रय इति पुलकेशिमहीपतेर्नामान्तरम्.

ब्रुचूडामणिप्रभाविच्छुरितपादनखपङ्क्तिदीधितिः दीनानाथजनोपजीव्यमान-
 विभवः परममाहेश्वरः सेनापतिधरसेनस्तस्यानुजस्तत्पादाभिप्रशस्ताविम-
 लमौलिमणिर्मन्वादिप्रणीतविधिविधानधर्मा धर्मराज इव विहितविनयव्य-
 वस्थापद्धतिरखिलभुवनमण्डलाभोगस्वामिना परमस्वामिना स्वयमुपहितरा-
 जाभिपेकमहाविश्राणनावपूतराज्यश्रीः परममाहेश्वरो महाराजद्रोण-
 सिंहः सिंह इव तस्यानुजः स्वभुजवलघटानीकानामनेकाविजयी शरणै-
 पिणां शरणमवबोद्धा शास्त्रार्थतत्त्वानां कल्पतरुरिव सुहृत्प्रणयिनां य-
 थाभिलाषितफलोपभोगदः परमभागवतः परमभट्टारकपादानुध्यातो म-
 हाराजधुचसेनः कुशली सर्वानेव स्वानायुक्तकविनियुक्तकद्रङ्गिकमह-
 त्तरचाटभटध्रुवस्थानाधिकरणदण्डपाशिकादीनन्यांश्च यथासंबध्यमानका-
 ननुदर्शयति । अस्तु वः संविदितम्—यथा मया हस्तकवप्राहरण्यं
 कुक्षुट्ग्रामे योतिलप्रत्ययसीतापादावर्तशतं वृषश्च हस्तकवप्रवास्तव्य-
 द्वाहणसचितिशर्मणे द्रोणायनसगोत्रायाथर्वणसब्रह्मचारिणे मातापित्रोः
 पुण्याप्यायनायात्मनश्चैहिकामुष्मिकयथाभिलाषितफलावासिनिमिस्तमा च-
 न्द्रार्काणवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनं पुत्रपौत्रान्वयभोग्यं ब्रह्मदेयमनुदा-
 तम् । अतोऽस्योचितया ब्रह्मदेयस्थित्या मुञ्जतः प्रदिशतः कर्षापयतः
 रुपतो वा न कैश्चित्स्वल्पाप्यावाधा कार्यास्मद्वंशजैरागामिनृपतिभिश्च ।
 अनित्यान्यैश्वर्याण्यस्थिरं मानुष्यं चावेक्ष्य सामान्यं च भूमिदानफलम-
 वगच्छद्भिरियमस्मदनुमतिरनुमन्तव्या । यश्चाच्छिन्द्यादाच्छिद्यमानं वानु-
 मोदेत्स पञ्चभिर्महापातकैः सोपपातकैः संयुक्तः स्यात् । अपि चात्र
 व्यासगीतः श्लोको भवति—

‘पाष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥’

स्वहस्तो मम महाराजधुचसेनस्य । दूतकः प्रतीहारमम्मकः । लि-
 खितं किङ्ककेन । १स. २०७ कार्तिकमुदि ७ ।

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी ५।२०५, २०६)

(१८)

शिलाहारवंशोद्भवस्य श्रीछित्तराजदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ जयश्राम्युदयश्च ।

लभते सर्वकार्येषु पूजया गणनायकः । (?)

विघ्नं निघ्नन्स वः पायादपायाद्गणनायकः ॥

स वः पातु शिवो नित्यं यन्मौलौ भाति जाद्ववौ ।

सुमेरुशिखरोद्गच्छदच्छचन्द्रकलोपमा ॥

जीमूतकेतुतनयो नियतं दयालु-

र्जीमूतवाहन इति त्रिजगत्प्रसिद्धः ।

देहं निजं तृणमिवाकलयन्परार्थे

यो रक्षति स्म गरुडात्किल शङ्खचूडम् ॥

तस्यान्वये नरपतिः समभूत्कपर्दी

शीलारवंशतिलको रिपुदर्पमर्दी ।

तस्मादभूच्च तनयः पुलसक्तिनामा

मार्तण्डमण्डलसमानसमिद्धधामा ॥

जातवानथ लघुः स कपर्दी सुनुरस्य सकलैररिविग्नैः ।

यद्गयेन सलिलाञ्जलिरुच्चैर्दीयते स्म निजराज्यसुखाय ॥

तस्मादभूच्च तनयो भुवनैकवीरः

श्रीवत्पुवन्त इति संगररङ्गवीरः ।

श्रीशञ्ज इत्यभवदस्य सुतः सुकीर्ति-

र्भ्राताय मोग्गितृपतिः समभूत्सुमूर्तिः ॥

तस्माद्विस्मयकारिहारिचरितप्रख्यातकीर्तिः सुतः

श्रीमान्वज्जडदेवभूषातिरभद्रूचकचूडामणिः ।

दोर्दण्डैकबलस्य यस्य सहसा सङ्ग्रामरङ्गाङ्गणे

राज्यश्रीः स्वयमेव वक्षसि रतिं चक्रे मुरारेरिव ॥

जयन्त इव वृत्रारेः पुरारेरिव पण्मुत्तः ।

ततः श्रीमानभूत्पुत्रः सच्चरित्रोऽपराजितः ॥

कर्णस्व्यागेन यः साक्षात्सत्येन च युधिष्ठिरः ।

प्रतापाद्दीप्तमार्तण्डः कालदण्डश्च (कालोदण्डाच्च) यो द्विषाम् ॥

तस्मादभूद्वज्रददेवनामा ततोऽग्रजः श्रीकेशिदेवश्च (!) ।

तद्भानृजो वज्रददेवसूनुः श्रीछित्तराजो नृपतिर्वभूव ।

शीलारवंशः शिशुनापि येन नीतः परामुत्ततिमुन्नतेन ॥

अतः स्वकीयपुण्योदयात्समाधिगताशेषपञ्चमहाशब्दमहासामन्ताधिप-
तितगरपुरपरमेश्वरशिलाहारनरेन्द्रजीमूतबाहान्वयप्रभूतसुवर्णगरुडध्वज-
सहजविद्याधरत्यागजगज्ज्ञम्पिमाण्डलिकशिखामणिशरणागतवज्रपद्मरप्र-
भृतिसमस्तराजावलीसमलंकृतमहामण्डलेश्वरश्रीमच्छित्तराजदेवे निजभु-
जोपार्जितानेकमण्डलसमेतां पुरीप्रमुखचतुर्दशग्रामशतीसमन्वितां समग्र-
कोङ्कणभुवं समनुशासति तच्चैतद्राज्यचिन्ताभारमुद्धहत्सु सर्वाधिकारि-
श्रीनागणैयसां विविग्रहिकश्रीसीहपैयकर्णाटसां धिविग्रहिकश्रीकपर्दिश्रीकर-
णादिपञ्चप्रधानेषु सत्सु अस्मिन्काले प्रवर्तमाने स च महामण्डलेश्वरश्री-
मच्छित्तराजदेवः सर्वानेव स्वसंबध्यमानकानन्यानापि समागाधिराजपुत्र-
मन्त्रिपुरोहितामात्यप्रधानाप्रधाननैयोगिकांस्तथा राष्ट्रपतिविषयपतिनगर-
पतिग्रामपतिनियुक्तानियुक्तराजपुरुषजनपदांस्तथा हंपमननगरपौरत्रिवर्ग-
प्रभृतींश्च प्रणतिपूजासत्कारसमादेशैः मंदिशति । अस्तु वः संविदितम्—
यथा 'चला विभूतिः क्षणभङ्गं (ङ्गि) यौवनं कृतान्तदन्तान्तरवर्ति जी-
वितम् ।' संसारः (रे) सहजजराभरणमाधारणं शरीरकम् । पवनचलि-
तकमलिनीदलगतजललवतरलतरैव चायुषी (तरलतरमेव चायुः) इति मत्वा
द्रवयन्ति दानफलम् । तथा चोक्तं भगवता व्यासेन—

‘अग्नेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वेष्णवी सूर्यमुत्ताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेद्धि दत्तं यः काञ्चनं गां च महीं च दद्यात् ॥’

१. 'तथाप्यब्रह्मा परलोकासाधने वृष्णमहो विस्मयकारि चेष्टितम्' इत्युत्तरार्थे सु-
भाषिदावलो.

इति धर्माधर्मविचारचारुचिरंतनमुनिवचनान्यवधार्य मातापित्रोरात्म-
नश्च श्रेयोर्यिना मया शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु नवसु अष्टच-
त्वारिंशदधिकेषु क्षयसंवत्सरान्तर्गतकार्तिकशुद्धपञ्चदश्याम् यत्राङ्कतोऽपि
संवत् ९४८ कार्तिकशुद्ध १५ रवौ संजाते आदित्यग्रहणपर्वणि सुतीर्थे
स्नात्वा गगनैकचक्रचूडामणये कमलिनीकामुकाय भगवते सवित्रे नाना-
विधकुसुमश्लाघ्यमर्घ्यं दत्त्वा सकलसुरासुरगुरुत्रैलोक्यस्वामिनं भगवन्त-
मुमापतिमभ्यर्च्य यजनयाजनाध्ययनाध्यापनादिपट्कर्मनिरताय क्रतुक्रि-
याकाण्डशौण्डाय पाराशरगोत्राय च्छन्दोगशास्त्रिणे महाब्राह्मणाय आ-
मदेवैयाय विप्रनोडमैयसुताय यजनयाजनाध्ययनाध्यापनादिपट्कर्मकर-
णाय आगताभ्यागतनित्यनैमित्तिकसंव्यवहारार्थं बलिं चरुकवैश्वदेवाग्नि-
होत्रक्रतुक्रियाद्युपसर्पणार्थं स्वपरिग्रहपोषणार्थं च श्रीस्थानकाम्यन्तरपट्-
पट्टी(ष्टि)विषयान्तःपाति नोऽरग्रामान्तर्वर्ति चोडणिभट्टक्षेत्रम् यस्य
चायाटनानि—पूर्वतः गोंवणिमर्यादा, दक्षिणतः गोरपवलीमर्यादा, पश्चिमतो
राजपथः, पूर्वोत्तरतो गोंवणिमर्यादा, एवं चतुरायाटनोपलक्षितं 'ससीमा-
पर्यन्तं समस्तोत्पत्तिसंयुक्तं अचाटमटप्रवेश्यं अनादेश्यमनासेध्यं उदका-
तिसर्गेण नमस्यावृत्त्या परमया भक्त्या प्रतिपादितम् । तदस्य सान्त्वयव-
न्वोरपि भुजतो भोजयतो वा कृपतः कर्पयतो वा न केनापि परिप-
न्यना करणीया । यत उक्तमेव महामुनिभिः—

‘बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥’

‘दत्त्वा भूमिं भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भृत्यो भृत्यो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥’

इति महर्षिवचनान्यवधार्य सर्वैरपि समागामिभिर्भूपालैः पालनधर्म-
फललोभ एव कलनीयः । न पुनस्तल्लोपनपापकलङ्काग्रेसरेण केनापि भ-
वितव्यम् । यस्त्वेवमभ्यर्थितोऽपि लोभादज्ञानतिमिरपटलावृतमतिराच्छि-
न्धादाच्छिद्यमानमनुमोदेत वा स पञ्चभिरपि पातकैरुपपातकैश्च लिप्तो

रौरवमहारौरवान्धतामित्वादिनरकांश्चिरमनुभविष्यति । तथा चोक्तं व्यासेन—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

स विद्यायां कृमिर्भूत्वा कृमिभिः सह पच्यते ॥’

यथा चैतदेवं शासनदाता लेखकहस्तेन स्वमतमारोपयति । यथा—मत्तं मम महामण्डलेश्वरश्रीछित्तराजदेवस्य महामण्डलेश्वरश्रीमद्वज्रजडदेवराजमूनोर्यदत्र शासने लिखितम् । लिखितं चैतन्मया श्रीमद्राजानुज्ञया भाण्डागारसेन जोगपैयेन भाण्डागारसेनमहाकविश्रीनागलै(पै)यभ्रातृसुतेन । यदत्रोनाक्षरमधिकाक्षरं वा तत्सर्वं प्रमाणमिति । श्रीर्भवतु ।

(इण्डियन् आर्चिटेक्चरी ५।२७७-२७९)

(१९)

श्रीविष्णुगोपवर्मणो महीपतेर्दानपत्रम् ।

जितं भगवता ॥ श्रीविजयपलकदस्थानात् परमब्रह्मण्यस्य स्वबाहुबलार्जितोर्जितक्षेत्रतपोनिधेः विहितसर्वमर्यादस्य स्थितिस्थितस्यामितात्मनो महाराजस्य श्रीस्कन्दवर्मणः प्रपौत्रस्यार्चितशक्तिसिद्धिसंपन्नस्य प्रतापोपनतराजमण्डलस्य महाराजस्य वसुधातलैकवीरस्य श्रीवीरवर्मणः पौत्रस्य देवद्विजगुरुद्व्योपचायिनो विद्वद्विनयस्यानेकगोहिरण्यभूम्यादिप्रदानैः प्रवृद्धवर्मसंचयस्य प्रजापालनदक्षस्य लोकपालानां पञ्चमस्य लोकपालस्य सत्त्वात्मनो महात्मनो महाराजस्य श्रीस्कन्दवर्मणः पुत्रस्य भगवद्वक्तिसद्भावसंभावितसर्वकल्याणस्य प्रजासंरञ्जनपरिपालनोद्योगसततसन्नव्रतदीक्षितस्य अनेकसमरसाहसावमर्दलब्धविजययशःप्रकाशस्य कलियुगदोषावसन्नधर्मोद्धरणानित्यसंनद्धस्य राजर्षिगुणसर्वसंदोहविजिगीषोर्धर्मविजिगीषोर्भगवत्पादानुध्यातस्य वप्पमद्वारकमहाराजपादभक्तस्य परममागवतस्य भारद्वाजसंगोत्रस्य स्वविक्रमाक्रान्तान्यनृपश्रीनिलयानां यथावदाहताश्वमेधानां पल्लवानां धर्मयुवमहाराजस्य श्रीविष्णुगोपवर्मणो वचनेन मुण्डराष्ट्रे उरुवपल्लिये अमेयका वक्तव्याः—एतस्मिन्ग्रामसीमे

द्विशतं सि(सी)मनिवर्तनानि । एतेषां निवर्तनानामवधिः—अपरादिशि क-
ण्डुकूरग्रामस्य सीमावधिः । दक्षिणदिशि सुप्रयोगनदी अवधिः । पूर्वदि-
शि अवधिः पूर्वदक्षिणोत्तरं महापथपार्श्वे शिला । एतस्या उत्तरं गत्वा
चिञ्चावृक्षः । तत उत्तरं गत्वा कुरुपूरग्रामस्य केण्डुकूरग्रामस्य च पथि
शिला । तत उत्तरं गत्वा शिलोपलयम् । तत उत्तरं गत्वा कुरुपूरग्रामे
ब्राह्मणानां हलक्षेत्रस्यावधौ शिला । उत्तरदिश्यवधिः शिलोपलयवृत्तो
महाचिञ्चावृक्षः । ततः अपरादिशं गत्वा कोण्डुमुरुवुडुग्रामस्य सीमान्तम-
वधिः । एवं चतुर्णां सीमावधीनां मध्यसीमस्य तद्विशतं निवर्तनानि के-
ण्डुकूरे विष्णुवर्मसेनापतिकृतविष्णुहारदेवकुलाय देवभोगं कृत्वा अष्टाद-
शजातिभिः परिहारैरुपेतं अस्मदायुर्वलवर्धनीयमस्माभिः संप्रदत्तम् । तद-
वगम्य तस्मिन्विषये सर्वायुक्तकाः सर्वनियुक्ता राजवल्लभाः संचरन्तकाश्च
तत्सीमं सर्वपरिहारैः परिहरन्तु परिहारयन्तु च । यश्चेदमस्मच्छासनम-
तिक्रामेत्स पापः शरीरदण्डमर्हति । अपि चापि श्लोकाः—

‘भूमिदानात्परं दानं न भूतं न भविष्यति ।

तस्यैव हरणपापान्(हरणात्पापं) न भूतं न भविष्यति ॥’

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

गवां शतसहस्रस्य हन्तुः पिबति दुष्कृतम् ॥’

सिंहवर्ममहाराजस्य विजयसंवत्सरे एकादशे पौष्य(प)मासे कृष्णपक्षे
दशम्यां मया दत्ता ताम्रपट्टिका ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी ५।५.१-५२)

(२०)

अविनीतमहीपतेर्दानपत्रम् ।

जितं भगवता गतधनगगनाभेन पद्मनाभेन श्रीमज्जान्हवेयकुलामल-
व्योमावभासनभास्करस्य स्वखड्गैकप्रहारखण्डितमहाशिलास्तम्भलब्धवल-
स्वस्तिः (?) पराक्रमयशः(शसः) दारुणारिगणविदारणरणोपलब्धव्रण-
विभूषणविभूषितस्य काण्वायनसगोत्रस्य श्रीमत्कोगणिवर्मवर्ममहाधि-

राजस्य पुत्रस्य पितुरन्वागतगुणयुक्तस्य विद्याविनयविनीतस्य सम्यक्] प्र-
 जापालनमात्राधिगतराज्यप्रयोजनस्य नानाशास्त्रार्त(र्थ)सद्भावाधिगमप्रणी-
 तमतिविशेषस्य विद्वत्काञ्चननिकपोपलभूतस्य विशेषतोऽप्यनवशेषस्य (?)
 नीतिशास्त्रस्य वक्तृप्रयोक्तृकुशलस्य सुविभक्तभक्तभृत्यजनस्य दत्तक-
 भूत्रवृत्तेः प्रणेतुः श्रीमन्माधवमहाधिराजस्य पुत्रस्य पितृपितामहगुण-
 युक्तस्य अनेकचतुर्दन्तयुद्धावाप्तचतुरुदधिसलिलास्वादितयशसः समद-
 द्विरदतुरगारोहणातिशयोत्पन्नतेजसो धनुराभियोगसंपादितसंपाद्विशेषस्य
 श्रीमद्धरिवर्ममहाधिराजस्य पुत्रस्य गुरुगोब्राह्मणपूजकस्य नारायण-
 चरणानुध्यातस्य श्रीमद्विष्णुगोपमहाधिराजस्य पुत्रस्य त्र्यम्बकचरणा-
 म्भोरुहरजःपवित्रीकृतोत्तमाङ्गस्य व्यायामोद्धृतपीनकठिनभुजद्वयस्य स्व-
 भुजचलपराक्रमक्रयक्रीतराज्यस्य क्षुत्क्षा(क्षा)मोष्टपिशिताशनप्रीतिकरनि-
 शितधारास्रोतः] (!) चिरप्रनष्टदेवभोगव्रह्मादेयविसर्गअयणकारिणः] (!)
 कलियुगबलपङ्कावसन्नधर्मवृषोद्धरणनित्यसंनद्धस्य श्रीमन्माधवमहाधिरा-
 जस्य पुत्रस्य अविच्छिन्नाश्वमेधावभृता(धा)भिपिक्तश्रीमत्कादम्बकुलग-
 गनगभस्तिमालिनः श्रीकृष्णवर्ममहाधिराजस्य प्रिययाग्निनेयस्य ज-
 ननि(नी)देवताङ्कपर्यङ्क एवाधिगतराज्याभिषेकस्य विजृम्भमाणशक्तित्र-
 यस्य परस्परानवमहि(मर्दे)नोपभुज्यमानत्रिवर्गसारस्य असंभ्रमावनमित-
 तमस्तसामन्तमण्डलस्य निरन्तरप्रेमबहुमानानुरक्तप्रकृतिवर्गस्य विद्या-
 विनयातिशयपरिभू[पि]तान्तरात्मनः] कार्त्युगीयराजचरितावलम्बिनः]
 अनेकसमराविजयोपार्जितविपुलयशः] क्षीरोदैकार्णवीकृतभुवनत्रयस्य
 निरवग्रहप्रदानशौर्यस्य अविपक्षपराक्रमाक्रान्तप्रतिराजमस्तकार्पिताप्रति-
 हतशासनस्य अनेकमुखाभिवर्धमानविभवोदयपराजितद्राविणपतेः प्रतीता-
 नेकगुणनिधानभूतस्य विद्वत्सु प्रथमगण्यस्य प्रणायिजनहृदयानन्दनस्य
 मर्यादालङ्घनालं(नु)कृतरत्नाकरवृत्तस्य यथार्हदण्डितयानुकृतवैवस्वतस्य
 प्रतापातिशयानुग(रु)त विवस्वतो वैवस्वतस्य वा मनोर्वर्णाश्रमा-
 भिरक्षिणे(जो) दक्षिणादिशामग्निगोप्तं पर्याप्सु(स्त)वतः (!) प्रातिजनी-
 नस्य सुप्रजसः श्रीमत्कोगणिमहाधिराजस्य अविनीतिनामपुत्रेण पुत्रा-

डराजस्कन्दवर्मप्रियपुत्रिकाजन्मना स्वगुरुणानुगामिना पित्रा परमुत्तम-
 मावर्जितयापिलप्या(क्ष्म्या ?) स्वयमभिप्रतिया(त्या) लिङ्गितवसस्त(क्षः-
 स्थ)लेन विजृम्भमाणशक्तित्रयोपनमितसमस्तसामन्तमण्डलेन अन्दरि-
 य-आलन्तूर-पौरुलरे अपेर्नगराद्यनेकसमरमखमुखाहुतप्रपातशूरपुरुष-
 शूषहारविषसविहस्तीकृतान्ताग्निमुखेन श्रीमत्कोगणिद्व्यद्वराजेन दुर्धि-
 नीतनामधेयेन समस्तपान्नाडपुन्नाडाधिपतिना वैवस्वतेनेव मनुना वर्णा-
 श्रमाभिलक्षणां दक्षिणां दिशमभिगोतुं परिया(र्या)प्तवता प्रातिजनितेन
 सुप्रजसा आत्मनः प्रवर्धमानविजयैश्वर्ये पञ्चत्रिंशद्विजयसंवत्सरे (शकाब्दे
 ४३९) प्रवर्तमाने श्रीमद्बाल्मीकिनाग्नि जगत्सूर्यवंशखरमहादेवाख्यका-
 स्य(श्य)पसगोत्रवाजसैन्यवादेयश्रीमद्देवशर्मणां केललेनाम्ना वेम्पुरी-
 श्वस्तीन(१)मुदकपूर्व दत्त[म्] ईशान्यदिशा आपक्षेत्रं चतारिखण्डि
 कृष्णता(त)टाकं आपक्षेत्रं ऊर्ध्वत्रिखण्डि अध आपक्षेत्रं पट्खण्डि
 पेन्तनाडिपूर्वदिशां क्षेत्रं पञ्चदशखण्डि दक्षिणदिश(शि) महावृक्ष अग्नि
 अश्वत्तं(त्थं) ईशानायादिशा जमुवृक्षं पुनः पुन ईशानायादिशा नकुले त-
 टाकवरुणादिशां क्षेत्रं द्वादशखण्डि वायव्यदिशा महातटाक आपक्षेत्रं
 सप्तखण्डि एतेन महादेवादिव्यदत्तम् । अपि चात्र मनुगीतो(ताः)
 श्लोको(काः)—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पाटि वर्षसहस्राणि घोरे तमसि वर्तते ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य [तस्य] तदा फलम् ॥

स्वं दातुं सुमहच्छक्यं दुःखमन्यत्र पालनम् ।

दानं वा पालनं वेति दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ॥

अग्निर्दत्तं त्रिभिर्भुक्तं पट्टिश्च प्रतिपालनम्(लितम्) ।

एतानि न निवर्तन्ते पूराजकृतानि च ॥’

(२१)

ग्वाल्हेरनगरोपकण्ठस्थितगिरिदुर्गं पद्मनाथदेवालये
समुत्कीर्णा प्रशस्तिः ।

ॐ नमः पैदनाथाय ॥

हर्षोत्फुल्लविलोचनैर्दिशि दिशि प्रोद्रीयमानं जनै-

र्मैर्दिन्यां विततं ततो हरिहरब्रह्मास्पदानि क्रमात् ।

श्वेतीकृत्य यदात्मना परिणतं श्रीपद्मभूभृद्यशः

पायादेप जगन्ति निर्मलवपुः श्वेतानिरुद्धश्चिरम् ॥ १ ॥

मौलिन्यस्तमहानीलशकलः पातु वो हरिः ।

दर्शयन्निव केशस्थनवजीमूतकर्णिकाम् ॥ २ ॥

मुक्ताशैलच्छलेन क्षितितिलकयशोराशिना निर्मितोऽयं

देवः पायादुपायाः पतिरतिधवलस्वच्छकान्तिर्जगन्ति ।

मन्वानः सर्वथैव त्रिभुवनविदितं श्यामतापह्वं यः

शङ्के स्वं वर्णाचिह्नं मुकुटतटमिलनीलकान्त्या विभर्ति ॥ ३ ॥

इदं मौलिन्यस्तं न भवति महानीलशकलं

न मुक्ताशैलेन स्फुरति घटितश्रैप मगवान् ।

१. प्रशस्तिरियं सुप्रसिद्धविद्वद्वाराजेन्द्रलालमिश्रेण 'इण्डो-आर्यन्त्' (Indo-Aryans) नाम्न स्वग्रन्थे द्वितीयभागे (३७०-३७७ पृष्ठेषु) १८८१ मिते ख्रिस्ताब्दे मुद्रिता. तत्र चानुदितानि शुद्धानि च विरलान्येव पद्यानि दृश्यन्ते. यद्वाचि च पद्यानि निःशेषमेव गलितानि सन्ति. पुनर्भटकीलहार्नेन १८८६ मिते ख्रिस्ताब्दे 'इण्डियन्-आण्टिकेरी'मध्ये (१५ । ३३-४७) मुद्रिता. तन्मुद्रण समीचीनमेव. अथ चास्मिन्नेव वर्षे ग्वाल्हेरमहाराजाश्रितपौराणिकमठश्रीपुरुषोत्तमशास्त्रिभिरैकमेतत्प्रशस्तिप्रतिरूपकमस्मभ्यं प्रहितम्. तदपि केनचिद्विषयपुरीणेन लिखितमित्यशुद्धिप्रचुरमेव. किं तु तत्राक्षराणि पद्यानि वा न गलितानि सन्ति. अस्माभिरत्र भटकीलहार्नेमुद्रिता कानास्मा, ग्वाल्हेरनगरागता च प्रशस्तिः ग-नास्मा व्यग्रहतास्ति. राजेन्द्रलालमिश्रमुद्रितायास्तु नोपयोगः कृतः. २. पद्मपालमदीपतिस्थापितत्वात्पद्मनाथ इति नाम.

उपाकर्णोत्तंसीकरणसुभगं नीलनलिनं

वहत्यद्याप्यस्याश्रिरविरहपाण्डूकृततनुः ॥ ४ ॥

आसीद्वीर्यलघूकृतेन्द्रतनयो निःशेषभूमीभृतां

वन्द्यः कच्छपयातवंशतिलकः क्षोणीपतिर्लक्ष्मणः ।

यः कोदण्डधरः प्रजाहितकरश्चक्रे स्वचित्तानुगां

गामेकः पृथुवत्पृथूनपि हठादुत्पाद्य पृथ्वीभृतः ॥ ५ ॥

तस्माद्वज्रधरोपमः क्षितिपतिः श्रीवज्रदामाभव-

दुर्वारोर्जितबाहुदण्डविजिते गोपाद्रिदुर्गे युधा ।

निर्व्याजं परिभूय गौधिनगराधीशप्रतापोदयं

यद्वीरव्रतमूचकः समभवत्प्रोदोपणाडिण्डिमः ॥ ६ ॥

न तुलितः किल केनचिदप्यहं जगति भूमिभृतेति कुतूहलात् ।

तुलयति स्म तुलापुरुषैः स्वयं स्वमिह यः सुविशुद्धहिरण्मयैः ॥ ७ ॥

ततो रिपुध्वान्तसहस्रधामा नृपोऽभवन्मङ्गलराजनामा ।

यै ईश्वरैकप्रणतिप्रभावान्महीश्वराणां प्रणतः सहस्रैः ॥ ८ ॥

श्रीकीर्तिराजो नृपतिस्ततोऽभूद्यस्य प्रयाणेपु चमूसमुत्थैः ।

धूलीवितानैः सममेव चित्रं मित्रस्य वैवर्ण्यमभूद्विपश्च ॥ ९ ॥

किं द्रूमोऽस्य कथाद्रुतं नरपतेरेतेन शौर्याविविना

दण्डो मालवभूमिपस्य समरे संख्यार्मितोतोजितः ।

यस्मिन्मङ्गमुपागते दिशि दिशि त्रासात्कराग्रच्युतै-

र्त्रामीणाः खगृहाणि कुन्तानिकरैः संछादयांचक्रिरे ॥ १० ॥

अद्रुतः सिंहपानीयनगरे येन कारितः ।

कीर्तिस्तम्भ इवाभाति प्रासादः पार्वतीपतेः ॥ ११ ॥

१. गोपाद्रिरिति ग्वाल्हेरसमीपवातेन पर्यतस्य नाम. २. 'युवा' ग. ३. 'वैरिनगरा'

४. 'पूरक' समचारव' क. ५. 'यज्ञेश्वरैक' ग. ६. 'अतीतोर्जित' ग. ७. 'रत्नमु-
पते' ग.

तस्मादजायत महामतिमूलदेवः

पृथ्वीपतिर्भुवनपाल इति प्रसिद्धः ।

आनन्दयज्ञगदनिन्दितचक्रवर्ति-

चिह्नैरलंकृततनुर्मनुल्यकीर्तिः ॥ १२ ॥

यस्य ध्वस्तारिभूपालां सर्वा पालयतः प्रभोः ।

भुवं त्रैलोक्यमल्लस्य निःसप्तमभुजगत् ॥ १३ ॥

राज्ञी देवव्रता तस्य हरेर्लक्ष्मीरिवामवत् ।

तस्यां श्रीदेवपालोऽभूत्तनयस्तस्य भूपतेः ॥ १४ ॥

त्यागेन कर्णमजयत्पार्थ कोदण्डविद्यया ।

धर्मराजं च सत्येन स युवा विनयाश्रयः ॥ १५ ॥

सुनुस्तस्य विशुद्धबुद्धिविभवः पुण्यैः प्रजानाममू-

न्माधातेव स चक्रवर्तितिलकः श्रीपद्मपालः मधुः ।

मत्स्रान्येऽपि करप्रवृत्तिरपरस्येतीव यश्चिन्तय-

न्दिग्यात्रामु मुहुः खरांशुमरुणत्तान्द्रैश्चमूरेणुभिः ॥ १६ ॥

कृत्वान्याः स्ववशे दिशः क्रमवशादाशां गतैर्दक्षिणा-

मुत्सिप्ताचलसंनिमानविरतं यत्सैन्यवाजिब्रजैः ।

उद्धूतान्पततः पयोधिमभितः संप्रेक्ष्य रेणूत्करा-

न्भूयोऽप्युद्धूतसेतुबन्धनधिया त्रस्यन्ति नक्तंचराः ॥ १७ ॥

यस्येन्दुद्युतिसुन्दरेण यशसा नीते सुराणां गणे

वैवर्ण्यं भ्रमशीलखण्डनभयादप्रामुवन्तः प्रियान् ।

१. महामत्या मूलदेवतुल्यः. कलाङ्कुरापरनामा निखिलकलावेत्ता विक्रमादित्यसम्भ्यो मूलदेवः. कथासरित्सागरादिषु प्रसिद्ध एव. भट्टहीलहार्नस्तु 'मूलदेव इति महीपतेर्नाम, भुवनपालर्षल्लोक्यमल्लध्वेति नामद्वयमपि तस्यैव' इति वदति. वस्तुतस्तु 'महामतिमूलदेवः' इति भुवनपालस्य विशेषणरूपमेवेति ज्ञेयम्. तथा च समयमात्रकाया क्षेमेन्द्रप्रयोग — 'श्रीगुप्तो नाम धूर्त सकलकालिकलावल्पनामूलदेव' (६।२९). एव त्रैलोक्यमल्ल इत्यपि भुवनपालस्य विशेषणमेव. २. 'ध्वस्तान्यभूपालां' क. ३. 'पत्नी' ग. ४. 'शुचिशील' ग.

उपाकर्णोत्तंसीकरणसुमगं नीलनलिनं

वहत्यद्याप्यस्याश्रिरविरहपाण्डुकृततनुः ॥ ४ ॥

आसीद्वीर्यलघूकृतेन्द्रतनयो निःशेषभूमीभृतं

वन्द्यः कच्छपघातवंशतिलकः क्षोणीपतिर्लक्ष्मणः ।

यः कोदण्डधरः प्रजाहितकरश्चक्रे स्वचित्तानुगां

गामेकः पृथुवत्पृथूनपि हठादुत्पाद्य पृथ्वीभृतः ॥ ५ ॥

तस्माद्वज्रधरोपमः क्षितिपतिः श्रीवज्रदामाभव-

द्वर्वारोर्जितबाहुदण्डविजिते गोपाद्रिदुर्गे युधा ।

निर्व्याजं परिभूय गाधिनगराधीशप्रतापोदयं

यद्वीरव्रतसूचकः समवत्प्रोदोपणाडिण्डिमः ॥ ६ ॥

न तुलितः किल केनचिदप्यहं जगति भूमिभृतेति कुतूहलात् ।

तुलयति स्म तुलापुरुषैः स्वयं स्वमिह यः सुविशुद्धाहिरण्मयैः ॥ ७ ॥

ततो रिपुध्वान्तसहस्रधामा नृपोऽभवन्मङ्गलराजनामा ।

यै ईश्वरैकप्रणतिप्रभावान्महोश्वराणां प्रणतः सहस्रैः ॥ ८ ॥

श्रीकीर्तिराजो नृपतिस्ततोऽभूद्यस्य प्रयाणेपु चमूसमुत्थैः ।

धूलीवितानैः सममेव चित्रं मित्रस्य वैवर्ण्यमभूद्विषश्च ॥ ९ ॥

किं द्रूमोऽस्य कयादुतं नरपतेरेतेन शौर्याब्धिना

दण्डो मालवभूमिपस्य समरे संख्यार्मतीतो जितः ।

यस्मिन्भैङ्गमुपागते दिशि दिशि त्रासात्कराग्रच्युतै-

र्त्रामीणाः स्वगृहाणि कुन्तनिकरैः संछादयांचक्रिरे ॥ १० ॥

अद्भुतः सिंहपानीयनगरे येन कारितः ।

कोर्तिस्तम्भ इवामाति प्रासादः पार्वतीपतेः ॥ ११ ॥

१. गोपाद्रिरिति ग्वाल्देरसमीपवर्तिन. पर्वतस्य नाम. २. 'युधा' ग. ३. 'वर्दिनगरा'
ग. ४. 'पूरकः समचरत्' क. ५. 'वर्द्धयिष्क' ग. ६. 'अतीतोर्जित' ग. ७. 'रत्नमु-
पागते' ग.

तस्मादजायत महामतिमूलदेवः

पृथ्वीपतिर्भुवनपाल इति प्रसिद्धः ।

आनन्दयज्ञगदनिन्दितचक्रवर्ति-

चिह्नैरलंकृततनुर्मनुतुल्यकीर्तिः ॥ १२ ॥

यस्य ध्वस्तारिभूपालां सर्वा पालयतः प्रभोः ।

भुवं त्रैलोक्यमल्लस्य निःसपत्नमभूज्जगत् ॥ १३ ॥

राज्ञी देवव्रता तस्य हरेर्लक्ष्मीरिवामवत् ।

तस्यां श्रीदेवपालोऽभूत्तनयस्तस्य भूपतेः ॥ १४ ॥

त्यागेन कर्णमजयत्पार्थ कोदण्डविद्यया ।

धर्मराजं च सत्येन स युवा विनयाश्रयः ॥ १५ ॥

सुनुस्तस्य विशुद्धबुद्धिविभवः पुण्यैः प्रजानामभू-

न्मांधातेव स चक्रवर्तितिलकः श्रीपद्मपालः प्रभुः ।

मत्स्नान्येऽपि करप्रवृत्तिरपरस्येतीव यश्चिन्तय-

न्दिग्यात्रामु मुहुः खरांशुमरुणत्सान्द्रैश्चमूरेणुभिः ॥ १६ ॥

कृतान्याः स्ववशे दिशः क्रमवशादाशां गतैर्दक्षिणा-

मुत्तिष्ठाचलसंनिमानविरतं यत्सैन्यवाजिघ्नैः ।

उद्धूतान्पततः पयोधिमभितः संप्रेक्ष्य रेणूत्करा-

न्भूयोऽप्युद्धूतसेतुबन्धनधिगा त्रस्यन्ति नक्तंचराः ॥ १७ ॥

यस्येन्दुद्युतिमुन्दरेण यशसा नीते सुराणां गणे

वैवर्ण्यं त्रैमशीलखण्डनभयादभामुवन्तः म्रियान् ।

१. महामत्या मूलदेवतुल्यः. कलाङ्कुरापत्नामा निखिलकलावेत्ता विक्रमादित्तम्यो
मूलदेवः कथासरित्सागरादिषु प्रसिद्ध एव. भट्टकोलहानस्तु 'मूलदेव इति महोपनेर्नाम,
भुवनपालर्ल्लोक्यमल्लस्येति नामद्वयमपि तस्यैव' इति वदति. वस्तुतस्तु 'महामतिमूलदेवः'
इति भुवनपालस्य विशेषणरूपमेवेति ज्ञेयम्. तथा च समग्रमाश्रयां क्षेत्रेन्द्रकोशः—
'श्रीगुप्तो नाम घूर्तः सकलकलिकलाकल्पनामूलदेव.' (६।२९). एवं क्षेत्रेन्द्र-
इत्यपि भुवनपालस्य विशेषणमेव. २. 'ध्वस्तान्दभूज्जगत्' क. ३. 'नित्यं' ग.
४. 'शुचिशील' ग.

नूनं शक्रपुरःसरामरवधूसंचाः श्रिये सांप्रतं
 गौर्यं च स्पृहयन्ति ये प्रथमतः पत्युर्वपुःसंश्रिते ॥ १८ ॥
 कैट्टेष्टाः क्व समस्तवाञ्छितफलभ्राजिष्णवः पादपा
 गावः कामदृघाश्च कैः क्व मणयः कैश्चिन्तितार्थप्रदाः ।
 पूर्णाः कस्य मनोरथा इह न के पत्यामुना पूरिता
 वीरोऽधोऽनयदस्य(?) तद्रुणवतः कल्पद्रुमादीनपि ॥ १९ ॥
 स्तुत्वा न पद्मनृपतिं परिरक्षिता भूः
 प्राप्तोऽन्यथापि यदसौ वृत नैग्रभावः ।
 दौःस्थ्यान्निरम्वरतनुर्विपिनेष्वशोच-
 दस्य प्रतिक्ष्णामिति प्रतिपन्थिसार्थः ॥ २० ॥
 भ्रमः कुलालचक्रेषु लोभः पुण्यार्जनेष्वभूत् ।
 काठिन्यं कुचकुम्भेषु यस्मिञ्शासति मेदिनीम् ॥ २१ ॥
 असंमतोद्दग्गुणस्य पीडा साधुर्न निस्त्रिशर्परिग्रहोऽपि ।
 इत्याललम्भे न धनुर्न चासि तथापि यो वैरिगणं जिगाय ॥ २२ ॥
 सद्यः स्तुतास्तपतर्व्यैतिकीर्णभूषु
 वैरिद्विषाधिपशिरोमाणिभिः समन्तात् ।
 लोकानुरागयशसामिव बीजवापं
 विस्तारयां यदसिरास रणाजिरेषु ॥ २३ ॥
 वने यदरिनारीणां हैमनोरजनिश्रयः (?) ।
 मृङ्गाणां तन्मुखेनातो हैमनोरजनिश्रयः ॥ २४ ॥
 स विमृश्य नदीपूरगत्वरे संपदायुषो ।
 पूर्वधर्मे मतिं चक्रे निवृत्तुर्नयोः फलम् ॥ २५ ॥

१. 'दृष्टा' क. २. 'कैः' क. ३. 'वीरोद्यानतदस्य' क. ४. 'कल्पद्रुमादीन्यपि' क. ५. 'स्तुत्वा' क. ६. 'परिरक्षितार' ग. ७. नम्रा धन्दिनोऽपि. 'नैग्रभाव' ग. ८. 'यस्मात्' क. ९. 'तस्मिन्' क. १०. उद्दग्गुणस्य गुणवतः पुरुषस्य धनुषश्च पीडा असंमता. ११. 'परिग्रहापि' क. १२. 'व्यैतिकीर्णरूपो' क. १३. 'वैरिद्विषाधिप' क. १४. यस्य सद्यो लोकानुरागयशसामिव बीजवापं विस्तारयामास. १५. 'तन्मुखेधेव' ग. १६. अनयोः संपदायुषोः.

प्रजाभर्त्रा तेन क्षितितिलकभूतेन सदनं

हरेर्धर्मज्ञेन त्रिदशसदृशा कारितमदः ।

वदाम्यस्योच्चैस्त्वं कथमिव गिरा यस्य शिखरं

समारूढः सिंहो मृगमिव मृगाद्वस्थमाशितुम् ॥ २६ ॥

भासादस्यास्य शश्वद्विधुधरशिखरिस्पर्धिनो हैममण्डं

दैण्डाग्रात्पावनीयं शशधरधवला वैजयन्ती पतन्ती ।

निर्वीतं भाति भूतिच्छुरितनिजतनोर्देवदेवस्य शंभोः

स्वर्गाद्रङ्गेव पिङ्गस्फुटविकटजटानूटमध्यं विशन्ती ॥ २७ ॥

तदेतद्ब्रह्माण्डं स इह भविता पञ्चजभवः

पुनर्यं वोढास्मो(रो) वयमिह विमानेन वियति ।

सुवर्णाण्डं हंसास्तदिदमुररीकृत्य सकल

ध्रुवं संसेवन्ते हरिसदनर्षुभिः स्थितममी ॥ २८ ॥

तुङ्गिन्ना कनकाचलः शुभविधावन्तःस्थितश्रीपति-

विभ्राणो द्विजसत्तमानुदधिजावासो नृसिंहान्वितः ।

निर्मातास्य वृतः समस्तविबुधैर्लब्धप्रतिष्ठैरयं

भासादश्र धरातले समग्रहो कल्पं हरेः कल्पताम् ॥ २९ ॥

देवेर्धर्मसिद्धे द्विजपुंगवेषु प्रेतिष्ठितेष्वष्टसु पद्मपालः ।

युवैव दैवप्रतिकूलभावात्संक्रन्दनार्धासनमाश्रयन् ॥ ३० ॥

तस्य भ्राता नृपतिरभवत्सूर्यपालस्य सुनु

श्रीगोपादौ मुक्तनिलयः श्रीमहीपालदेवः ।

यं प्राप्यैव प्रथितयशसं तावमूता सनाथौ

शौर्यत्यागौ हरिरविमुताभावदु स्थौ चिरेण ॥ ३१ ॥

१. 'भवन' क. २. 'भासादस्योत्पतन्ती-विष्णु' ग. ३. कैलासकुल्यस्य ४. 'नृद्वाभा-
द' ग. ५. 'निर्भ्रान्त' ग. ६. 'उर्ध्व' स्थित' क. ७. 'समभवचान्त स्थितश्रीपति' ग.
८. 'देवेन्द्रसिद्धिद्विज' ग. ९. 'प्रेतिष्ठितेष्विष्णु' स. ग. १०. 'सन्दनाङ्गासन' क.
११. अर्जुनकर्णत्रियोगदु क्षिती शौर्यत्यागौ.

सृष्टि कुर्वन्नमात्यानां, विप्राणां स नृपः स्थितिम् ।
 प्रलयं विद्विषामासीद्ब्रह्मोपेन्द्रहरात्मकः ॥ ३२ ॥
 यत्र धामनिधौ राक्षि पालयत्यवनीतलम् ।
 न भात्वान्मास्करादन्यो न राजान्यो विधोरभूत् ॥ ३३ ॥
 कृताभिपेक सद्गुत्तरुपविष्ट नृपासने ।
 यमुदारपदैरेवं तुष्टु सुतमोग्धाः ॥ ३४ ॥
 त्वामुद्धहन्ति शिरसा खलु राजहंसाः
 सृष्टास्त्वया पुनरिमाः समयावसन्नाः ।
 नाथ प्रजा सुमनसा प्रथमोऽसि कोऽसि
 त्वं सिद्धवीररस तामरसोद्भवस्य ॥ ३५ ॥
 लक्ष्मीपतिस्त्वमसि पङ्कजचक्रचिह्नं
 पाणिद्वय वहसि भूप भुव विभर्षि ।
 श्यामं वपुः प्रथयसि स्थितिहेतुरेक-
 स्त्व कोऽसि नीतिविजितोद्धव माधवस्य ॥ ३६ ॥
 त्वं पालयस्यनिशमर्थिजनस्थ कामं
 रामः श्रिया त्वमसि नाथ गुणैरनन्तः ।
 संकर्षणः समिति विद्विषदायुपस्त्वं
 त्वं कोऽसि सच्चरितहाल हलायुधस्य ॥ ३७ ॥
 ख्याता रतिस्त्व निजप्रमदासु नित्य
 रूप तवातिशयविस्मयकारि देव ।

१. 'विशं वै' ग. २ विद्विषा प्रलय कुर्वन्मासीत् ३. 'गायनाः' क. ४ इत
 प्रभृति पङ्क्तिपद्याना मटकीलहर्नेन इहिशमापान्तरं न विहितम् ५ 'नीतिवि-
 जितोद्धव' क. 'नीत्या विजित उद्धवो येन श्रीकृष्णामात्यो नीतिविचोद्धव आसीदिति
 शिशुपालवधादी व्यक्तमेव ६ कामपाल इति पल्लवस्य नामान्तरमपि ७ अनन्त
 शेषोऽपि पल्लव-शेषावतार इति प्रसिद्धि ८. सच्चरितहाला द्वितीय सातमा-
 हनमहोपतिरेवेति तारपर्यम्, पल्लवपक्षे तु सम्यक् चरिता हाल्य सुग येन. ९ रति
 कामदेवस्य भार्योपि

त्वं भीमचिह्नं पुरुषोत्तमसंभवोऽसि ।

कस्त्वं क्षितीशवर शम्भरसूदनस्य ॥ ३८ ॥

भूमृत्सुतापतिरसि द्विपतां पुराणां

भेत्ता त्वमीश हृष्योपरतोऽसि नित्यम् ।

भूतिं दधास्यमलर्चन्द्रविभूषिताङ्गः

कस्त्वं सदम्बुजदिवोकर शंकरस्य ॥ ३९ ॥

त्वं तेजसा शिखिर्नमिद्धमन्धः करोषि

शोक्तं दधासि नरदेव विपत्तिहन्त्रीम् ।

त्वं तारकं रिपुबलस्य बलान्निहंसि

कस्त्वं नवीनबल नीलंगलध्वजस्य ॥ ४० ॥

त्वं वर्जभृत्वमासि पक्षभिदप्यशेष-

भूमीभृतां विबुधेवन्द्य गुरुप्रियोऽसि ।

श्रीमत्सुवर्णगिरिदुर्गचरोऽसि कोऽसि

त्वं भीमसाहस सैहस्तविलोचनस्य ॥ ४१ ॥

ख्यातं तवेश बहुपुण्यजनाधिपत्यं

कान्तौलकाबलिभिराप्ततमैश्च गुप्ता । (?)

त्वामामनन्ति परमेश्वरबद्धसख्यं

त्वं कोऽसि सद्गुणनिधान धैर्याधिपस्य ॥ ४२ ॥

१. मत्स्याकारं चिह्नं महीपतीनां करचरणे भवति यस्य मत्स्यरेखेति प्रसिद्धिः; पक्षे मत्सरध्वज. २. पुरुषोत्तमो विष्णुः, सत्पुरुषश्च. ३. मन्मथस्य. ४. पार्वती नृपतिकन्याश्च. ५. शत्रुभूतानां त्रिपुरासुराणां वैरिणाराणां च. ६. वृषो महोक्षो धर्मश्च. ७. भस्म सप-
तिश्च. ८. चन्द्र कुनरुमपि. ९. 'विभाकर' क. १०. मयूरमामे च. ११. आयुधविशेष
मामर्ष्य च. १२. 'विपत्तिहन्त्रीम्' क. १३. तारक दैत्यविशेष रिपुबलस्य तारक शण्ड्य
च. प्रधानादिपुमिति यावत्. १४. 'नवीनबल' क. १५. मयूरध्वजस्य कार्तिकेयस्य.
१६. वज्रो ह्योरकमणिर्दम्भोलिश्च. १७. पक्षाः सहाया. पतत्राणि च. १८. राजा पर्वताना
च. १९. विबुधा देवाः पण्डिताश्च. २०. शुरुवपदेष्टा वाक्पतिश्च. २१. शोभनवर्णो गिरि-
दुर्गः; पक्षे सुवर्णगिरिः वनकाचलो मेघ स एव दुर्गः. 'श्रीमत्सुवर्णगिरिदुर्गचरोऽसि' क.
२२. इन्द्रस्य. २३. पुण्यश्रुता जना साक्षात्ताश्च. २४. अलरा कुपेरपुरी; पक्षे अलकाव-
लिभिर्धूर्णकुन्तलैः. २५. कुपेरपक्षे परमेश्वरः शिवः. २६. कुपेरस्य.

तेजोनिधिस्त्वमसि भूमिभृतः समग्राः
 क्रान्ताः कैरैः प्रसभमुग्रतरैस्तवेश ।
 प्राप्तोदयः सततमधिजनस्य कोऽसि
 त्वं कल्पमूरुह सरोरुहबान्धवस्य ॥ ४३ ॥
 आनन्ददोऽसि जनतानयनोत्पलाना-
 माप्यायिताग्निलुजनः करमार्दवेन ।
 त्वं शश्वदीश्वरशिरस्तैलदत्तपाद-
 स्तैत्कोऽसि मर्त्यभुवनेश निशाकरस्य ॥ ४४ ॥
 त्वामंशमीश निगदन्ति मधुद्विपोऽमी
 श्यामाभिरामतनुरस्यमलप्रबोधः ।
 पुण्येष्व भारतामिदं विहितं त्वयैव
 त्वं कोऽसि सत्यधन सत्यवतीसुतस्य ॥ ४५ ॥
 नीतात्मकीर्तिसुरसिन्धुरियं समुद्र-
 ग्रान्तं त्वयोन्नतिमसौ गमितः स्ववंशः ।
 पूर्वं पवित्रतनवो विहिताश्च कोऽसि
 त्वं सत्सु लब्धपरभाग भगीरथस्य ॥ ४६ ॥
 एतत्त्वया कृतमर्ताडकमाशु विश्वं
 व्याप्ता मही हरिभिरोद्य मनोजवैस्ते ।
 पुण्यावतारकरणैस्तदुदशास्य-
 स्त्वं कोऽसि दत्तरिपुलाघव राववस्य ॥ ४७ ॥
 धर्मप्रसुस्त्वमसि सत्यधनस्त्वमेक-
 स्त्वं वामुदेवचरणार्चनदत्तचित्तः ।

१. पर्वता राजानस्य. २. किरण राजपतिभिश्च. ३. हे अधिजनस्य कल्पमूरुह. ४. सूर्यस्य. ५. शिवो राजानस्य. ६. किरणा अद्विष्ट. ७. 'स्व कोऽसि' क. ८. महामारु; तामिधो प्रन्यः, भारतवर्ष च. ९. वेदव्यासस्य. १०. प्राप्तगुणोत्कर्ष. ११. ताडयतीति ताडकः शत्रुः; पक्षे ताडका रामायणप्रसिद्धा काचन राक्षसी. १२. अश्वैर्वा नरेभ्य. १३. क्षतं दुर्दशाया आस्य मुखं, प्रारम्भो येन; पक्षे क्षतो दुष्टो दर्शस्यो रावणो येन. १४. रामचन्द्रस्य. १५. युधिष्ठिरो धर्मात्मजः, सत्यसंधस्य प्रसिद्ध एव.

त्वं कोऽसि विप्रजनसेवितशेषवृत्तिः

सङ्ग्रामनिष्ठुर युधिष्ठिरपार्थिवस्य ॥ ४८ ॥

त्वं भूरिकुञ्जरबलो भुवनैकमल्ल-

विद्याविभूषिततनुर्नृप पावनोऽसि ।

प्रच्छन्नसूपकृतिसंभृतबन्धुवाञ्छः

कस्त्वं कवोन्द्रकृतमोद वैकोदरस्य ॥ ४९ ॥

एकस्त्वमीश भूवि धन्वभृतां वरिष्ठः

सत्त्वामिकारिगणदर्पहरस्त्वमार्जौ । (?)

गन्धर्वराजपुत्रताविजयात्तकीर्ति-

स्त्वं कोऽसि सुन्दर पुंरंदरनन्दनस्य ॥ ५० ॥

दुर्योधनारिवलदर्पहृतस्तवेश

यत्नः परैर्जुनयशःप्रमरं निरोद्धुम् ।

१. विप्रजनसेविताद्यच्छेपं तेन वृत्तिर्यस्य. २. दशसहस्रनागबलो भीमसेन इति भा-
रते प्रसिद्धम्; राजपक्षे भूरिकुञ्जरयुक्तं बलं सैन्यं यस्य. ३. गणविद्याविभूषिततनुर्मामः;
राजपक्षे भुवनैकमल्लेति सवोधनम्. ४. प्रच्छन्ना या सूपकृतिः सूपकर्म तथा संभृता
बन्धुवाञ्छा येन. भीमः सूपकारो भूत्वा विराट्सदने स्थित इति भारते विराटपर्वणि
प्रसिद्धम्; अन्यत्र प्रच्छन्ना या शोभना उपकृतिरुपनारस्तया. महान्तस्तु प्रच्छन्नमे-
वोपनुर्वन्ति न तु स्वोपकारं प्रोद्धोपयन्ति. ५. भीमस्य. ६. 'धर्मभृतां' क. अर्जुनस्य
धनुर्धत्वं प्रसिद्धं न तु धर्मभृत्वम्. ७. 'संशतकारिगणदर्पहरस्त्वमार्जौ' इति पाठो भा-
वार्तनो घेऽरयस्तेषां गणस्य दर्पहर इति राजपक्षे; अर्जुनपक्षे तु संशतका नाम केचन
क्षत्रिया आसन्, तैः सहार्जुनस्य युद्धं मदाभारते द्रोणपर्वण्यतीव प्रसिद्धमस्तीति ज्ञेयम्.
८. गन्धर्वराजा अश्वघ्रेष्टास्तेषां वृत्ता अश्वसैन्यम्. मद्रफीलहार्नस्तु 'Nothing
definite of any historical importance is said of Mahipala,
unless there is in V. 50 an allusion to some war in which
a Prince of the Gandharvas was defeated by him' इति वदति;
अर्जुनपक्षे गन्धर्वराजस्य विजयस्य वृत्ता. इयं कथा भारते वनपर्वणि द्रष्टव्या. ९. अ-
र्जुनस्य. १०. दुर्योधना दुःशेन योद्धुं शक्या घेऽरयस्तेषां बलं तद्वर्षधारिणः; अन्यत्र
दुर्योधनस्यारगः पाण्डवाः. ११. परेषां शात्रराजानामर्जुनस्य शुभस्य यशसः प्रसरम्;
अन्यत्र परः शत्रुर्दुर्योधनो मध्यमपाण्डवस्तस्य यशःप्रसरम्.

त्वं कोऽसि सूर्यजनितप्रमदार्यसार्ध-

दैर्गत्यकर्तन विकर्तनसंभवस्य ॥ ५१ ॥

रत्नालयस्त्वमसि धाम गभीरताया-

स्त्वं पासि पार्थसम भूमिभृतः प्रविष्टान् ।

अन्तःस्थितस्तव हरिः सततं नरेश

कस्त्वं वितीर्णरिपुजागर सागरस्य ॥ ५२ ॥

शौथेकभूः क्रमसमागतसत्त्ववृत्ति-

स्त्वं राजकुञ्जरशिरःप्रवितीर्णपादः ।

दृप्तारिभास्करतिरस्त्रुतिसिंहिकैभूः

कस्त्वं महीपतिमृगाङ्ग मृगाधिपस्य ॥ ५३ ॥

दानं ददासि विकटोन्नतवंशशोभ-

स्त्वं दन्तपालिकरवालहतारिदर्पः । (?)

सोर्णीभृतो जयसि तुङ्गतया नरेन्द्र

त्वं कोऽसि धैर्यविलवारण धारणस्य ॥ ५४ ॥

संक्ष्म श्रियस्त्वमसि मित्रैरुत्तममोद-

स्त्वं राजहंससमलंकृतपादमूलः ।

स्वामिन्नयः कृतार्जुनोऽसि गुणाभिरामः

कस्त्वं सिताब्जमुत्तपद्मं पद्मजस्य ॥ ५५ ॥

सर्पैर्भूषिततनुः सुविशुद्धकोशै-

स्त्वं चन्द्रकान्तिसमलंकृतकान्तमूर्तिः । *

रुपातं तवैव कविवल्लभ सौमनस्यं

त्वं ब्रूहि कः समरभैरव कैरवस्य ॥ ५६ ॥

१. कर्ण. सूर्यसुतः, राजा न सूर्यपालसुत. २. कर्णस्य. ३. हे अर्जुनतुल्य. ४. राजकुञ्जरा श्रेष्ठजनाः, वृषधेष्टाश्च. ५. सिद्धिनाभूः, सिंहो राहुश्च. ६. केसरिणः, ७. म-
दजलमपि. ८. परितान्महीपतींश्च ९ गजस्य. १०. मित्र. सूर्योऽपि. ११. राजहंसाः
पक्षिविशेषाः, वृषधेष्टाश्च. १२. जल सलिलम्, जडश्च मूर्ध्. १३. गुणास्तन्त्राः, शी-
र्योदार्थादयश्च. १४. परावहनमपि. १५. कौश. कर्णनापि. १६. पुष्पस्त्वम्, पाण्डित्यम् च.

त्वं पश्यतां हरसि देव मनांसि शश्व-

न्मङ्गल्यभूस्त्वमसि निर्मलताभिरामः ।

कोऽसि प्रसीद वद सदुणरत्नयोनि-

स्त्वं कच्छपारिकुलभूषण भूषणस्य ॥ ५७ ॥

धात्रा परोपकरणाय विस्मृष्टकाय

सच्छायजन्मसमलंकृततुङ्गगोत्रैः ।

ग्रूहि त्रिसंध्यमवनोत्थरवन्दनीय-

स्त्वं कोऽसि सूर्यनृपनन्दन चन्दनस्य ॥ ५८ ॥

नाथः कृतार्द्धिजपतिर्न गैदान्वितोऽसि

न त्वं विशुद्धहृदय प्रीणितोऽग्रमायः ।

त्वं जातु न क्षतद्वैपो न जडे कृतास्य-

स्तेनास्तु नाथ हरिणोपमितिः कथं ते ॥ ५९ ॥

मित्यं संनिहितक्षयः न तमसा प्रायोऽभिभूयेत स

त्ववसादुर्वनैकनाथ हरिणस्तस्योदरे प्राविशत् ।

मूर्तिस्तस्य कलङ्किता सज्जतां धत्ते स दोषाकर

शश्वत्ते विदितस्तथापि नृपते राजा त्वमित्यनुतम् ॥ ६० ॥

एकोनोत्तरगोत्रहे विमुक्ततां पार्थेन नीताः परे

व्यासेन स्तुतिरर्जुनस्य विहितेत्यज्ञायि पूर्वं किल ।

तत्सम्यक्प्रतिभाति संप्रति पुनः श्रीमन्महापाल न-

स्त्वामालोक्य सहस्रशो रिपुबलं निघ्नन्तमेकं रणे ॥ ६१ ॥

किं ब्रूमोऽविचलत्वमीश भवतस्त्वं नीतिपात्रं परं

वृत्तान्त जगतीपते चतसृणामात्मप्रियाणां शृणु ।

१. कटकम्ण्डलादेः. २. निमित्तवरीर. ३. गोत्र. पवित्रोऽपि. ४. गण्डः, ब्राह्म-
णश्रेष्ठः. ५. गदा आयुधविशेषः, गदय रोगः. 'मदान्वितो' क. ६. विष्णुर्माया-
योनि पुराणप्रसिद्धम्. ७. शृणो धर्म, पश्यिदस्तुतश्च. ८. जले, मूले च. ९. विष्णुना.
१०. 'शब्दस्ते' क. ११. राजा चन्द्र क्षयाविशेषशुद्धः, भवतस्त्वद्विहितोऽपि राजे-
साधर्म्यम्. १२. 'ब्रूमोऽधिकतत्वमीश' क.

कीर्तिर्भ्राम्यति दिक्षु गीर्गुण्यतां कण्ठे लुठत्साहता
 मर्यादारहिता मही द्विजमुद्धेहे रता श्रीरपि ॥ ६२ ॥
 किं चित्रं भुवनैकमल्लयदियं मन्दाकिनी पद्मभू-
 लोकादुद्धरता भगीरथनृपेणानाथि निम्नां महीम् ।
 आश्चर्यं पुनरेतदीश यदितो निम्नान्महीमण्डला-
 दूर्ध्वं कीर्तितरङ्गिणी कमलभूलोकं त्वया प्रापिता ॥ ६३ ॥
 चित्रं नात्र सैलक्षणस्त्वमकरोः सर्वात्मना विद्विषो
 देव प्रैत्ययलोपमाशु विशिसैः संसृष्टतस्याहवे ।
 क्रोधाद्वैरवमूर्तिरुद्धतदसिक्करप्रहारादुत्तै-
 रस्य त्वं यदनौनशः प्रकृतिमप्येतन्न नाश्चर्यकृत् ॥ ६४ ॥
 अत्यम्बुधि भवद्वैर्यमत्यादित्यं भवन्महः ।
 अतिसिंहं भवच्छौर्यमतः केनोपभीयसे ॥ ६५ ॥
 केयूरं तव भूपाल भुजदण्डे विराजते ।
 किरीटमिव बाह्वन्तर्निवासि विजयश्रियः ॥ ६६ ॥
 यदर्चायां नित्यं त्रिभुवनगुरोस्तोत्रमकृथा-
 स्तदेव प्रीतस्त्वां भुवमकृत कल्पस्थितिमिह ।
 यदुत्सङ्गे तुङ्गे तैव लुठति चन्द्रांशुविमला
 प्रलम्बव्याजेन क्षितितिलक तारावलिरियम् ॥ ६७ ॥
 वैतालिकैरित्यमभितुतेन संपूजितामर्त्यगुरुद्विजेन ।
 विमुक्तकारागृहसंयतेन तितीर्णभूताभयदक्षिणेन ॥ ६८ ॥
 तेनाभिपिक्तमात्रेण प्रतिनक्षे द्वयं स्वयम् ।
 पद्मनाभस्य संसिद्धिः कन्यायाः सद्वरार्पणम् ॥ ६९ ॥

१ 'सि' तावदाद गुरेन्द्रमयनान्गन्दाकनीपायता तेनाप्युत्तमतेजसा नृपतिना
 क्षमामण्डले मण्डितम् । मालाविजयतर निगारपरराटारण्यदुग्धोदधे भुवैर्गद्गता वि-
 खिनगरो कीर्तितैव प्राच्यते ॥' इति प्राचीनपद्यच्छासामनुद्वत्तोदं पद्यम्. २. सप्तमस-
 र्तिमते पद्येऽपि 'सुगिरलक्षण' इति प्रयोगोऽस्ति. 'स ललसतः' क. ३. प्रकृतिप्रत्यय-
 व्याकरणप्रतिपत्तिः. ४. 'यदयो मन्त्र' क. ५. भुवो नक्षत्रविशेषोऽपि. ६. 'भन-
 रराचन्द्रांशु' क.

तच्च ह्यं कृतमनेन विवेकमाजा

राजात्मजा मदनपालवराय दत्ता ।

श्रीपद्मनाथसुरमन्दिरमेतदुच्चै-

र्नीतं समाप्तिमविनाशि यशःशरीरम् ॥ ७० ॥

समर्पिता ब्रह्मपुरी च तेन शेषान्विधायावनिदेवमुख्यान् ।

प्रवर्तितं सत्रमतन्दित्रेण मृष्टान्नपानैरतिधार्मिकेण ॥ ७१ ॥

श्रीपद्मनाथस्य स लोकनाथश्चक्रिद्वयं (?) भूपतिचक्रवर्ती ।

नैवेद्यपाकाय विषकबुद्धिः प्रादात्प्रदीपाय च गोत्रदीपः ॥ ७२ ॥

ब्रह्मोत्तरं मण्डपिकासमुत्थं द्वेधा विधाय स्वयमोश्वरेण ।

श्रीपद्मनाथाय वितीर्णमर्धमर्धं च वैकुण्ठसुरेश्वराय ॥ ७३ ॥

विलासिनीवादकगायनादेर्यथार्हतः पादकुलस्य दत्तिम् ।

स पद्मनाथस्य पुरः समग्रामकल्पयत्प्रेक्षणकाय भूपः ॥ ७४ ॥

पापाणपछीं प्रविभज्य सम्यग्देवाय सार्धानि पदानि पञ्च ।

संपादयामास तथा द्विजेभ्यः सार्वा चतुर्विंशतिमुत्तमेभ्यः ॥ ७५ ॥

ददौ कैरवं ग्वरवारखेटं महोपतिस्तत्रभव समस्तम् ।

आकाशपातालसमुद्रतं च देवद्विजेभ्यो लवणाकरं च ॥ ७६ ॥

तस्यादृष्टसहायतामुपगतो योगेश्वराङ्गोद्भवः

ख्यातः सूरिसलक्षणः क्षितिपतेः सर्वत्र विश्वासभूः ।

आधारो विनयस्य शीलमवन भूमिः श्रुतस्याकारः

स्वाध्यायस्य कृतज्ञतैकवसतिः सौमन्यकोशालयः ॥ ७७ ॥

तत्प्रत्ययेन निदधे निम्निलानि धर्म-

कार्याणि धर्मनिरतः स नरेन्द्रचन्द्रः ।

विप्रः स निःस्पृहतया गुणगौरवेण

चित्तं विवेश समस्तचित्तया च गङ्गाः ॥ ७८ ॥

महीपालेन ये विप्रास्तस्मिन्प्राप्ते प्रतिष्ठिताः ।
 तेषां नामानि लिख्यन्ते विस्तरः शासनोदितः ॥ ७९ ॥
 देवलब्धिः सुवीराद्यस्तथा श्रीधरदीक्षितः ।
 सूरिः कीर्तिरथः सार्धपदिनोऽस्य द्विजास्त्रयः ॥ ८० ॥
 गङ्गाधरो गौतमश्चामलकोऽथ गदाधरः ।
 देवनागो वसिष्ठश्च देवशर्मा यशस्करः ॥ ८१ ॥
 कृष्णो वराहस्वामी च गृहवातः प्रभाकरः ।
 इच्छाधरो मधुश्रीव तिलेकः पुरुषोत्तमः ॥ ८२ ॥
 रामेश्वरो द्विजवरस्तथा दामोदरो द्विजः ।
 अष्टादशैते विप्राश्च पदिनः शैङ्गलो द्विजः ॥ ८३ ॥
 पादोनपदिको रत्नतिहूणेकौ सुरार्चकौ ।
 द्वावर्धपदिनावेप विप्राणां सग्रहः कृतः ॥ ८४ ॥
 ददौ देवपदानां च मध्यादर्धपदं नृपः ।
 विधाय शाश्वत लोहभटकायस्थसूरये ॥ ८५ ॥
 देवाय दत्तः सौवर्णो राज्ञा रत्नैः समाचितः ।
 मुकुटः सुमहानोलो मणिर्यत्र विराजते ॥ ८६ ॥
 हरिन्मणिमयं भूपतिलकस्तिलकं ददौ ।
 रत्नैर्विचित्रं निष्कं च निष्कलङ्कः स भूपतिः ॥ ८७ ॥
 प्रादात्केयूरमुगलं रत्नैर्वहुभिराचितम् ।
 कङ्कणानां चतुष्कं च महार्हमणिमूर्पितम् ॥ ८८ ॥
 इति रत्नमयं तावदेकमाभरणं विभोः ।
 द्वितीयमनिरुद्धस्य सौवर्णं केवलं यथा ॥ ८९ ॥
 कङ्कणानां चतुष्कं च भालपट्टद्वयं तथा ।
 कृत्तिदार(ः) स्वर्णमुष्टि विभर्त्स्नहमच्युतः ॥ ९० ॥

१. 'धै' क. २. 'च मलकोऽय गदाधर' क. ३. 'गृहवात' क. ४. 'पट्टमो' क.
 ५. 'तिहूणेकौ' क. ६. 'सुमहान्तये' क. ७. 'ताल' क.

रूप्यमैत्रालिका(?) दत्ता कैशोलैः पञ्चभिर्युता ।

नैवेद्यधारणार्थं च कांस्यस्थालचतुष्टयम् ॥ ९१ ॥

सुवर्णाण्डत्रयं देवपरिवारविभूषणम् ।

धृतं चोपरि हेमाब्जमातपत्रीकृतं विभोः ॥ ९२ ॥

निवेश्य ताम्रपत्रं च तन्मयेनैव गंधुना ।

स्नाप्यते प्रतिमा नित्यमानिरुद्धस्य राज्ञो ॥ ९३ ॥

प्रतिमा वामनस्यैका द्वितीया लघुराच्युती ।

रानावर्तमयी चान्या द्वे पूर्वे रीतिनिर्मिते ॥ ९४ ॥

ताः प्रयत्नेन तिलोऽपि पूज्यन्ते गर्भवेशमनि ।

तत्र ताम्रमयं दत्तं दीपार्थं मण्डिकाद्वयम् ॥ ९५ ॥

स्नानार्थं ताम्रकुण्डे द्वे दत्ते द्वे ताम्रपात्रिके ।

ताम्रार्थपात्रद्वितयं तथा दत्तं महोभुजा ॥ ९६ ॥

समूषदहनाः सप्त पण्डाश्चारात्रिकान्विताः ।

दत्ताः शङ्खाश्च सप्तैव ताम्रपात्रीषतुष्टयम् ॥ ९७ ॥

सर्कांस्यभाजनं प्रादानुपातिः काहलाद्वयम् ।

शामरं दण्डयुग्मं च रीतिरुदिकसंपन्नम् ॥ ९८ ॥

बृहच्चरुद्वयं ताम्रमयं ताम्रालुकार्वयम् ।

ताम्राभाण्यस्तापा पञ्च दत्ताश्चाटुश्च तन्मयः ॥ ९९ ॥

एष देवोपकरणद्रव्याणां संग्रहः कृतः ॥ १०० ॥

शिलाकुट्टस्पपत्पादिवैन्त्रिशाकटिकादिषु ।

वापीकूपतडागादिर्लेनानागन्धनेषु च ॥ १०१ ॥

दशमांशं तथा विशल्यंशं सर्वत्र मण्डले ।

ददौ राजानिरुद्धाय तेन सत्त्वं प्रवर्तते ॥ १०२ ॥

१. 'महालिङ्ग' क. २. कथोलः यंत्रविशेषः. कथोला, कटोरा, इति हिन्दी-भाषा. ३. 'पट्टे' क. ४. गङ्गजैल्लात्रविशेषः. गटुना, लोटा, इति यस्य प्रसिद्धिः. 'किं त्वं लोचनगङ्गकैः रूपयसे यक्षोऽजलिङ्गद्वयम्' इति प्राचीनकाव्यप्रयोगः. ५. मण्डिका दीपधारणाय. 'मण्डिकाद्वयम्' क. ६. 'कांस्यवाटका' क. ७. चक्रः 'चक्रा' इति प्रसिद्धो बृहद्वाण्डविशेषः. 'भेरीद्वय' ग. ८. 'द्वयम्' क. ९. 'भाण्डाः' ग. १०. चाटुरिति दर्वावाचक देशभाषापदम्. ११. 'छानसर्करिटादिषु' ग. १२. 'चक्षानागन्धनेषु' ग.

अयं देवालयः पद्मनृपतेः स्फटिकामलः ।

भूयाद्भुजार्जितः पुण्यैर्विष्णुलोक इवाक्षयः ॥ १०३ ॥

भारद्वाजेन भीमांसान्यायसंस्कृतबुद्धिना ।

कवीन्द्ररामपौत्रेण गोविन्दकविसूनुना ॥ १०४ ॥

कविना मणिकण्ठेन सुभाषितसरसता ।

प्रशस्तिर्द्विजमुख्येन रचितेयमनिन्दिता ॥ १०५ ॥

प्रतापन्दङ्गेश्वरवाग्द्वितीयां(!)विभ्रतमुहृत्तां मणिकण्ठसूरेः ।

अशेषभाषासुकविलिलेख वर्णान्यशां देव दिग्गम्बरार्कः ॥ १०६ ॥

एकादशस्वतीतेषु संतसरशतेषु च ।

एकोनपञ्चाशति च गतेष्वब्देषु विक्रमात् ॥ १०७ ॥

पञ्चाशे चाग्निने मासे कृष्णपक्षे नृपाक्षया ।

रचिता मणिकण्ठेन प्रशस्तिरियमुज्ज्वला ॥ १०८ ॥

अद्वितीऽपि ११९० आश्विनबहुलपक्षम्याम् ।

ॐ ॥ तैस्तैस्तस्य महीपतेः प्रतिरणं प्रौढप्रतापानले

नाश्रय्य यदनेकशो रिपुनगूचकैः पतङ्गायितम् ।

यस्येन्द्रप्रतिमस्य बुद्धिसचिवः सर्वज्ञकल्पोऽथव-

न्नीत्या निर्जितमौर्यवंशतिलकाचार्यः स गौरः सुधीः ॥ १०९ ॥

किं चित्रं यन्महीपालो भुनक्ति स्माग्विलां महीम् ।

यस्य गीर्वाणमन्त्रीव मन्त्री गौरोऽभवत्सुधीः ॥ ११० ॥

प्रशस्तिरियमुत्कीर्णा सद्वर्णा पद्मशिल्पिना ।

देवस्वामिसुतेन श्रीपद्मनाथसुरालये ॥ १११ ॥

तथैव सिंहराजेन मोहलेन च शिल्पिना ।

प्राप्तुवन्नु समुत्कीर्णान्यक्षराणि यथार्थताम् ॥ ११२ ॥

१. 'उपाजितै' ग. २. सृष्टिस्तमुदये ३. धीसचिवपदस्य रूपान्तरम्. मन्त्री-
वर्णः. 'बुद्धिमहिन.' क. ४. गीता निर्जितो मौर्यवंशतिलकस्य (चन्द्रगुप्तस्य) आचार्यो
(चाणक्यः) येन स. चाणक्यवदप्यधिकृतोक्तिर्विद्येति भावः. 'धीर्गवज्ञ' इति मद्रहोल्-
द्वारः पठति स्म, व्याख्याति स्म च तथैव. ५. 'निष्कृतेन' क. ७. 'मद्रहोल्' ग.

(२२)

कान्यकुब्जाधीशविजयचन्द्रमहीपतिस्तनुयुवराज-
जयचन्द्रस्य दानपत्रम् ।

ॐ स्वाहा ॥

अकुण्डोत्कण्ठैककुण्डकण्ठपीठलुठत्कारः ।

मरम्भः सुरतारम्भे स श्रियः श्रेयसेऽम्नु वः ॥ १ ॥

आर्मादशतद्युतिवंशजातदमापात्मान्यानु दिवं गताम् ।

साक्षाद्विपन्नानि भूरिधासा नासा यशोविग्रह इत्युदागः ॥ २ ॥

तत्पुतोऽभून्महीचन्द्रश्चन्द्रधामनिभं निजम् ।

येनापागमरूपारपारे व्यापारिनं यशः ॥ ३ ॥

तस्याभूत्तनयो नयैकरमिरुः क्रान्तद्विपन्मण्डयो

विध्वस्तोद्धतवीरयोधतिमिरः श्रीचन्द्रदेवो नृपः ।

येनोदारतरप्रतापशमिनाशोपप्रजोपद्रवं

श्रीमद्गङ्गिपुराधिराज्यमममं दोर्विक्रमेणान्तम् ॥ ४ ॥

तीर्यानि काशिकुशिकोत्तरकोशलैन्द्र-

स्थानीयक्रानि परिपालयताधिगम्य ।

हेमान्ततुल्यमनिशं ददता द्विजेभ्यो

येनाङ्किता वसुमती शतशम्नुलाभिः ॥ ५ ॥

तस्यात्मनो मदनपाल इति सितीन्द्र-

चूडामणिर्विजयते निजगोत्रचन्द्रः ।

यस्याभिपेककलशोहसितैः पयोभिः

प्रक्षालितं कलिरजःपटलं धरिज्याः ॥ ६ ॥

तस्मादजायत निजायतबाहुबलि-

बन्धावरुद्धनवराज्यमनो नरेन्द्रः ।

सान्द्रामृतद्रवमुचां प्रभवो गैवां यो

गोविन्दचन्द्र इति चन्द्र इवाम्बुराशेः ॥ ७ ॥

न कथमप्यलभन्त रणक्षमांस्तिसृषु दिक्षु गजानन वज्रिणः ।

ककुभि बभ्रमुरभ्रमुग्लभप्रतिभया इव यस्य घटागजाः ॥ ८ ॥

अजनि विजयचन्द्रो नाम तस्मात्तरेन्द्रः

सुरपतिरिव भूभृत्पशविच्छेददक्षः ।

भुवनदलनहेलाहर्म्यहम्मीरनारी-

नयनजलधाराधौतभूलोकतापः ॥ ९ ॥

यस्मिंश्चलत्सुदधिनेमिमहीजयाय

माद्यत्करीन्द्रगुरुभारनिपीडितेव ।

याति प्रजापतिपदं शरणार्थिनी भू-

स्त्वङ्गचुरंगनिवहोत्थरजश्छलेन ॥ १० ॥

सोऽयं समस्तराजचक्रसंसेवितचरणः स च परमभट्टारकमहाराजाधिरा-
जपरमेश्वरपरममाहेश्वरानिजभुजोपांजितकन्यकुब्जाधिपत्यश्रीचन्द्रदेवपादानु-
ध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वरश्रीमदनपालदेवपादा-
नुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपतिनरप-
तिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीगोविन्दचन्द्रदेवपादानुध्या-
तपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपतिनरपतिरा-
ज्यत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीमद्विजयचन्द्रदेवो विजयी देव-
हलीपत्तलायां नागलीग्रामनिवासिनो निम्निलजनपदानुपगतानपि च रा-
जराज्ञीयुवराजमन्त्रिपुरोहितप्रतीहारसेनापतिभाण्डागारिकाक्षपटलिकमिपङ्क-
मित्तिकान्तःपुरिकदूतकरितुरगपत्तनाकरस्थानगोकुलाधिकारिपुरुषानाज्ञाप-
यति बोधयत्यादिशति च यथा विदितमस्तु भवतां यथोपरिलिखितग्रामः
सजलस्थलः सलोहलवणाकरः सगर्तोपरः साम्रमधूकवनः समत्स्याकरस्तृ-
णयूतिगोचरसहितः स्वसीमासहितश्चतुराघाटविशुद्धः पञ्चविंशत्यधिकद्वाद-

१. वाणीनामुत्पत्तिस्थानम्. गोविन्दचन्द्रः कविरासोदिति तात्पर्यम्.

शनमंस्तरैऽङ्गैर्वापि १२२९ मारीर्षार्णमास्यां वमिष्ठभट्टे यमुनायां आत्मा
 भिवन्मन्त्रदेवमुनिमनुजभूतपितृगणां स्पर्षिता तिगिरपटलपाटनपट्टमहस-
 ण्णरोचिपगुपन्ध्यायापभिषतिशक्यमेवरं सप्तम्यर्च्य निभुवनचानुर्भगतो
 मुदेवस्य पूजां विधाय मानापित्रोरात्मनश्च पुण्यशोविगृह्येऽमस्तं-
 त्या समस्तरान[प्र]क्रियोपेतया रगज्याभिगित्तमरागजपुत्रश्रीजयचन्द्रदेवेन
 गोकर्णकुशलतापूतारतलोदकपूर्वमा चन्द्रार्क गारुत्तारगणोत्राभ्यां का-
 ल्यपापवत्मारनैधुरात्रिप्रराभ्यां ठेगुरतिगुलपौत्राभ्यां ठगुरआष्टेपुत्राभ्यां
 तडतश्रीदादेशर्मभ्यां ब्राह्मणाभ्यां शुद्धप्रसादं प्रदत्तो मत्ता यथादीयमान-
 भागभोगकरप्रराणिकरगोकरनातकरतुरुलदण्डक्षमारगदिभाणजप्रभृतिमम-
 न्ननियतानियतादायानाज्ञानिधेयीभूय दास्यते ।

भानि चात्र धर्मानुशासिनः पौराणिकश्लोकाः—

‘भूमि यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ।

उभौ तौ पुण्यकर्मणौ नियतं स्वर्गगामिनौ ॥

शतं भद्रासनं छत्रं वराश्वा वरमारणाः ।

भूमिदानस्य विद्वानि फलमेतत्पुरंदर ॥

पाष्ट वर्षसहस्राणि स्वर्गे वसति भूमिद ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्नेव नरके वसेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

स विष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृभि सह मज्जति ॥

गामेकां स्वर्णमेकं च भूमेरप्येकमहुलम् ॥

हरज्जरकमाप्नोति यावदाहूतसहस्रम् ॥

वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरा विषयोपभोगाः ।

प्राणास्तृणाग्रनलविन्दुसमा नराणां

धर्मः सखा परमहो परलोक्याने ॥

सर्वनेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो यानते रामभद्रः ।
 सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥
 लिङ्गितं ताम्रकमिदं श्रीजयपालेन ।

(इष्टियन् आण्टिक्वेरी १५।७८८.)

(२३)

कान्यकुब्जेश्वरश्रीजयचन्द्रमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति ॥

अकुण्ठोत्कण्ठवैकुण्ठकण्ठपीठलुठत्करः ।

मंरम्भः मुरतारम्भे स श्रियः श्रेयसेऽस्तु वः ॥ १ ॥

आसीदशीतद्युतिवंशजातश्मापालमालासु दिवं गतासु ।

साक्षाद्विवस्मानिव भूरिधाम्ना नाम्ना यशोविग्रह इत्युदारः ॥ २ ॥

तत्पुत्रोऽभून्महीचन्द्रश्चन्द्रधामनिभं निजम् ।

येनापारमकूपारपारे व्यापारितं यशः ॥ ३ ॥

तस्याभूत्तनयो नयैकरसिकः क्रान्तद्विपन्मण्डलो

विध्वस्तोद्धतवीरयोधतिमिरः श्रीचन्द्रदेवो नृपः ।

येनोदारतरप्रभावशमिताशेषप्रजोपद्रवं

श्रीमद्राधिपुराधिराज्यमस्रमं दोर्वक्त्रेणानितम् ॥ ४ ॥

तीर्थानि काशिकुशिकोत्तरकोशलेन्द्र-

स्थानीयकानि परिपालयताविगम्य ।

हेमात्मतुल्यमनिशं ददता द्विजेभ्यो

येनाङ्किता वसुमती शतशस्तुलाभिः ॥ ५ ॥

तस्यात्मजो मदनपाल इति सितीन्द्र-

चूडामणिर्विजयते निजगोत्रचन्द्रः ।

यस्याभिषेककलशोल्लसितैः पयोभिः

प्रक्षालितं कलिरजःपटलं धरिव्याः ॥ ६ ॥

यस्यासीद्विजयप्रयाणसमये तुङ्गाचलोद्यैश्चल-

न्माद्यत्कुम्भिपदक्रमसमभरभ्रश्यन्महीमण्डले ।

चूडारत्नविभिन्नतालुगलितस्त्यानासृग्नुद्रासितः

शेषः थैपमथादिव(!) क्षणमसौ क्रोडे निलीनाननः ॥ ७ ॥

तस्मादजायत निजायतबाहुवलि-

बन्धावरुद्धनवराज्यगजो नरेन्द्रः ।

सान्द्रामृतद्रवमुचां प्रभवो गवां यो

गोविन्दचन्द्र इति चन्द्र इवाम्बुराशेः ॥ ८ ॥

न कथमप्यलभन्त रणक्षमांस्तिसृषु दिक्षु गजानथ वज्रिणः ।

कुक्कुभि बभ्रमुरभ्रमुवल्लभप्रतिभटा इव यस्य घटागजाः ॥ ९ ॥

अननि विजयचन्द्रो नाम तस्मात्तरेदः

सुरपतिरिव भूभृत्पक्षपिच्छेददक्षः ।

भुवनदलनहेलाहर्म्यहम्मीरनारी-

नयनजलधाराधौतभूलोकतापः ॥ १० ॥

लोकत्रयाक्रमणकेलिविशृङ्खलानि

प्रख्यातकीर्तिकविवर्णितवैभवानि ।

यस्य त्रिविक्रमपदक्रमभाञ्जि भान्ति

प्रोद्द्योतयन्ति बलिराजभयं यशांसि ॥

यासिश्चलत्युदधिनेमिमहीजयार्थं

माद्यत्करीन्द्रगुंरुभारनिपीडितेव ।

याति प्रजापतिपदं शरणार्थिनी भू-

स्त्वङ्गसुरङ्गनिवहोत्परजश्छलेन ॥

तस्मादद्भुतविक्रमादथ जयचन्द्राभिधान- पति-

र्भूपानामवतीर्ण एष भुवनोद्धाराय नारायणः ।

द्वैत्रीभावमपास्य विग्रहरुचि धिक्कृत्य शान्ताशयाः

सेवन्ते यमुदग्रबन्धनभयध्वंसार्थिनः पार्थिवाः ॥ १३ ॥

गच्छेन्मूर्ध्निमनुच्छा न यदि कवलयेत्कूर्मपृष्ठाभिवात-

प्रत्यावृत्त श्रमार्तो नमदखिलफणश्चासवात्यासहस्रम् ।

उद्योगे यस्य धावद्धरणिधरधुनीनिर्जरस्फारधार-

अश्यदानद्विपालीबहलभरगलद्वेयमुद्र फणीन्द्र ॥ १४ ॥

सोऽयं समस्तराजचक्रससेवितचरण स च परमभट्टारकमहाराजाधिराज
जपरमेश्वरपरममाहेश्वरनिजभुजोपार्जितकन्यकुब्जाधिपत्यश्रीचन्द्रदेवपादानु
ध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वरश्रीमदनपालदेवपा
दानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपति
नरपतिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीगोविन्दचन्द्रदेवपा-
दानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपति
नरपतिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीविजयचन्द्रदेवपादानु
ध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरपरममाहेश्वराश्वपतिगजपतिनरप
तिराजत्रयाधिपतिविविधविद्याविचारवाचस्पतिश्रीमज्जयचन्द्रदेवो विजयी
असुरेसपत्तलाया केमोलीग्रामनिवासिनो निखिलजनपदानुपगतानपि च राजरा-
ज्ञीयुवराजमन्त्रिपुरोहितप्रतीहारसेनापतिभाण्डागारिकाक्षपटलिकभिषङ्गेमि
त्तिकान्त पुरिकदूतवरितुरगपत्तनाकरस्थानगोकुलाधिकारिपुरुषानाज्ञापयति
बोधयत्यादिशति च । विदितमस्तु भवता यथोपरिलिखितग्राम सजलस्थल
सलोहलवणाकर समत्स्याकर सगर्तोपर सगिरिगहननिधान समधूका-
भ्रवनवाटिकावितपतृणयूतिगोचरपर्यन्त सोर्ध्वाधश्चतुरावाटविशुद्ध स्वसी
मापर्यन्तस्त्रिचत्वारिंशदधिकद्वादशशतसवत्सरे आपाढे मासि शुक्लपक्षे स
प्तम्या त्रिथौ रविदिने अङ्कतोऽपि सवत् १२४३ आपाढसुदि ७ रवौ
अद्येह श्रीमद्वाराणस्या गङ्गाया स्नात्वा विधिवन्मन्त्रदेवमुनिमनुजभूतपितृ
गणास्तर्पयित्वा तिमिरपटल्पाटनपट्टमहसमुष्णरोचिषमुपस्थायौषधिपतिशक
लशेखर समभ्यर्च्य त्रिभुवनत्रातुर्भगवतो वासुदेवस्य पूजा विधाय प्रचुरपा
यसेन हविषा हविर्भुज हुत्वा मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभितृद्वयेऽस्मा
भिर्गोवर्णकुशलतापूतकरतलेदकपूर्वक भारद्वाजगोत्राय भारद्वाजाङ्गिरसबा-

हेम्यत्येति त्रिप्रवराय राजतश्रीआदलेपौत्राय राजतश्रीदूटापुत्राय डोडराट-
तश्रीअणंगाय चन्द्रार्क यावच्छासनीकृत्य प्रदत्तो मत्वा यथादीयमानभाग-
भोगकरप्रवाणेकरप्रभृतिनियतानियतसमस्तदायानाज्ञाविधेयीभूय दास्यथेति ।

भवन्ति चात्र श्लोकाः—

भूमिं यः प्रतिगृह्णाति यश्च भूमिं प्रयच्छति ।
उभौ तौ पुण्यकर्माणौ नियतं स्वर्गगामिनौ ॥
शङ्खं भद्रासनं छत्रं वराश्वा वरवारणाः ।
भूमिदानस्य निहानि फलमेतत्पुरंदर ॥
पाँष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे वसति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥
बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।
स विष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह मज्जति ॥
तडागानां सहस्रेण वानपेयशतेन च ।
गवां कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुच्यति ॥
वारिहीनेष्वरण्येषु शुष्ककोटरवासिनः ।
कृष्णसर्पाश्च जायन्ते देवब्रह्मस्वहारिणः ॥
न विषं विषमित्याहुर्ब्रह्मस्रं विषमुच्यते ।
विषमेकाकिनं हन्ति ब्रह्मस्रं पुत्रपौत्रकम् ॥

वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरा विषयोपभोगा ।

प्राणास्तृणाग्रजलविन्दुसमा नराणा

धर्मः सखा परमहो परलोकयाने ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्मात्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

(इण्डियन् आर्चिटेकरी १५/११-१२)

(२४)

महाराजश्रीमहेन्द्रपालस्य दानपत्रम् ।

(पत्रोपरि राजमुद्रा)

परमवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पु-
त्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीभूयिकादेव्यामुत्पन्नः प-
रममाहेश्वरो महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्र-
स्तत्पादानुध्यातः श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परम-
भगवतीभक्तो महाराजश्रीनागभट्टदेवस्तस्य पु-
त्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदीसटादेव्यामुत्पन्नः पर-
मादित्यभक्तो महाराजश्रीरामभद्रदेवस्तस्य पुत्र-
स्तत्पादानुध्यातः श्रीमदप्पादेव्यामुत्पन्नः परम-
भगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्रस्त-
त्पादानुध्यातः श्रीचन्द्रभट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः
परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपालदेवः ॥

(दानपत्रम्)

स्वास्ति श्रीमहोदयसमावासितानेकगोहस्त्यश्वरथपत्तिसंपन्नस्कन्धावारात्पर-
मवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीभूयिका-
देव्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरो महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानु-
ध्यातः श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीनागभट्टदेव-
स्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदीसटादेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महा-
राजश्रीरामभद्रदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदप्पादेव्यामुत्पन्नः पर-
मभगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीचन्द्र-
भट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपालदेवः श्रा-
वस्तीभुक्तौ श्रावस्तीमण्डलान्तःपातिवालयिकाविषयसंबद्धपानीयकग्रामसमुप-

१. महोदयमिति कान्यकुब्ज(फनीज)नगरस्य नामान्तरम्. २. श्रावस्तीति 'सा-
देतमादेत'नाम्ना प्रसिद्धो ग्रामो 'गौदा'ग्रान्ते वर्तते.

गतान्सर्वानेव यथास्थाननियुक्तान्प्रतिवासीनश्च समाज्ञापयति । उपरिलि-
खितग्रामः सर्वायसमेत आचन्द्रार्कक्षितिकालं पूर्वदत्तदेवब्रह्मदेयवर्जितो मया
पित्रोः पुण्याभिवृद्धये सावर्णसगोत्रकौथुमच्छन्दोगसब्रह्मचारिभट्टपद्मसाराय
सवितुः कुम्भसंक्रान्तौ स्नात्वा प्रतिग्रहेण प्रतिपादित इति विदित्वा भ-
वद्भिः समनुमन्तव्यम् । प्रतिवासिभिरप्याज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वाया
अस्य समुपनेया इति ।

श्रीमद्भाकप्रयुक्तस्य शासनस्य स्थिरायतेः ।

संवत्सराणां १०० ९० ९ माघसुदि १० निबद्धम् ॥

(इण्डियन् आर्किवायरी १५/१०५-१३)

(२५)

महाराजश्रीविनायकपालस्य दानपत्रम् ।

(पत्रेपरि राजमुद्रा)

परमवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पा-
दानुध्यातः श्रीभूयिकादेव्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरो
महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः
श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराज-
श्रीनागभट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदी-
सटादेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीरामभ-
ट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यात श्रीमदप्पादेव्यामुत्प-
न्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्र-
स्तत्पादानुध्यातः श्रीचन्द्रभट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः पर-
मभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपालदेवस्तस्य पुत्र-
स्तत्पादानुध्यातः श्रीदेहनागादेव्यामुत्पन्नः परमवै-

१. अत्र सारमराद्वाणां सञ्चलने १५५ इय सञ्चया समुत्पद्यते. अय सुप्रसिद्धस्य
कान्यकुब्जमहोपनेर्हर्षवर्धनस्य संस्मरणः. हर्षवर्धनय ६०६ ख्रिस्ताब्द आसीदित्येनेपु
येषु पुंसरायां योजितेषु ५६१ वित ख्रिस्ताब्दे दानपत्रलेखनमाल इति कृत्य-
गिदितो यत्कि.

ष्णवो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य भ्राता श्रीमहेन्द्रपालदेवपुत्रस्तयोः पादानुध्यातः श्रीमहीदेवीदेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीविनायकपालदेवः ॥

(शनपत्रम्)

ॐ स्वस्ति महोदयसमावासितानेकगोहस्त्यश्वरथपत्तिसंपन्नस्कन्धावारा-
त्परमवैष्णवो महाराजश्रीदेवशक्तिदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीभू-
यिकादेव्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरो महाराजश्रीवत्सराजदेवस्तस्य पुत्रस्त-
त्पादानुध्यातः श्रीसुन्दरीदेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीनाग-
भट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदीसटादेव्यामुत्पन्नः परमादित्य-
भक्तो महाराजश्रीरामभट्टदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमदम्पादेव्या-
मुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीभोजदेवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः
श्रीचन्द्रभट्टारिकादेव्यामुत्पन्नः परमभगवतीभक्तो महाराजश्रीमहेन्द्रपाल-
देवस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीदेहनागादेव्यामुत्पन्नः परमवैष्णवो महा-
राजश्रीभोजदेवस्तस्य भ्राता श्रीमहेन्द्रपालदेवपुत्रस्तयोः पादानुध्यातः
श्रीमहीदेवीदेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीविनायकपालदेवः
प्रतिष्ठानभुक्तौ वाराणसीविषयसंचद्धकाशीपारपयकप्रतिषद्धटिकारिकाग्राम-
समुपगतान्सर्वानिव यथास्थाननियुक्तान्प्रतिवासिनश्च समाज्ञापयति । उप-
रिलिखतग्रामः सर्वायसमेत आ चन्द्रार्कसितिकालं पूर्वदत्तदेवब्रह्मदेयवर्जितो
मया पित्रोः पुण्याभिवृद्धये दर्भिःसगोत्रार्थवसन्नक्षत्राचारिमदृभुल्लाकाय पष्ठ्यां
गङ्गायां स्नात्वा प्रतिग्रहेण प्रतिपादित इति विदित्वा भवद्भिः समनुम-
न्तव्यः । प्रतिवासिभिरप्याज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वाया अस्य समुपनेया इति ।

श्रीहर्षेण प्रयुक्तस्य शासनस्य स्थिरायतेः ।

संवत्सराणां १०० <० < फाल्गुनवादि ९ निबद्धम् ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १५१३८-४१)

१. एतत्प्रतिष्ठानं नाम नगरं चन्द्रवश्यमहीपतीनां राजधानी प्रयागसमीपे क्वचिदा-
सीत्. 'एतद्भगवत्या भागीरथ्या यमुनासङ्गपावनेषु सलिलेषु पुण्येष्वलोकयत इवा-
त्मानं प्रतिष्ठानस्य' इति विक्रमोर्वश्यां द्वितीयेऽङ्के उर्वश्रयुक्तिः. दक्षिणदेशे पठननाम्ना
प्रसिद्धं प्रतिष्ठानं त्वन्यत्.

(२६)

मन्दसोरनगरस्यसूर्यमन्दिरप्रशस्तिः ।

सिद्धम् ॥

यो वृत्त्यर्थमुपास्यते सुरगणैः सिद्धेश्च सिद्ध्यर्थिभि-
 र्ध्यानैकाग्र(ग्र्य)परैर्विधेयविषयैर्मोक्षार्थिभिर्योगिभिः ।
 भभया तीव्रतपोधनैश्च मुनिभिः शापप्रसादक्षमै-
 र्हेतुयों जगतः क्षयाम्युदययोः पायात्स वो भास्करः ॥
 तत्त्वं ज्ञानविदोऽपि यस्य न विदुर्ब्रह्मर्षयोऽभ्युद्यताः
 कृत्स्नं यश्च गभस्तिभिः प्रविसृतैः पुष्पाति लोकत्रयम् ।
 गन्धर्वामरसिद्धकिंनरनरैः संस्तूयतेऽभ्युत्थितो
 भक्तेभ्यश्च ददाति योऽभिलषितं तस्मै सवित्रे नमः ॥
 यः प्रत्यहं प्रतिविभात्युदयाचलेन्द्र-
 विस्तीर्णतुङ्गशिखरस्खलितांशुजालः ।
 क्षीबाङ्गनाजनकपोलतलाभिरामः
 पायात्स वः सुकिरणाभरणो विवस्वान् ॥
 कुसुमभरानततरुवरदेवकुलसभाविहाररमणीयात् ।
 लाटविषयान्नगावृतशैलाज्जगति प्रथितशिल्पाः ॥
 ते(तद्)देशपार्थिवगुणापहृताः प्रकाश-
 मध्वादिजान्यविरलान्यसुखान्यपास्य ।
 जातादरा दैशपुरं प्रयमं मनोभि-
 रन्वागताः ससुतबन्धुजनाः समेत्य ॥
 मत्तेभगण्डतटविच्युतदानविन्दु-
 सिक्तोपलाचलसहस्रविभूषणायाः ।

पुष्पावतंसतरुम(ख)ण्डवतंसकाया

भूमेः परं तिलकभूतमिदं क्रमेण ॥

तद्येत्यवृक्षच्युतनैकपुष्पविचित्रतीरान्तजलानि भान्ति ।

प्रफुल्लपद्माभरणानि यत्र सरांसि कारण्डवसंकुलानि ॥

विलोलवीचीचलितारविन्दपतद्रजःपिञ्जरितैश्च हंसैः ।

स्वकेसरोदारभरावभुग्नैः कचित्सरांस्यम्बुरुहैश्च भान्ति ॥

स्वपुष्पभारावनतैर्नगेन्द्रैर्मदप्रगल्भालिकुलस्वनैश्च ।

अजस्रगाभिश्च पुराङ्गनाभिर्वनानि यस्मिन्समलंकृतानि ॥

चलत्पताकान्यवलासनाथान्यत्यर्थशुक्लान्यधिकोन्नतानि ।

तडिल्लताचित्रसिताभ्रकूटतुल्योपमानानि गृहाणि यत्र ॥

कैलासतुङ्गशिखरप्रतिमानि चान्या-

न्याभान्ति दीर्घवलभीनि सवेदिकानि ।

गान्धर्वशब्दमुखराणि निविष्टचित्र-

कर्माणि लोलकदलीवनशोभितानि ॥

प्रासादमालाभिरलंकृतानि धरा विदार्यैव समुत्थितानि ।

विमानमालासदृशानि यत्र गृहाणि पूर्णेन्दुकरामलानि ॥

यद्भ्रातृभिरभ्यर्त्सरिद्वयेन चपलोर्मिणा समुपगूढम् ।

रहसि कुचशालिनीभ्यां प्रीतिरतिभ्यां सराङ्गमिव ॥

सत्पक्षमादमशमन्नतशौचधैर्य-

स्वाध्यायवृत्तविनयस्थितिबुद्धच्युपेतैः ।

विद्यातपोनिधिभिरस्यितैश्च विप्रै-

र्यङ्गाजते ग्रहगणैः स्वामिव प्रदीप्तैः ॥

अथ समेत्य निरन्तरसंगतैरहरहः प्रविजृम्भितसौहृदाः ।

नृपतिभिः सुतवत्प्रतिमानिताः प्रमुदिता न्यवसन्त सुखं पुरे ॥

१. 'सिवानी' 'मुमली' इति च नदीद्वय मन्दसोरनगरसमीपस्थम्. २. ते पूर्वोक्ता
लाटमिषादायता. पटशिल्पिनः.

श्रवणसुभगं धानुर्वैद्यं दृढं परिनिष्ठिताः

सुचरितशतासङ्गाः केचिद्विचित्रकथाविदः ।

विनयनिभृताः सम्यग्धर्मप्रसङ्गपरायणाः

प्रियमपरुषं पथ्यं चान्ये क्षमा बहु भाषितुम् ॥

केचित्सकर्मण्यधिकास्तथान्यैर्विज्ञायते ज्योतिषमात्मवद्भिः ।

अद्यापि चान्ये समरप्रगल्भाः कुर्वन्त्यरीणामहितं प्रसह्य ॥

प्राज्ञा मनोज्ञवधवः(पुषः) प्रथितोरुवंशा

वंशानुरूपचरिताभरणास्तथान्ये ।

मत्स्यव्रताः प्रणयिनामुपकारदक्षा

विस्त्रम्भपूर्वमपरे दृढसौहृदाश्च ॥

मिजितविषयसङ्गैर्धर्मशीलैस्तथान्यै-

मृदुभिरधिकसत्त्वैर्लोकयात्राम(५)रैश्च ।

स्वकुलतिलकभूतैर्मुक्तरागैरुदारै-

रधिकमभिविभाति श्रेणिरेवंप्रकारैः ॥

तारुण्यकान्त्युपचितोऽपि सुवर्णहार-

ताम्बूलपुष्पविधिना समलंकृतोऽपि ।

नारीजनः प्रियमुपैति न तावदुभयां (?)

यावन्न पट्टमयवस्त्रयुगानि घत्ते ॥

स्पर्शवता वर्णान्तरविभागचित्रेण नेत्रसुमगेन ।

यैः सकलमिदं क्षितितिलमलंकृतं पट्टवस्त्रेण ॥

विद्याधरीरुचिरपल्लवकर्णपूर-

वातेरितास्त्रिरत्तरं प्रविचिन्त्य लोकम् ।

मानुष्यमर्यनिचयांश्च तथा विशालां-

स्तेषां शुभा मतिरभूदचला ततस्तु ॥

चतुःसमुद्रान्तविलोलमेखलां सुमेरुकैलासवृहत्पयोधराम् ।
वनान्तवान्तस्फुटपुष्पहासिनां कुमारगुप्ते श्रुतिर्वा प्रशासति ॥
समानधीः शुक्रवृहस्पतिभ्यां ललामभृतो भुवि पार्थिवानाम् ।
रणेषु यः पार्थममानकर्मा बभूव गोप्ता नृपविश्ववर्मा ॥

दीनानुकम्पनपरः कृपणार्तिवर्ग-

संवा(?)प्रदोऽधिकदयालुरनाथनाथः ।

कल्पद्रुमः प्रणयिनामभयप्रदश्च

भीतस्य यो जनपदस्य च बन्धुरासीत् ॥

तस्यात्मजः स्थैर्यनयोपपन्नो बन्धुप्रियो बन्धुरिव प्रजानाम् ।
बन्ध्वान्तिहती नृपबन्धुवर्मा द्विदृष्टपक्षक्षपणैकदक्षः ॥

कान्तो युवा रणपटुर्विनयान्वितश्च

राजापि सन्नपसृतो न मदैः सयाद्यैः ।

शृङ्गारमूर्तिरभिभात्यनलंकृतोऽपि

रूपेण यः कुसुमचाप इव द्वितीयः ॥

वैधव्यतीव्रव्यसनक्षतानां स्मृत्वा यमद्याप्यरिसुन्दरीणाम् ।
भयाद्भवत्यायतलोचनानां घनस्तनायासकरः प्रकम्पः ॥

तस्मिन्नेव क्षितिपतिवृषे बन्धुवर्मण्युदारे

सम्यक्कम्पीतं दशपुरमिदं पालयत्युन्नतांसे ।

शिल्पावासेर्धनसमुदयैः पट्टवायैरुदारं

श्रेणीभूतैर्भवनमतुलं कारितं दीप्तरश्मेः ॥

विस्तीर्णतुङ्गशिखरं शिखरिप्रकाश-

मभ्युद्गतेन्द्रमलरश्मिकलापगौरम् ।

यद्भाति पश्चिमपुरस्य निविष्टकान्त-

चूडामणिप्रतिसमं नयनाभिरामम् ॥

रामासनाथरचने दरभास्करांशु-

बह्विप्रतापसुभगे जललीनमीने ।

चन्द्रांशुहर्म्यतलचन्दनतालवृन्त-

हारोपभोगरहिते हिमद्रग्धपद्मे ॥

रोध्रप्रियंगुतरुकुन्दलताविकोश-

पुष्पासवप्रमुदितालिक(कु)लाभिरामे ।

काले तुषारकणककेशशीतवात-

वेगप्रनृत्तलवलीनगणै(नै)कशाखे ॥

सरवशगतरुणजनवल्लभाङ्गनाविपुलकान्तपीनोरु- ।

स्तनजघनघनालिङ्गननिर्भस्मिततुहिनहिमपाते ॥

मालवानां गणस्थित्या याते शैतचतुष्टये ।

त्रिनवत्यधिकेऽद्धानां(४९३)ऋतौ सेव्यधनस्व(स्त)ने ॥

सहस्रमासशुक्लस्य प्रशस्तेऽदि त्रयोदशे ।

मङ्गलाचारविधिना प्राप्तादोऽयं नियेशितः ॥

बहुना समेतीतेन कालेनान्यैश्च पार्थिवैः ।

व्यशीर्यितैकदेशोऽस्य भवनस्य ततोऽधुना ॥

स्वयशोवृद्धये सर्वमत्युदारमुदारया ।

संस्कारितमिदं भूयः श्रेष्ठ्या भानुमतो गृहम् ॥

अत्युन्नतमवदातं नभः स्पृशन्निव मनोहरैः शिखरैः ।

शशिभानोरभ्युदयेष्वमलमयूखायतनभूतम् ॥

वत्सरशतेषु पञ्चसु विंशत्यधिकेषु नवसु चाद्देशेषु(१२९)।

यातेष्वभिरभ्यतपस्यमासशुक्लद्वितीयायाम् ॥

स्पष्टैरशोकतरुकेतकसिन्दुवार-

लोलातिमुक्तकलतामदयन्तिकानाम् ।

पुष्पोद्गमैरभिनवैरधिगम्य नून-

मैक्यं विजृम्भितशरे हरधूतदेहे ॥

मधुपानमुदितमयुकरकुलोपगीतनगणै(नै)कशुशामे ।

काले नवकुसुमोद्गमदन्तुरकान्तप्रचुररोध्रे ॥

शशिनेव नभो विमलं कौस्तुभमणिनेव शाङ्गिणो वक्षः ।

भवनवरेण तथेदं पुरमखिलमलंकृतमुदारम् ॥

अमलिनशशिलेखादन्तुरं पिङ्गलानां

परिवहति समूहं यावदीशो जयानाम् ।

विकट(च)कमलमालामंससक्तं च शाङ्गीं

भवनमिदमुदारं शाश्वतं तावदस्तु ॥

श्रेण्यादेशेन भस्त्र्या च कारितं भवनं रवेः ।

पूर्वा(?) चेयं प्रयत्नेन रचिता वत्सभट्टिना ॥

स्वस्ति कर्तृलेखकवाचकधोतृभ्यः । सिद्धिरस्तु ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १५।१९४-२०१)

(२७)

मन्दसोरनगरकूपस्थितप्रशासिनः ।

सिद्धम् ॥

स जयति जगतां पतिः पिनाकी सितरवगीतिषु यस्य दन्तकान्तिः ।

द्युतिरिव तडितां निशि स्फुरन्ती तिरयति च स्फुटयत्यदश्च विश्वम् ॥

स्वयंभूर्भूतानां स्थितिलयसमुत्पत्तिविधिषु

प्रयुक्तो येनाज्ञां वहति भुवनानां विधृतये ।

पितृत्वं चानीतो जगति गरिमाण गमयता

स शंभूर्भूयांसि प्रतिदिशतु भद्राणि यवताम् ॥

फणमणिगुरुभाराक्रान्तिदूरावनम्रं

स्थगयति रुचमिन्दोर्मण्डलं यस्य मूर्ध्नाम् ।

स शिरसि विनिबध्नन् रन्ध्रिणीमस्थिमालां

सृजतु भवसृजो वः क्लेशभङ्गं भुजंगः ॥

पृथ्वा सहस्रैः सगरात्मजानां खातः खतुल्यां रुचमादधानः ।
अस्योदपन्ना(पाना)धिपतेश्विराय यशांसि पायात्पयसां विधाता ॥

अथ जयति जनेन्द्रः श्रीयशोधर्मनामा
प्रमदवनमिवान्तः शत्रुसैन्यं विगाह्य ।

व्रणकिसलयभङ्गैर्योऽङ्गभूपां विधत्ते
तरुणतरुलतावद्वीरकीर्तीर्विनाम्य ॥

आजौ जिती(तां) विजयते जगतीं पुनश्च
श्रीविष्णुवर्धननराधिपतिः स एव ।

प्रख्यात औलिकरलाञ्छन आत्मवंशो
येनोदितोदितपदं गमितो गरीयः ॥

प्राचो नृपान्सुबृहतश्च बहनुदीचः
साम्ना युधा च वशगान्प्रविधाय येन ।

नामापरं जगति कान्तमदो दुराणं
राजाधिराजपरमेश्वर इत्युद्धृतम् ॥

न्निग्धश्यामाम्बुदामैः स्थगितदिनकृतो यज्वनामाज्यधूमै-
रम्भो मेघै(ध्यं) मघोनावधिषु विदधता गाढसंपन्नमस्यैः ।

संहर्षाद्वाणिनीनां कररभसहृतोद्यानचूताङ्कुराग्रा
राजन्वन्तो रमन्ते भुजविजितभुवा भूरयो येन देशाः ॥

यस्योत्केतुभिरुन्मदद्विपकरव्याविद्धलोधद्रुमै-
रुद्धतेन वनाध्वनि ध्वनिनदद्विन्ध्याद्रिरन्ध्रैर्वलैः ॥

वालैर्यच्छविधूम(स)रेण रजसा मन्दांशु संलक्ष्यते
पर्यावृत्तशिखण्डिचन्द्रक इव ध्यामं रवेर्मण्डलम् ॥

नस्य प्रभोर्वशकृतां नृपाणां पादाश्रयाद्विश्रुतपुण्यकीर्तिः ।
भृत्यः स्वनेभृत्यनिनारिपट् आसीद्वज्र(?)मीयान्किल पट्टिदत्तः ॥

हिमवत इव गाङ्गस्तुङ्गनम्रः प्रवाहः

शशभृत इव रेवावारिराशिः प्रथीयान् ।

परमभिगमनीयः शुद्धिमानन्ववायो

यत उदित गरिम्णस्तायते नैर्गमानाम् ॥

तस्यानुकूलः कुलजात्कलत्रात्सुतः प्रसूतो यशसां प्रसूतिः ।

हरेरिवांशं वशिनं वरार्हं वराहदासं यमुदाहरन्ति ॥

मुकृतिविपयितुङ्गं रुढमूलं धरायां

स्थितिमपगतभङ्गां स्थेयसीमादधानम् ।

गुरुशिखरमिवाद्रेस्तत्कुलं स्वात्मभूत्या

रविरिव रविकीर्तिः सुप्रकाशं व्यधत् ॥

विभ्रता शुभ्रमभ्रंशि स्मार्तं वर्त्मोचितं सताम् ।

न विसंवादिता येन कलावपि कुलीनता ॥

धुतधीदीधितिध्वान्तान्हविर्भुज इवाध्वरान् ।

भानुगुप्ता ततः साध्यौ तनयांस्त्रीनजीजनत् ॥

भगवद्दोष इत्यासीत्प्रथमः कार्यवर्त्मसु ।

आलम्बनं बान्धवानामन्धकानामिवोद्धवः ॥

बहुनयविधिवेधा गह्वरेऽप्यर्थमार्गे

विदुर इव विदूरं प्रेक्षया प्रेक्षमाणः ।

वचनरचनबन्धे संस्कृतप्राकृते यः

कविभिरुदितरागं गीयते गीरभिज्ञः ॥

प्रणिधिद्वगनुगन्त्रा यस्य बौद्धेन चाक्षणा

न निदिशि तनु दवीयो नास्त्यदृष्टं धरिष्याम् ।

पदमुदयि दधानोऽनन्तरं तस्य चाभू-

त्स मयमभयदत्तो नाम चिन्वन्प्रजानाम् ॥

विन्ध्यस्यावन्ध्यकर्मा शिखरतटपतत्पाण्डुरेवाम्बुराशे-

गौलाङ्गलैः सहेल प्लुतिनमिततरोः पारियात्रस्य चाद्रेः ।

आसिन्योरन्तरालं निजशुचिसचिवाध्यासितानेकदेशं
राजस्थानीयवृत्त्या सुरगुरुरिव यो वर्णिनां भूतये पात् ॥

विहितसकलवर्णीसंकरं शान्तडिम्बं

कृत इव कृतमेतद्येन राज्यं निराधि ।

स धुरमयमिदानीं दोषकुम्भस्य सूनु-

गुरुं वहति तदूढां धर्मतो धर्मदोषः ॥

स्वसुखमनतिवाञ्छन्दुर्गमेऽध्वन्यसङ्गं १

धुरमतिगुरुभारां यो दधद्भर्तुरर्थे ।

वहति नृपतिवेषं केवलं लक्ष्ममात्रं

वैलिनमिव विलम्बं कैम्बलं बाहुलेयः ॥

उपहितहितरक्षामण्डनो जातिरत्नै-

र्भुज इव पृथुलांसस्तस्य दक्षः कनीयान् ।

महदिदमुदपानं खातयापास बिभ्र-

च्छ्रुतिहृदयनितान्तानन्दिनिर्दोषनामा ॥

सुखाश्रेयच्छायं परिणतिहितस्यादुफलदं

गजेन्द्रेणारुणं द्रुममिव कृतान्तेन बलिना ।

पितृव्यं प्रोद्दिश्य प्रियमभयदत्तं पृथुधिया

प्रवीयस्तेनेदं कुशलमिह कर्मोपरचितम् ॥

पञ्चसु शतेषु शरदां यातेष्वेकान्नवतिसहितेषु (१८९) ।

मालवगणस्थितिवशात्कालज्ञानाय लिखितेषु ॥

यस्मिन्काले कलमृदुगिरां कोकिलानां प्रलापा

भिन्दन्तीव सारशरनिभाः प्रोपितानां मनांसि ।

भृङ्गालीनां ध्वनिरनुवनं भार(तार)मन्द्रश्च यस्मि-

न्नाधूतज्यं धनुरिव नदच्छ्रूयते पुष्पकेतोः ॥

प्रियतमकुपितानां रामयन्बद्धरागं

किसलयमिव मुग्धं माननं मानिनीनाम् ।

उपनयति नभस्वान्मानभङ्गाय यस्मि-

न्कुसुमसमयमासे तत्र निर्मापितोऽयम् ॥

यावत्तुङ्गैरुदन्वान्किरणसमुदयं(या)सङ्गकान्तं तरङ्गै-

रालिङ्गन्निन्दुबिम्बं गुरुभिरिव भुजैः सविवत्ते सुहृताम् ।

विभ्रत्सौधान्तलेखावलयपरिगति मुण्डमालामिवायं

सत्कूपस्तावदास्तामृतसमरस्वच्छविष्यन्दिताम्बु ॥

धीमान्दक्षो दक्षिणः सत्यसंधो द्वीमान्द्रुरो वृद्धसेवी कृत्तः ।

बद्धोत्साहः स्वामिकार्येष्वखेदी निदांपोऽयं पातु धर्मं चिराय ॥

उत्कीर्णा गोविन्देन ॥

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १५।२२-२२८)

(२८)

यशोधर्ममहीपतेः प्रशस्तिः ।

वेषन्ते यस्य भीमस्तनितभयसमुद्भ्रान्तदैत्या दिगन्ताः

शृङ्गावातैः सुमेरोर्विवटितदृपदः कदरा यः करोति ।

उक्षाणं तं दधानं सितिधरतनयादत्तपञ्चाङ्गुलाङ्क-

द्राशिष्ठ शूलपाणे क्षपयतु भवता शत्रुतेजासि केतु ॥

आविर्भूतावलेपैरविनयपटुभिर्लङ्घिताचारमार्गै-

र्मोहादैदंयुगीनैरपशुभमतिभिः पीड्यमाना नरेन्द्रैः ।

यस्य क्ष्मा शार्ङ्गपाणेरिव कठिनधनुर्ज्याकिणाङ्गप्रकोष्ठं

नाहु लोकोपकारत्रयफलपरिस्पन्दधीरं प्रपन्ना ॥

निन्द्याचारेषु योऽस्मिन्नियमेषुपि युगे कल्पनामात्रवृत्त्या

राजस्वल्पेषु पांशुस्त्रिव वुसुमत्रलिर्वाचभासे प्रयुक्तः ।

म श्रेयोवाग्निं सम्राडिति मनुभरनार्द्धमाधातृकल्पे

कल्याणे हेमि भाम्यान्मणिगिरिव मृतरा भजते यत्र न

ये भुक्ता गुप्तनाथैर्न सकलवसुधाक्रान्तिदृष्टप्रतापै-
 र्नाज्ञा हृणाधिपानां क्षितिपतिमुकुटाध्यासिनी यान्प्रविष्टा ।
 देशांस्तान्धन्वशैलद्रुमगहनसरिद्वीरबाहूपगूढा-
 वीर्यावस्कन्नराज्ञः स्वगृहपरिसरावज्ञया यो भुनक्ति ॥
 आ लौहित्योपकण्ठात्तलवनगहनोपत्यकादा महेन्द्रा-
 दा गङ्गाश्लिष्टसानोस्तुहिनशिखरिणः पश्चिमादा पयोधेः ।
 सामन्तैर्यस्य बाहुद्विगुहृतमदैः पादयोरानमद्भि-
 श्रूडारत्नांशुराजिव्यतिकरशबला भूमिभागाः क्रियन्ते ॥
 स्थाणोरन्यत्र येन प्रणतिकृपणतां प्रापितं नोत्तमाङ्गं
 यस्याश्लिष्टो भुजाभ्यां वहति हिमगिरिर्दुर्गशब्दाभिमानम् ।
 नीचैस्तेनापि यस्य प्रणतिभुजबलावर्जनह्निष्टमूर्त्ता
 चूडापुष्पोपहारैर्मिहिरकुलनृपेणार्चितं पादयुग्मम् ॥
 गा(द्या)मेवोन्मातुमूर्ध्व विगणयितुमिव ज्योतिषां चक्रवालं
 निर्देष्टुं मार्गमुच्चैर्दिव इव सुकृतोपाजितायाः स्वकीर्तेः ।
 तेनाकल्पान्तकालावधिरवनिभुजा श्रीयशोधर्मणायं
 स्तम्भः स्तम्भाभिरामस्थिरभुजपरिघेणोच्छ्रित नायितोऽत्र ॥
 श्लाघ्ये जन्मास्य वंशे चरितमघहरं दृश्यते कान्तमसि-
 न्धर्मस्यायं निकेतश्चलति नियमितं नामुना लोकवृत्तम् ।
 इत्युत्कर्षं गुणानां लिखितुमिव यशोधर्मणश्चन्द्रबिम्बे
 रागादुत्सिप्त उच्चैर्भुज इव रुचिमान्यः पृथिव्या विभाति ॥
 इति तुष्टूपया तस्य नृपतेः पुण्यकर्मणः ।
 वासुलेनोपरचिताः श्लोकाः ककस्य सूनूना ॥
 उत्कीर्णा गोविन्देन ॥

(२९)

श्रीनारायणपालदेवस्य दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति ।

मैत्रौ कारुण्यरत्नप्रमुदितहृदयः प्रेयसीं संदधानः

सम्यक्संबोधिविद्यासरिदमलजलक्षालिताज्ञानपङ्कः ।

जित्वा यः कामकारिप्रभवमभिभवं शाश्वतीं प्राप शान्तिं

स श्रीमाल्लोकनाथो जयति दशबलोऽन्यश्च गोपालदेवः ॥

लक्ष्मी जन्मनिकेतनं समकरो वोढुं क्षमः क्षमाभरं

पक्षच्छेदभयादुपस्थितवतामेकाश्रयो भूभृताम् ।

मर्यादापरिपालनैकनिरतः शौर्यालयोऽस्मादभू-

द्गुणान्मोघिविलासहासिमहिमा श्रीधर्मपालो नृपः ॥

जित्वेन्द्रराजप्रभृतीनरातीनुपार्जिता येन महोदयश्रीः ।

दत्ता पुनः सा बलिनार्थयित्रे चक्रायुधायानतिवामनाय ॥

रामस्येव गृहीतसत्यतपसस्तस्यानुरूपो गुणैः

सौमित्रेरुदपादि तुल्यमहिमा वाक्पालनामानुजः ।

यः श्रीमान्नयविक्रमैकवसतिर्भ्रातुः स्थितः शासने

शून्याः शत्रुपताकिनीभिरकरोदेकातपत्रा दिशः ॥

तस्मादुपेन्द्रचरितैर्जगती पुनानः

पुत्रो बभूव विजयी जयपालनामा ।

धर्मद्विपां शमयिता युधि देवपाले

यः पूर्वजे भुवनराज्यसुखान्यनैपीत् ॥

यस्मिन्भ्रातुर्निदेशाद्वलवति परितः प्रस्थिते जेतुमाशाः

सीदन्नामैव दूरान्निजपुरमजहादुत्कलानामधीशः ।

आसांचक्रे चिराय प्रणयिपरिवृतो बिभ्रदुच्चैन मूर्ध्ना

राजा प्राग्ज्योतिषाणामुपशमितसमित्संकयां यस्य चाज्ञाम् ॥

श्रीमान्विग्रहपालस्तत्सूनुरजातशत्रुरिव जातः ।

शत्रुवनिताप्रसाधनविलोपिविमल्यसिजलधारः ॥

रिपवो येन गुर्वीणां विपदमास्पदीकृताः ।

पुरुषायुपदीर्घाणां सुहृदः संपदामपि ॥

लजेति तस्य जलधेरिव जडुकन्या

पद्मी बभूव कृतहैहयवंशभूषा ।

यस्याः शुचीनि चरितानि पितुश्च वंशे

पत्युश्च पावनविधिः परमो बभूव ॥

दिवपालैः क्षितिपालनाय दधतं देहे विभक्ताः श्रियः

श्रीनारायणपालदेवमस्तुजत्तस्यां स पुण्योत्तरम् ।

यः क्षोणीपतिभिः शिरोमणिरुचा स्निष्टास्त्रिपीठोपलं

न्यायोपात्तमलं चकार चरितैः स्वैरेव धर्मासनम् ॥

चेतःपुराणलेख्यानि चतुर्वर्गनिधीनि च ।

आरिप्सन्ते यतस्त्यानि चरितानि महीभृतः ॥

स्वीकृतमुजनमनोभिः सत्यापितसातवाहनः सूक्तैः ।

त्यागेन यो व्यधत्त श्रद्धेयामङ्गराजकथाम् ॥

भयादरातिभिर्यस्य रणमूर्धनि विस्फुरन् ।

असिरिन्दीवरश्यामो ददृशे पीतलोहितः ॥

यः प्रज्ञया च धनुषा च जगद्विनीय

नित्यं न्यवीविशदनाकुलमात्मधर्मे ।

यस्यार्वेनः सन्निधमेत्य भृशं कृतार्था

नैवागितां प्रति पुनर्विदधुर्मनीषाम् ॥

श्रीपतिरकृष्णरुर्मा विधायरनायको महामोगी ।

अनलसदृशोऽपि धारया यद्यित्रं नलसमश्चरितैः ॥

व्याप्तं यस्य त्रिजगति शरचन्द्रगौरव्यशोभि-

नेन्ये शोभां न सत्तु विभतामाप्त रुद्राट्टहासः ।

सिद्धस्त्रीणामपि शिरसिजेष्वापिताः केतकीनां
 पद्मापीडाः सुचिरमभवन्भृङ्गशब्दानुमेयाः ॥
 तपो ममाम्नु राज्यं ते द्वाभ्यामुक्तमिदं द्वयोः ।
 यस्मिन्विग्रहपालेन सगरेण भगीरथे ॥

स खलु भागीरथीपथप्रवर्तमाननानाविधनौवाटसंपादितसेतुबन्धनिहितशैल-
 शिखरश्रेणीविभ्रमात् निरतिशयवनवनावनवग्रदयामायमानवासरलक्ष्मीसमा-
 रब्धसंनतजलदसमयसंदेहात् उदीचीनानेकनरपतिप्राभृतीकृताप्रमेयहयवाहि-
 नीसरसुरोत्त्वातधूलीधूसरितदिगन्तरालात् परमेश्वरसेवासमायाताशेषजम्बु-
 द्वीपभूपालानन्तपादातभरनमदवनेः श्रीमुद्गगिरिसमावासितश्रीमज्जयस्कन्धा-
 नारात् परममौगतो महारानाधिराजश्रीविग्रहपालदेवपादानुध्यातः परमेश्वरः
 परमभट्टारको महारानाधिराजः श्रीमन्नारायणपालदेवः कुशली तीरंभुक्तौ
 कर्षयिषयिकस्यसंयद्धाविच्छिन्नतलेपेतमकुतिकाग्रामे समुपगताशेषराजपुरु-
 पान् राजराज(जा)नरराजपुत्रराजामात्यमहासांधिविग्रहिकमहाक्षपटलिक-
 महासामन्तमहासेनापतिमहाप्रतीहारमहाकार्तिकृतिरुमहादौःसाधसाधनिरुम-
 हादण्डनायरुमहाकुमारामात्यराजस्थानीयोपरिकदाशापराधिकर्चोरोद्धरणि-
 कदाण्डिकदाण्डपाशिकर्शालिकरुगौलिमरुक्षेत्रप्रधान्तपालकोटपालरंण्डरदात-
 दायुक्तरुचिनियुक्तरुहस्यश्रोतनौचटव्याप्तकर्चिकशोरषडरागोमहिष्यजाविहा-
 ध्यक्षरुतप्रेषणिकगमागमिकगभिल्लरमाणविषयपतिग्रामपनितरिक्कगौडमान्यग-
 नाण्णकुलिकरुणोत्तराटचाटभट्टसेनकादीन् अन्यांधाकीर्तिनान् राजपादोपजी-
 गिनः प्रणिशामिनो ब्राह्मणोत्तरान् महत्तमोत्तमपुरोगमेदान्वयण्डालपर्यन्तान्
 यगार्ह मानयति बोधयति समादिशति ॥ मनमस्तु भवनाम् । कलशपतेति
 महारानाधिराजश्रीनारायणपालदेवेन स्वयंकारितमहत्प्रयागनमस्य तत्र प्रति-
 स्थापित्य भगवतः शायभट्टारकस्य पाशुपताचार्यपरिपदभ यगार्ह पूजाय
 तिष्ठन्मन्त्रनरयमार्थं शयनामनन्दानप्रत्यगर्भेण्यपरिष्कारार्थमन्येतामपि
 म्याभिमतां स्वपरिचालितविभागेनानावभोगार्थं ॥ यगोपरिचालितमनु-

तिक्ताग्रामः स्वसीमातृणयूतिगोचरपर्यन्तः सतलः सोद्देशः साम्रमधूकः स-
जलस्थलः सगर्तोपरः सोपरिकरः सदशापचारः सचौरोद्धरणः परिहृतसर्व-
पीडः अचाटभटप्रवेशः अकिंचित्प्रग्राह्यः समस्तभागभोगकरहिरण्यादिप्रत्या-
यसमेतः भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्कक्षितिसमकालं यावत् मातापित्रोरात्म-
नश्च पुण्ययशोभिवृद्धये भगवन्तं शिवभट्टारकमुद्दिश्य शासनीकृत्य प्रदत्तः ।
तनो भवद्भिः सर्वैरिवानुमन्तव्यम् । भाविभिरपि भूपतिभिर्भूमेर्दानफलगौर-
वादपहरणे च महानरकपातभयाद्दानमिदमनुमोद्य पालनीयम् । प्रतिवा-
सिभिः क्षेत्रकरैश्चाज्ञाश्रवणविधेयीभूय यथाकालं समुचितभागभोगकरहि-
रण्यादि सर्वप्रत्यायोपनयः कार्य इति । संवत् १७ वैशाखदिने ९ ॥

तथा च धर्मानुशंसिनः श्लोकाः—

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

पाष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।

आक्षेप्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

स विद्यायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोगूयः प्रार्थयत्येव रामः ।

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयः क्रमेण ॥

इति कमलदलाम्बुविन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्ध्वा न हि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

वेदान्तैरप्यमुगमतमं वेदिता ब्रह्मतार्थं (तत्त्वं)

यः सर्वासु श्रुतिषु परमः सार्धमङ्गैरधीती ।

यो यज्ञानां समुदितमहादक्षिणानां प्रणेता

महः श्रीमानिह स गुरवो दूतकः पुण्यकीर्तिः ॥

श्रीमता म(स)ङ्गदासेन शुभदासस्य सूनुना ।
इदं शासनमुत्कीर्णं सत्सामततजन्मना ॥

(राजमुद्रा)

श्रीनारायणपालदेवस्य

(इण्डियन् आण्टिकेरी १५ । ३०४-३१०)

(३०)

चलभीप्रभोः श्रीधरसेनमहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ स्वस्ति विजयस्कन्धावाराद्रुकच्छवासकात्प्रसभप्रणतामित्राणां भू-
प्रकाणामतुल्यलसंपन्नमण्डलाभोगसंसक्तप्रहारशतलब्धप्रतापात्प्रतापोपनतदा-
नमानार्जसोपार्जितानुरागादनुरक्तमौलभूतश्रेणीबलावासरज्ज्यश्रियः परममाहे-
श्वरश्रीभट्टार्कादिव्यवच्छिन्नराजवंशात्मातापितृचरणारविन्दप्रणतिप्रविधीताशे-
पकल्मषः शैशवात्प्रभृति खड्गद्वितीयबाहुरेव समदपरगजघटास्फोटनप्रकाशि-
तसत्त्वनिकपः तत्प्रभावप्रणतारातिचूडारत्नप्रभासंसक्तपादनगरश्मिसंहतिः
सकलस्मृतिप्रणीतमार्गसम्पत्परिपालनप्रगाहदयरञ्जनान्वर्थराजशब्दो रूपका-
न्तिस्वैर्यगाम्भीर्यशुद्धिसंपद्भिः सरशशाङ्काद्रिराजोदधिनिदशगुरुधनेशानति-
शयानः शरणागताभयप्रदानपरतया तृणवदपास्ताशेषस्वकार्यफलप्रार्थनाधि-
कार्यप्रदानानन्दितविद्वत्सुहृत्प्रणयिहृदयः पादचारीव सकलभुवनमण्डलाभो-
गप्रमोदः परममाहेश्वरश्रीगुह्यसेनस्तस्य सुतन्तत्पादनम्बयूत्ससंतानविस्मृतनाद-
वीजलौचप्रक्षालिताशेषकल्मषः प्रणयिशतसहस्रोपजीव्यमानसंपद्रूपलोभादि-
वाश्रितः सरंभसमाभिगामिकैर्गुणैः सहजशक्तिशिक्षाप्रशेषविष्मापिताग्निउ-
धनुर्वरः प्रथमनरपतिममतिच्छष्टानामनुपालयिता धर्मदायानामपाकर्ता प्रजो-
पचातरारिणामुपह्वानां दर्शयिता श्रीमरन्वत्योरेकाधिवासस्य सहताराति-
पक्षलक्ष्मीपरिभोगदक्षविक्रमो विक्रमोपसंभ्रास्रिमलपार्थिवश्रीः परममाहेश्वर
श्रीधरमेनस्तस्य सुतंसत्पादागुह्यातः सकलनगदानन्दनात्यद्भुतगुणमगुदय-
सगितसमप्रदिज्जण्डलः समग्रशानविजयशोभासनायमण्डलाग्रद्युतिभासुरतरां-

सपीठोद्दृष्टगुरुमनोरथमहाभारः सर्वविद्यापरावरविभागाधिगमविमलमतिरपि
 सर्वतः सुभाषितलवेनापि सुखोपपादनीयपरितोषः समग्रलोकागाधगाम्भीर्य-
 हृदयोऽपि सुचरितातिशयसुव्यक्तपरमकल्याणस्वभावः खिलीभूतकृतयुगनृप-
 तिपथविशोधनाधिगतोदग्रकीर्तिर्धर्मानुपरोवोज्ज्वलन्तरीकृतार्थसुखसंपदुपसेवा-
 निरुद्धधर्मादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वरः श्रीशीलादिसः तस्यानुजस्त-
 त्पादानुध्यातः स्वयमुपेन्द्रगुरुणेव गुरुणात्यादरवता समभिलषणीयामपि रा-
 जलक्ष्मीं स्कन्धसक्तां परमभद्र इव धुर्यस्तदाज्ञासंपादनैकरसतयेवोद्वहन्स्वेदसु-
 खरतिम्यामनायासितसत्त्वसंपत्तिः प्रभावसंपद्वशीकृतनृपतिशतशिरोरत्नच्छा-
 योपगूढपादपीठोऽपि परावज्ञाभिमानरसानालिङ्गितमनोवृत्तिः प्रणतिमेकां प-
 रित्यज्य प्रख्यातपौरुषाभिमानैरप्यरातिभिरनासादितप्रतिक्रियोपायः कृतनि-
 खिलभुवनमोदविमलगुणसंहतिप्रसभविघटितसकलकलिविलसितगतिर्नचज-
 नाधिरोहिभिरशेषैर्दोषैरनानृष्टात्युन्नतहृदयः प्रख्यातपौरुषाखकौशलातिशय-
 गणतिथविपक्षक्षितिपतिलक्ष्मीस्वयंग्रहप्रकाशितप्रवीरपुरुषप्रथमसंख्याधिगमः
 परममाहेश्वरश्रीस्वरग्रहस्तस्य तनयस्तत्पादानुध्यातः सकलविद्याधिगमविहि-
 तनिखिलविद्वज्जनमनःपरितोषातिशयः सत्त्वसंपदा त्यागौदार्येण च विगतानु-
 संधानाशमाहिता(?)रातिपक्षमनोरयाक्षमङ्गः सम्यगुपलक्षितानेकशास्त्रकला-
 लोकचरितगद्गरविभागोऽपि परमभद्रप्रकृतिरकृत्रिमप्रश्रयविनयशोभाविभूषणः
 समरशतजयपताकाहरणप्रत्यग्रोदग्रबाहुदण्डविध्वंसितनिखिलप्रतिपक्षदर्पोदयः
 स्वधनुः प्रभावपरिभूताखकौशलाभिमानसकलनृपतिमण्डलाभिनन्दितशासनः
 परममाहेश्वरः श्रीधरसेनस्तस्यानुजस्तत्पादानुध्यातः सचरितातिशयित-
 सकलपूर्वनरपतिरतिदुःसाधानामपि प्रसाधयिता विषयाणां मूर्तिमानिव पुरुष-
 कारः परिवृद्धगुणानुरागनिर्भरचित्तवृत्तिभिर्मनुरिव स्वयमभ्युपपन्नः प्रकृ-
 तिभिरधिगतकलाकलापः कान्तिमात्रिवृत्तिहेतुरकलङ्ककुमुदनाथः प्राज्यप्रता-
 पस्थगितदिगन्तरालप्रध्वंसितध्वान्तराशिः सततोदित सविता प्रकृतिम्यः
 परं प्रत्ययमर्थवन्तमतिबहुतिथप्रयोजनानुबद्धमागमपरिपूर्णं विद्वानः सं-
 धिनिग्रहसमासनिश्चयनिपुणः स्थानेऽनुरूपमादेशं ददद्गुणवृद्धिविधानज-

नितसंस्कारः साधूनां राज्यशालातुरीयतन्त्रयोरुभयोरपि निष्णातः प्रकटविक्र-
मोऽपि करुणामृदुहृदयः श्रुतवानप्यगर्वितः कान्तोऽपि प्रशमी स्थिरसौ-
हृदोऽपि निरसिता दोषवतामुदयसमयसमुपजनितजनतानुरागपरिपिहि-
तभुवनसमर्थितप्रथितवालादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वरः श्रीध्रुवसे-
नस्तस्य सुतस्तत्पादकमलप्रणामधरणिक्पणजनितकिणलान्छनललाटचन्द्र-
शकलः शिशुभाव एव श्रवणनिहितमौक्तिकालंकारविभ्रमामलश्रुतिवि-
शेषः प्रदानसलिलक्षालिताग्रहस्तारविन्दः कन्याया इव मृदुकरग्रहणा-
दमन्दीकृतानन्दविधिवसुंधरायाः कार्मुके धनुर्वेद इव संभाविताशेष-
लक्ष्यकलापः प्रणतसामन्तमण्डलोत्तमाङ्गधृतचूडारत्नायमानशासनः परम-
माहेश्वरः परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरचक्रवर्तिश्रीधरसेनः कुशली
सर्वानेव समाज्ञापयति—अस्तु वः संविदितं यथा मया मातापित्रोः पुण्या-
प्यायनाय उदुम्बरगङ्गरविनिर्गतखेटकवास्तव्योदुम्बरगङ्गरचातुर्विधसामान्य-
पराशरसगोत्रवाजसनेयिसत्रह्यचारिब्राह्मणभवीनागशर्मपुत्रब्राह्मणादितिशर्म-
णे खेटकाहारे कोलम्बे वडुसोमालिकाग्रामपूर्वसीम्नि खेटकमानेन ग्रीहिद्विपि-
टुकद्वयवापं सभृष्टीकं क्षेत्रं यस्याघाटनानि पूर्वतः सीहमुहिज्जग्रामसीमा द-
क्षिणतो विश्वपल्लिग्रामसीमा अपरतो द्रोणकसत्कशमीकेदारक्षेत्रं उत्तरतो
महेश्वरसत्कखण्डिकेदारीक्षेत्रं तथा नगरकपथकान्तर्गतदुहुदुहुग्रामे द-
क्षिणापरसीम्नि खेटकमानेन ग्रीहिद्विपीठकवापं कोटीलकक्षेत्रं यस्याघाटनानि
पूर्वतः आटिरमणकेदारसंज्ञितं महत्तरगोछसत्कक्षेत्रं सव्मीलकसत्कखण्डके-
दारश्च दक्षिणतः जाइण्णपल्लिग्रामसीमा अपरतो शुद्धपल्लिग्रामसीमा उत्त-
रत आरलिकेदारः शमीकेदारो वल्मीकद्वयं च तथा पूर्वसीम्नि दुहुदु-
हिकापद्राके भृष्टी यस्या आघाटनानि पूर्वतः कपित्थोन्दनदक्षिणतो विशी-
ण्णोजित केदारिकं अपरतः कपित्थोन्दनी उत्तरतः ब्राह्मणवैरभटसत्क-
ब्रह्मदेयक्षेत्रमतिक्रम्य उन्दनीद्वयं एवं क्षेत्रद्वयं सभृष्टीकं सोद्रङ्गं सोप-
रिकरं सभूतवातप्रत्यायं सधान्यहिरण्यदेयं सदशापराधं सोत्पद्यमानवि-

ष्टिकं सर्वप्रक्षेपणीयं पूर्वप्रत्तदेवब्रह्मदेयब्राह्मणविंशतिरहितं भूमिच्छिद्रन्या-
येनाचन्द्रार्कणवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनं पुत्रपौत्रान्वयभोग्यं उदकातिस-
र्गेण धर्मदायो निस्पृष्टः यतोऽस्योचितया ब्रह्मदेयस्थित्या भुज्जतः कृपतः
वर्षयतः प्रदिशतो वा न कैश्चिद्यासेधे वर्तितव्यमागामिभद्रनृपतिभिरस्मद्वं-
शनैरन्यैर्वा । अनित्यान्यैश्चर्याण्यस्थिरं मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलम-
वगच्छद्भिरयमसदायोऽनुमन्तव्यः परिपालयितव्यश्चेति ।

उक्तं च—

‘बहुभिर्भुषुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दारिद्र्यभयान्नरेन्द्रैर्धनानि धर्मायतनीकृतानि ।

निर्भुक्तमाल्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

पष्टिवर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥’

दूतकोऽत्र राजदुहितृभूषा ॥ लिखितमिदं संधिविग्रहाधिकृतदिविरपति-
वन्नमष्टिपुत्रादिविरपतिश्रीस्कन्दभट्टेनेति । सं ३०० ३० द्विमार्गशिरशु २
सहस्रो मम=

(इण्डियन् आण्टिकेरी १५।३३५-४०)

(३१)

बौद्धगयामन्दिरस्थशिलालेखोऽयम् ।

अम् ॥

व्याप्तो येनाप्रमेयः सकलशशिरुचा सर्वतः सत्त्वधानुः

क्षुण्णा. पापण्डयोधाः सुगतिपथरुचस्तर्कशास्त्राभियुक्ताः ।

संपूर्णो धर्मकोपः प्रकृतिरिपुद्धतः साधितो लोकभूत्यै

शास्तुः शाक्यैकबन्धोर्जयति निरतरं तद्यश सारतन्त्रम् ॥

नैरोर्ध्वां शुभभावनामनुसृतैः संसारसंक्षेशजि-

न्मैत्रेयस्य करे विमुक्तिवशिता यस्याद्भुता व्याकृता ।

निर्वाणावसरे च येन चरणौ दृष्टौ मुनेः पावनौ

पायाद्वः स मुनीन्द्रशासनधरः स्तुत्यै महाकाश्यपः ॥

संयुक्तागमिनो विशुद्धरजसः सत्त्वानुकम्पोद्यताः

शिष्या यस्य सकृद्विचेरुरतुलां लङ्काचलोपत्यकाम् ।

तेभ्यः शीलगुणान्विताश्च शतशः शिष्यप्रशिष्याः क्रमा-

ज्जातास्तुङ्गनरेन्द्रवंशतिलकाः प्रोत्सृज्य राज्यश्रियम् ॥

ध्यानोदयाहितहितः शुभाशुभविवेककृद्विहतमोहः ।

सद्धर्मातुलविभवो भवो बभूव श्रमणस्ततः ॥

राहुलाख्यश्च तच्छिष्य उपसेनो यतिर्यतः ।

महानामा क्रमादेवमुपसेनस्ततोऽपरः ॥

वात्सल्यं शरणागतस्य सततं दीनस्य पैशेषिकं

व्यापत्सायकसंततिक्षतधृतेरार्तस्य चापत्यकम् ।

कूरस्याहितकारिणः प्रविततं बन्धोर्यथाभावतः

एवं सच्चरितोद्भवेन यशसा यस्याचितं भूतलम् ॥

आम्रद्वीपाधिवासी पृथुकुलजलधिस्तस्य शिष्यो महीयां-

हङ्गाद्वीपप्रसूतः परहितनिरतः सन्महानामनामा ।

तेनोच्चैर्बोधिमण्डे शशिकरधवलः सर्वतो मण्डपेन

कान्तः प्रासाद एष सरबलजयिनः कारितो लोकशास्त्रुः ॥

व्यपगतविषयस्नेहो हततिमिरदशः प्रदीपवदसङ्गः ।

कुशलेनानेन जनो बोधिमुखमनुत्तरं भजताम् ॥

यावदुन्तापहारी प्रविततकिरणः सर्वतो भाति भास्वा-

न्यावत्पूणांऽम्बुराशिः फणिफणकुटिलैस्त्र्यैर्मचक्रैः समन्तात् ।

यावच्चेन्द्राधिवासो विविधमणिशिलाचारुशृङ्गः सुमेरुः

शोभाढ्यं तावदेतद्भवनमुरु मुनेः शाश्वतत्वं प्रयातु ॥

संवत् २०० ६० ९ चैत्रसुदि ८ ॥

(इण्डियन् आर्गिटिकेरी १५।३५६-३५८)

(३२)

कोटाप्रान्तस्थविहारप्रशस्तिः ।

ॐ नमो रत्नत्रयाय ।

जयन्ति वादाः सुगतस्य निर्मलाः समस्तसंदेहनिरासभासुराः ।

कुतर्कसंपातनिपातहेतवो युगान्तवाता इव विश्वसंततेः ॥

योऽरूपवानपि विभर्ति सदैव रूप-

मेकोऽप्यनेक इव भाति च यो निकामम् ।

आरादगात्परधियः प्रतिमर्त्यवेद्यो

यो निर्जितारिरजितश्च जिनः स वोऽव्यात् ॥

मिनत्ति यो नृणां मोहं तमो वेश्मनि दीपवत् ।

सोऽव्याद्वः सौगतो धर्मो भक्तमुक्तिफलप्रदः ॥

आर्यसंघस्य विमलाः शरच्छशिजितश्रियः ।

जयन्ति जयिनः पादाः सुरासुरशिरोचिताः ॥

आसीदम्भोधिधीरः शशिवलयशा विन्दुनागाभिधान-

स्तत्सूनुः पद्मनागोऽभवदसमगुणैर्भूषिताशेषवंशः ।

तस्याप्यानन्दकारी करनिकर इवानुष्णरश्मेस्तनूजो

जातः सामन्तचक्रप्रकटतरुणः सर्वनागो जितारिः ॥

तस्याभूद्वयिता विशुद्धयशसः श्रीरित्युरःशायिनी

कृष्णस्येव महोदया च शशिनो ज्योत्स्नेव विश्वंभरा ।

गौरीवाद्धिदशोऽसमा शमवतः प्रज्ञेव वा तायिनो

गम्भीरा यदि वा महोर्मिवलया वेलेव वेलाभृतः ॥

ताम्यामभूद्गुणाम्भोधिर्वशीकृतमनोमलः ।
 देवदत्त इति ख्यातः सामन्तः कृतिनां कृती ॥
 येषां नतिर्जिनगुरौ गुरुता गुणेषु
 सङ्गोऽर्थिभिः सततदाननिबद्धगर्भैः ।
 भीतिः प्रकाममयतो जगदेकशत्रो-
 स्तेषामयं कृतविशेषगुणोऽन्ववाये ॥
 येषां भूतिरियं परेति न परैरालोक्यतेऽर्थार्थिभि-
 र्येषां मुद्दिभवः परः परमुदः स्वप्नेऽपि नाभूत्तनौ ।
 येषामात्महितोदयाय दयितं नासीद्गुणासादनं
 तेषामेव वशी शशाङ्कधवलो जातः कुलाम्भोनिधौ ॥
 संपादितजनानन्दः समासादितसंततिः ।
 कल्पशाखीव जगतामेष जातो गुणाकरः ॥
 विश्वाश्वासविधौ तृणीकृतसितज्योत्स्नोदये देहिना-
 मन्तः शुद्धिविचारणे सुरगुरोरप्याहिताल्पोदयः ।
 गाम्भीर्याकलने निकामकलितक्षीरोदसारस्त्वयं
 यत्तन्नूनमहो गुणा गुणितनुव्यासङ्गिनः संगताः ॥
 तावन्मानधना यशस्ततिभृतस्तावच्च तावद्बुधा-
 स्तावत्तापिसुतानुकारकरणास्तावत्कृपांभोधयः ।
 तावन्वस्तपरोपकारतनवस्तावत्कृतज्ञाः परे
 यावन्नास्य गुणक्षणे क्षणमपि प्राप्तावधानो जनः ॥
 यस्योद्दीक्ष्य गुणानशेषगुणिनामद्याप्यवज्ञात्मनि
 निर्वाणाखिलमानसततिपतचेतोविकाससमा ।
 भानौ ध्वस्तसमस्तनैशतमसि स्वैरं करालीकृति
 प्रातर्येन कलाबलोऽपि विगलच्छायः शशाङ्को न किम् ॥
 यस्यान्वयेऽप्यगुणजन्म न दृष्टपूर्व-
 मासादिता न च गुणैर्गणनव्यवस्था ।

याता मुहूर्तमपि नो कलिदोषलेशाः

सोऽयं निरस्तसमतो भुवि कोऽप्यपूर्वः ॥

यस्य दानमतिरक्षतदाना भाषितान्यफलवन्ति न सन्ति ।

प्राणदानविहितावधि सख्यं तस्य को गुणनिधेरिह तुल्यः ॥

नाना सन्ति दिनानि सन्ति विविधाश्चन्द्रांशुशीता निशाः

सन्त्यन्याः शतशोऽवला जितजगन्नारीसमस्तश्रियः ।

तन्नानन्दि जगन्त्रयेऽपि सुदिनं सा वा निशाः सावला

यज्जन्मन्यगमन्निमित्तपदवीमस्यापैरुर्गमाम् ॥

कोपवर्धनगिरेरनुपूर्वं सोऽयमुन्मिषितधीः सुगतस्य ।

व्यस्तमारनिकरैकगरिणो मन्दिरं स विदधाति यथार्थम् ॥

सुखान्यस्वन्तानि प्रकृतिचपलं जीवितमिदं

प्रियाः प्राणप्रख्यास्तडिदुदयकल्पाश्च विभवाः ।

प्रियोदर्काश्चालं क्षणसुखकृतो दुःखबहुला

विहारस्तेनायं भवविभवभीतेन रचितः ॥

सान्द्रध्वानशरद्वलाक(?)निवहत्यत्तार्कविम्बोज्ज्वलं

ससाराङ्कुरसङ्गभङ्गचतुरं यत्पुण्यमात्तं मया ।

जैनावासविधेरतोऽयमखिलो लोकत्रयानन्दिनीं

तेनारं सुगतश्रियं जितजगद्दोषां जनः प्राप्नुयात् ॥

प्रशस्तिमेनामकरोज्जातः शाक्यकुलोदधौ ।

जज्जकः कियदर्थाशनिवेशविहितस्थितिम् ॥

सवत्सराङ्क ७ माघशुदि ६। उत्कीर्णा चणकेन ॥

(गङ्गिद्वयन् आण्टिकेरी १४१४५-४८)

(३३)

भरतपुरदेशान्तर्वर्तिव्यानानगरस्थप्रशस्तिः ।

ॐ ॐ नमः सिद्धेभ्यः ॥

आसीन्निर्वृतकान्वयैकतिलकः श्रीविष्णुसूर्यासने

श्रीमत्काम्यकगच्छतारकपथश्चेतांशुमान्विश्रुतः ।

श्रीमान्सूरिमहेश्वरः प्रशमभूः श्वेताम्बरग्रामणी
राज्ये श्रीविजयाधिराजनृपतेः श्रीश्रीपथायां पुरि ॥

ततश्च

नाशं यातु शतं सहस्रसहितं संवत्सराणां द्रुतं
भ्यामा(मा मा) भाद्रपदः स भद्रपदवी मासः समारोहतु ।

सास्यैव क्षयमेतु सोमसहिता कृष्णा द्वितीया तिथिः

पञ्चश्रीपरमेष्ठिनिष्ठहृदयः प्राप्तो दिव यत्र स ॥

अपि च

कीर्तिर्दिक्करिकान्तदन्तमुसलप्रोद्धतलास्यक्रमं

क्वापि क्वापि हिमाद्रिगू.....महीसोलासहासस्थितिम् ।

काप्यैरावणनागराजजनितस्पर्धानुबन्धोदुर

भ्राम्यन्ती भुवनत्रयं त्रिपथगेवाद्यापि न श्राम्यति ॥

स० ११०० भाद्रपदि २ चन्द्रे कल्याणकदिने प्रशस्तिरियं साधुसर्वदे-
वेनोत्कीर्णति ।

(इण्डियन् आण्टिक्वेरी १४१९-१०)

(३४)

सत्यवर्ममहीपतेर्दानपत्रम् ।

ॐ ॥ स्वस्ति अमरपुरानुकारिणः सर्वर्तुसुखरमणीयाद्विजयवत क
लिङ्गनगरवासकान्महेन्द्राचलमलशिखरप्रतिष्ठितस्य सचराचरगुरो सकल-
भुवननिर्माणैकसूत्रधारस्य शशाङ्कचूडामणेर्भगवतो गोकर्णस्वामिनश्चरणक-
मलयुगलप्रणामाद्विगतसर्वकलिकलङ्कोऽनेकाहवससोभजनितजयशब्दप्रतापो-
पनतसमस्तसामन्तचरुचूडामणिप्रमामञ्जरीपुञ्जरञ्जितवरचरणः सितकुमुदकु-
न्देन्द्रवदात[यशाः] ध्वस्तारातिकुलाचलो नयविनयदयादानदाक्षिण्यशौ-
र्योदार्यसत्यत्यागादिगुणसपदाधारभूतो निजनिर्दिशधारोपाजितसकलकलि-
ङ्गाधिराज्यः परममाहेश्वरो मातापितृपादानुध्यातो गङ्गामलकुलतिलकमहा

राजश्रीमदेवेन्द्रवर्मसन्तुः श्रीसत्यवर्मदेवो गल्लेविपये तरुग्रामवासिनः
 दुदुम्बिनः समाज्ञापयति—विदितमस्तु वो यथायं मया विदितसकलपरमा-
 र्यतत्त्वेनाभिमतदेवतायै नृङ्गवपोसे स्वामित्यै सूर्योपरागे उदकपूर्वकं तारुग्रा-
 मदेवाग्रहारं कृत्वा सर्वकरभरैः परिहृत्याचन्द्रतारकं मातापित्रोरात्मनश्च
 पुण्याभिवृद्धये संप्रदत्त इति । अखण्डितब्रह्मदेयं शैवस्थानकमिदं । खण्ड्य-
 मगुरवपुत्रकमलासनमट्टारकेणोपाजितम् इदानीं प्रदक्षिणं (प्रतिदिशं) सीमा-
 लिङ्गानि लिख्यते—पूर्वस्यां दिशि त्रिवृततटाकस्वेतु आग्नेय्यां दिशि अ-
 र्जुनडोङ्कः दक्षिणेन गिरिनाशिका नैर्ऋत्यां दिशि पर्वत पश्चिमेन मेरुपा-
 णाण वायव्यस्यां दिशि अक्षलोङ्क उत्तरेण अलिशिलातल ईशान्यस्यां दिशि
 उत्पलवापी स्वेतु ॥

अत्र व्यासगीतानि भवन्ति—

‘बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।
 यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।
 स विष्ठायां कृमिर्भूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥
 हिरण्यमेकं गामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
 हरन्नरकमायाति यावदाभूतसंज्ञवम् ॥’

आदित्य, पुनरपि गल्लै घान्त्यसहस्रकस्य भूमिः तद्विपये ग्रामानुग्रामे
 तण्डुलमुरयधृततालि गल्लै पोलै खाण्डी । गाङ्गेयवंशसंबल(त्स)रशतानां
 एकपञ्चाशत् ॥ श्रीरहस्यखण्डिमपुत्रवीरपलिखितोत्कीर्णमिति ॥

(खण्डयन् आण्टिकेरी १४१०-१२)

(३५)

चालुक्यवंशोद्भूतराजराजापरनामश्रीविष्णुवर्धन-
 महीपतेर्दानपत्रम् ।

श्रीवाघ्नः पुरुषोत्तमस्य महतो नारायणस्य प्रभो-
 नाभीपङ्कजहाद्वभूय जगतः साष्टा स्वयंभूस्ततः ।

जज्ञे मानससूनु रत्रिरिति यस्तस्मान्मुनेरत्रितः

सोमो वंशकरः सुधांशुरुदितः श्रीकण्ठचूडामणिः ॥

तस्मादासीत्सुधासूतेर्बुधो बुधनुतस्ततः ।

जातः पुरुरवा नाम चक्रवर्ती सविक्रमः ॥

तस्मादायुरायुषो नहुपस्ततो ययातिश्चक्रवर्ती वंशकर्ता ततः पुरुरिति
चक्रवर्ती । ततोऽजनमेजयोऽश्वमेधत्रितयस्य कर्ता ततः प्राचीशस्तस्मात्सै-
न्ययाती ततो हयपतिस्ततः सार्वभौमस्ततो जयसेनस्ततो महाभौमस्तस्मादे-
शानकस्ततः क्रोधाननः । ततो देवकिः देवकेः ऋभुकस्तस्मात् ऋक्षकः ।
ततो मतिवरः सत्रयागयाजी सरस्वतीनदीनाथः ततः कात्यायनः कात्याय-
नात्रीलः ततो दुष्यन्तः तत आर्यो गङ्गायमुनातीरे धदविच्छिन्नानिस्त्राय
यूपान् क्रमशः कृत्वा तथाश्वमेधानाम महाकर्म भरत इति योऽलमत । ततो
भरताद्भूमन्युः तस्मात्सुहोत्रः ततो हस्ती । ततो विरोचनः तस्मादजमीलः ततः
संवरणः ततश्च तपनसुतायास्तपत्याश्च सुधन्वा । ततः परिक्षित् । ततो भीम-
सेनः । ततः प्रदीपनः तस्माच्छन्तनुः ततो विचित्रवीर्यः । ततः पाण्डुराजः ।
ततः आर्यो

पुत्रास्तस्य च धर्मजभीमार्जुननकुलसहदेवाः ।

पञ्चेन्द्रियवत्पञ्च स्युर्विपयग्राहिणस्तत्र ॥

येनादाहि विजित्य खाण्डवमठे(वनं) गाण्डीविणा वज्रिणं

युद्धे पाशुपतायमन्धकरिपोश्चालाभि दैत्यान्बहून् ।

इन्द्रार्धासनमध्यरोहिजयिना यत्कालिकेयादिका-

न्हत्वा स्वैरमकारि वंशविपिनच्छेदः कुरूणां विभोः ॥

ततोऽर्जुनादभिमन्युः ततः परिक्षित् ततो जनमेजयः ततः क्षेमुकः ततो
नरवाहनः ततः शतानीकः तस्मादुदयनः ॥

ततः परं तत्प्रभृतिष्वविच्छिन्नसंतानेष्वयोध्यासिंहासनासीनेष्वेकाग्रपट्टि-
चक्रवर्तिषु तद्वंश्यो विजयादित्यो नाम राजा विजिगीषया दक्षि-

१. क्रीट-पण्डितेन तु 'आर्यो' इत्यभिप्रेत्य 'पुत्रा' इति पदेन संयोज्य 'आर्यो-पुत्राः'
इत्येकं पद विधाय 'पुत्रास्तस्य च' इत्याचार्यो गद्यता नीता. २. 'प्रदिपः' इति मुद्रितः पाठः.

त्यश्चतुश्चत्वारिंशतम् । तद्भ्रातुर्विक्रमादित्यभूपतेस्तनयश्चालुक्यभीम-
 त्रिंशतम् । तत्सुतः कोल्लविगण्डविजयादित्यः पण्मासान् । तत्सूनु-
 रम्मराजः सप्तवर्षाणि । तत्सुतं विजयादित्यं बालमुच्छित्य ताडपो-
 मासमेकम् । तं जित्वा चालुक्यभीमतनयो विक्रमादित्य एकादश मा-
 सान् । तत्ताडपराजसुतो युद्धमल्लः सप्तवर्षाणि । अम्मराजानुजो राज-
 भीमोऽब्दान्द्वादशाभुनक् । युद्धे युद्धमल्लं तं धाव्या निर्घात्य धरुणिर (१)-
 सुताम्मभूपः क्ष्मां पञ्चविंशति वर्षाण्यपात् ।

द्वैमातुरोऽम्मराजस्य दानार्णव इति स्मृतः ।

चतुःपष्टिकलामिदं समास्तिस्त्रोऽभुनग्भुवम् ॥

ततः परं पतिं लन्निमनुरूपमनायिकाम् (१) ।

सप्तविंशति वर्षाणि च्छाव एव तपः क्षमाम् (१) ॥

अथ दानार्णवाज्जातः कलावान्मृदुभिः करैः ।

राजा चालुक्यचन्द्रो यः क्षमातापमपाकरोत् ॥

सत्ये प्रतिष्ठिता लोका इति सत्यं वचो यतः ।

सर्वलोकाश्रये यस्मिन्सत्यराजे स्थितं जगत् ॥

निर्वक्रं बहुधाचक्रमरक्षत्क्षपिताहितः ।

न्याय्ये पथि नृपैराद्यैः स द्वादशसमाः समः ॥

विमलार्दित्यदेवाख्यस्ततस्तस्यानुजोऽदधत् ।

महीमण्डलसाम्राज्यं विजित्य विजयी रिपून् ॥

यस्य प्रज्वलितं प्रतापदहनं सोढुं न शक्ता भया-

दृत्वा काननमम्बुधिं च तरसा विद्वेषिणो विद्वलाः ।

दावौर्वाशिपदेन तत्र च पुनस्तेनैव संतापिताः

श्रीपादामरपादपस्य महतीं छायां समाशिथ्रियन् ॥

अपि च ।

सूर्यान्वये सुरपतिप्रतिमः प्रभावैः

श्रीराजराज इति यो जगति व्यराजत् ।

नाथः समस्तनरनाथकिरीटकोटि-

रत्नप्रभापटलपाटलपादपीठः ॥

जातस्ततस्ततयशोजितराजतेजा

राजेन्द्रचोडनृपतिर्नृपचक्रवर्ती ।

दम्बं (?) प्रचण्डमददन्तिकपोलनिर्य-

द्धानाविलामरसरित्सलिलप्रवाहः ॥

सद्वीपां च प(चतु)रम्बुराशिपरिखां विश्वंभरां लीलया
दण्डेनैव विजित्य च प्रतिदिशं योऽतिष्ठिपत्सर्वतः ।

स्वैरोद्भ्रान्तिनिवारणाय विजयस्तम्भान्स्वनामाङ्किता-
नालानानिव बद्धमन्धमनसो दर्पेण दिग्दन्तिनः ॥

तस्यानुजां सुरूपामनुरूपां कुन्दवां महादेवीम् ।
स उपायत कृतकृत्यो विमलादित्यो जनस्तुत्यः ॥

समुद्ररशनां पृथ्वीं पृथ्वीं स भुजविक्रमात् ।

समरक्षत्समाः सप्त सप्तसप्तिसप्तः समः ॥

तस्माच्चालुङ्गयचूडामणिरथ विमलादित्यदेवान्महो-
श्रोडक्ष्मापाललक्ष्म्या इव रचिततनोः कुन्दभायाश्च देव्याः ।

जातः श्रीराजराजो रजनिकरकुलश्रीमदम्भोधिरेराजो
रानेद्राजन्यसेव्यामभृत भुजवलाद्राजलक्ष्मीं पृथिव्याः ॥

यो रक्षितुं वसुमतीं शशवत्सरेषु

वेदाम्बुराशिनिधिर्वर्तिषु (९४४) सिंहगेऽर्के ।

कृष्णाद्वितीयदिवसोत्तरभद्रिकायां

वारे गुरोर्वणिनि लशवरेऽभिषिक्तः ॥

यस्योत्तमाङ्गं पट्टेन समवन्धि महोयसा ।

भर्तु विश्वंभराभारं जनैरारोपितं चिरम् ॥

पृथ्वीमिमां यत्र पृथुप्रभावे रसत्यवर्गं क्षपितारिवर्गे ।

दूरीकृतायमहोरगेगाः प्रगा लभन्ते सकलं त्रिवर्गम् ॥

शौर्योद्यार्थाभिमानाद्यगणितगुणजन्मानुरक्ता महिम्ना
 प्रख्यातेनातिकृष्णा शशधरधवल्य सज्जनानां गणेन ।
 पीता प्रीतेन कर्णाञ्जलिभिरभिनवा भाति दिग्देवतानां
 नानावर्णा वित्तानश्रियपतनुतरा तन्वती यस्य कीर्तिः ॥
 पित्रोर्वैशगुरू बभूवतुरलं यस्य स्फुरत्सेजसौ
 सूर्याचन्द्रमसौ निरस्ततमसौ देवौ जगच्चक्षुषी ।
 दंष्ट्राकोटिसमुद्भूताखिलमहीचक्रं महत्क्रीडया
 विष्णोरादिवराहरूपमभवद्यच्छासने लान्छनम् ॥

स सर्वलोकाश्रयश्रीविष्णुवर्धनमहारानाधिराजपरमेश्वरपरमभट्टारकपरम-
 ब्रह्मण्यः मातापितृपादानुध्यातः त्यागसिंहासनासीनः चण्डिकाप्रसादपरि-
 लब्धसाम्राज्यचिह्नः गुह्यवाडिविषयनिवासिनो राष्ट्रकूटप्रमुखान्कुटुम्बिनः
 सर्वान्समाहूय मन्त्रिपुरोहितसेनापतियुवराजदौवारिकप्रधानाध्यक्षानित्या-
 दिशति—

आद्यन्तात्पन्तदूरात्समजनि जगतां ज्योतिषो जन्महेतु-
 र्ब्रह्मा धाम प्रजानामभवदथ ततः कश्यपो नाम वैधाः ।
 भारद्वाजस्ततोऽभून्मुनिरधिकतपास्तस्य गोत्रे पवित्रे
 तत्रापस्तम्बसूत्रे श्रुतिनिधिरुद्रगाचीडमार्यः क्रमेण ॥
 राज्ञामर्चितवृत्रैः समुदितैर्यज्ञैर्विधौताह्व (तांह)सो
 यज्ञो नाम सुतस्ततः कृतधियो जज्ञे कृतज्ञः कृती ।
 विज्ञातार्ताखिलवेदशास्त्रसमयः प्राप्तः सदा पोषित-
 ज्ञातिर्ज्ञाननिधिर्गुरुज्ञसदृशो नीतिज्ञताथां भुवि ॥
 यथा वसिष्ठो विदुषां वरिष्ठो निरुन्धती क्षोपमरुन्धती सः ।
 तथानुरूपामभिरूपरूपः सतीमुपायच्छत माकवास्याम् ॥
 पुत्रस्त्रयोरदितिकश्यपयोरिवाभू-
 द्भास्वानपाकृततमा खलु चौडमार्यः ।
 यो वेदशास्त्रसकलश्रुतिरश्मिजातैः
 दिव्यान्तनाम्बररुद्रजोषकरो गभीरान् ॥

नित्याभीष्टफलप्रदानरुचिरं लक्ष्मीनिवासास्पदं
 विभ्राणं गुरुतां प्रबुद्धसुमनःसंपूर्णशाखान्वितम् ।
 छायासंततिमाश्रितैश्च विबुधैः संस्तूयमानं सदा
 सेवित्वा सुखमास्यते द्विजवरैर्यं विप्रकल्पद्रुमम् ॥

यद्वेहं मुचिरं विभाति पर(ठ)तां पुण्यैर्वट्टनां पटु-
 व्यावृत्त्याविरतं क्रमात्समपदे सामर्थ्यजुग्गो(मुद्धो)पणैः ।
 सायं प्रातरुपाहितं(ता) हुतिहृतस्याहाप्रियप्रोचल-
 दामै(?)श्चापि समन्ततः कलिमलं प्रोत्सारयद्दूरतः ॥

तस्मै समस्तजनताविशेषणा(का)य । रैसुतपितमहीदेवदेवगणाय ।
 निभ्रान्वाविशशशभृत्प्रतिचन्द्राय(च्छन्दाय) । विद्वज्जनाङ्गीकृतविश्रुता-
 नन्दाय । जन्मप्रभृति गीतवेदार्थतत्त्वाय । सन्मनोवसतिवास्तव्यात्मसत्त्वाय ।
 श्रुम्भितसरलत्वपरिलालितचरित्राय । शुम्भितमतिस्वसितजीवभृशपुत्राय (?) ।
 सिद्धनिजनाथकृतिसेवितमनीपाय (?) । शुद्धमतिदूषितसमस्तजनदोषाय ।
 संतताराधितनिजस्वामिपादाय । चिन्तितमनःस्थसुखदाभूतमुपादाय (?) ।
 होमधूमविनिर्गतामितकलङ्काय । धीमत्प्रगीतरुचिरस्तिरस्वनामाङ्काय । सक-
 लमुनिगणनुतापस्तम्बसूत्राय । तत्रसंगीत(?)भारद्वार्जगोत्राय । सप्ततन्तु-
 कृतयूपस्तम्भशोभाय । सप्ताश्वरूपसदृशात्मतनुलाभाय । 'नित्यजनतोचितसुस-
 त्यसणयुक्ताय(?) । पत्यभिलषितकार्यनिःपत्तिसत्ताय' । परमपुरुषार्थसं-
 पादनपटिष्ठाय । परमेश्वरस्मरणपालनवरिष्ठाय । सकलार्थशास्त्रपरिनिश्चितवि-
 नोदाय । सुकुमारताधिकसरोजनिभपादाय । धाराकरेणाग्रहारीकृतः कोरु-
 मेहिनामा ग्राम इन्द्रपरागे दत्तो मया आचन्द्रतारकं हि तिष्ठेत् । तस्याव-
 धिव्यक्तिरेपोच्यतेऽद्य । पूर्वतः कूडकुसीमा । आग्नेयतः मुण्डकालियसीमा ।
 दक्षिणतः वानपल्लियु संपतनिययु मामण्डेटियु सीमैव सीमा । नैर्ऋत्यतः
 गोदावरियसीमा । पश्चिमतः बूरुयुडोग्गुसीमा । वायव्यतः घेनेटियु मामरयु
 सीमैव सीमा । उत्तरतः मासरपोन्बडुवयु खलमेण्डिकालियुसीमा । ईशा-
 नतः एरुवद्रयुत्तरगुन कडलिभाट्टिसीमा ॥ अस्योपरि न केनचिद्वाधा क-

रणीया । यः करोति स पञ्चमहापातकैर्युक्तो भवति । तथा चोक्तं भगवता व्यासादिमहर्षिप्रकरेणापि—

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

पाष्टं वर्षसहस्राणि विद्यायां जायते क्रिमिः ॥

बहुभिर्वसुधा दत्ता बहुभिश्चानुपालिता ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

आज्ञप्ति(मेः) कटकेशो राचियपेडेरिभीमनामतनूजः ।

कर्ता चेतनभट्टः काव्यानां लेखकोऽस्य गण्डाचार्यः ॥

असिन्ग्रामे प्रतिवर्षं भूपसिद्धाय ग्रहणम् पञ्चविंशतिनिष्काणि शतद्वय-
सहितानि पञ्चाशद्धान्यखण्डकानि च ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४१५०-५५)

(३६)

कुलोत्तुङ्गचोडदेवमहीपाश्रितकाटदण्डाधिनाथस्य
दानपत्रम् ।

जयति जलधिकन्यावरूपद्मांशुमाली

सकलभुवनसृष्टित्राणसंहारहेतुः ।

उपनिषदवगम्यो योगिविज्ञानवेद्य-

खिदशवरवचोभिः स्तूयमानो मुकुन्दः ॥

जयति जगति नित्यं सोमवंशो महीभृ-

च्छिरसि निहितपादः संश्रयः कीर्तिबल्लभाः ।

जलधिवलयितोर्वचक्रबालालबाला-

द्रिपुनृपरुषिरोदैरुक्षितादुद्रतायाः ॥

स्वस्ति श्रीमतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारीतिपुत्राणां
कोशिकीवरप्रसादलब्धराज्यानां मातृगणपरिपालितानां स्वामिमहासेनपादा-

नुय्यातानां भगवन्नारायणप्रसादसमाप्तादितवरवराहलाञ्छनेक्षणक्षणवशीकृ-
 तारातिमण्डलानामश्वमेधावभृथपवित्रीकृतवपुषां चालुक्यानां कुलमलंक-
 रिणोः सप्ताश्रयवल्लभेन्द्रस्य भ्राता कुब्जविष्णुवर्धनोऽष्टादशवर्षाणि वे-
 द्वादेशमपालयत् । तत्पुत्रो जयसिंहस्त्रिंशत् । तत्कनियानिन्द्रराजः
 सप्ताहम् । तत्पुत्रो विष्णुवर्धनो नववर्षाणि । तत्पुत्रो मङ्गियुवराजः प-
 ञ्चविंशतिम् । तत्पुत्रो जयसिंहस्त्रयोदश । तत्कनीयान्कोकिलः पण्मा-
 सान् । तद्भ्राता विष्णुवर्धनः सप्तत्रिंशत् । तत्सूनुर्विजयादित्सोऽष्टादश ।
 तत्सूनुर्विष्णुवर्धनः षट्त्रिंशत् । तत्सूनुर्नेरेन्द्रोऽष्टाचत्वारिंशत् । तत्सुतः
 कलिविष्णुवर्धनोऽध्यर्धवर्षम् । तत्सूनुर्गुङ्गविजयादित्सश्चतुश्चत्वारिंशत् ।
 तद्भ्रातृविक्रमादित्यपुत्रश्चालुक्यभीमस्त्रिंशत् । तत्सूनुर्विजयादित्सः प-
 ण्मासान् । तत्सूनुरम्मराजः सप्तवर्षाणि । विक्रमादित्यभ्रातृपुत्रस्ताडपो
 मासम् । चालुक्यभीमसूनुर्विक्रमादित्स एकादशमासान् । तत्सूनुर्गुडमल्लः
 सप्तवर्षाणि । अम्मराजानुजो राजभीमो द्वादश । तत्सूनुरम्मराजः पञ्च-
 विंशतिम् । तज्ज्येष्ठो दानार्णवस्त्रिंशत् । तत्पुत्रः शक्तिवर्मा द्वादश ।
 तदनुजो विमलादित्यः सप्त । तत्पुत्रो राजराजदेव एकचत्वारिंशत् ।
 तत्पुत्रः श्रीकुलोत्तुङ्गचोडदेव एकोनपञ्चाशत् । तत्सुतो विक्रमचोडः
 पञ्चदश । तत्पुत्रे श्रीकुलोत्तुङ्गचोडदेवे राज्यं प्रशस्तं तद्वंशराजप्रसा-
 दलब्धनानादेशपरिवृतं परम्परागतमण्डलेशाधिष्ठितं वैङ्गीमण्डले महासरः
 स्थिरतरमस्ति ।

तत्रासीत्सरसीपुरीति जलधौ विष्णोः पुरीं द्वारका-
 मुधलावणवारिदोपकलुषां न्यकुर्वती यानिशम् ।
 मातेव स्वपयःप्रवाहनिवहैः सुखादुभिः सादरं
 स्वाङ्गं सन्धितमण्डलेश्वरमहीचक्रं स्वयं रक्षति ॥

१. पूर्वमुद्रिते विष्णुवर्धनदानपत्रे तु 'जयस्त्रिंशतम्' इत्यस्ति. २. 'तदनुज इन्द्रराज-
 मन्दनः' इति विष्णुवर्धनदानपत्रे पाठः. ३. 'विजयादित्यनेरेन्द्रमुगराजः' इति विष्णुवर्ध-
 नदानपत्रे पाठः. ४. 'सताडपराजसुतो गुडमल्लः' इति विष्णुवर्धनदानपत्रमुद्रितः पाठः. ५.
 'तिस्रः' इति विष्णुवर्धनदानपत्रे नोक्तिः. तत्र.

गर्वाद्यद्विजिगीपया रिपुगणाः संप्राप्य वेलातलं
 लोलत्स्यन्दनवाजिवारणभट्टा जेतुं न शक्ताः पुनः ।
 युद्धालोकनलोलैवरिललनासोल्लासहासोदया-
 लज्जावद्वदनाः प्रविश्य सरसीं यान्त्येकतां कर्दमैः ॥

तस्याः पतिः को(कु)लनिकाटमनायकोऽभू-
 त्प्रख्यातधर्मनिचयः प्रततोरुकीर्तिः ।

स्फूर्जत्स्वबाहुबलनिर्जितवैरिवर्गः

सर्वाश्रयो नयनिधिर्भुवि सत्यसंधः ॥

यो धर्मे धर्मपुत्रप्रतिनिधिरवनित्राणने कार्तवीर्यः

प्रायः शौर्ये किरीटी स्फुटमहिमरुचा तुल्य एव प्रतापे ।

औदार्ये कर्णकल्पः सर इव वपुषि क्षमासदृशः क्षमायां
 सौजन्ये यस्य लोके कथमपि सदृशो विक्रमादित्य एव ॥

योऽदृश्यत सतां भूत्यै जलदुर्गे श्रिया सह ।

भुवनत्रितयं भासा भासयन्व्योम चन्द्रवत् ॥

यः सर्वामवानिमरक्षदक्षतश्रीः सेनाभिर्बहुरणकेलिनिर्जितारिः ।

वीरश्रीवदनविलासदर्पणाभो नीतिज्ञो नियमितवागतिप्रगल्भः ॥

द्विजजनपरिरक्षादक्षमक्षय्यलक्ष्मीं

प्रशमितरिपुपक्षं काङ्क्षिणां कल्पवृक्षम् ।

गुणमणिगणरूपाकल्पमाकल्पमुर्व्यां

धृततनुमिव धर्मं मन्वते मानवा यम् ॥

सुधृता येन धरित्री निःशङ्कं निर्जितारिवर्गेण ।

चिरतरकालं कृतिना कृतयुगवच्छ्रीसमृद्धेयम् ॥

विदुषां बहवो ग्रामा देवानां भूरिहर्म्याणि ।

*जलपरिपूर्णतटाका देशे देशे विनिर्मिता येन ॥

यस्मिन्काङ्क्षावहुलं ददति द्रव्यं प्रभूतमर्थे(धिं)भ्यः ।

उपपदरहिता जाताश्चिन्तामणिवामधेनुकल्याणाः ॥

यस्यासिधारामुनिपीतमम्बु द्विपच्छिरदडेदनकर्महेतु ।
प्रवर्तुलं वैरिपुरं त्रिनेत्रेष्वशुच्छलेनेव कृतस्वकार्यम् ॥

यत्सङ्गहस्तपरिपातमदान्धमत्त-

मातङ्गमस्तकविनिर्गतमौक्तिकौघैः ।

संयत्तरातिनिकरान्हसतीव नाना-

दिक्कं पलायनपरान्महती जगन्धीः ॥

कीर्तिर्यस्य मनोहरा त्रिभुवनं विभ्राजयन्ती भृशं

स्वच्छासत्कुमुदाकरप्रियकरी दिग्गण्डलं तन्वती ।

कुर्वाणापि सदा समस्तजगतां हर्षं द्विपद्योपितां

वक्राम्भोजमुदुःसहा विजयते ज्योत्स्नेव शीतद्युतेः ॥

स स्वामिनश्चोडदेवस्य तस्य प्राप्य प्रसादादथ ग्रामपर्यम् ।

लक्ष्मीपतीशप्रसादात्सलक्ष्मीर्दातुं द्विजेभ्यो धियं संदधार ॥

ततश्च—

शाकाब्दानां प्रमाणे रसविशिखवियच्चन्द्रसंख्यां (१०९९) प्रयाते

देशे सावत्तिलीतिसितितलविदिते पोण्डुवग्रामयुक्तम् ।

सार्द्रक्षे पूर्वपक्षे विपुवति सुतियौ मण्डदोरग्रहारं

प्रादाद्विद्वद्भिजेभ्यः स्थिरतरमकरं काटदण्डाधिनाथः ॥

तथैतन्नामसीमान्तर्वर्तिनो ये कुटुम्बिनः ।

विट्छूद्रतक्षरजककर्मारतिलपूतकाः ॥

सुवर्णकंसचर्मखिकुम्भकाराश्च नापिताः ।

अजगोपालकाश्चैव चण्डालाद्यास्तथापरे ॥

तैर्देयकरमप्येभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽददात्तदा ।

दत्तैवमग्रहारं तमित्यमाज्ञापयत्यसौ ।

तद्राष्ट्रकूटप्रमुखान्समाह्वय कुटुम्बिनः ।

दत्तमित्वां मया सर्वमेतद्विदितमस्तु वः ॥

प्रतृगृहीतृव्राह्मणनामानि—तत्र भारद्वाजाः द्रोणार्यः मेडार्यः सूरार्यः
 नृङ्गार्यः गुण्डार्यः वेन्नार्यः नामार्यः वासनार्यः नामार्यः मधुराधिपार्यः दो-
 ङ्गार्यः माधवार्यः सिन्वार्यः कोम्मार्यः वामार्यः पोडार्यः गोविन्दार्यः च-
 न्दर्यः भागिनः—सोमनार्यः नित्तनार्यः सूरार्यः कुण्डिनाः—भीमार्यः
 उर्यकोण्डार्यः विष्ण्वार्यः अधिनः—कोम्मार्यः कृष्णार्यः वामार्यः कामार्यः
 नन्दार्यः कोम्मार्यः मण्डनार्यः कृष्णार्यः भीमार्यः वामार्यः दारार्यः वा-
 धूलाः—आदित्यार्यः ईश्वरार्यः करुकनार्यः हरिताः—विष्ण्वार्यः माध-
 वार्यः मल्लार्यः कोडार्यः द्रोणार्यः कामार्यः रेमार्यः नारायणार्यः भागिनः—
 नामार्यो द्वी मैत्रावरुणौ सत्युनार्यो भागी सूरार्यः कौशिकाः—नृङ्गार्यः
 कोम्मार्यः सूरार्यः अधिनः—तातार्यः विष्ण्वार्यः पेन्नार्यः वोप्पार्यः श्रीध-
 रार्यः मैत्रेयः—शंकरार्यः वात्सः द्रोणार्यः कपिलः पोडार्यः यत्कः—अ-
 य्यनार्यः आत्रेयाः—राघवार्यः भागिनः—ताडार्यः अर्लीडार्यः अधिनौ
 शौनकाः पोडार्यद्वयः पञ्च सार्धभागिनः पराशरौ कोम्मार्यः विष्ण्वार्यः पु-
 रुकुत्सः मलयाण्डार्यः भागिनः काश्यपाः—अन्नार्यः अप्पार्यः अधिनौ—
 वासुदेवार्यः मावार्यः सूरार्यः अन्नार्यः शासनकाव्यकृच्छंकरनारायणार्यः भा-
 गिनः ईश्वरस्यैको भागः विष्णोरेको भागः । अथ पोण्डुवयुक्तस्यास्य ग्रामस्य
 क्षेत्रसीमानः—पूर्वतः—पोण्डुव कोम्मर यिलियूरि मुख्यनिकुटुगुण्ट अटवे-
 न्ननिगुण्ट । आग्नेयतः—पोण्डुव यिलियूरि नलमियप्पमुल्लु अटपेनुङ्गो-
 लुनयप्पमुल्लुम् गरुवुगुण्ट लुङ्गाण्डि यावगुमियु नृङ्ग निगुण्टपु । दक्षि-
 णतः—नृङ्ग निगुण्टम् वासिपायिनयमरुपट्टु अटपहिण्डिगुण्ट नल्लुम् । नि-
 र्ऋतितः—कोक्किलिपूण्डि पाटिपल्लुमटि मुख्यनिकुटुगुण्ट । पश्चिमतः—ले-
 लुगुण्ट कोलु । वायव्यतः—उण्डन्दोर्ति पासुदोव गोवमि मुख्यनिकुटु अट
 उण्डन्दोर्ति गोवमि काकण्डिबाल मुख्यनिकुटु । उत्तरतः—मडिगुण्ट अट
 मेलनिगुण्टयु नेरियनिगुण्टयु नावनिगुण्टयु नटयीयूरि पल्लियैन पोण्डुव
 स्वाङ्कम्राम्यार्ति मुख्यनिकुटु अट पनुलनाण्डूगुण्टयुम् वल्लनिकाटितल्लु । ई-
 शानतः—ग्रान्तगुण्ट ।

इतः परं न कार्योऽस्य आमस्योपद्रवो नरैः ।
 लोभादुपद्रवं तस्य कुर्याद्यः स नराधमः ॥
 यायात्पञ्चमहापापी द्रोही सोमेश्वरस्य च ।
 गङ्गायां गोसहस्रस्य वध्यापमवाप्नुयात् ॥

अस्ति व्यासोक्तमपि—

‘स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।
 पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते क्रिमिः ॥
 तथा, बहुभिर्वसुधा दत्ता बहुभिश्चानुपालिता ।
 यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥ इति ॥
 लेखकः कलाचार्यसूनुः पद्माचार्यः ।

(शङ्खियन् आण्टिकेरी १४।५६-५९)

(३७)

श्रीभद्रबाहुप्रशस्तिः ।

स्यति ॥

जितं भगवता श्रीमद्धर्मतीर्थविधायिना ।
 वर्धमानेन संप्राप्तसिद्धिसौख्यामृतात्मना ॥
 लोकालोकद्वयाधारवस्तु स्यात्तु चरिष्णु च ।
 सच्चिदालोकशक्तिः स्वा व्यश्नुते यस्य केवला ॥
 जगत्प्रचिन्त्यमाहात्म्यपूजातिशयमीयुषः ।
 तीर्थकृन्नामपुण्यौघमहार्हन्त्यमुपेयुषः ॥
 तदनु श्रीविशाले यज्जयत्यद्य जगद्धितम् ।
 तस्य शासनमव्यार्जं प्रवादिमतशासनम् ॥

अथ खलु सकलजगदुदयकरणीवितातिशयशुणास्पदीभूतपरमजिनशा-
 सनसरसप्तमभिषर्धितमव्यजनकमलविकसनवितिमिरगुणकिरणसहस्रमहोति-
 महावीरसवितरि परिनिर्वृते भगवत्परमपिणौतमगणधरसाक्षाच्छिष्यलो-

हार्य-जम्बु-विष्णुदेव-अपराजित-गोवर्धन-भद्रबाहु-विशाखप्रोष्ठिल-
 क्षत्रिकार्य-जयनाम-सिद्धार्य-धृतिपेण-बुद्धिलादिगुरुपरम्परीणक्रमाम्या-
 गतमहापुरुषसंततिसमवद्योतितान्वयभद्रबाहुस्वामिना उज्जयिन्यामष्टाङ्गम-
 हानिमित्ततत्त्वज्ञेन त्रैकाल्यदर्शिना निमित्तेन द्वादशसंवत्सरकालवैषम्य-
 मुपलभ्य कथिते सर्वः संघ उत्तरापथादक्षिणापथं प्रस्थितः । आप्तेणैव
 जनपदमनेकग्रामशतसंख्यमुदितजनधनकनकसस्यगोमहिपाजाविक(कु)लस-
 माकीर्णं प्राप्तवान् । अतः आचार्यः प्रभाचन्द्रेणामावनितलललामभूतेऽथा-
 सिन्कटवप्रनामकोपलक्षिते विविधतरुवरकुसुमदलावलीविकचनाशवलविपुल-
 सजलजलदनिवहनीलोपलतले वराहद्वीपिव्याघ्रर्क्षतरसुव्यालमृगकुलोपचितो-
 पत्यकाकंदरदरीमहागुहागहनाभोगवति समुत्तुङ्गशृङ्गे शिखरिणि जीवि-
 तशेषमल्पतरकालमवबुध्याध्वनः सुचकितस्तप-समाधिमाराधयितुमापृच्छ
 निरवशेषेण संघं विसृज्य शिष्येणैकेन पृथुलकास्तीर्णतलासु शिलासु शीत-
 लासु स्वदेहं सन्यस्याराधितवान् । क्रमेण सप्तशतमृषीणामाराधितमिति ।
 जयतु जिनशासनमिति ॥

(५० ल० राइसपण्डितमुद्रिते 'इन्स्क्रिप्शन्स् ऐड् थ्रवलपेल्लोला'
 नामरूपुस्तके प्रथमो लेखः)

(३८)

श्रीमल्लिपेणप्रशस्तिः ।

(उत्तरपार्श्वे)

(पार्श्वनायपस्ती)

श्रीमन्नाथकुलेन्दुरिद्रपरिपद्मन्यः श्रुतश्रीसुधा-
 धाराधौतजगत्तमोपहमहः पिण्डप्रकाण्डं महत् ।
 यस्मान्निर्मलधर्मवार्धिविपुलश्रीवर्धमाना सतां
 भर्तुर्भव्यचकोरचक्रमवतु श्रीवर्धमानो जिनः ॥
 जीयादर्ययुतेन्द्रभूतिविदिताभिरूपो गणे गौतम-
 स्वामी सप्तमर्द्धभिस्त्रिजगतीमापादयन्पादयोः ।

यद्बोधाम्बुधिमेत्य वीरहिमवत्कुत्कील(घोष)कण्ठाद्बुधा-
म्भोदात्ता भुवनं पुनाति वचनस्वच्छन्दमन्दाकिनी ॥

तीर्थेशदशन(दर्शन)भवन्नयद्वक्सहस्र-

विस्त्रब्धबोधवपुषः श्रुतकेवलीन्द्राः ।

निर्भिन्दतां विबुधवृन्दशिरोभिवन्द्याः

स्फूर्जद्वचःकुलिशतः कुमताद्रिमुद्राः ॥

वर्ण्यः कथं नु महिमा भण भद्रबाहो-

मोहोरुमल्लमदमर्दनवृत्तबाहोः ।

यच्छिप्यतास्तसुकृतेन स चन्द्रगुप्तः

शुश्रूष्यते स सुचिरं वनदेवताभिः ॥

वन्द्यो विभुर्भुवि न कैरिह कोण्डकुन्दः

कुन्दप्रभाप्रणयिकीर्तिविभूषिताशः ।

यश्चारुचारणकराम्बुजचञ्चरीक-

श्चके श्रुतस्य भरते प्रयतः प्रतिष्ठात्(म्) ॥

वन्यो भस्मकभस्मसात्कृतिपटुः पद्मावतीदेवता-

दत्तोदात्तपदः स्वमन्त्रवचनव्याहृतचन्द्रप्रभः ।

आचार्यः स समन्तभद्रगणभृद्येनेह काले कलौ

जैनं वर्त्म समन्तभद्रमभवद्भद्रं समन्तान्मुहुः ॥

चूर्णि(ः) ॥

यस्यैवंविधा वादारम्भसंरम्भविजृम्भिताभिव्यक्तयः सूक्तयः ॥

वृत्त(म्) ॥

पूर्वं प्राटलिपुत्रमध्यनगरे भेरी मया त्राडिता

पश्चाम्मालवसिन्धुठक्कविपये काञ्चीपुरे वैदिशे ।

प्राप्तोऽहं करहाटकं बहुमटं विद्योत्कटं संकटं

वादार्यो विचराम्यहं नरपते शार्दूलपित्रीडितम् ॥

अवदुतटमटति झटिति स्फुटपटुवाचाटधूर्जदेरपि जिहा ।

वादिनि समन्तभद्रे स्थितवति तव सदसि भूप कास्यानै(न्ये)पाम् ॥

योऽसौ घातिमलद्विपद्वलशिलास्तम्भावलीखण्डन-
 ध्यानासिः पटुरर्हतो भगवतः सोऽस्य प्रसादीकृतः ।
 छात्रस्यापि स सिंहनन्दिमुनिना नो चेत्कथं वा शिला-
 स्तम्भो राज्यरमागमाध्वपरिघस्तेनासिखण्डो घनः ॥
 वक्रग्रीवमहामुनेर्दशशतग्रीवोऽप्यहीन्द्रो यथा
 जातं स्तोतुमलं वचोबलमसौ किं भग्नवाग्मिब्रजम् ।
 योऽसौ शासनदेवताबहुमतो ह्रीवक्रवादिग्रह-
 ग्रीवोऽस्मिन्नथ शब्दवाच्यमवदद्भासान्समासेन पट् ॥
 नवस्तोत्रं तत्र प्रसरति कवीन्द्राः कथमपि
 प्रणामं वज्रादौ रचयत परं नन्दिनि मुनौ ।
 नवस्तोत्रं येन व्यरचि सकलार्हप्रवचन-
 प्रपञ्चान्तर्भावप्रवणवरसंदर्भसुभगम् ॥
 महिमा स पात्रकेसरिगुरोः परं भवति यस्य भक्त्यासीत् ।
 पद्मावतीसहायात्रिलक्षणकदर्शनं कर्तुम् ॥
 सुमतिदेवममुं स्तुत येन वः सुमतिसप्तकमाप्ततया कृतम् ।
 परिहृतापदतत्त्वपदार्थिनां सुमतिकोटिविवर्ति भवार्तिहृत् ॥
 उपेत्य सम्यग्दिशि दक्षिणस्यां कुमारसेनो मुनिरस्तभाष ।
 तत्रैव चित्रं जगदेकमानोस्तिष्ठत्यसौ तस्य तथा प्रकाशः ॥
 धर्मार्थकामपरिनिर्वृतिचारुचिन्त-
 श्चिन्तामणिः प्रतिनिकेतमकारि येन ।
 स स्तूयते सरससौख्यभुजा सुजात-
 श्चिन्तामणिर्मुनिवृषो न कथं जनेन ॥
 चूडामणिः कवीनां चूडामणिनामसेव्यकाव्यकविः ।
 श्रीवर्धदेव एव हि कृतपुण्यः कीर्तिमाहर्तुम् ॥

चूर्णिः) ॥

य एवमुपश्लोकितो दण्डिना ।

जहोः कन्यां जटाग्रेण वभार परमेश्वरः ।

श्रीवर्धदेव संधत्से जिह्वाग्रेण सरस्वतीम् ॥

पुष्पास्त्रस्य जयो गणस्य भरणं भूभृच्छिखाघट्टनं

पञ्चामस्तु महेश्वरस्तदपि न प्राप्तुं तुलामीश्वरः ।

यस्याखण्डकलावतोऽष्टविलसद्दिनपालमौलिस्खल-

त्कीर्तिस्व-सरितो महेश्वर इह स्तुत्यः स कैः स्यान्मुनिः ॥

यः सप्ततिमहावादान् जिगायान्यानयामितान् ।

ब्रह्मकर्त्तोऽचिंतः सोऽर्च्यो महेश्वरमुनीश्वरः ॥

तारा येन विनिर्जिता घटकुटीगूढावतारा समं

बौद्धैर्यो धृतपीडपीडितकुट्टगदेवार्थसेवाञ्जलिः ।

प्रायश्चित्तमिवाङ्घ्रिवारिजरजःस्नानं च यस्याधर-

दोषाणां सुगतः स कस्य विषयो देवाकलङ्कः कृती ॥

चूर्णिः) ॥

यस्येदमात्मनोऽनन्यसामान्यनिरवद्यविद्याविभवोपवर्णनमाकर्ण्यते ।

रागन्साहसतुङ्ग सन्ति बहवः श्वेतातपत्रा नृपाः

किं तु त्वत्सदृशा रणे निजयिनस्त्यागोन्नता दुर्लभाः ।

तद्वत्सन्ति बुधा न सन्ति कनयो वादीश्वरा वाग्मिनो

नानाशास्त्रविचारचातुरधियः काले कलौ मद्विधाः ॥

नमो मल्लिपेणमलधारिदेवाय ॥

(पूर्वपार्श्वे)

राजन्सर्वारिदर्पप्रविदलनपटुस्त्वं यथात्र प्रसिद्ध-

स्तद्वत्ख्यातोऽहमस्यां भुवि निखिलमदोत्पाटनः पण्डितानाम् ।

नो चेदेपोऽहमेते तव सदसि सदा सन्ति सन्तो महान्तो

वक्तुं यस्यास्ति शक्तिः स वदतु विदिताशेषशास्त्रो यदि स्यात् ॥

नाहंकारवशीकृतेन मनसा न द्वेषिणा केवलं

नैरात्म्यं प्रतिपद्य नश्यति जने कारुण्यमुद्ध्या मया ।

राज्ञः श्रीहिमशीतलस्य सदसि प्रायो विदग्धात्मनो
वौद्धौघान्सकलान्विजित्य सुगतः पादेन विस्फोटितः ॥

श्रीपुष्पपेणमुनिरेव पदं महिम्नो

देवः स यस्य समभूत्स भवान्सधर्मा ।

श्रीविभ्रमस्य भवनं ननु पद्ममेव

पुष्पेषु मित्रमिह यस्य सहस्रधामा ॥

विमलचन्द्रमुनीन्द्रगुरोर्गुरुः प्रशमिताखिलवादिमदं पदम् ।

यदि यथावदवैष्यत पण्डितैर्ननु तदान्ववदिष्यत वाग्विभोः ॥

चूर्णि(ः) ॥

तथाहि । यस्यायमापादितपरवादिहृदयशोकः पत्रालम्बनश्लोकः ॥

पत्रं शत्रुभयंकरोरु भवनद्वारे सदा संचर-

न्नानाराजकरीन्द्रवृन्दतुरगव्याताकुले स्थापितम् ।

शैवान्पाशुपतांस्तथागतसुतान्कापालिकान्कापिला-

नुदिश्योद्धृतचेतसा विमलचन्द्राशाम्बरेणादरात् ॥

दुरितग्रहन्तिग्रहाद्भयं यदि भो भूरिनरेन्द्रवन्दितम् ।

ननु तेन हि भव्यदेहिनो भजत श्रीमुनिमिन्द्रनन्दिनम् ॥

घट्वादघटाकोटिकोविदं को विदा प्रवाक् ।

परवादिमल्लदेवो देव एव न सशयः ॥

चूर्णि(ः) ॥

येनेयमात्मनामधेयनिरुक्तिरुक्ता नाम शृष्टवन्तं कृष्णराजं प्रति ।

गृहीतपक्षादितरः परः स्यात्तद्वादिनस्ते परवादिनः स्युः ।

तेषां हि मल्लः परवादिमल्लस्तन्नाम मन्नाम वदन्ति सन्तः ॥

आचार्यवर्यो युतिरार्यदेवो राद्धान्तकर्ता धियतां स मूर्ध्नि ।

यः स्वर्गयानोत्सवसीद्धि कायोत्सर्गस्थितः कायमुहुत्ससर्ज ॥

श्रवणकृततृणोऽसौ सयमं ज्ञातुकामैः

शयनविहितवेलासुसन्नुत्तावधानः ।

श्रुतिमरभसवृत्त्योन्मृज्य पिच्छेन शिश्ये

किल मृदुपरिवृत्त्या दत्ततत्कीटवर्मा ॥

विश्वं यः श्रुतविन्दुनावरुधे भावं कुशाग्रीयया

बुध्यैवातिमहोयसा प्रवचसा बद्धं गणाधीधरैः ।

शिष्यान्प्रत्यनुकम्पया कुशमतीनैदंयुगीनान्सुगी-

स्तं वाचाचर्त चन्द्रकीर्तिगणिनं चन्द्राभकीर्तिं बुधाः ॥

सद्धर्मकर्मप्रकृतिं प्रणामाद्यस्योन्नकर्मप्रकृतिप्रमोषः ।

तं नास्ति कर्मप्रकृतिं नमामो भट्टारकं दृष्टकृतान्तपारम् ॥

अपि स्वान्व्यस्तसमस्तविद्यस्त्रैविद्यशब्देऽप्यनुमन्यमानः ।

श्रीपालदेवः प्रतिपालनीयः सतां यतस्तत्त्वविवेचनी धीः ॥

तीर्थं श्रीमतिसागरो गुरुरिलाचक्रं चकार स्फुर-

ज्ज्योतिःपीतमपयःप्रविततिः पूतं प्रभूताशयः ।

यस्मान्मूरिपरार्थपावनगुणः श्रीतिर्थमानोद्धत-

द्रोत्पत्तिरिलातलाधिपशिरःशृङ्गारकारिण्यभूत् ॥

यत्राभियोक्तारि लघुर्लघुधामसोम-

सौम्याङ्गभृत्त च भवत्यपि भूतिभूमिः ।

विद्याधनं जयपदं विशदं दधानो

विष्णुः स एव हि महामुनिहेमसेनः ॥

चूर्णि ॥ यस्यायमवनिपतिपरिपदि निग्रहमहीनिपातभीतदुस्थदुर्गवर्षव-
तारुदप्रतिवादिलोकः प्रतिज्ञाश्लोकः ॥

तर्के व्याकरणे कृतश्रमतया धीमत्तयाप्युद्धतो

मध्यस्थेषु मनीषिषु क्षितिभृतामग्रे मया स्पर्धया ।

यः कश्चित्प्रतिवक्ति तस्य विदुषो वाग्मेयभङ्गं परं

कुर्वेऽवश्यमिति प्रतीहि नृपते हे हैमसेनं मतम् ॥

हितैषिणां यस्य नृणामुदात्तवाचा निबद्धा हितरूपसिद्धिः ।

बन्धो दयापालमृनिः स वाचा सिद्धः सतां मूर्धनि यः प्रभावैः ॥

यस्य श्रीमतिसागरो गुरुरसौ चञ्चद्यशश्चन्द्रसूः

श्रीमान्यस्य स वादिराजगणभृत्सब्रह्मचारी विभोः ।

एकोऽतीव कृती स एव हि दयापालव्रती यन्मन-

स्यास्तामन्यपरिग्रहग्रहकथा स्वे विग्रहे विग्रहः ॥

त्रैलोक्यदीपिका वाणी द्वाभ्यामेवोदगादिह ।

जिनराजत एकस्मादेकस्माद्वादिराजतः ॥

आरुद्धाम्बरमिन्दुविम्बरचितौत्सुक्यं सदा यद्यश-

श्छत्रं वाक्चमरीजराजिरुचयोऽभ्यर्णं च यत्कर्णयोः ।

सेव्यः सिंहसमर्च्यपीठविभवः सर्वप्रवादिप्रजा-

दत्तोच्चैर्नयकारसारमहिमा श्रीवादिराजो विदाम् ॥

चूर्णं ॥ यदीयगुणगोचरोऽयं वचनविलासप्रसरः कवीनाम् ।

नमोऽर्हते ॥ (दक्षिणपार्श्वे)

श्रीमच्चालुक्यचक्रेश्वरजयकटके वाग्वधूजन्मभूमौ

निष्काण्डं डिण्डिमः पर्यटति पटुरटो(वो) वादिराजस्य जिष्णोः ।

जल्लुब्धद्वाददपों जहिहि गमकतागर्वभूमा जहाहि

व्याहारेप्यो जहीहि स्फुटमृदुमधुरश्राव्यकाव्यावलेपः ॥

पाताले व्यालराजो वसति सुविदितं यस्य जिह्वासहस्रं

निर्गन्ता स्वर्गतोऽसौ न भवति विषण्णो वज्रमृदस्य शिष्यः ।

जीवेतां तावदेतौ निलयवलवशाद्वादिनः केऽत्र नान्ये

गर्वं निर्मुच्य सर्वं जयिनमिनसमे वादिराजं नमन्ति ॥

वाग्देवीं सुचिरप्रयोगसुदृढप्रेमाणमप्यादरा-

दादत्ते मम पार्श्वतोऽयमधुना श्रीवादिराजो मुनिः ।

मो भोः पश्यत पश्यतैप यमिनां किं धर्म इत्युच्चकै-

रब्रह्मण्यपराः पुरातनमुन्नेर्वागृत्तयः पान्तु वः ॥

गङ्गावनीश्वरशिरोमणिबन्धसध्या-

रागोल्लसच्चरणचारुनखेन्दुलक्ष्मीः ।

श्रीशब्दपूर्वविजयान्तविनूतनामा

धीमानमानुषगुणोऽस्ततमः प्रमांशुः ॥

चूर्णि ॥ स्तुतो हि स भवानेष श्रीगदिराजदेवेन ॥
 यद्विद्यातपसोः प्रशस्तमुभयं श्रीहेमसेने गुणा
 प्रागासीत्सुचिराभियोगयलतो नीतं परागुजतिम् ।
 प्रायः श्रीविजये तदेतदसिलं तद्वीथिकायां स्थिते
 संज्ञान्तं कथमन्यथानतिचिरादीदृग्विधेदृक्तपः ॥
 विद्योदयोऽस्ति न मदोऽस्ति तपोऽस्ति भास्व-
 क्षोप्रत्वमस्ति विभुतास्ति न चास्ति मानः ।
 यस्याश्रये कमलभद्रगुनीश्वरं तं
 यः स्थातिमाषदिह शाम्यदर्पगुणधैः ॥
 सरणमात्रपवित्रतमं मनो भवति यस्य सतामिह तीर्थिनाम् ।
 तमतिनिर्गलमात्मविशुद्धये कमलभद्रसरोवरमाश्रये ॥
 सर्वाङ्गैर्यमिहालिलिङ्गं सुमहाभागं कला भारती
 भास्वन्तं गुणरत्नभूषणगणैरप्यग्निमं योगिनाम् ।
 तं सन्तः सुवतामलंकृतदयापालाभिधानं महा-
 सूर्यं भूरिधियोऽत्र पण्डितपदं यत्रैव युक्तं स्मृताः(तम्) ॥
 विनिर्गतमदनदर्पः श्रीदयापालदेवो
 विदितसकलशास्त्रो निर्जिताशेषवादी ।
 विमलतरयशोभिर्व्याप्तदिक्चक्रवालो
 जयति नतमहीभृन्मौलिरत्नारुणाद्विः ॥
 यस्योपास्य पवित्रपादकमलद्वन्द्वं नृपः पोष्टमलो
 लक्ष्मीं सन्निधिमानयत्त चिनयादित्यः कृताज्ञाभुवः ।
 कस्तस्यार्हति शान्तिदेवयमिनः सामर्थ्यमित्थं तथे-
 त्याख्यातुं विरलाः कलौ स्फुरदुरुज्योतिर्दशास्तादृशाः ॥
 स्वामीति पाण्ड्यप्रथिवीपतिना निस्पृष्ट-
 नामाप्तदृष्टिविभवेन निनप्रसादात् ।
 धन्यः स एव मुनिराहवमल्लभूभु-
 गास्थानिकप्रथितशब्दचतुर्मुखाख्यः ॥

त्यक्त्वान्यस्मिन्सुरपतिमुखे चक्रिसौख्ये च तृष्णां

तत्तुच्छार्थैरलमलमधीलोचनैर्लोकवृत्तैः ॥

अज्ञानज्ञात्मानं सकलविषयज्ञानवपुषं

सदा शान्तं स्वान्तःकरणमपि-तत्साधनतया ।

बही रागद्वेषैः कलुषितमनाः कोऽपि यततां

कथं जानन्नैनं क्षणमपि ततोऽन्यत्र यतते ॥

(पश्चिमपार्श्वे) चूर्णि ॥ यस्य च शिष्ययोः कविताकान्त-वादि-
को-लाहलापरनामधेययोः शान्तिनाथ-पद्मनाभपण्डितयोरखण्डपाण्डित्यगु-
णोपवर्णनमिदमसंपूर्णम् ॥

त्वामासाद्य महाधियं परिगता या विश्वविद्वज्जन-

ज्येष्ठाराध्यगुणा चिरेण सरसा वैदग्ध्यसंपन्निरा(म्) ।

कृत्स्नाशान्तनिरन्तरोदितयशःश्रीकान्त शान्ते न तां

वक्तुं सापि सरस्वती प्रभवति घ्नमः कथं तद्वयम् ॥

व्यावृत्तभूरिमदसंततिविस्मृतेर्प्या-

पारुष्यभासकरुणारुतिकान्दिशीकम् ।

धावन्ति हन्त परवादिगजास्त्रसन्तः

श्रीपद्मनाभबुधगन्धगजस्य गन्धात् ॥

दीक्षा च शिक्षा च यतो यतीनां जैनं तपस्तापहरं दधानात् ।

कुमारसेनोऽवतु यच्चरित्रं श्रेयःपथोदाहरणं पवित्रम् ॥

जगद्गरिमवसारसरमदान्धगन्धद्विप-

द्विधाकरणकेसरी चरणभूष्यभूभृच्छिखः ।

द्विपद्गुणवपुस्तपश्चरणचण्डधामोदयो

दयेत मम मल्लिपेणमलधारिदेवो गुरुः ॥

वन्दे तं मलधारिणं मुनिपति मोहद्विपद्व्याहति-

व्यापारव्यवसायसारहृदयं सत्संयमोरुश्रियम् ।

यत्कायोपचयीभवन्मलमपि प्रव्यक्तभक्तिक्रमा-

नम्राकम्पमनोमिलन्मलमपीप्रक्षालनैकक्षमम् ॥

अतुच्छतिमिरच्छटानटिलजन्मजीर्णोद्वो-

दवानलतुलाजुपा पृथुतपःप्रभावत्विषाम् ।

पद पदपयोरुहभ्रमितमव्यभृङ्गावलि-

र्ममोल्लसतु मल्लिषेणमुनिराप्मनोमन्दिरे ॥

नैर्मल्याय मलाविलाङ्गमखिलत्रैलोक्यराज्यश्रिये

नैर्ऋचन्यमतुच्छतापहतये न्यञ्चदुताश तपः ।

यस्यासौ गुणरत्नरोहणगिरिः श्रीमल्लिषेणो गुरु

र्वन्द्यो येन विचित्रचारुचरितैर्धात्री पवित्रीकृता ॥

यस्मिन्नप्रमिता क्षमाभिरमते यस्मिन्दयानिर्दया-

श्लेषो यत्र समत्वधीः प्रणयिनी यत्रासृहा ससृहा ।

काम निर्वृतिकामुकः स्वयमधोऽप्यग्रेसरो योगिना-

माध्वर्याय कथं न नाम चरितैः श्रीमल्लिषेणो मुनिः ॥

य पूज्य पृथिवीतले यमनिशं सन्तः सुवन्त्यादरा-

धेमानङ्गधनुर्जित मुनिजना यस्यै नमस्कुर्यते ।

यस्मादागमनिर्णयोऽयमभवद्यस्यास्ति जीवे दया

यस्मिञ्श्रीपलधारिणि व्रतिपतौ धर्मोऽस्ति तस्यै नमः ॥

धवलसरसतीर्थे सैष सन्यासधन्या

परिणतिमनुतिष्ठन्नन्दिमानिष्ठितात्मा ।

व्यसृजत निजमङ्गं भङ्गभङ्गोद्भवस्य

अयितुमिव समूलं भावयन्भावनाभिः ॥

चूर्ण ॥ तेन श्रीमदजितसेनपण्डितदेवदिव्यश्रीपादकमलमधुकरीभूत-
भावेन महानुभावेन जैनागमप्रसिद्धसल्लेखनाविविधिसृज्यमानदेहेन समाधि-
विधिविलोकनोचितकरणकुत्तुहलमिलितसकलसप्ततोपनिमित्तमात्मान्त कर-
णपरिणतिप्रकाशनाय निरवयव पद्यमिदमाशु विरचितम् ॥

आराध्य रत्नत्रयमागमोक्त विधाय नि शल्यमशेषजन्तो ।

क्षमा च कृत्वा जिनपादमूले देह परित्यज्य दिव विशाम ॥

शाके शून्यशराम्बरावनि(१०९०)मिते संवत्सरे कीलके

मासे फाल्गुनिके तृतीयदिवसे वारेऽसिते भास्करे ।

स्यातौ श्वेतसरोवरे सुरपुरं यातो यतीनां पति-

मैध्यादे दिवसत्रयानशनतः श्रीमल्लिपेणो मुनिः ॥

श्रीमन्मलधारिदेवर गुडुं विरुदलेखक मदन महेश्वरं मल्लिनाथं वरेदं

विरुदरूवारिमुखतिलकं गङ्गाचारिकण्डरिपिदम् ॥

(प. ल. राक्षस पण्डितमुद्रिते 'इन्स्क्रिप्शन्स् ऐट् श्रवणपेल्-
गोला'नामरूपुस्तके चतुष्पञ्चाशौ लेखः ।)

(३९)

यादववंशोद्भूतकृष्ण(कहर)महीपालामात्यमल्लिसेट्टि-
दानपत्रम् ।

ॐ नमः शिवाय ॥ श्रीगणाधिपतये नमः ॥

पायादाद्यः स वः पोत्री यदंष्ट्राप्रतिविम्बिता ।

अगादिव धृता धात्री हर्षाद्विगुणपुष्टताम् ॥

अस्ति स्वस्त्ययनो राजा सिंहणो यदुवंशजः ।

यस्य कीर्तिस्त्रिभुवने प्रथिता हरिकीर्तिवत् ॥

प्रत्यर्थिसित्तिपालमौलिमुकुटप्रत्युप्तमुक्ताफल-

प्रान्तप्रोहसद्विबारिजयुगः श्रीसिंहणः क्षोणिपः ।

आशाविश्रुतशुद्धयादवकुलस्पष्टोऽवति क्षमातलं

पारावारसुमेखलं सुतवरः शूरोऽजयजैतुगिः ॥

यो राजा जैतुगिर्नाम सिंहणाख्यावृपात्ततः ।

जनितो यदुवंशाब्धौ पयोधाविव चन्द्रमाः ॥

तस्य पुत्रो महातेजाः श्रीकहर इति श्रुतः ।

यदाज्ञां शिरसा धृत्वा भवन्ति सुखिनो नृपाः ॥

जयति जगति राजा सर्वभूपालमौलि-

प्र(अ)थितपरमरत्नप्रोहसत्पादपद्मः ।

यदुकुलचिरलीले वासुदेवे जनाना

नयनकमलसूर्यः प्रीतिमान्कद्वाराख्यः ॥

यद्वक्षसि स्थिता लक्ष्मीर्यद्भुजे विजयाङ्गना ।

यदृष्टौ करुणा नित्यं ददामीति वचस्यपि ॥

यद्यात्रायां नृपाः सर्वे तत्र तत्र स्थिता दिशि ।

बालैरन्तःपुरैर्भीत्या क्षेपयन्त्यज्जसा बलिम् ॥

तस्यान्यक्षितिपालमौलिमुकुटप्रत्युत्तरनैश्चिरं

नीराजचरणारविन्दयुगलः शेषस्य पृथ्वीपतेः ।

शूरोऽमात्यधुरि स्थितो विजयते बीचाग्रजः संततं

मल्लारख्यः किल चिक्रदेवतनयः प्रख्यातकीर्तिर्भुवि ॥

तस्यात्मजो महामात्यश्चौण्डिसेष्टिर्महायशः ।

यो जिह्वा पृथिवीशस्य यो राज्ञो दक्षिणो भुजः ॥

यश्चौण्डिसेष्टिः प्रथितप्रतापः सर्वासु दिक्षूर्जितपुण्यकीर्तिः ।

श्रीसोमनाथाङ्घ्रियुगात्म(वज्र)नत्या प्रवर्धिताशेषविभूतिरम्यः ॥

दिशो जिगीषं(पुं) तमवेक्ष्य सर्वे द्विपन्त एवं त्वथ चौण्डिसेष्टिम् ।

बल्मीकमारुह्य तृणं चरन्ति गृह्णन्ति नीचोमपि कर्णपत्रम् ॥

यद्रूपसौन्दर्यगुणप्रलुब्धा रतिः समासाद्य पुनः पति सा ।

विस्मृत्य चानङ्गसुखं प्रवृद्धसुखेन विक्रीडति लब्धहर्षा ॥

प्रशास्त्यरीन्यः प्रगृहीतचापो ददाति चार्थान्कृपया द्विजेभ्यः ।

चवुण्डसेष्टारख्यबुधाय दद्यात्तस्मै चिरायुर्भुवि सोमनाथः ॥ ७ ॥

स्वस्तिश्रीशकसंवत्सरस्य शताधिकसहस्रैकाधिकसप्तत्या(११७०)आ-

नन्तरे सौम्येऽब्दे श्रावणे मासि सितपक्षे द्वादश्यां गुरुवारे श्रीकद्वरदेवस्य

महाराजस्य बीचाग्रजो महिसेष्टारख्यो महामात्यः कटकयात्रायां भीमरथ्यां

पौण्डरीकक्षेत्रे श्रीविष्णुसंनिधौ वेणुग्रामदेशस्थां ताम्रपुरी दशाधिकशत-

वृत्तीः प्रकल्पाष्टभोगसमस्ततेजःसहितां सर्वेनमस्यां प्रसिद्धचतुःसीमामुद्रितां

श्रीकद्वरदेवस्य राज्ञो राज्याभ्युदयार्थं नानागोत्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्यः सदक्षिणं

धारापूर्वकं प्रदत्तवान् । तस्य पुत्रो महामात्यश्चौण्डिसेष्टिः राज्ञः समीपं

गत्वा पितु सर्वाधिपत्य राज्ञो लब्ध्वा वेणुग्रामदेशस्था ताम्रपुरी मम पित्रा
 ब्राह्मणेभ्यो दत्तेति तस्य राज्ञो निवेदयित्वा तेन राज्ञा मयैव दत्तेति ल
 ब्ध्वाभ्यनुज्ञस्तेभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽष्टभोगतेन समन्वित सर्वेनमस्य ताम्रशासन
 चौण्डिसेट्टिर्दापयित्वा पितुर्धर्ममाचन्द्रार्क सुस्तिर कृतवान् ॥ ७ ॥ तस्यै
 सर्वत स्वस्त्यस्तु ॥ ७ ॥ ततस्तन्वास्ताम्रपुर्या प्रतिगृहित्वा त्राहणाना
 गोत्रगुणनामानि क्रमेण लिख्यन्ते ॥ ७ ॥ स्वस्ति ॥ ७ ॥ वसिष्ठगोत्रीय-
 लक्ष्मीधरभट्टोपाध्यायसुतनारायणभट्टोपाध्याय । तस्य पुत्र लक्ष्मीधरक-
 मिन । वसिष्ठगोत्रीयवामनकमितसुतनारायणभट्टोपाध्याय । आत्रेयगोत्री-
 यरुगर्यद दुग्गणभट्टोपाध्यायसुतरुष्णभट्टोपाध्याय । तस्य पुत्र दुग्गण
 भट्टोपाध्याय । काश्यपगोत्रीयकावदेवपट्टवर्धनसुतरामेश्वरपट्टवर्धन । अग
 स्त्यगोत्रीयाचार्यकेशवभट्टोपाध्यायसुतदशग्रन्थिमाधवभट्टोपाध्याय । तस्य
 भ्राता वेदार्थनार(राय)णभट्टोपाध्याय । आत्रेयगोत्रीयब्रह्मदेवपट्टवर्धनसुत
 नारायणपट्टवर्धन । तस्य भ्राता श्रीधरपट्टवर्धन । जामदग्न्यवत्सगोत्रीय-
 जकदेवभट्टोपाध्यायसुतश्रीधरभट्टोपाध्याय । काश्यपगोत्रीयश्रीधरभट्टोपा-
 ध्यायसुतश्रीभागवतकलिदेवभट्टोपाध्याय । आत्रेयगोत्रीयनारायणकमित
 सुताध्वरिवत्सवणभट्टोपाध्याय । भारद्वाजगोत्रीयनारद(१)सुतकामदेवघेस ।
 वासिष्ठगोत्रीयभास्करसुतरामदेवघेस । भारद्वाजगोत्रीयब्रह्मदेवकमितसुतसो-
 मेश्वरकमित । काश्यपगोत्रीयलक्ष्मीधरभट्टोपाध्यायसुतसोमेश्वरभट्टोपा-
 ध्याय । भारद्वाजगोत्रीयवामदेवपट्टवर्धनसुतविष्णुपट्टवर्धन । भारद्वाजगो-
 त्रीयभेधाविवलिसाससुतगोपालपट्टवर्धन । तस्य भ्राता उत्तमकमित । तस्य
 सुत विश्वनाथवलिसास । वासिष्ठगोत्रीयदेवणपट्टवर्धनसुतशकराचार्य ।
 तस्य सुत चोडरायपट्टवर्धन । वासिष्ठगोत्रीयनेतकद्वरपाठकसुतरबलदेवपा
 ठक । तस्य भ्राता केशव पाठक । भार्गवगोत्रीयदामोदरद्वे(द्विवे)दिसुत
 शिवहरिपाठक । तस्य भ्राता सर्वेश्वरद्वे(द्विवे)दी । वासिष्ठगोत्रीय देव
 दुवे(द्विवेदि)सुतलक्ष्मीधरपाठक । पाराशरगोत्रीयशान्तिशुक्लसुतगजा(दा)-
 धरपाठक । वत्सगोत्रीयदेवशर्मशुक्लसुतनारसिंहपाठक । भार्गवगोत्रीयकी
 तिवासपाठकसुतनागदेवपाठक । गर्गगोत्रीयदेवशर्मपाठकसुताश्वधरपाठक ।

आर्ष्टिकगोत्रीयामदेवोपाध्यायसुतदामोदरोपाध्यायः । तस्य भ्राता आशोपा-
 ध्यायः । कापिष्ठलगोत्रीयचांगदेवपाठकसुतदामोदरपाठकः । देवरातगोत्री-
 यसारङ्गदीक्षितसुतवासूपाध्यायः । वत्सगोत्रीयमहेश्वरपाठकसुतमहेशर्मपा-
 ठकः । गार्ग्यगोत्रीयवाकुपाठकसुतसोढणपाठकः । भारद्वाजगोत्रीयात्रिदेव-
 पण्डितसुतवैजनाथपण्डितः । कौशिकगोत्रीयप्रमाकरत्रिवाडि(पाठि)सुतदा-
 मोदरत्रिवाडिः । कौण्डिन्यगोत्रवाकुद्वे(द्विवे)दिसुतनगद्धरद्वे(द्विवे)दिः ।
 कौशिकगोत्रीयमदनाइतपाठकसुतरामदेवपाठकः । भारद्वाजगोत्रीयत्रिलोच-
 नसुतविजयशर्मपाठकः । तस्य भ्राता क्षेमधरपाठकः । शाण्डिल्यगोत्री-
 यहरिहरत्रिवाडिसुतमहशर्मत्रिवाडिः । कौशिकगोत्रीयउत्तमपण्डितसुतले-
 यिदेवपण्डितः । गरगगोत्रीयअसधरपाठकसुतसावलपाठकः । मौदुग(द्व)ल्य-
 गोत्रीयनारायणोपाध्यायसुतवसवणोपाध्यायः । भारद्वाजगोत्रीयगनगनूरमै-
 लारस्वामिगलसुतईश्वरस्वामिः(मी) । विश्वामित्रगोत्रीयसर्वज्ञसरस्वतीमण्डा-
 रडदेवणभट्टोपाध्यायसुतसर्वज्ञवैजनाथभट्टोपाध्यायः । आत्रेयगोत्रीयनागदे-
 वसुतवोपदेवोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयतेजोपाध्यायसुतलक्ष्मीधरोपाध्यायः ।
 गर्गगोत्रीयब्रह्मदेवपट्टवर्धनसुतसोमनाथपट्टवर्धनः । तस्य भ्राता त्रिविक्रमभ-
 ट्टोपाध्यायः । भारद्वाजगोत्रीयमलिदेवपट्टवर्धनसुतभास्करभट्टोपाध्यायः ।
 तस्य भ्राता कलिदेवपट्टवर्धनः । विष्णुवृद्धगोत्रीयतन्त्रमन्त्राचार्यवामदेवभट्टो-
 पाध्यायसुतनरसिंहभट्टोपाध्यायः । विश्वामित्रगोत्रीयसोमेश्वरपट्टवर्धनसुतशं-
 करघलिसः । विष्णुवृद्धगोत्रीयश्रीधरपट्टवर्धनसुतमाधवपट्टवर्धनः । कपि-
 गोत्रीयमाधवपट्टवर्धनसुतश्रीधरपट्टवर्धनः । काश्यपगोत्रीयकलिदेवघलिससु-
 तविष्णुपट्टवर्धनः । काश्यपगोत्रीयकेशवपट्टवर्धनसुतस्वामिदेवघलिसासः ।
 काश्यपगोत्रीयनारणभट्टनसुतदेवणघलिसः । भारद्वाजगोत्रीयमहादेवपट्ट-
 वर्धनसुतमलिदेवघैसासः । तस्य भ्राता देवणघैसासः । भारद्वाजगोत्री-
 यरामदेवघैसाससुतविष्णुघैसासः । वासिष्ठगोत्रीयादित्यभट्टोपाध्यायसुतवा-
 रणाशियविष्णुभट्टोपाध्यायः । पाराशरगोत्रीयवारणाशियनारायणभट्टोपा-
 ध्यायसुतविश्वनाथकमितः । आत्रेयगोत्रीयसरस्वतीपद्मनाभभट्टोपाध्यायः ।
 काश्यपगोत्रीयद्रविडविश्वनाथभट्टोपाध्यायः । कपिगोत्रीयदामोदरभट्टो-

पाध्यायसुतरवलदेवभट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयमाधवपट्टवर्धनसुतम-
 ऋषणोपाध्यायः । विश्वामित्रगोत्रीयब्रह्मज्ञानिगलब्रह्मदेवभट्टोपाध्यायसुता-
 नन्तभट्टोपाध्यायः । हरितगोत्रीयगोविन्दपट्टवर्धनसुतवामनपट्टवर्धनः । ह-
 रितगोत्रीयवामनपट्टवर्धनसुतगोविन्दपट्टवर्धनः । तस्य भ्राता वासुदेवपट्ट-
 वर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयचन्द्रभट्टोपाध्यायसुतप्रोलिभट्टोपाध्यायः । भारद्वा-
 जगोत्रीयवासुदेवभट्टोपाध्यायसुतमहादेवपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयश्रीधर-
 सुतईश्वरघलिसः । श्रीवत्सगोत्रीयमायिदेवघलिसासुतगोविन्दघलिसासः ।
 श्रीवत्सगोत्रीयदिवाकरघलिसासुतनागदेवघलिसासः । वासिष्ठगोत्रीयव-
 लिदेवघैससुतमलिदेवपट्टवर्धनः । मौनभार्गवगोत्रीयनारायणघलिससुतवस-
 वणघलिसासः । भारद्वाजगोत्रीयवेदार्थदरेच्यपणसुतमैलारभट्टोपाध्यायः ।
 गौतमगोत्रीयलक्ष्मीधरसुतविष्णुभट्टोपाध्यायः । भारद्वाजगोत्रीयप्रसन्नसरस्व-
 तीश्रीधरभट्टोपाध्यायसुतवासुदेवभट्टोपाध्यायः । आत्रेयगोत्रीयविष्णुभट्टो-
 पाध्यायसुतसामवेदीहरिहरभट्टोपाध्यायः । मौनभार्गवगोत्रीयभास्करभट्टो-
 पाध्यायसुतविष्णुपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयकेशवभट्टोपाध्यायसुतहिमद-
 कलिदेवपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयनरसिंहपट्टवर्धनसुतमाधवपट्टवर्धनः ।
 भारद्वाजगोत्रीयनागदेवपट्टवर्धनसुतसरस्वतीनागदेवपट्टवर्धनः । काश्यपगो-
 त्रीयविष्णुभट्टोपाध्यायसुतमलिदेवभट्टोपाध्यायः । आत्रेयगोत्रकेशवपट्टवर्ध-
 नस्य भ्राता मधुसूदनपट्टवर्धनः । आत्रेयगोत्रवरदेवसुतप्रौढसरस्वतीनां
 वृत्तिद्वयम् । काश्यपगोत्रविष्णुदेवः । वामनभट्टोपाध्यायः । काश्यप-
 गोत्रनागदेव(नागदेव)भट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयबोनकममञ्जयणभट्टो-
 पाध्यायः । वासिष्ठगोत्रीयसामवेदिचक्षणभट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीय-
 स्वयंपाकिविश्वनाथभट्टोपाध्यायः । काश्यपगोत्रीयगोकागेयवेदार्थदनागदेव-
 भट्टोपाध्यायः । मौनभार्गवगोत्रीयमेधाविघैससुतउत्तमकामितः । काश्यपगो-
 त्रीयअणिगेरैयविष्णुपट्टवर्धनः । भारद्वाजगोत्रीयरिहशुक्रसुतश्रीविप्रदा-
 सपद्मनाभशर्मोपाध्यायः तस्य वृत्तिचतुष्टयम् । आत्रेयगोत्रसामवेदिहरिह-
 रभट्टोपाध्यायः ॥ ४ ॥

भूमिं यः प्रतिगृह्णाति यश्च दानं प्रयच्छति ।
 तावुमौ पुण्यकर्माणौ नियतौ(तं) स्वर्गगामिनौ ॥
 अपि हस्तमितां भूमिं यो विप्राय प्रयच्छति ।
 षष्टि वर्षसहस्राणि स्वर्गे लोके महीयते ॥
 दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।
 दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम् ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वमुं धराम् ।
 षष्टि वर्षसहस्राणि विद्यायां जायते क्रिमिः ॥
 गामेकां रत्निकामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
 हरत्ररकमाप्नोति यावदा भूतसंहवम् ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो महद्भिः ।
 सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥
 यो देवपूजाप्रगृहीतचित्तो यो वैरिपक्षेषु गृहीतखड्गः ।
 यो ब्राह्मणेष्वापितवित्तराशिः स चौण्डिसेट्टिर्भवताच्चिरायुः ॥
 बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
 श्रीमच्चौण्डीश्वरकृतधर्मोऽयं सर्वधर्मतोऽभ्यधिकः ।

करुपस्यायी भूयाद्भूयादप्येष दीर्घायुः ॥ ७ ॥

श्रीसोमनाथश्रीपादपद्मारावकः श्रीचौण्डिसेट्टिः ॥ ७ ॥

लेखकः ज्योतिषवसवणोपाध्यायः ॥ ७ ॥ श्री ॥ स्वस्तिश्री ॥ मङ्गलं
 महाश्री ॥ ७ ॥ श्री ॥ ७ ॥

काश्यपगोत्रमङ्गलपण्डितमुतगोपालपण्डितो महाराजनङ्गलिगेनडहं वा-
 वेद्यवृत्ति ड ॥ ७ ॥ श्रीः ॥ ७ ॥ भारद्वाजगोत्रीयहिमडनागदेवपट्टव-
 र्धनः । भारद्वाजगोत्रीयविप्रदासपद्मनाभभट्टोपाध्यायमुतसोमनाथदेवस्य वृ-
 त्तिद्वयम् ॥ ७ ॥ श्री ॥

(४०)

नेपालमहीपालसिद्धिर्त्सिहमल्लस्य प्रशस्तिः ।

ॐ नमो गोपालाय ॥

ब्रह्मत्वे सृजते विश्वं स्थितौ पालयते हरे ।

रुद्ररूपाय कल्पान्ते नमस्तुभ्यं त्रिमूर्तये ॥

प्रावीण्यप्रथितः प्रतापमथितप्रत्यर्धिपृथ्वीपति-

प्रोद्दामप्रमदौवलोचनपयःप्रारब्धवारांनिधिः ।

जातः श्रीहरिसिंहदेवनृपतिर्दातावदातान्वये

संप्राप्तः पृथुना नृपेण समतां यो वृत्तिदाता सताम् ॥

यस्यान्ववायजलधावुदियाय राज-

चन्द्रो महेन्द्र इय तत्र महेन्द्रमल्लः ।

येनार्थिकल्पतरुणा गुणसागरेण

राजन्वती वसुपती महती बभूव ॥

यत्प्रौढप्रमवत्प्रतापपतिताः प्राकम्पिताः शत्रवो

मेजुः शैलदरां विहाय नगरां त्यक्त्वा पुरे सुन्दरीम् ।

यस्याचारविचारपौरुपरवव्यग्राः समग्रा गिर-

स्तस्य क्षोणिपतेः प्रसिद्धमहसः केनोपमेयं यशः ॥

अस्यात्मजोऽजनि महीतलकल्पपृक्षो

राजा विराजितयशाः शिवसिंहदेवः ।

भूमीभुजा समरसीम्नि महाभुजेन

क्षेमं क्षणेन रिपवो बहवो विनष्टाः ॥

येन क्षोणिभुजा प्रयाणसमये पादातसैन्योच्छल-

द्भूलीजालसमुत्थितेन मनसा व्योमान्धकारीकृतम् ।

कूर्मो मर्मणि चूर्णितोऽपि नितरां धत्ते कथंचिद्धरां

शेषः शेषदशां जगाम सहस्रा सर्वसहा निःसहा ॥

तनयोऽस्य विनयपूर्णो बभूव कर्णोपमो भूमौ ।

हरिहरसिंहनरेन्द्रो वसुधाचन्द्रो बभूवासौ ॥

अरीणां निहन्ता यशःपारगन्ता सुशीलः समन्ताज्जयन्ताधिकश्रीः ।

स्वतातानुरूपोऽतितेजःसुरूपो बभूवावनीमण्डले चण्डरोचिः ॥

इन्द्राणीव सुरेश्वरस्य दयिता पद्मेव पद्मापते-

र्वेदेहीव रघूत्तमस्य गृहिणी गौरीव गौरीपतेः ।

तस्य क्षोणिपतेर्वभूव महिषी भव्या भवानीसमा

राज्ञी लालमती सती गुणवती प्रायो रतिभारती ॥

पौरंदरी दिगिव नूतनभानुविम्बं

सौन्दर्यकाननगजाननमम्बिकेव ।

पुत्रं पवित्रमथ सिद्धिर्नृसिंहमल्लं

सा राजपुत्रतनया जनयांबभूव ॥

येनाकारि विपक्षपक्षमलदृशां दृग्वारिभिर्वारिधि-

र्येनाधारि जगन्नयोपरि शरच्चन्द्रावदातं यशः ।

बाल्योपक्रम एव विक्रमवतस्तस्याधुना पौरुषे

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेर्युद्धे समर्थो हि कः ॥

यद्भूमीपालगङ्गाजलविमलयशःपूरकर्पूरपूरै-

र्व्रह्माण्डे पाण्डुरेऽसिन्समजनि रजनीनायको निष्कलङ्कः ।

तर्त्तिक भूसेवकोऽभून्मुखमलमिषादेप यस्यामृतांशुः

सोऽयं दीर्घायुरास्तामधिधरणि मणिः सिद्धिपूर्वो नृसिंहः ॥

दानाल्पीकृतकरूपवृक्षगरिमा सीमा च तेजस्विनां

श्रीमानद्भुतकीर्तियुक्तमहिमा भीमानुजः साहसे ।

दोर्दण्डद्वयचण्डिमान्तगलितप्रत्यर्थिपृथ्वीपतिः

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतिर्वर्तते सर्वोपरि ॥

प्रातिष्ठं च युधिष्ठिराधिकतरं निष्ठा वसिष्ठाधिका

कीर्तिः कार्तिकृच्छिकापतिमति(?)स्तस्याधिका वर्तते ।

वाणी व्याससमा रमा स्थिरतमा रामाभिरामाकृतिः

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेः किं नाम यन्नाद्भुतम् ॥
कदाचिदेतेन महोन्नतेन मठः कृतः कोऽपि धनैरनेकैः ।
श्रीबालगोपालविरामभूमिर्विकुर्वतामर्त्यधरा जगत्याम् ॥

यो मेरुमन्दरमहेन्द्रहिमाद्रिविन्ध्य-

कैलासशैलशिखरभ्रममातनोति ।

किं चास्य हेमकलशानवलोक्य देवैः

संदिह्यते कनकधामनि पर्वतेन्द्रे ॥

हर्षान्नेपालवर्षे स्वरशरतुरगैरङ्किते (७९७) फाल्गुनीये

पक्षे प्राप्ते वलक्षेऽमरगुरुदिवसे शंकरर्क्षे दशम्याम् ।

चक्रे जाम्बूनदीयैर्गुरुतरकलशैर्भास्वरैरेकविंश-

नेपालक्षोणिपालः प्रथितभुजबलो भूषणं तन्मठस्य ॥

युद्धारम्भः कृतोऽस्मिन्नपि शुभदिवसे शत्रुभिर्युद्धशौण्डे-

र्दुष्टैः कोटोऽवरुद्धः कुटिलनृपमदैरद्भुतैः कोटिसंख्यैः ।

लीलामात्रेण शत्रूनपयनयत(?) तदा पार्थिवः पार्थनुल्यः

कोटं निर्मोचयित्वा नमुचिरिपुरिवानन्दसंदोहभाप ॥

रानसूय इवारब्धो मध्यस्थेन महीभुजा ।

विशिष्य शेषनागोऽपि न शक्तो यस्य वर्णने ॥

आचार्यो यत्र मर्यादाधैर्यौदार्यदयानिधिः ।

विश्वनाथ उपाध्यायो विश्वनाथ इवाभवत् ॥

यो मेरुभूधर इवातिगुरुर्गरिष्ठा

योऽसौ महार्णव इवातिमहान्महिम्ना ।

यो व्यासवद्विविधवैदिकमन्त्रपाठे

यो निष्ठया भुवि वसिष्ठमहर्षिकल्पः ॥

यात्रायाता मञ्जुयन्तः(?) कियन्तो विद्यावन्तो जज्ञपूका यिवन्तः (?) ।

नानादिग्म्यः पण्डितैरभ्युपेतं सचे तस्मिन्मण्डपं मण्डितं यैः ॥

द्वास्थातारौ कल्पितौ तत्र सत्रे द्वौ द्वौ द्वारि द्वारि देवपितृभ्यो ।
भूपाभूतो विद्विषां दर्पहन्ता नेता तेषां विश्वनाथो मनीषी ॥

आरब्धे शिविना नृपेण विधिना सत्रे पुरा गौरवा-
दग्नेः खाण्डवखण्डनं समतनोद्गाण्डीवकोदण्डवान् ।

तस्मिन्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेः सत्रे घृताजीर्णतः

किं भूयासमितीव मुञ्चति शिखी बाष्पाणि धूमच्छलात् ॥

चत्वारिंशद्दिनान्यासीन्महासोमो महोत्सवः ।

श्रीमान्सिद्धिर्नृसिंहेन कलिकर्णेन कारितः ॥

संभारः सर्ववस्तूनां राजसूये यथा श्रुतः ।

तथैव तत्र सत्रेऽपि जातस्तदधिकोऽपि वा ॥ .

रत्ने स्वर्णे गवादौ करितुरगधने भूषणे दिव्यवस्त्रे

दासीदासे निवासे विविधरसमये भक्ष्यमात्रे पवित्रे ।

चत्वारिंशद्दिनानि क्षितिपकुलमणेरस्यपद्मे प्रसन्ने

वाणी तत्रोल्लास प्रतिपदमधिका देहिदेहीति मात्रा ॥

पामरी(?) वलयकुण्डलादिकं दृष्टपूर्वमपि येन न क्वचित् ।

तेन तत्र नृपतेः प्रसादतो भिक्षुणा निजतनौ समर्पितम् ॥

दिव्यान्येव गृहाणि दिव्यवसुधारत्नानि दिव्याम्बरं

दिव्यान्येव विभूषणानि सदयो दिव्यानि रत्नानि च ।

नेपाले प्रचरन्ति यानि वसुधावस्तूनि दिव्यान्यसौ

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतिः सर्वाणि तान्यार्पयत् ॥

यानि दृष्टानि वस्तूनि न श्रुतानि कदाचन ।

तानि दत्तानि सर्वाणि तत्र सत्रे महीभुजा ॥

येनाकारि जगन्नयोपरि मठो होमोऽपि कोट्याहुति-

र्दत्ता स्वर्णशतद्वयी प्रतिदिनं किं किं न दत्तं धनम् ।

दत्तस्तण्डुलपर्वतोऽपि विधिना कल्पद्रुमोऽप्यद्भुतः

श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतिः कर्णावतारो ध्रुवम् ॥

विद्यावन्तः कियन्तो विविधगुणभृतः केऽपि विद्याविहीना
 नानादिग्भ्यः समेताः श्रुतनृपतिगुणा भिक्षवो लक्षसंख्याः ।
 तेषामनैः सुवर्णैः सुललितवसनैर्भूषणाद्यैर्धनैर्धै-
 र्दारिद्र्यं वारयित्वा नृग इव मुमुदे देवकल्पोऽवनीन्द्रः ॥
 कर्णः कन्यातनूजो बलिरपि विदितः किंतु दैतेयजन्मा
 पापाणो देवतानां मणिरजनि महादारु देवद्रुमोऽपि ।
 भ्रान्तो राजा नृगोऽपि प्रथितभुजबलो भार्गवो मातृहन्ता
 कोऽन्यो धन्यो वदान्यो जगति विजयते सिद्धिपूर्वावृत्तिहात् ॥
 नित्यानि गीतानि मनोहराणि वाद्यानि हृद्यानि च कौतुकानि ।
 अन्नानि वस्त्राणि विभूषणानि सर्वाणि जातानि च तत्र सत्रे ॥

यावच्चन्द्रदिवाकराबुदयतो यावन्महीमण्डलं
 यावत्पर्वतनन्दिनी पशुपतेरुत्सङ्गमालिङ्गति ।
 यावज्जङ्गकलिन्दयोरपिसुते तावद्वरीवर्ततां
 श्रीमत्सिद्धिर्नृसिंहमल्लनृपतेरेषा यशोवल्लरी ॥

अथ नेपालमासा लिख्यते—

संवत् ७९७ फाल्गुणमासे शुक्लपक्षे दशम्यां तिथौ आर्द्रापरपुनर्वसु-
 नक्षत्रे आयुष्मान्योगे वृहस्पतिवासरे श्व कुट्टु कोट्याहुतियज्ञ याडन
 देवतास्थापन याडन नियछपु गजुरिछास्यं देवो दयकाव आयप्रत्याय
 हुंता । रोव ७ पोवि वूं रोव हेस पविखं ३ खोरागार वूं रोव श्लं पि १४
 तवधर वूं करख छि १ थंछे वाटिका श्व तेया वरसानन नित्यपूजानि-
 श्रावहोम याडन वुंसाधन वुगंयातन इन्द्रयातन मतंछोपके स्वदन्तो धारे
 कार्तिकलछिधेर छुछि भारेण जलदेवाछोयके कृष्णाष्टमीकुट्टु चाक्रमतं छो-
 यके थ्वते जुलो भूय रोव गुं ९ यंयाको वूं रोव च्या ८ काकापलि रोव
 श्ललनछि १२ गुसलको वूं रोव हेस ७ खोमोर वूं थ्वत वूया वरसानन
 फाल्गुनशुक्लपूर्णिमासी प्रतिपत्संधि स दोलयात्रा ज्येष्ठशुक्लपूर्णिमा कुट्टु
 खानयात्रा आपादशुद्धद्वादशी कुट्टु शयनपूजा देवशयन याचके श्रावण-

शुद्ध द्वादशी कुट्ट पवित्रारोहण श्रावणकृष्णाष्टमी कुट्ट जन्माष्टमीपूजा
चाक्रमतं छोयके कार्तिकशुद्धद्वादशी कुट्ट उत्थानपूजा वारी ब्राह्मनेयातं
दशं गुये फं ९० जाक्य विय थ्व छपतकजुरो । भूय रोव श्लंखू १६
थ्वे वूं रोव स्व थ्वां वूं थ्वतेय वरसानन कार्तिकलछि चेकन कुडपुन ६ ।
श्लंछि नियपात १२० चाक्रमतं छोयके मालभूय निश्राव दछिना यात
मगाडाव तंडा रोव डा ५ न्यंखुवुं-

(इन्स्क्रिप्शन्स् फ्रॉम् नेपाल २३-२६).

(४१)

नेपालपालस्य श्रीजयदेवमहीपतेः प्रशस्तिः ।

अक्षरव्यव्याप्ता त्रिसमयसदृशप्रतीतल्लोकी-

त्राता त्रेतादिहेतुखिगुणमयतयाज्यादिभिर्वर्णितोऽलम् ।

त्रिलोतोद्यौतमूर्था त्रिपुरजिदजितो निर्विकल्पत्रिवर्गो

यस्योत्तुङ्गखिशूलखिदशपतिनुतः (पापिनां) तापनोऽभूत् ॥

रानद्रावणमूर्धपङ्क्तिशिखरव्यासक्तचूडामणि-

श्रेणीसंगतिनिश्चलत्मकतया लङ्कां पुनानाः पुरीम् ।

..... द्व ..... संगताः

श्रीबाणासुरशेखराः पशुपतेः पादागवः पान्तु वः ॥

सूर्याद्वृक्षप्रपौत्रान्मनुरथ मगवाज्जन्म लेभे ततोऽभू-

दिक्वाकुश्चक्रवर्ती नृपतिरपि ततः श्रीविकुशिर्वभूव ।

जात ..... विदितो भूमिषः सार्वभौमो

भूतोऽस्माद्विश्वगन्धः प्रबलनिजबलव्याप्तविश्वान्तरालः ॥

राजाष्टोत्तरविंशतिसितिभुजस्वसाद्यतीत्य क्रमा-

त्संभूतः सगरः पतिः ..... राधाः क्षितेः ।

जातोऽस्मादसमज्जसो नरपतिस्वल्गादभूदंशुमा-

न्स श्रीमन्तमजीजनवरवरो भूपं दिलीपाद्वयम् ॥

भेजे जन्म ततो भगीरथ इति ख्यातो नृपोन्नान्तरे
 भूपाला..... रघोरप्यजः ।
 श्रीमत्तुङ्गरथस्ततो दशरथः पुत्रैश्च पौत्रैः समं
 राज्ञोऽष्टावपरान्विहाय परतः श्रीमानभूलिच्छविः ॥
 अस्त्येव क्षितिमण्डलैकतिलको लोकप्रतीतो महा-
 ना..... प्रभावमहतां मान्यः सुराणामपि ।
 स्वच्छं लिच्छवि नाम विभ्रदपरो वंशः प्रवृत्तोदयः
 श्रीमच्चन्द्रकलाकलापधवलो गङ्गाप्रवाहोपमः ॥
 तस्माद्विच्छवितः परेण नृपतीन्हित्वा प.....रं
 श्रीमान्पुष्पपुरे कृतिः क्षितिपतिर्जातः सुपुष्पस्ततः ।
 साकं भूपतिभिस्त्रिभिः क्षितिभृतां त्यक्त्वान्तरे विंशतिं
 ख्यातः श्रीजयदेवनामनृपतिः प्रादुर्बभूवापरः ॥
 एकादशक्षिति.....
 त्यक्त्वान्तरे विजयिनो जयदेवनाम्नः ।
 श्रीमान्वभूव वृषदेव इति प्रतीतो
 राज्ञोत्तमः सुगतशासनपक्षपाती ॥
 अभूत्ततः शंकरदेवनामा श्रीधर्मदेवोऽप्युदपादि तस्मात् ।
 श्रीमानदेवो नृपतिस्ततोऽभूत्ततो महीदेव इति प्रसिद्धः ॥
 वसन्त इव लोकस्य कान्तः शान्तारिषिग्रहः ।
 आसीद्वसन्तदेवोऽस्मादान्तसामन्तवन्दितः ॥
 अस्यान्तरेऽप्युदयदेव इति क्षितीशा-
 ज्ञाताखयोदश ततश्च नरेन्द्रदेवः ।
 मानोज्ञतो नतसमस्तनरेन्द्रमौलि-
 मालारजोनिकरपांशुलपादपीठः ॥
 दाता सद्गविणस्य भूरिषिभ्यो जेता द्विपत्संहतेः
 कर्ता बान्धवतोपणस्य यमवत्पाता प्रजानामलम् ।

हर्ता संश्रितसाधुवर्गविपदां सत्यस्य वक्ता ततो
 जातः श्रीशिवदेव इत्यभिमतो लोकस्य भर्ता भुवः ॥
 देवी बाहुबलाढ्यमौखरिकुलश्रीवर्मचूडामणि-
 ख्यातिहेषितवैरिभूपतिगणश्रीभोगवर्मोद्भवा ।
 दौहित्री मगधाधिपस्य महतः श्र्यादित्यसेनस्य या
 व्यूढा श्रीरिव तेन सा क्षितिभुजा श्रीवत्सदेव्यादरात् ॥
 तस्माद्भूमिभुजोऽप्यनायत नितारातेरजय्यः परै
 राजश्रीजयदेव इत्यवगतः श्रीवत्सदेव्यात्मजः ।
 त्यागी मानधनो विशालनयनः सौजन्यरत्नाकरो
 विद्वा .....चिराश्रयो गुणवतां पीनोरुवक्षःस्थलः ॥
 माघदन्तिसमूहदन्तमुसलक्षुण्णारिभूभृच्छिरो-
 गौडोद्गादिकलिङ्गकोसलपतिश्रीहर्षदेवात्मजा ।
 देवी राज्यमती कुलोचितगुणैर्युक्ता प्रभूता कुलै-
 र्येनोदा भगदत्तराजकुलजा लक्ष्मीरिव क्षमाभुजा ॥
 अङ्गश्रिया परिगतो जितकामरूपः
 काञ्चीगुणाढ्यवनिताभिरुपास्यमानः ।
 कुर्वन्पुराष्ट्रपरिपालनकार्यचिन्तां
 यः सार्वभौमचरितं प्रकटीकरोति ॥
 राज्यं प्राज्यसुखोर्जितद्विजजनप्रत्यर्पिताज्याहुति-
 ज्योतिर्जातशिखाविजृम्भणजिताशेषप्रजापदुजम् ।
 बिभ्रन्त्कण्टकवर्जितं निजभुजावष्टम्भविस्फूर्जितं
 शूरत्वात्परचक्रकाम इति यो नाम्ना परेणान्वितः ॥
 स श्रीमाञ्जयदेवाख्यो विशुद्धवृहदन्वयः ।
 लब्धप्रतापः संप्राप्तबहुपुण्यसमुच्चयः ॥
 मूर्तीरष्टाभिरष्टौ महयितुमतुलैः स्वैर्दलैरष्टमूर्तेः
 पातालादुत्थितं किं कमलमग्नित्वं पद्मनामस्य नामेः ।

देवस्यास्यासनायोपगतमिह चतुर्वक्त्रसादृश्यमोहा-

द्विस्तीर्णं विष्टरं किं प्रविकसितसिताम्भोजमम्भोजयोनेः ॥

कीर्णा किं भूतिरेषा सपदि पशुपतेर्नृत्यतोऽत्र प्रकामं

मौलीन्दोः किं मयूखाः शरदमभिनवां प्राप्य शोभामुपेताः ।

भक्त्या कैलासशैलाद्धिमनिचयरुचः सानवः किं समेता

दुग्धाब्धेरागतः किं गलगरसहजप्रीतिपीयूषराशिः ॥

राज्ञः ॥

देवं वन्दितुमुद्यतो द्युतिमतो विद्योतमानद्युतिः

किं ज्योत्स्नाधवला फणावलिरियं शेषस्य संदृश्यते ।

अन्तर्दूरसातलाश्रितगतेर्देवं प्रभावश्रिया

किं क्षीरस्त्रपनं विधातुमुदिताः क्षीरार्णवस्योर्मयः ॥

विष्णोः पातालमूले फणिपतिशयनाक्रान्तिलीलामुखस्था-

दाशां प्राप्योत्पतन्त्यास्त्रिपुरविजयिनो भक्तितोऽभ्यर्चनाय ।

लक्ष्म्याः संलक्ष्यते प्राक्करतलकलितोत्फुल्ललोलासरोजं

किं वेतीत्यं वितर्कास्पदमतिरुचिरं मुग्धसिद्धाङ्गनानाम् ॥

नालीनालीकमेतन्न खलु समुद्रितं राजतो राजतोऽहं

पद्मा पद्मासनाब्जे कथमनुहरतो मानवा मा नवामे ।

पृथ्व्यां पृथ्व्यां न मादृग्भवति हृतजगन्मानसे मानसे वा

भास्वान्भास्वान्विशेषं जनयति नहि मे वासरो वा सरो वा ॥

इतीव चामीकरकेसरालीसिन्दूररक्तद्युतिदन्तपङ्क्त्या ।

राजीवराजीं प्रति जीवलोके सौन्दर्यदर्पादिव सप्रहासम् ॥

एषाभाति कुलाचलैः परिवृता प्रालेयसंसांगिभि-

र्वेदी मेरुशिलैव काञ्चनमयी देवस्य विधामभूः ।

शुभ्रेः प्रान्तविरासिपङ्कजदलैरित्याकलय्य स्वयं

रौप्यं पद्ममयीकरत्पशुपतेः पूनार्थमसुज्ज्वलम् ॥

राज्ञः ॥

यं स्तौति प्रकटप्रभावमहिमा ब्रह्मा चतुर्भिर्मुखै-
 र्यं च श्लाघयति प्रणम्य चरणे पङ्क्तिर्मुखैः पण्मुखः ।
 यं तुष्टाव दशाननोऽपि दशभिर्वक्त्रैः स्फुरत्कंधरः
 सेवां यस्य करोति वासुकिरलं जिह्वासहस्रैः स्तुवन् ॥
 ख्यात्या यः परमेश्वरोऽपि वहते वासो दिशां मण्डलं
 व्यापी सूक्ष्मतरश्च शंकरतया ख्यातोऽपि संहारकः ।
 एकोऽप्यष्टतनुः सुरासुरगुरुर्वीतत्रपो नृत्यति
 स्थाणुः पूज्यतमो विराजति गुणैरेवं विरुद्धैरपि ॥

राज्ञः ॥

तत्पेदं प्रमथाधिपस्य विपुलं ब्रह्माब्जतुल्यं शुभं
 राजद्राजतपङ्कजं प्रविततं प्रान्तप्रकीर्णैर्दलैः ।
 पूजार्थं प्रविधाप्य तत्पशुपतेर्यत्त्रापि पुण्यं मया
 भक्त्या तत्प्रतिपाद्य मातरि पुनः संप्राप्त्या निर्वृतिम् ॥
 किं शंभोरुपरि स्थितं ससलिलं मन्दाकिनीपङ्कजं
 स्वर्गोद्भिन्ननवाम्बुजेक्षणधिया संप्राप्तमम्भोरुहम् ।
 देवानां किमियं शुभा सुकृतिनां रम्या विमानावली
 पद्मं किं करुणाकरस्य करतो लोकेश्वरस्यागतम् ॥

राज्ञः ॥

स्रोतः स्वर्गापगायाः किमिदमवतरल्लोलकल्लोलरम्यं
 किं ब्रह्मोत्पत्तिपद्मं तलकमलवरप्रेक्षणायोपयातम् ।
 संप्राप्तं चन्द्रमौलेरमलनिजशिरश्चन्द्रबिम्बं किमत्रे-
 त्येवं यद्वीक्ष्य शङ्कां वहति भुवि जनो विसयोत्फुल्लनेत्रः ॥
 श्रीवत्सदेव्या नृपतेर्जनन्या समं समन्तात्परिवारपद्मैः ।
 रौप्यं हरस्योपरि पुण्डरीकं तदादरैः कारितमत्युदारम् ॥

पुण्यं पुत्रेण दत्तं शशिकरविमलं कारयित्वाब्जमुख्यं
 प्राप्तं शुभ्रं शुभं च स्वयमपि रजतैः पद्मपूजां विधाय ।
 सर्वं श्रीवत्सदेवी निजकुलधवलां चित्तवृत्तिं दधाना
 प्रादात्कल्याणहेतोश्चिरमवनिभुजे स्वामिने स्वर्गताय ॥
 कः कुर्यात्कुलजः पुमान्निजगुणश्लाघामनिर्हीच्छया
 राज्ञा सत्कविनापि नो विरचितं काव्यं स्ववंशाश्रयम् ।
 श्लोकान्पञ्च विहाय साधुरचितान्प्राज्ञेन राज्ञा स्वयं
 स्नेहाद्भुजि बुद्धकीर्तिं करोत्पूर्वामपूर्वामिमाम् ॥
 योगक्षेमविधानबन्धुरभुजः संवर्धयन्बान्धवा-
 न्निह्यत्पुत्रकलत्रभृत्यसहिते लब्धप्रतापो नृपः ।
 दीर्घायुर्नितरां निरामयवपुर्नित्यप्रमोदान्वितः
 पृथ्वीं पालयतु प्रकामविभवस्फीतानुरक्तप्रजाम् ॥
 संवत् १९३ कार्तिकशुक्लनवम्याम् ।

(इन्स्क्रिप्शन्स् प्रॉम् नेपाल १६-१८).

(४२)

प्रतापमहन् नृपतिप्रासादप्रशस्तिः ।

आसीच्छ्रीसूर्यवंशे रघुनृपकुलजो रामचन्द्रो नृपेश-
 स्तद्वंशे नान्यदेवोऽवनिपतिरभवत्तत्सुतो गङ्गदेवः ।
 तत्पुत्रोऽभूच्छ्रीसिंहो नरपतिरतुल्यस्तत्सुतो रामसिंह-
 स्तज्जः श्रीशक्तिसिंहो धरणिपतिरतो भूपभूपालसिंहः ॥
 तस्मात्कर्णाटचूडामणिरिव हरयुत्तिसिंहदेवोऽस्य वंशे
 भूपः श्रीयक्षमल्लो नरपतिरतुल्यो रत्नमल्लोऽप्यमुष्मात् ।
 तस्माच्छ्रीसूर्यमल्लो हवनिपतिरभूत्तत्तनूनोऽमराग्न्यो
 मल्लोऽभूत्तस्य पुत्रो रिपुगणविजयी श्रीमहेन्द्राख्यमल्लः ॥

तस्माच्छिवसिंहोऽभृद्धरिहरसिंहः सुतस्तस्मात् ।

तस्माल्लक्ष्मिन्सिंहो नरसिंहपराक्रमः [सूनुः] ॥

तस्माच्छ्रीमत्प्रतापो नरपतिरभवद्भूपभालावलीपु

न्यस्यत्पादारविन्दद्वयरसविलसद्रेणुभिर्भूषणानि ।

योऽकार्पीत्कूतिखासाकिरमिति स्ववशे भोदृभूपस्य देशा-

जग्राहैवावदीनं प्रतिदिनमपरे यं भजन्ते नरेशाः ॥

भक्तग्रामनरेशमल्लनृपतिर्दत्त्वेभमेनं भिया

भेजेऽसौ वसुधां जहार सुदृढं संधार्य दुर्गं पुनः ।

श्रीमद्भुम्बरशाहभूपतिबलं विध्वंस्य हत्वा बलं

श्रीमत्सिद्धनृसिंहमल्लनृपतेर्जग्राह दुर्गावलीम् ॥

आस्ते काप्यमरावतीव विलसद्वन्तीन्द्रदिव्याङ्गना-

युक्ता स्वर्णमयी विहारनगरी सा राजधानी परा ।

श्रीमच्छ्रीकमलाधिका मधुपतेरिन्द्रेण तुल्यस्य च

प्रत्यर्थिजननिर्जितस्य नवपुन्नारायणस्यापि च ॥

लक्ष्मीनारायणस्तस्माद्वीरनारायणस्ततः ।

पुत्री रूपमती तस्य प्राणनारायणः सुतः ॥

सेयं रूपमती सती गुणवती स्वर्णद्युतिः सन्मति-

र्माद्यत्कुञ्जरगामिनी प्रणयिनी साक्षात्परा रुक्मिणी ।

आसीत्सर्वगुणा पितुर्नरपतेः श्रीमन्नतापस्य सा

पत्नी प्राणसमा यथा जलनिधेः पुत्री जगत्पायिनः ॥

कर्णाटीरङ्गघाटी कुचकनकघटी क्रामल्लैकवाटी

स्वर्णालंकारकोटी हरिसदृशकटी चारुदेहानुपाटी ।

नाम्ना राजमती महारसवती भूपप्रतापस्य सा

भूता भोगवधूटिका किल हरेर्भामेव जीवाधिका ॥

स्वर्गार्थं कृतवान्प्रतापनृपतिः सद्योपितोरेतयोः

प्रासादं वसुपत्रपद्मसदृशं शृङ्गाष्टकैः शोभितम् ।

नानानिन्नविराजितं समभिदं सद्देवयन्तेन वै

होमाद्यैरकरोच्छ्रुतिस्मृतिमत्तैरस्य प्रतिष्ठाविधिम् ॥

संवत् ७६९, फाल्गुनशुक्लपष्ठ्यां अनुराधानक्षत्रे हर्षणयोगे बृहस्प-
तिवासरे ।

(इन्स्ट्रिप्शनस् प्रॉम् नेपाल २७-२८).

(४३)

नेपालक्षितिपालवंशावलिः ।

श्री ३ भवानीशंकराभ्यां नमः ।

नत्वा गिरीन्द्रतनयां प्रलयानलाभां

भालोल्लसल्ललितचन्द्रकलाभिरामाम् ।

महप्रतापनृपतिः स्वकुलप्रकाशां

वंशावलीं सुतनुते विमलां कवीन्द्रः ॥

श्रीविष्णोर्नयनाम्बुजात्रिजगतीपापान्तकर्ता रविः

प्रोद्भूतस्तिमिरौघवारणघटाविद्रावणः केसरी ।

कालाकाशदिशां प्रकाशनिपुणः कन्दर्पदर्पापहः

सानन्दं सरसीरुहेषु तनुते भैत्रां विचित्राकृतिः ॥

गाम्भीर्यादिगुणेन सागरसमो धैर्येण विन्ध्याचलः

सौन्दर्यप्रकरेण दैत्यदलनो रूपेण कामोपमः ।

जातो भूमितले ततोऽतिविमले वैवस्वताख्यो मनु-

र्मयादा रचिता सतां समुचिता कीर्तिप्रदा येन वै ॥

तद्वंशे विमले बभूव धरणीचन्द्रो दिलीपो हि यो

देवेन प्रमथाधिपेन तुलनां प्राप्नु प्रचण्डे रणे ।

यस्य प्रौढतरप्रतापदहने नित्यं द्विपः शेरते

दृष्ट्वा तस्य कलेवरं सुविमलं कामेन दग्धं वपुः ॥

जातः सन्नृपसत्तमो रघुरिति ख्यातस्ततो वीर्यवा-

न्याणाग्रैः परिमथ्य शक्रहृदयं कीर्तिः स्थिरा स्थापिता ।

यस्य प्रौढतरप्रतापतपनत्रासेन सद्यः कृता

वृष्टिस्तेन धनेश्वरेण ललिता कार्तस्वरी भूतले ॥

जातो भूपवरस्ततः कलिहरः श्रीमानजो वीर्यवा-

न्दुष्टानां किल दर्पहारणविधौ प्रोद्भूतकण्ठीरवः ।

शिष्टानां प्रतिपालकः प्रतिपलं दानैः ..... म्मनः

पश्चादिन्दुमतीवियोगजनितक्लेशाब्धिमध्येऽपतत् ॥

जातो देवतनुस्ततो दशरथः कंदर्पदर्पापहः

सेनापत्यमुपेत्य पङ्कपतितः शत्रुः(क्रः) कृतो निर्भरः(यः) ।

क्रूरः कोपरतः प्रसारितभयो भेजुं गतः कृत्तिकां

पापे संसक्तचित्तः शनिरपि सहसा स्तम्भितो येन मार्गे ॥

जातस्तत्तनयो महानययुतो रामोऽभिरामाकृति-

र्दानेन प्रचुरेण वर्धितगुणः ख्यातस्त्रिलोकीतले । .

बद्धा यो जलधिं निशाचरभटानिर्जित्य लङ्कापुरां

गत्वा रावणराक्षसं कलिकरं हत्वा वधो लब्धवान् ॥

तत्पुत्रः सूर्यतुल्यो लव इति विदितो प्रोल्लसद्दानपुण्यै-

र्जातो भूचक्रशक्रः प्रथितगुणचयः संमतः सज्जनानाम् ।

शत्रूणां शासकोऽसौ प्रबलरणधराधारणादत्तभारो

धर्मात्मा देवतुल्यो दशरथतनया निर्जिता येन संख्ये ॥

जातः श्रीहरिर्सिंहदेवनृपतिः प्रौढप्रतापोदय-

स्तद्वंशे विपुले महारिपुहरे गाम्भीर्यरत्नाकरः ।

कर्ता यः सरसामुपेत्य मिथिलां संलक्ष्य लक्षप्रियो

नेपाले पुनराढ्यवैभवयुते स्वैर्यं विधत्ते चिरम् ॥

माणिक्यप्रतिमप्रतापपटलैरादीप्तलोकत्रयो

मुक्तापङ्क्तिसहस्रशोभनयशोवृन्देन संशोभितः ।

पक्षत्याकृतिकर्णवारणगिरिग्रामावनव्याकुलः

पारावारमिवेह यः परिहसत्याधाय चित्तेऽच्युतम् ॥

तत्पुत्रो यक्षमल्लः प्रचलरिपुहरः कर्णतुल्योऽवनीशः

सर्वासां नागरीणां नयनसुखकरः सर्वदः सज्जनानाम् ।

प्रोद्यद्दोर्दण्डचण्डाहतनिशितमहाखड्गपातैर्विपक्षा-

न्निश्वा सद्यः क्षितीशान्निवितलविषये प्रोल्लसत्कीर्तिचन्द्रः ॥

तस्माच्छ्रीरत्नमल्लः समननि विबुधाराधने दत्तबुद्धि-

र्दन्तीनां दानकर्ता प्रचलरिपुबुल्योत्सादने पार्थतुल्यः ।

यदानाम्बुप्रवाहप्रकरविलसितां वाहिनीं वीक्ष्य नूनं

गङ्गासङ्गात्प्रवृद्धं प्रचलमलनिधिः प्रेमगर्वं मुमोच ॥

यो नु प्रौढतरान्विहत्य धरणीपालान्महासंगरे

गत्वा कान्तिपुरं चकार विमलं राज्यं तु स्वर्गोपमम् ।

श्रीसिद्धिर्हरपूर्विका हरबधूराधनैस्तद्वशे

जाता भावहता मुदा सुविदिता चाद्यापि या तिष्ठति ॥

प्रोद्यद्भौद्रप्रतापप्रचुरपरिलसत्कुङ्कुमशोदपूर्णः

कीर्णः पाटीरपङ्कैः सितकरकिरणाकारकीर्तिप्रतारः(नः) ।

मित्राणामत्र शैल्यं किमपि विरचयन्पूर्वपूर्वागतानां

तत्पुत्रः सूर्यमल्लो नरपतितिलकः प्रादुरासीन्नवीरः ॥

तस्मान्मल्लनरेन्द्रनामधरणीपालो नभूव प्रभुः

प्रोद्भूतप्रबलप्रतापदहनज्वालावृताहस्करः ।

यस्यारातिनितम्बिनी सुचकिता शुष्यन्मुक्ताम्भोरुहा

स्थित्वा पर्वतगङ्गरेऽतिविषमे दैन्यं सदाभ्यस्यति ॥

पुण्यौघैर्जपयज्ञदानविपुलैर्गौरीपदार्चाफलैः

संजातस्तु महीन्द्रमल्लवमुधारत्नं ततस्तत्सुतः ।

येनेमां किल काश्यपां वसुमतीं रत्नैः पूर्णां वरां

दत्त्वा भूमिपुराय स्वर्गभवने कीर्तिः स्थिरा स्थापिता ॥

श्रीग्रामे भक्तपूर्वं विनिहितसहस्रावासरूपप्रतिष्ठां

भावेर्निर्जित्य देवीं कलिकलुपहरां दैत्यदर्पापहन्त्रीम् ।

आनीय स्वर्गतुल्ये रचितगृहवरे स्थापिता येन पूर्वं
 नित्यं तत्पूजनेन त्रिभुवनललितां सिद्धिगुग्रामयाप ॥
 तस्माच्छ्रीशिवसिंहनाम नृपतिर्जातो धरामण्डले
 नेपालक्षितिपालभालतिलकः कंदर्पदर्पापहः ।
 संसारार्णवतारणाय सततं नित्यं भवानीपद-
 ध्याने दत्तमनाः समस्तविदुषां मध्ये प्रसिद्धक्रियः ॥
 वैरिस्त्रीनयनाब्जनिर्गतजलैर्धाराम्बुभिर्येन वै
 शस्ताः सान्द्रकचन्वरन्ध्ररुधिरैर्नयः समासादिताः ।
 तासां संगमसंभवं सुविमलं तीर्थं प्रयागाद्वयं
 यत्र स्नानकृता प्रलब्धमनिशं शत्रुक्षयं सत्फलम् ॥
 तस्माद्धरिहरसिंहो नरपतिसिंहो बभूव भूपालः ।
 गच्छति जलनिधिपारं कीर्तिरेकाकिनी यस्य ॥
 धत्ते गैरिकरागविभ्रमभयं यस्य प्रतापोत्करो
 यत्कीर्तिर्गुणपर्वतोपरिसरी कौतूहलं यच्छति ।
 एतेनैव तु हेतुनास्य तु गुणान्विज्ञाय शैलोत्तमा-
 न्दूरस्थाः प्रपलाय्य संनिधिभग्नी कुर्वन्ति यद्वैरिणः ॥
 श्रीलक्ष्मीनरसिंहनामनृपतिस्त्रासादभूत्सन्मति-
 र्वाणाग्रे परिपन्थिमन्यनकरः कारुण्यपुण्याकरः ।
 यं दृष्ट्वा खलु वैरिवर्गवनिता कम्पाकुला सर्वदा
 प्राणेशस्य सुजीवितं मम विभो देहीति संयाचते ॥
 अष्टाशास्वपि यत्प्रतापतपनस्यालोक्य नित्योदयं
 दीप्तात्मापि दिवानिशं भृशमहो विश्वान्धकारापहम् ।
 आत्मानं सहसा समीक्ष्य मनसा हीनं हठाद्गर्हय-
 न्सायं सायमयं स्वयं दिनमणिर्दीनोऽम्बुधौ मज्जति ॥
 श्रीलक्ष्मीनरसिंहभूपतिदिवप्रस्थानकालोद्यते
 देवैः शङ्खसृदङ्गभेरिपटहध्वानैर्दिशः पूरिताः ।

प्रौढाः शूरतराः मदारितरिपोर्ब्रह्माण्डचण्डोलस-
 न्मार्गेणैव विनिर्गताः सुयमिताः प्राणास्त्रयोऽस्यामलाः ॥
 तत्पुत्रोऽसौ कवीन्द्रः क्षितिपतितिलकः श्रीप्रतापाभिधानः
 सङ्ग्रामे वैरिवर्गप्रबलतरलसद्दर्पदावानलाम्भः ।
 तर्कालंकारकोशादिकसकलमहाशास्त्रमार्गप्रवीणो
 नानागद्यानवद्यासुललितकवितानर्तकीरङ्गभूमिः ॥
 मेदिन्यामुदधौ सरःसु सरितां मध्ये गिरौ कानने
 यस्य प्रौढतरप्रतापतपनस्यालोक्त्र्य दीप्तिं पराम् ।
 अत्युत्कर्षमवेक्ष्य संप्रति समासाद्यापकर्षं चिरा-
 दौर्वः खर्वयशाः प्रशाम्यति हठान्मग्नः समुद्राम्भसि ॥
 दृष्ट्वा तस्य प्रतापं तपनमनुपमं हन्त हृष्टो विवस्था-
 न्मेने ब्रह्माण्डभाण्डभ्रमणविधिकृतं श्रान्तमेव श्रमौघम् ।
 व्यस्ताहोरात्रमेदं त्रिभुवनभवनं व्याप्तमेनं विदित्वा
 किं चायं चक्रवाकः शिथिलयति शुचं सर्वतः सर्वबीजम् ॥
 शस्त्रे शास्त्रवरे सदा सुखकरे संगीतविद्यावरे
 सानन्दं किल केलिकर्मकुशलव्यापारकण्ठीरवः ।
 स्वर्गे भूमितले तथा दशदिशां प्रान्ते गिरौ कानने
 कोऽप्यस्तीति निगद्यते मम समो राजेन्द्रचूडामणिः ॥
 नेपाले संवत्सेऽस्मिन्हयगिरिमुनिभिः (७८७) संयुक्ते माघमासे
 सप्तम्यां शुक्लपक्षे रविदिनसहिते रेवतीऋक्षराजे ।
 योगे श्रीसिद्धिसंज्ञे रजतमणिलसत्स्वर्णमुक्ताप्रवालै-
 रेकीकृत्य प्रदत्तं हयशतसहितं येन दानं तुलाख्यम् ॥
 इति श्रीमहाराजाधिराजश्रीश्रीराजराजेन्द्रकवीन्द्रजयप्रतापमहोदयविरचिता
 निजवंशावली समाप्ता ।
 माधुर्यादिविचित्रताखिलपदन्यासैर्मनोहारिणी
 संक्षिप्तेन कवीन्द्रभूमिपतिना चंशावली निर्मिता ।

प्रत्येकं किल कीर्तिशौर्यनिखिलप्रौढप्रतापादिकं

भूपानां रचितुं विमृश्य निपुणं शक्तो न वा वानपतिः ॥

(इन्द्रिकावतान्स् प्रौढ नेपाल २९-३१)

(४४)

॥ श्रीगणाधिपतये नमः ॥

कारणं जगतां वन्दे कण्ठादुपरि वारणम् ।

मातामहमहाशैलं महस्तदपितामहम् ॥

क्षेमं वः प्रचुरीकुर्यात्क्षोणीमभ्युद्वहन्हरिः ।

क्रोडाकृतेरभूद्यस्य क्रीडापल्वलमभ्युधिः ॥

अस्ति क्षीरार्णवोद्भूतमपांपुष्पमनुत्तमम् ।

अम्लानं यदनिर्माल्यमाधत्त शिरसीश्वरः ॥

सदामोदनिधेस्तस्य संताने यदुसंज्ञिते ।

अभूदाश्चर्यमाधुर्यं वसुधायास्तपःफलम् ॥

संगमो नाम राजाभूत्सारभूते तदन्वये ।

रेजे यस्य यशःसिन्धोः सरणीव सुरापगा ॥

सर्वरत्ननिधेस्तस्य सम्राडासीत्तनूभुवाम् ।

मध्ये बुक्कमहीपालो मणीनामिव कौस्तुभः ॥

तस्य गौराम्बिकाजानेस्तनयोऽभूद्रुणोत्ततः ।

हारगौरयशःपूरहारी हरिहरेश्वरः ॥

यत्पोडशमहादानयशसां दिग्विहारिणाम् ।

भूयसाप्यवत्कालं भुज्जान्ति चतुर्दश ॥

प्रतापदेवरायोऽस्य पुत्रोऽभूद्भुवि विश्रुतः ।

प्रमोद इव मूर्तोऽयं प्रजानां स्वैर्गुणैरभूत् ॥

प्रत्यर्थिसमिधो हुत्वा प्रतापाग्नौ रणाङ्क(ङ्ग)णे ।

विहितो येन वीरेण विजयश्रीकरग्रहः ॥

तस्य हेमाश्रिकाजानेस्तनयो विनयोजनतः ।
 निद्यानिधिर्विशेषज्ञो वीरो विजयभूपतिः ॥
 असौ विजयभूपालः पित्रा दत्तं स्वतेजसा ।
 समस्तं द्वाविडं देशमासिन्ध्याः पर्यपालयत् ॥

बुक्कसितीशसदने हरितान्ववायः
 श्रीसिंहसूरिरभवत्प्रथमानकीर्तिः ।
 यद्वारपञ्जरशुकाः किल सर्वशास्त्र-
 सिद्धान्तभञ्जनसमर्थनकेलिलोलाः ॥

तत्पुत्रस्तार्किकाचार्यः पदवान्यप्रमाणवित् ।
 सर्व हरिहरशोणीभुजां धर्ममववीत्यत्(यद्धर्ममववीत्?) ॥
 तत्पुत्रो हम्पणाचार्यः सर्वविद्याविशारदः ।
 निजेन चरितेनासीद्वसिष्ठ इव पूजितः ॥
 राज्ञा हरिहरेणापि देवरायेण भूभुजा ।
 अचीकरदसौ विद्वान्महादानानि षोडश ॥
 सोऽयं विजयभूपालो हम्पणार्थाय धीमते ।
 स्वदेशे चेष्टुपेडाख्यं ग्रामं मान्यं प्रदत्तवान् ॥

स्वस्ति श्रीविजयाभ्युदयशकवर्ष १३३८ वर्तमानदुर्मुखिसंवत्सरद भाद्र-
 पदबौळ सप्तमियलु श्रीमन्महामण्डलेश्वरश्रीवीरप्रतापविजयराय वोडयरु
 हरितगोत्रद आपस्तम्बसूत्रद सकलविद्याविशारद तार्किकहम्पणैयगळिगे
 कोट्टग्रामशासनद क्रमवितेंदरे पडवीडुराज्यदलु सप्तनाथनु माळुव आगर-
 दहोवलि यनु वृत्तिपट्टिनलि शेरिवहकोनैकोट्टपट्टिन चेष्टुपडेंवग्रामके स-
 ष्टुव तगरइरुपेडंतांगलु सह कुलवरहगद्याण इय्यत्तुमूरुहोनु मूरुहणं वट्ट-
 दिन्द होनुहणंवड्डुहुरुळिय तुंडदिदंद मूरुहणवड्डुवेळे अन्तुं रोकवराह
 इय्यत्तुनालुहोनु एट्टुहणुवेळे यकालुपल्लिसह चेष्टुपेडुग्रामवनु तेजोनिधि-
 यलु महामायाप्रीतियागि सर्वमान्यदानपारपूर्वकवागि कोट्टट्टु ईग्रामके
 सलुव सुंकद भत्य मार्गयडतोरे चेक्कडमे वाणियरु सेट्टियरु सेणियरु

कैकोळरतेरिगिवोळगाद सकलसुवर्णादाय सकलभत्तादायसहितवागि स-
र्वमान्यवागि आचन्द्रार्कस्यायियागि अनुभविषुदु ईग्रामद चतुस्सीमेय-
विवर ईसानामोदलागि एर्र्कोडकेणिअकल्लुशासन अल्लिंद नडुसीमेय-
कल्लुपोरडियसालु अल्लिंद आग्नेयएळे वाहकोल्लगे तेंकलु एल्लकुलि अल्लिंद
तेंकलु कलरवयलु अल्लिंद तेंकलु एरेयकोलेयमूडणसीमे अल्लिंद तेंकलु
कारणेयकेरेये गणपोक्करैमडुइदरिंद तेंकलु पुलिकुल अल्लिंद तेंकलु सम-
यनारायणकुलक्केवडगनकल्लु अल्लिंद वायव्य गुडदनडुवणतेवरुमरिसु अ-
ल्लिंद वायव्य सदरहोइदकल्लु अल्लिंदवडगलु एट्टिकुलि अल्लिंदनाचिमां-
गलपडुवनकोडियहुत्त अल्लिंद येत्तणङ्गेयमूडणवरपु अल्लिंद वडगलु मुरुकं-
कुलियपल्लगुलियशासन अल्लिंद मूडलु मुक्कदकल्लु अल्लिंद ईसानकल्लुसालु
अल्लिंदपालकोलेयमूडणमरिसु अल्लिंद करुवले वेले अल्लिंद एळेकल्लुगलु
अल्लिंद एर्र्कोन केणि ईचतुस्सीमेवोळगादनिधिनिक्षेपजलपापाणसिद्धसाध्य
अक्षिणि आगामि गोभूहिरण्याद्यष्टभोगवेंव स्वाम्यसहितवागि सर्वमान्यदान-
धारापूर्वकवागि कोट्टुदु आचन्द्रार्कस्यायियागि अनुभविषुवदु ।

एकैव भगिनी लोके सर्वेपामेव भूभुजाम् ।

न भोज्या न करग्राह्या विप्रदत्ता वसुंधरा ॥

दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।

दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम् ॥

स्वदत्ताद्विगुणं पुण्यं परदत्तानुपालनम् ।

परदत्तापहारेण स्वदत्तं निष्फलं भवेत् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।

पष्ठिवर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते क्रिमिः ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयोभूयो याचते रामचन्द्रः ॥

(शण्डिल्यान्व दु पि द्विष्टी ऑफु सदर्न इण्डिआ ४५-४८)

(४५)

कुमारपालकारितवडनगरप्राकारप्रशस्तिः ।

ओं ॥ ओं नमः शिवाय ॥

ब्रह्माद्वैतधिया मुमुक्षुभिरभिध्यातस्य बद्धाक्षरै-

रिच्छाशक्तिमभीष्टवीमि जगतां पत्युः श्रुतीनां निधेः ।

या व्यापारितसंहतैः स्वसमये ब्रह्माण्डपिण्डैर्नवैः

क्रीडन्ती मणिकन्दुकैरिव सदा स्वच्छन्दमाहादते ॥

गोर्वाणैर्वीतगर्वं दनुजपरिभवात्प्रार्थितस्त्रायकार्यं

वेधाः संध्यां नमस्यन्नपि निजचुलके पुण्यगङ्गाम्बुपूर्णं ।

अथो धीरं चुलुक्याह्वयमसृजदिमं येन कीर्तिप्रवाहैः

पूतं त्रैलोक्यमेतन्नियतमनुहरत्येव हेतोः फलं श्रीः ॥

वंशः कोऽपि ततो बभूव विविधाश्चर्यकलीलास्पदं

यस्माद्भूमिभृतोऽपि वीतगणिताः (णनाः) प्रादुर्भवन्त्यन्वहम् ।

छायां यः प्रथितप्रतापमहतां दधे विपन्नोऽपि स-

न्यो जन्यावधि सर्वदापि जगतो विश्वस्य दत्ते फलम् ॥

वंशस्यास्य यशःप्रकाशनविधौ निर्मूल्यमुक्तामणिः

क्षोणीपालकिरीटकल्पितपदः श्रीमूलराजोऽभवत् ।

यो मूलं कलिदापदग्धनिखिलन्यायद्रुमोत्पादने

यो राजेव करैः प्रकामशिशिरैः प्रीति निनाय प्रजाः ॥

यश्चापोत्कटराजराज्यकमलां स्वच्छन्दवन्दीकृतां

विद्वद्भान्धवविप्रवन्दिभृतकव्यूहोपभोग्यां व्यधात् ।

यत्त्वद्गाश्रयिणी तदा श्रियमलं युद्धस्फुरद्विक्रम-

क्रीताः सर्वदिगन्तरसितिभुजां लक्ष्म्यश्चिरं भेजिरे ॥

१. इतः प्रभृति मुद्रित प्रशस्तिचतुष्टय ओस्तिद्राभैशराजधान्या वीएनानगरे विराज-
मानेन विद्वदवतसेन धीमता डॉक्टर्बुल्लेण (G. Buhler, Ph. D., LL. D.,
C. I. E.) अस्मभ्य प्रहितमस्ति. वयमपि तत्सादर सप्रणय चोरीकुर्मः.

सूनुस्तस्य बभूव भूपतिलकश्चासुण्डराजाह्वयो
 यद्वन्धद्विपदानगन्धपवनाघ्राणेन दूरादपि ।
 विभ्रश्यन्मदगन्धमग्नकरिभिः श्रीसिन्धुराजस्तथा
 नष्टः क्षोणिपतेर्ययास्य यशसां गन्धोऽपि निर्नाशितः ॥
 तस्माद्वल्लभराज इत्यभिधया क्षमापालचूडामणि-
 र्जज्ञे साहसकर्मनिर्मितत्रमत्कारः] क्षमामण्डलो(ले) ।
 यत्कोपानलजृम्भितं पिशुनयत्येतत्प्रयाणश्रुति-
 क्षुभ्यन्मालवभूपचक्रविकसन्मालिन्यधूमोद्गमः ॥
 श्रीमहुर्लभराजनामनृपतिर्भ्रातास्य राज्यं दधे
 शृङ्गरेऽपि निपण्णधीः परवधूवर्गस्य यो दुर्लभः ।
 यस्य क्रोधपरायणस्य किमपि भूवल्लरी भङ्गुरा
 सद्यो दर्शयति स लोटवसुधामङ्गस्वरूपं फलम् ॥
 भीमोऽपि द्विपतां सदा प्रणयिनां भोग्यत्वमासेदिवा-
 न्क्षोणीभारमिदं बभार नृपतिः श्रीभीमदेवो नृपः ।
 धारापञ्चकसाधनैकचतुरैस्तद्वाजिमिः साधिता
 सिप्रं मालवचक्रवर्तिनगरी धारेति को विस्मयः ॥
 तस्माद्रूमिपतिर्बभूव वसुधाकर्णवर्तसः स्फुर-
 त्कीर्तिप्रीणितविश्वकर्णविवरः श्रीकर्णदेवाह्वयः ।
 येन ज्याप्रथितस्वनं च्युतशरं धर्मं पुरस्कुर्वता
 न्यायज्ञेन न केवलं रिपुगणः कालोऽपि विद्धः कलिः ॥
 दृष्यन्मालवभूपबन्धनविधिप्रस्ताखिलक्षमापति-
 र्भक्त्याकृष्टवित्तार्णदर्शनशिवो मूर्तः प्रभावोदयः ।
 सद्यः सिद्धरसानृणीकृतजगद्गीतोपमान(तावदान)स्थिति-
 र्जज्ञे श्रीजयसिंहदेवनृपतिः सिद्धाधिराजस्ततः ॥
 वश्या येदम रसातलं च विलसद्भोगि.....
 ....भोक्तुम.....क्षत्राणि रक्षांसि च ।

यः क्षोणीधरयागिनीं च सुमहाभोगां सिषेवे चिरं
हेलासिद्धरसाः सदा क्षितिभुजः .....रे ॥

[संख्य]तीतवितीर्णदाननिवहैः संपन्नपुण्योच्चयः
क्रीडाक्रान्तदिगन्तरालः..... ।

..... ॥

.....कुलभूष.....वलम्ब.....

क्रीडाक्रोड इवोद्धार वसुधां देवाधिदेवाज्ञया ।
देवः सोऽथ कुमारपालनृपतिः श्रीराज्यचूडामणि-
र्यः स्वर्गादिवतीर्णवान्हरिरिति ज्ञातः प्रभावाज्जनैः ॥

अणोराजनराधिराजहृदये क्षिस्वैक(व) बाणव्रजं
श्च्योतल्लोहिततर्पणादमदयच्चण्डी भुजस्थायिनीम् ।

द्वारालम्बितमालवेश्वरशिरःपद्मेन यश्चाहर-
ल्लोलापङ्कजसंग्रहव्यसनिनीं चौलुक्यराजान्वयः ॥

शुद्धाचारनवावतारसरणिः सद्धर्मकर्मक्रम-
प्रादुर्भावविशारदो नयपयप्रस्थानसार्थाधिपः ।

यः संप्रत्यवतारयन्कृतयुगं योगं कलेर्लङ्घय-
न्मन्ये संहरति स भूमिवलयं(ये) कालव्यवस्थामपि ॥

प्रत्यू.....खण्डिताङ्गुलिदलैः पर्युल्लसत्पल्लवो
नद्योदीच्यनराधिपोज्झितसितच्छत्रैः प्रतूनोज्ज्वलः ।

छिन्नप्राच्यनरेन्द्रमौलिकमलैः प्रौप्य(प्रोद्य)त्फलद्योतित-
श्छायां दूरमवर्षयन्निकुले यस्य प्रतापद्रुमः ॥

आचारः किल तस्य रक्षणविधिर्विघ्नेशनिर्नाशित-
प्रत्यूहस्य फलावलोकिशकुनज्ञानस्य मं.....यः ।

देवीमण्डलखण्डितास्त्रिरिपोर्युद्धं विनोदोत्सवः
श्रीसोमेश्वरदत्तराज्यविभवस्याङ्गम्बरं वाहिनी ॥

राज्ञानेन च भुज्यमानमुभया विश्वंमरा विस्फुर-
 द्रजद्योतितवारिराशिरशना शीताद्रिविन्ध्यस्तनी ।
 एषाभूपयदस्थिकुण्डलमिव श्रुत्याश्रयं.....ष्टता
 विभ्राणा नगराद्वयं द्विजमहास्थानं सुवर्णोदयम् ॥
 आब्रह्मादिऋषिप्रवर्तितमहायज्ञक्रमोत्तम्मितै-
 र्यूपैर्दत्तकरावलम्बनतया पादव्यपेक्षाच्युतः ।
 धर्मोऽत्रैव चतुर्युगेऽपि कलितानन्दः परिस्पन्दते
 तेनानन्दपुरेति यस्य विजुघैर्नामान्तरं निर्मितम् ॥
 अश्रान्तद्विजवर्गवेदतुमुलैर्वाधिर्धमारोपितः
 शश्वद्धोमहुताशधूमपटलैरान्ध्यव्यथां लम्बितः ।
 नानादेवनिकेतनध्वजशिखायातैश्च खड्गीकृतो
 यासिन्नद्य कलिः स्वकालविहितोत्साहोऽपि नोत्सर्पति ॥
 सर्पद्विप्रवधूजनस्य विविधालंकाररत्नांशुभिः
 स्मेराः संततगीतमङ्गलरवैर्वाचालतां प्रापिताः ।
 अस्तान्तोत्सवलक्ष्यमाणविभवोत्कर्षप्रकाशस्थितौ
 मार्गा एव वदन्ति यत्र नृपतेः सौराज्यसंपद्गुणम् ॥
 अस्मिन्नागरवंशजद्विजजनस्त्राणं करोत्यध्वरे
 रक्षां शान्तिकपौष्टिकैर्वितनुते भूपस्य राष्ट्रस्य च ।
 मा भूत्तस्य तथापि तीव्रतपसो बाधेति मक्त्या नृपो
 वप्रं विप्रपुराभिरक्षणकृते निर्मापयामास सः ॥
 असिन्वप्रगुणेन तोयनिलयाः प्रीणन्ति लोकं जलैः
 कामं क्षेत्रमुवोऽपि वप्रकलितास्तन्वन्ति धान्यश्रियम् ।
 एवं चेतसि संप्रधार्य सकलब्रह्मोपकारेच्छया
 चक्रे वप्रविभूषितं पुरमिदं चौलुक्यचूडामणिः ॥
 पादाक्रान्तरसातलो गिरिरिव श्लाघ्यो महाभोगत-
 शृङ्गारीव तरङ्गिणीपतिरिव स्फारोदयद्वारभूः ।

उत्सर्पत्कपिशीर्षको जय इव कव्यादनाथद्विषां
 नारीवर्ग इवेष्टकान्तरुचिरः सालोऽयमालोक्यते ॥
 भोगाभोगमनोहरः फणशतैरुचुङ्कतां धारय-
 न्यातः कुण्डलितां च यज्ञपुरुषस्याज्ञावशेनागतः ।
 रत्नस्वर्णमहानिधिं पुरमिव घातुं स शेषः स्थितः
 प्राकारः सुधया सितोपलशिराः संलक्ष्यते वृत्तवान् ॥
 कामं कामसमृद्धिपूरकरमारामाभिरामाः सदा
 स्वच्छन्दस्वनतत्परैर्द्विजकुलैरत्यन्तवाचालिताः ।
 उत्सर्पद्गुणशालिवप्रवलयप्रीतैः प्रसन्ना जनै-
 रत्रान्तश्च बहिश्च संप्रति भुवः शोभाद्भुतं विभ्रति ॥
 लक्ष्मीकुलं क्षोणिभुजो दधानः प्रौढोदयाधिष्ठितविग्रहोऽयम् ।
 विभ्राजते नागरकाम्यवृष्टिर्वप्रश्च चौलुक्यनराधिपश्च ॥
 यावत्पृथ्वी पृथुविरचिताशेषभूभृन्निवेशा
 यावत्कीर्तिः सगरनृपतेर्विद्यते सागरोऽयम् ।
 तावन्नन्द्याद्विजवरमहास्थानरक्षानिदानं
 श्रीचौलुक्यसितपतियशःकीर्तनं वप्र एषः ॥
 एकाहनिष्पन्नमहाप्रबन्धः श्रीसिद्धराजप्रतिपन्नबन्धुः ।
 श्रीपालनामा कविचक्रवर्ती प्रशस्तिमेतामकरोऽशस्ताम् ॥
 संवत् १२०८ वर्षे आश्विन शुदि (२) गुरौ लिखितं नागरब्राह्मणप-
 ण्डितवालणेन ॥
 चौलुक्य.....धिपेन कारिता प्रतोलिका यार्जुनवारिकोपगा ।
 पुनर्नवोना लतफहा.....त.....वेगमिर्जाने.....नेन नृपेण कारिता ॥
 चैत्रमासे शुभ्रे पक्षे प्रतिपद्गुरुवासरे ।
 नन्दाष्टनृपे १६८९ नृपे वर्षे प्रशस्तिर्लिखिता पुनः ॥
 नागरब्राह्मणजोशीवेणीसुतेन विष्णुजीकेन लिखिता प्रशस्तिः ॥
 शुभं भवतु ॥ ४ ॥

(४६)

कुरुक्षेत्रप्रान्तवर्तिपृथूदकक्षेत्र (Pehon) स्थविष्णु-
मन्दिरप्रशस्तिः ।

ओं नमो माधवाय ॥

याते यामवतीपत्ता शिखरिषु क्षामेषु मर्वात्मना
ध्वस्ते ध्वान्तरिषी जने विघटिते स्वस्ते च तारागणे ।
भ्रष्टे भूवलये गतेषु च तथा रत्नाकरेष्वेकता-
मेको यः स्वपिति प्रधानपुरुषः पायात्स वः शार्ङ्गभृत् ॥
दृष्टिः पायात्रिजगदखिलं शार्ङ्गिणः कान्तमूर्तः
कान्ता सद्भूस्फुरितसुभगस्त्रिगुणधराभिरामा ।
उच्चत्तीव्रसरजलनिधौ मज्जतः श्रीमुखेन्दु-
स्फारज्योत्स्ना..... स्मेरगण्डस्थलस्य ॥
क्षेत्रं कुरोर्विविधपापमलभिघात-
दक्षं क्रियादुदयमस्तसमस्ततापम् ।
अध्यासितं मुनिगणैरुदितात्मबोध-
प्रध्वस्तगाढतिमिरप्रकटप्रमोदैः ॥
पीतः संसारसिन्धौ सुरपथगमनें स्यन्दनः साधुवर्ग-
.....तवहेः प्रलयजलधरः संपतत्सान्द्रधारः ।
नानाव्याधिप्रबन्धप्रचुरतरतमः पङ्कविध्वंसभानु-
नीरं चैतत्समन्ताद्दधतु.....दुरित.....सारस्वतं यः ॥
यः शक्तः स्वकुल.....मृद्व्या पिन्दानः परबलमानसं समन्तात् ।
स श्रीमाञ्जयति महेन्द्रपालदेवः शान्तारिः शशधरसुन्दरः शरण्यः ॥
आसीत्तोमरतुङ्गवंशतिलकश्चण्डप्रतापोज्ज्वलो
राजा रञ्जितसाधुवृत्तद्वयो दुर्वृत्तशैलाशनिः ।

नाम्ना जाडल इत्यपूर्वचरितस्यातो दयालंकृति-
 स्तत्त्वालोकिविलेकितशितिपतिव्यापारलब्धोदयः ॥
 येन ज्ञातिकुलं क[लङ्कमिकलं] नीतं परां संपदं
 छिन्नारातिकरीन्द्रकुम्भशकलैः कृत्वोपहारं भुवः ।
 कीर्त्या यस्य च नाकनागनिकर(लय)व्यासङ्गतः संगमा-
 द्योन्नश्च स्फुरदिन्दुसुन्दररुचा स्वःसिन्धुलीलायितम् ॥
 प्रतिदिशममराणां मन्दिराण्युच्छ्रिताग्र-
 स्यगितशशधराणि स्फारमारोपितानि ।
 जगति विततभासा येन दूरं निभान्ति
 स्वयश इव निरोद्धं शङ्खवो दिङ्मिताताः ॥
 तत्संतानमहोदधेः प्रमुदितप्रोद्यद्भुजंगाश्रया-
 दुर्लभा(हृद्या)दनमौक्तिकांशुनिकस्फारीभवत्संपदः ।
 प्रख्यातादजनि स्ववंशतिलकः श्रीवज्रटाण्ड्यः प्रभुः
 प्राप्ताशेषमनोरयः शुभतरव्यापारतुङ्गोजतिः ॥
 तस्य स्फुरदिन्दुरुचः शौरेरिव जलधिकन्यका जाता ।
 नाम्ना मङ्गलदेवी जाया गिरिजेव गिरिशस्य ॥
 तस्मात्तस्यां जज्जुकः प्रादुरासीदुच्चैः शान्तः सत्सु निर्मत्सरेषु ।
 शूरः केतुर्दुर्धरारातिचक्रे कृध्यत्सेनाकुञ्जरध्वानरौद्रे ॥
 तस्य स्फुरन्निशितखड्गनिकृत्तशत्रो-
 खस्तान्वदीननिकरोद्धरणोरुकीर्तेः ।
 सदृत्तरक्तवनितातिलकाङ्ककल्पे
 कान्ते बभूवतुखदारशशाङ्ककान्ते ॥
 एका चन्द्रेति विख्याता द्वितीया नायिकेति च ।
 विशिष्टगुणनिर्माणाद्वे एव सदनं श्रियः ॥
 चन्द्रायाः समजनि गोग्गनामधेयो धीराणा धुरि मिनिवेशितो विधात्रा ।
 भूनापो द्विपदिभकुम्भभेदनिर्द्युक्ताभिर्महितमहोत्तलः शि(सि)ताभिः ॥

असूत च विचक्षणं क्षतविपक्षपक्षप्रभं
 प्रभाकरकरोत्करं स्वबलसैनिकाम्भोरुहाम् ।
 अधर्मपरिपन्थिनं तदनु पूर्णराजं सुतं
 स्ववंशगगनोदरे तुहिनदीधितं नायिका ॥

करतलस्थगिताघरपल्लवाः प्रतनुकान्ति कपोलतलोदरम् ।
 सिपिचुरश्रुजैर्ल्यदरिस्त्रियः सरलितप्रचुरालकजालकाः ॥

तस्य भ्राता गुणनिधिरंभूत्सोदरो देवराजः
 स्फूर्जत्तेजः प्रविहतपरस्कारसेनान्धकारः ।
 स्थानं क्षान्तेः क्षतकलिमलः क्षिसरागादिदोषः
 स्निग्धच्छायस्तरुरिव ततः सत्फलानम्रमूर्तिः ॥

नामापि प्रकटतरं निशम्य यस्य क्रुद्धस्य भ्रुकुटिरङ्गिताननस्य ।
 दृप्तानां युधि विकसद्विगाढभासां सखंसे करतलतः कृपाणदण्डः ॥

यद्रास्यसरसीरुहं सरसमर्थिनां पश्यतां
 नितान्तमगमत्क्षणात्क्षयमुपद्रवो मानसः ।
 व्यघूर्णत च संभ्रमात्प्रतिभटञ्चनदन्तिनां
 घटा विवटनोन्मुखी समिति यस्य सद्यः पुरः ॥

इत्युद्दामप्रकटितगुणोद्गाररम्याः क्रमेण
 प्राप्तश्रीकाः शुभतरत्रियः साधुरक्ताखयोऽपि ।

विष्णोः सौधान्यतुलमहसः कारयामासुरत्र
 त्रस्तास्तीत्राद्भवजलनिधेर्दुर्गमान्मन्दबोधैः ॥

गोगेन कारितं मध्ये पूर्णराजेन पृष्ठतः ।

पुरतो देवराजेन घनान्वितमसच्छिदे ॥

चतुःसमुद्रसीमाङ्गं यावदेतन्महीतलम् ।

इदमायतनं तावद्विभातु सदन श्रियः ॥

धन्वन्तरिप्रतिनिधिः श्रुतसारमूर्तिः

सद्वन्धुरच्युत इति प्रकट्यभिधानः ।

काम्बोजजः प्रभुमनःकमलद्विरेफो
 रामस्य सूनुरिह कारयिता बभूव ॥
 यक्षपालकनामैको द्वितीयो गेज्जराभिधः ।
 पाटलाख्यस्तृतीयोऽपि ग्रामो भोगाय कल्पितः ॥
 अत्रार्यैः क्ष्मानार्यैः श्रेयोर्य देहस्य ।
 संसारं दृष्टोच्चैः कर्तव्या सद्बुद्धिः ॥
 स्वकुलगगनभानुः.....ि.....प्रसक्तः
 श्रुतविनयविदग्धो भट्टरामः किलासीत् ।
 अकृत मधुरबन्धां मु[द्गल]स्तस्य सूनुः
 सरसललितसारां लीलयेमां प्रशस्तिम् ॥
 बभूव सूत्रधारोऽत्र दुर्लभादित्यसंज्ञकः ।
 ..... लादित्येन धीमता ॥

(४७)

सोमनाथक्षेत्रस्यस्य कस्यचन प्रासादस्य प्रशस्तिः ।

ॐ ॥ ॐ नमः शिवाय ।

हृदि स्थितं चिन्मयमात्मवेदिनः समाधिमास्थाय विलोकयन्ति यम् ।

स चित्तसंतापमपाकरोतु वः स्तनंधयश्चेतमयूखभूषणः ॥

शैलात्मजोरसिजशृङ्गकुरङ्गनाभि-

पद्मावलीतलिनतल्पशयालुपाणिः ।

पीयूषभानुकलिकाकलितावतंसो

देवः शिवानि वितनोतु दिवानिशं वः ॥

त्रैलोक्यमङ्गलमनङ्गरिपोरपत्य-

मङ्गुरितैकदशनोष्ठसदाननश्रीः ।

देवः प्रपद्य हृदयैकपदी कपर्दी

भयादनेकपमुखः सुखसपदे वः ॥

वाल्मीकिराशेः सुगृहीतनाम्नस्तस्यैष शिष्यस्त्रिपुरान्तकेति ।
तीर्थान्तरालोकनकौतुकेन पवित्रधामाप्त दिशश्चतस्रः ॥

पूर्वं तपस्विगृहिणीसृष्टहणीयमूर्ति-

र्यो देवदारुविपिने विजहार देवः ।

आशावधूलवणिमानमनुग्रहीतुं

तीर्थावगाहनमिषेण चचार सोऽयम् ॥

समाधिपूतेन हृदन्वुजेन यः .....यि.....:.... ।

ततः शुचिब्रह्मसरःसरोजैरानर्च केदारपदारविन्दे ॥

जगद्गुरुं चेतसि यः प्रपद्य यागेश्वरं मूर्तमि..... ।

..... प्रसादसंपत्तिलभ्यानि तपःफलानि ॥

मियोमिलज्जद्भुकलिन्दकन्यातरङ्गहस्तोपहृतैः पयोभिः ।

ससर्ज यस्याजि.....पः पाद्यमिव प्रयागः ॥

प्रदक्षिणीकृत्य सतां प्रदीपः श्रीपर्वतं यः किल सर्वतोऽपि ।

श्रीमल्लिनाथस्य विलोकनेन कृतार्थ.....ते ॥

प्रेङ्खोलितानि कलसोद्भवपादमुद्रा-

निःकल्मषाकृतिषु विन्ध्यगिरेः शिलासु ।

रेवानलानि गजराजविगाहलीला-

.....पाण्यपि यः सिपेवे ॥

गोदावरीतीरविहारणीभिर्वनस्थलीनामधिदेवताभिः ।

कृतार्थयन्त्रध्वगद्वक्पयोजं यो जङ्गमख्यम्बक..... ॥

ततः शमाद्वैतरसाभिरामे रामेश्वरं चेतसि चिन्तयन्त्यः ।

ददर्श लङ्काधिपकालरात्रेः प्रस्थानचीपीमिव सेतुलेखाम् ॥

श्रीदेवपत्तनसमस्तघनस्तनीनां

नेत्रारविन्दसुकृतैरिव सागुबन्धैः ।

तीर्थावगाहनधिया दिशि पश्चिमाया-

मायातवानुपशमायतनं कृती यः ॥

श्रीविश्वमल्ल इति भूपतिमौलिरत्नं
चौलुक्यवंशमवतंसयति स जिष्णुः ।

यस्य द्विधारमपि संयति मण्डलाग्र-
मारादमंस्त शतधारमरातिवर्गः ॥

आबद्धमूलममितः क्षितिपाद्विजात-
मुन्मूलयन्कुलिशवंशभुवा भुजेन ।
सत्त्वस्य यः किमपि धाम जनेन राज-
नारायणेति जगदे जगदेकनाथः ॥

यस्मिन्नात्मकलां न्यधत्त सकलक्षत्रावतंसे जग-
त्तापव्यापदपाकरिष्णुमहिमा श्रीवैद्यनाथः प्रभुः ।
शस्त्रैस्तेन चिकित्सितास्तदुचितं विश्वोपकारमत-
स्त्रातेन प्रतिभूभुजामपि हृदः प्रौढा मदग्रन्थयः ॥

नागहृदेवीति बभूव यस्य जाया जयश्रीरिव देहबद्धा ।
तया स राजा सुतरां यमासे मासेव देवो हरिणाङ्कमूर्तिः ॥
आशान्तविश्रान्तभुजप्रतापः प्रतापमल्लावरजः स राजा ।
स्वपौरुषोत्कर्षरसातिरेकादेकातपत्रां वुभुजे धरित्रीम् ॥
श्रीविश्वमल्लः स्वपदेऽभिषिच्य प्रतापमल्लात्मजमर्जुनं सः ।
साकं सुधापाकमभुङ्क्त नाकनितम्बिनीनामधरामृतेन ॥

राकानिशाकरसनाभिगुणाभिरामो
दामोदरांश इव विक्रममांसलश्रीः ।
भूपालमौलिमणिरर्जुनदेवनामा
कामार्जुनीमिव धनानि धरामदुग्ध ॥
हस्ते विधाय कदनाय दुराशयानां
दानावधूतसुरशाखिनि भूमिचक्रम् ।
यः स्वैरुदारचरितैरनघः प्रजानां
रक्षां चकार किल चक्रधरात्मजः ॥

तस्याङ्गभूर्जयति गूर्जरराज्यलक्ष्मी-
संभोगकन्दलितसौख्यनिमग्नचेताः ।

क्षोणीसमुद्धरणकेलिरसोत्तरङ्गः

सारङ्गदेव इति शार्ङ्गधरानुमायः ॥

युधि यादवमालवेश्वरायकृत क्षीणबलौ बलेन यः ।

पृथुविग्रहधारिणौ पुरा पतगेन्द्रो गजकच्छपाविव ॥

इतश्च ।

मष्टारकश्रीलकुलीशमूर्त्या तपःक्रियाकाण्डफलप्रदाता ।

अवातरद्विध्वमनुग्रहीतुं देवः स्वयं बालमृगाङ्गमौलिः ॥

अनुग्रहीतुं च चिरं विपुत्रकानुलूकभूतानभिशापतः पितुः ।

ललाटमुर्व्या इव लाटभूषणं समेत्य कारोहणमध्युवास यः ॥

अवतेरुश्रुत्वारः पाशुपतव्रतविशेषचर्यार्थम् ।

इह कुशिकगार्ग्यकौरुपमैत्रेया इति तदन्तसदः ॥

ततस्तपस्विनां तेषां चतुर्धा जातिरुद्भूता ।

भुवं विभूषयामास चतुर्णवमुद्रिताम् ॥

एतैरनुगृहीतानामन्वयेन महात्मनाम् ।

निःसीगवैभवं श्रीम.....कमित्यभूत् ॥

गार्गेयगोत्रामरणं बभूव स्थानाधिपः कार्तिकराशिनामा ।

भूर्तस्तपोराशिरिवाश्रितानामालोकमात्रेण हरजघानि ॥

तेन स्वहस्तकमलानुगृहीतजन्मा

वाल्मीकिराशिरुदियाय दयालुचेताः ।

वार्णी च तीर्थपदवीं च सदा पदानां

न्यासैः स्वचित्तविमलाकृतिभिः पुनानः ॥

तेनानुगृह्य समकेति सतां प्रबोध-

कारी तपोधनयुवा त्रिपुरान्तकेति ।

साक्षाद्भवन्ति विबुधाः किल तद्विधानां

हस्ताम्बुजेन दृपदोऽपि कृतप्रतिष्ठाः ॥

श्रीबृहस्पतिभार्याया उमायाः श्लाघ्यजन्मनः ।

श्रेयसे यः सतां सीमा निरमासीदुमेश्वरम् ॥

इह स्वनाम्ना त्रिपुरान्तकेश्वरं महत्तरश्रीत्रिपुरान्तको व्यधात् ।

प्रियाभिधानेन मनोरमं श्रिया रमापतिः संविदधे रमेश्वरम् ॥

गोरक्षकं भैरवमाज्जनेयं सरस्वतीं सिद्धिविनायकं च ।

चकार पञ्चायतनान्तराले बालेन्दुमौलिस्थितमानसो यः ॥

आत्मन्नाहुयुगसौहृदञ्चितस्तम्भसौरभशुभं सतोरणम् ।

दूरमस्तदुरितस्तदुत्तरद्वारभूपरिसरे चकार यः ॥

संमार्जनाय देवानां कावडिद्वयमम्भसः ।

संमार्जनी जगत्याश्च कोलिनी प्रतिवासरम् ॥

कर्तव्यमेतदुभयं बटुकेन पटीयसा ।

स्वभासपाटकद्रव्यनैवेद्यान्नोपयोगतः ॥ (युग्मम्)

श्रीखण्डहेतोः शशिखण्डमौलिपुरानुकूल्येन मपारके यः ।

द्रम्मांश्चकार प्रतिमासमष्टावष्टापदोत्सर्गनिसर्गपूतः ॥

दातव्यं मालिकश्रेण्या शतपत्रशतद्वयम् ।

नवीनकण(र)वीराणां द्वे सहस्रे च नित्यशः ॥

धाटीवाहाय वाटीम्यो ग्रहीतुं शुचिवेदिकाम् ।

चके परीक्षिपष्टे यः पङ्द्रम्मान्मासपाटके ॥

माणकद्विनयं चोपा मुद्गानामेकमाणकम् ।

घृतं कर्पाश्च चत्वारस्तैलं दीपाय तादृशम् ॥

जात्यानि पञ्च पूगानि स्थितके स्थितिशालिना ।

कोष्ठागारे गुणज्ञेन प्रत्यहं येन चक्रिरे ॥ (युग्मम्)

इहैव धूपवेलायै गुग्गुलुस्य मणद्वयम् ।

यः पुण्येषु समासक्तः प्रतिमासमकारयत् ॥

पत्र ...णा च पञ्चाशत्पत्राणि फणिवीरुधाम्

मेहरेण प्रदेयानि नित्यं वीटकहेतवे ॥

पशुपालेन तदेवं धर्मस्थानोपहारसंबद्धम् ।
 श्री.....कोष्ठागारादानीय दातव्यम् ॥
 चोपा माणकमेकं निर्वापे पलिकाद्वयं शुद्धाः ।
 नित्यं धृतकर्षो द्वाविति पशुपालाय दातव्यम् ॥
 इदमेव प्रदातव्यं नित्यं नैवेद्यहेतवे ।
 ततस्तद्वत् बटुना पचनीयं प्रयत्नतः ॥
 पशुपालेन संकल्प्य तन्नैवेद्यं सप्तीटकम् ।
 बटुकाय प्रदातव्यं पूजाकर्मविधायिने ॥
 मण्डपिकायां स्थितके चातुर्नातकशासनात् ।
 प्रत्यहं यः सतां सीमा द्रम्ममेकमकारयत् ॥
 अत्रैव कारयामास प्रतिमासमुदारधीः ।
 स्थितके यो नवद्रम्मान्बटुकप्राप्तहेतवे ॥
 पूजामप्रतिमां कर्तुं प्रतिमासमुपेयुषः ।
 देगाः पञ्चदश द्रम्भा पशुपालस्य धर्मतः ॥
 चातुर्नातकपादानां यः संमिलितपोत्तके ।
 ततः पञ्चदशद्रम्भान्प्रतिमासं व्यधत्त यः ॥
 हृष्टानि चो विशिष्टानि त्रीणि प्रीणितमानसः ।
 चातुर्नातकपादेभ्यो वित्तेनादाय दत्तवान् ॥
 तेषां मध्यादुत्तमं हृष्टमेकं देवश्रद्धामालिना मालिकेभ्यः ।
 नित्यं पूजापुष्पजातोपहारैः श्रीमचातुर्नातकेन प्रदत्तम् ॥
 चैत्रीमहे भाद्रपदीमहे च पवित्रकं विस्तरणं च कर्तुम् ।
 महाजनोऽपि प्रतिहृष्टमेकं द्रम्भं विशेषस्थितके चकार ॥
 कोष्ठागारेण पूगानि मेहरेण दत्तानि च ।
 शिवरात्री प्रदेयानि चातुर्नातरुचीटके ॥

श्रीसीमनाथप्रभुराजपाटिकाग्रये त्रिमिर्हृष्टवणिगिरात्मना ।
 स्वमालिकेराणि गुणाश्च कोमलाः सदा मिथेयानि विशुद्धबुद्धिभिः ॥

अमूनि सोमेश्वरदेवरीत्या संपूज्य पञ्चायतनानि पूर्वम् ।

अनेन पश्चात्पशुपालकेन श्रीदेवपाठ्यामधिरोहणीयम् ॥

चैत्री भाद्रपदी भग्नपतितोद्धारहेतवे ।

चातुर्जातकपादेभ्यो धर्मस्थानमदत्त यः ॥

स्वोपार्जितेन शुचिना विभवेन धर्म-

स्थानं च शासनमिदं च विनिर्ममे यः ।

तेनास्य कीर्तननिबद्धमशःपताका

राकामृगाङ्गधवलाकृतिरुल्लास ॥

श्रीगण्डराणकवृहस्पतिकीर्तनस्य

सारङ्गभूपतिसरस्तटभूषणस्य ।

यः श्रीविलासगृहमायतनस्य मध्ये

स्वात्मीयदेवकुलिकां रचयां चकार ॥

तादृग्विशेषशुचिताधिगमाय सन्त-

श्चित्तेषु विभ्रति यदीयगुणानजस्रम् ।

पुष्पान्ति सिन्धुतनयाहृदयाधिनाथ-

नाभीसरोरुहमृणालसनाभितां ये ॥

निर्व्याजभक्तिरसवासितविश्वनाथ-

माविभ्रत सरिदभीकगभीरमन्तः ।

पतस्य शारदतुषारमयूगलेखा-

निष्कल्मषाणि चरितानि जगत्पुनन्ति ॥

सोमार्कवक्रशशिमण्डलतो निषीय

पीयूषवद्धसखितानि सुमाषितानि ।

एषा प्रशस्तिरनवद्यपदार्थचन्दा

धन्धात्मजेन विदधे धरणीधरेण ॥

एनां लिलेख मन्त्री विक्रम इति पूर्णसिंहतनुजन्मा ।

उदटद्वयदध शिल्पी नाहडतनयश्च पूणसीह इति ॥

श्रीनृपविक्रमसं० १३४३ वर्षे माघ शुदि ९ सोमे लिङ्गप्रतिष्ठामहो-
त्सवः समजनि ॥

(४८)

मालवमहीपालप्रशस्तिः ।

ओं नमः शिवाय ॥

गङ्गाम्बुसंसिक्तभुजंगमालवाले कलेन्दोरमलाङ्कुराभा ।

यन्मूर्ध्नि नम्रेहितकल्पवह्न्या भातीव भूत्यै स तवास्तु शंभुः ॥

सानन्दनन्दिकरसुन्दरसान्द्रनान्दी-

नादेन तुम्बुरुमनोरमगानमानैः ।

नृत्यन्त्यवश्यमनिशं सुरवासवेश्या

यस्याग्रतो भवतु वः स शिवः शिवाय ॥

मूर्धस्थिताभ्रसरितोऽक्षमयेव शंभो-

रर्धाङ्गमङ्गघटनाद्धनमाश्रयन्ती ।

दृष्टात्मनाथ वशतां सकलाङ्गनुष्टा

पुष्टिं नगेन्द्रतनया भवतां विदध्यात् ॥

गणेशो वः सुखायास्तु निशातः परशुः करे ।

यस्य नम्रवनावद्यकन्दोच्छ्रित्या इवोद्यतः ॥

अस्त्युर्वीधः प्रतीच्यां हिमगिरितनयः सिद्धदांपत्यसिद्धेः

स्वानं च ज्ञानभाजामभिमतफलदोऽस्त्वर्धितः सोऽर्बुदारुणः ।

विश्वामित्रो वसिष्ठादहरत बलतो यत्र गां तत्प्रभाषा-

ज्जज्ञे वीरोऽग्निकुण्डाद्रिपुचलनिधनं यश्चकारैक एव ॥

मारयित्वा परान्धेनुमानिन्ये स ततो मुनिः ।

उवाच परमाराख्यः पार्थिवेन्द्रो भविष्यसि ॥

तदन्ववायेऽतिलयज्ञसंघट्टामरोदाहृतकीर्तिरासीत् ।

उपेन्द्रराजो द्विनर्गरत्नं शौर्गाग्निोत्तुङ्गनृपत्वमानः ॥

तत्सूनुरासीदरिराजकुम्भिकण्ठीरवो वीर्यवतां वरिष्ठः ।
श्रीवैरिसिंहश्चतुरर्णवान्तधात्र्यां जयस्तम्मकृतप्रशस्तिः ॥

तस्माद्भूव वसुधाधिपमौलिमाला-

रत्नप्रभारुचिररञ्जितपादपीठः ।

श्रीसीयकः करकृपाणजलोर्मिमग्न-

शत्रुव्रजो विजयिनां धुरि भूमिपालः ॥

तस्मादवन्तितरुणीनयनारविन्द-

भास्वानभूत्करकृपाणमरीचिदीपः ।

श्रीवाक्पतिः शतमखानुकृतिस्तुरंगा

गङ्गासमुद्रसलिलानि पिबन्ति यस्य ॥

जातस्तत्साद्वैरिसिंहोऽन्यनाम्ना लोको व्रूते वज्रटस्यामिनं यम् ।

शत्रोर्वर्गं धारयासेर्निहत्य श्रीमद्वारा सूचिता येन राज्ञा ॥

तस्मादभूदरिनरेश्वरसंघसेना-

गर्जद्गजेन्द्ररवसुन्दरतूर्यनादः ।

श्रीहर्षदेव इति खोद्विगदेवलक्ष्मीं

जग्राह यो युधि नगादसमप्रतापः ॥

पुत्रस्तस्य विभूषिताखिलधराभोगो गुणैकास्पदं

शौर्याक्रान्तसमस्तशत्रुविभवाधिन्याय्यवित्तोदयः ।

वक्तृत्वोच्चकवित्वतर्ककलनप्रज्ञातशास्त्रागमः

श्रीमद्वाक्पतिराजदेव इति यः सद्भिः सदा कीर्त्यते ॥

कर्णाटलाटकेरलचोलशिरोरत्नरागिपदकमलः ।

यश्च प्रणयिगणार्थितदाता कल्पद्रुमप्रख्यः ॥

युवराजं विजित्याजौ हत्वा तद्वाहिनीपतीन् ।

खड्ग उर्ध्वीकृतो येन त्रिपुर्या विजिगीषुणा ॥

तस्यानुजो निर्जितहूणराजः श्रीसिन्धुराजो विजयार्जितश्रीः ।

श्रीभोजराजोऽननि येन रत्नं नरोत्तमाकम्प(ल्पः ?)कृदद्वितीयम् ॥

आ कैलासान्मलयगिरितोऽस्तोदयाद्रिद्वयादा
 भुक्ता पृथ्वी पृथुनरपतेस्तुत्यरूपेण येन ।
 उन्मूल्योर्वीभरगुरुगणा लीलया चापयष्ट्या
 क्षिप्ता दिक्षु सितिरपि परां प्रीतिमापादिता च ॥
 साधितं विहितं दत्तं ज्ञातं तद्यत्र केनचित् ।
 किमन्यत्कविराजस्य श्रीभोजस्य प्रशस्यते ॥
 चेदीश्वरेन्द्ररथतोगलभीममुख्या-
 न्कर्णाटलाटपतिगूर्जरराट्त्तुरुष्कान् ।
 यद्भृत्यमात्रविजितानवलोक्य मौला
 दोष्णां बलानि कलयन्ति न.....लो..... ॥
 केदाररामेश्वरसोमनाथसुण्डीरकालानलरुद्रसत्कैः ।
 सुराश्रयैर्व्याप्य च यः समन्ताद्यथार्थसंज्ञां जगतीं चकार ॥
 तत्रादित्यप्रतापे गतवति सदनं स्वर्गिणां भर्गभक्ते
 व्याप्तां धारेव धात्री रिपुतिमिरभरैर्मौल्लोकस्तदाभूत् ।
 विलस्ताङ्गो निहत्योद्भटरिपुतिमिरं खड्गदण्डांशुजालै-
 रन्यो भास्वानिवोद्यन्धुतिमुदितजनात्मोदयादित्यदेवः ॥
 येन धरणीवराहः परमारेणोद्धृतो निरायासात् ।
 तस्यैतस्या भूमेरुद्धारो चत कियन्मात्रः ॥
 कुंवान्य..... वाजिघ्नजरु.....
 .....
 .....
 ..... ॥

(अमे सर्वं त्रुटितम् ।)

(४९)

कम्बोजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः ।

जयत्यनन्यसामान्यमहिमा परमेश्वरः ।

ब्रह्मोपेन्द्राञ्जलिन्यासद्विगुणाङ्घ्रियुगाम्बुजः ॥

राजा श्रीरुद्रवर्मासीत्रिविक्रमपराक्रमः ।
 यस्य सौराज्यमद्यापि दिलीपस्येव विश्रुतम् ॥
 तस्याभूतां भिषङ्मुख्यौ भ्रातरावश्विनाविव ।
 ब्रह्मदत्तः स यो ज्येष्ठो ब्रह्मासिंहः स योऽनुजः ॥
 तयोरपि महाभाग्यौ भागिनेयौ बभूवतुः ।
 धर्मदेवः प्रथमजः सिंहदेवस्त्वनन्तरः ॥
 स्वशक्त्याक्रान्तराज्यस्य राज्ञः श्रीभववर्मणः ।
 श्रीगम्भीरेश्वरो यस्य राज्यकल्पतरोः फलम् ॥
 यस्य तौ मन्त्रिणावास्तां सन्मतौ कृतवेदिनौ ।
 धर्मशास्त्रार्थशास्त्रज्ञौ धर्मार्थविव रूपिणौ ॥
 महेन्द्रवर्मणो भूयः श्रीमतः पृथिवीपतेः ।
 तौ चाप्यमात्यतां प्राप्तौ प्रत्ययौ कृत्यवस्तुषु ॥
 सिंहदेवोऽनुजो राज्ञा दूतत्वे सत्कृतः कृती ।
 प्रीतये प्रेषितः प्रेम्णा चम्पाधिपनराधिपम् ॥
 धर्मदेवस्य तु पुनस्तनयोऽभूदनल्पधीः ।
 कुलकाननसिंहो यः सिंहवीर इतीरितः ॥
 विद्वान्योऽद्यापि विद्वद्भिरापीतकवितारसः ।
 श्रीशानवर्मनृपतेरभू(भ)वन्मन्त्रिसत्तमः ॥
 निकामवरदं देवं श्रीनिकामेश्वरं हरम् ।
 हरिं च सिद्धिसंकल्पस्वामिनं सिद्धिदायिनम् ॥
 योऽतिष्ठिपदिमौ देवौ श्रद्धया भूरिदक्षिणौ ।
 कीर्तिलम्भाविबोदग्रौ यौ स्थितावा भुवः स्थितेः ॥
 तस्य सनुरसूयादिदोषैरस्पृष्टमानसः ।
 योऽभवद्भवसंन्यस्तचित्तवृत्तिरुदारधीः ॥
 बाल्येऽपि विनयोपेतो यौवनेऽपि नितेन्द्रियः ।
 त्रिवर्गारम्भकालेऽपि धर्मे यन्त्वभिकादरः ॥

यस्मिन्नैदं युगीनेऽपि सदाचारावलम्बिनि ।
 कलिप्रचालितो धर्मो न स्वल्पत्येकपादपि ॥
 श्रीमतो राजसिंहस्य जयिनो जयवर्मणः ।
 यो वैद्यो वेदितव्यानां वेत्तापि निरहंकृतिः ॥
 पुनः सत्कृत्य यं राजा प्रादात्स्वे राजमातुले ।
 अलब्धराजशब्देऽपि लब्धराजार्हसंपदि ॥
 पश्चादाढ्यपुरस्यास्य योऽध्यक्षत्वे कुलक्रमात् ।
 योग्योऽयमिति सत्कृत्य स्वयं राज्ञा नियोजितः ॥
 यस्मिन्नवति धर्मेण पराम्युदयकारिणि ।
 अन्यर्थसंज्ञां संप्राप्तमिदमाढ्यपुरं पुरम् ॥
 उचितं यः करादानमारामेभ्यः कुटुम्बिनाम् ।
 अनाददत्प्रभुरपि पूर्णा वृत्तिमदादितः ॥
 रोगिणामर्थिना वापि वित्तम्भाद्भुषितं वचः ।
 शृण्वतो यस्य करुणा द्विगुणा समजायत ॥
 यन्मदीयं शुभं नाम जन्मप्रभृति संभृतम् ।
 तद्वत् पितुरेवेति संकल्पो यस्य कीर्तितः ॥
 शिवयज्ञेन यो देवान्मुनीनध्ययनेन च ।
 पितृश्चातर्पयत्तोयैः सत्पुत्रकरनिःघ्नैः ॥
 तेनेह सिंहदत्तेन दत्तदातव्यवस्तुना ।
 स्थापितो निजयस्यायं दाता श्रीविजयेश्वरः ॥
 आसिस्तेन च यद्दत्तं दास्यारामादि किञ्चन ।
 तदेव देवस्वमिति न हरेन्नापि नाशयेत् ॥
 वैशाखप्रथमद्विपक्षरुदिने द्वाराष्टमाणैर्घुते
 जीवश्चापयुतो वृषे कविमुतः सिंहार्धगश्चन्द्रमाः ।
 कौलारे षणिजोऽवनिजो घटे रनिमुतः शेषाम्बु मेघस्थिताः
 सोऽयं श्रीविजयेश्वरो निजयते यः कीदृजो स्थितः ॥
 (पञ्चोत्र इति पञ्चाङ्गम् ५-८

(५०)

कम्योजदेशस्थशिवालयप्रशस्तिः ।

जितमिन्दुवतंसेन मूर्ध्ना गङ्गां वभार यः ।

उमाभ्रभङ्गजिह्वोर्मि मालामालु(?)मिवामलाम् ॥

राजा श्रीभववर्मेति पतिरासीन्महोभृताम् ।

अप्रधृष्यमहासत्त्वा तु(त्वन्तु)क्षो मेरुरिवापरः ॥

सोमान्वये प्रसूतस्य सोमस्येव पयोनिधौ ।

केनापि यस्य तेजस्तु जाज्वलिते(लीति ?) सदाहवे ॥

अन्तः समुत्था दुर्ग्राह्या मूर्त्यभावादतीन्द्रियाः ।

यदा पडरयो येन जिता बाह्येषु का कथा ॥

नित्यदानपयःसिक्तकरानेव मतङ्गजान् ।

आत्मानुकारादिव यः समराय समग्रहीत् ॥

शरत्कालाभियातस्य परानावृततेजसः ।

द्विपामसह्यो यस्यैव प्रतापो न रवेरपि ॥

यस्य सेनारजो धूतमुज्झितालंकृतिष्वपि ।

रिपुस्त्रीगण्डदेशेषु चूर्णभावमुपागतम् ॥

रिपोरिव मनः शुष्कं नगरीपरिखाजलम् ।

यस्य योधैमरापीतमासद्रै रतिना(?) सह ॥

परीतायामपि पुरि ज्वलता यस्य तेजसा ।

पुनरुक्त इवारोपः प्राकारे जातवेदसः ॥

जित्वा पर्वतभूपालांस्तनोति सकुला भुवः ।

बन्दिभिः सगुणानीशै(?)र्षशोभिरिव यो दिशः ॥

येनेयद्वैरवंश्यानां मर्यादालङ्घनं कृतम् ।

यदेपामवधिर्भूमेरतिक्रान्ता पराक्रमैः ॥

शक्त्यापि पूर्वं विजिता भूमिरम्बुधिमेखला ।

प्रभुत्वे क्षमया येन सैव पश्चादजीयत ॥

यस्याकृष्टाः प्रभावेन परे युध्यजिता अपि ।
 राजश्रियम(मु)पादाय नमन्ते चरणाम्बुजे ॥
 परेणाक्रान्तपूर्वेयमखिलेति विचिन्तया ।
 अजित्वाम्भोधिपर्यन्तामवनिं यो न शाम्भ्यति ॥
 अवाप्य षोडश कलाः शशाङ्को याति पूर्णताम् ।
 असंख्या अपि यो लब्ध्वा न पर्यस्तः कदाचन ॥
 नास्ति सर्वगुणः कश्चिदिति वाक्यं महाधियाम् ।
 येनासीद्विकृतमिदं(?) स्वेनापि वचसा विना ॥
 तस्य राजाधिराजस्य नवेन्दुरिव यः सुतः ।
 गुणकान्त्यादिभिर्योगादुन्नेत्रयति यः प्रजाः ॥
 रागं दधाति भूपानां.....आरतमरीचयः ।
 यस्य.....॥
 शैव(वं) पदं गते रात्रि दृष्ट्वा यमुदितं प्रजाः ।
 मुञ्चन्ति शुगपद्माप्यं शोकानन्दसमुद्भवे(वम्) ॥
 ..... ।
 ..... ॥
 नवे वयसि वृत्तस्य यस्य राज्यभरोद्यतम् ।
 चित्रायते कुमारस्य सैनान्यं मरुतामिव ॥
 उपधाशुद्धिमा(न्) भृत्यस्तयोरवनिपालयोः ।
 ..... ॥
 ..... ।
 ..... ॥
 हैमौ करङ्ककलशावित्यादिश्रियमुत्तमाम् ।
 यो लब्धवान्प्रसादेन स्वामिनोत्पथोरपि ॥
 न किञ्चित्स्वाम्यसंमुक्तमाप्तं येन कदाचन ।
 भोजन(नं) वसन.....यानाद्याभरणानि वा ॥

प्राणैरसारलघुभिः पितृपिण्डविवर्धितः ।
 स्वामिनोऽर्थे गुरुस्थेयं केतुमैहत यो यमम्(?) ॥
 लक्ष्म्या गादोपगूढोऽपि पूर्वाम्यासश(व)लेन यः ।
 गुनीनां चरितं धत्ते क्षमास(श)मपरायणः ॥
 सुप्रकाशितशौर्यस्य सङ्ग्रामत्यागयोरपि ।
 भीरुत्वं यस्य विख्यातमकीर्तैर्वृजिनादपि ॥
 प्रीणयन्नृच .....रुचं कुर्वन्दिदृषामपि ।
 पक्षद्वयं यो मित्रत्वमनयद्रुणसंपदा ॥
 कलिदा(ना)वलीना(वलिना) धर्मो भग्नैकचरणोऽपि यम् ।
 महास्तम्भमिवालग्न्य चतुष्पादिव सुस्थितः ॥
 अशाश्र्वतीत्यव(ना)दृत्य तनुश्रियमिवात्मनः ।
 यशःपुण्यमयीमेव यः स्थिरां बह्वन्यत ॥
 इदमुग्रपुराधीशः सुभक्त्या लिङ्गमैश्वरम् ।
 प्रतिष्ठापितवानत्र श्रीभद्रेश्वरसंज्ञकम् ॥
 दासगोक्षेत्रहेमादिदेयद्रव्यमशेषव(तः ?) ।
 प्रमाणमिह ते सन्तु यतयो देवयाजकाः ॥
 बान्धवा यजमानस्य पुत्राः संबन्धिनोऽपि च ।
 देवत्वं नोपभुञ्जीरन् प्रमाणि (?) भवन्ति च ॥
 यदुत्तमसौ देवाय यजमानेन भक्तितः ।
 ये नरा हर्तुमिच्छन्ति ते यान्तु नरकं चिरम् ॥

(काव्योज्ज्वल इति प्रशस्तम् २४-२८)

(५१)

मल्लपुरस्थशिवालयप्रशस्तिः ।

संभवस्थितिसंहारकारणं वीतकारणः ।

भूयादत्यन्तकामाय जगतां काममर्दनः ॥

अमायश्चित्रमायोसावगुणो गुणभाजनः (नम) ।
 स्वस्यो निरुत्तरो जीयादनीशः परमेश्वरः ॥
 यस्याद्भुष्टभराक्रान्तः कैलासः सदशाननः ।
 पातालमगमन्मूर्धा श्रीनिधिसं विभर्त्यजम् ॥
 भक्तिप्रद्वेण मनसा भवं भूषणलीलया ।
 दोष्णा च यो भुवो भारं जीयात्स श्रीभरश्चिरम् ॥
 अत्यन्तकामो नृपतिर्निजितारातिमण्डलः ।
 ख्यातो रणजयः शंभोस्तेनेदं वेश्म कारितम् ॥
 ज्ञः स्थाणुर्निष्कलः सोमः पावकात्मा वियद्वपुः ।
 भीमः शिवो विजयतां शंकरः कामसूदनः ॥
 राजराजो न विरसश्चक्रभृन्न जनार्दनः ।
 तारकाधिपतिः स्वस्थो जयतात्तरुणाङ्कुरः ॥
 श्रीमतोऽत्यन्तकामस्य द्विपद्वर्षापरिहारिणः ।
 श्रीनिधेः कामरागस्य हराराधनसङ्गिनः ॥
 अभिषेकजलापूर्णे चित्ररत्नाम्बुजाकरे ।
 आस्ते विशाले सुमुखः शिरःसरसि शंकरः ॥
 तेनेदं कारितं तुङ्गं धूर्जटेर्मन्दिरगृहम् ।
 प्रजानामिष्टसिद्ध्यर्थं शाङ्करीं भूतिमिच्छता ॥
 धित्तेपां धित्तेपां पुनरपि धिग्धिग्धिगस्तु धित्तेपाम् ।
 येषां न वसति हृदये कुपयगतिविमोक्षको रुद्रः ॥
 अत्यन्तकामपल्लवेश्वरगृहम् ।
 (साउथ इण्डियन् इन्स्ट्रक्शन्स् १-४)

(५२)

चालुक्यवीरचोडमहोपतेर्दानपत्रम् ।
 श्रीधामः पुरुषोत्तमस्य महतो नारायणस्य प्रभो-
 नभीपद्गरुहाद्वभूय जगतः स्रष्टा स्वयंभूम्नतः ।

जज्ञे मानससूनुरत्रिरिति यस्तस्मान्मुनेरत्रितः

सोमो वंशकरः सुधांशुरुदितः श्रीकण्ठचूडामणिः ॥

तस्मादभूत्सुधासूतेर्बुधो बुधनुतस्ततः ।

जातः पुरुरवा नाम चक्रवर्ती सविक्रमः ॥

तस्मादायुस्ततो नहुपः । ततो ययातिश्चक्रवर्ती वंशकर्ता । ततः पुरुः
ततो जनमेजयः ततः प्राचीशः ततः सैन्ययातिः ततो हयपतिः ततः सार्व-
भौमः ततो जनमेजयः ततो महाभौमः तस्मादैशानकः ततः क्रोधाननः ततो
देवकिः तस्मादभुकः तस्मादृक्षकः ततो मतिवरः सत्रयागयाजी सरस्वतीन-
दीनाथः ततः कात्यायनः ततो नीलः ततो दुप्यन्तः तत्सुतः गङ्गायमुनाती-
रयोरविच्छिन्नाभिधाय यूषान् क्रमशः कृत्वा तथाश्वमेधं नाम महाकर्म भरत
इति योऽलभत । ततो भरतादूमन्युः । ततो हस्ती ततो विरोचनः । तस्मा-
दजमीलहः ततः संवरणः ततः सुधन्वा ततः परिक्षित् ततो भीमसेनस्ततः
प्रदीपनः ततः शंतनुः ततो विचित्रवीर्यः ततः पाण्डुराजः ततः पाण्डवाः ।

येनादाहि विजित्य खाण्डवमठो(थो) गाण्डीविना वज्रिणं

युद्धे पाशुपतास्त्रमन्धकरिपोश्चालाभि दैत्यान्वहन् ।

इन्द्रार्धासनमध्यरोहि जयिना यत्कालि(ल)केयादिका-

न्हत्वा स्वैरमकारि वंशविपिनच्छेदः कुरूणां विभोः ॥

ततोऽर्जुनादभिमन्युः ततः परिक्षित् ततो जनमेजयः ततः क्षेमुकः ततो
नरवाहनः ततः शतानीकः तस्मादुदयनः ततः प्रभृतिष्वविच्छिन्नसंता-
नेष्वयोध्यासिंहासनासीनेष्वेकान्नपट्टिचक्रवर्तिषु गतेषु तद्वंश्यो विजया-
दित्यो नाम राजा विजिगीषया दक्षिणापथं गत्वा त्रिलोचनपल्लवमधि-
क्षिप्य दैवदुरीहया लोकान्तरमगमत् । तस्मिन्संकुले पुरोहितेन वृद्धामा-
त्यैश्च सार्धमन्तर्वती(क्री) तस्य महादेवी मुडिवेमुनामाग्रहारमुपगम्य तद्वा-
स्तव्येन विष्णुभट्टसोमयाजिना महागुनिप्रभावेन दुहितृनिर्विशेषमभिर-
क्षिता विष्णुवर्धनं नन्दनमसूत । सा तस्य कुमारस्य मानव्यसगोत्रहारी-
तिपुत्रद्विपक्षगोत्रक्रमोचितानि कर्मणि कारयित्वा तमवर्धयत् । स च
मात्रा विदितवृत्तान्तः सधर्गित्य चतुत्थगिरौ नन्दां भगवतीं गौरीमाराध्य

कुम्भरनारायणमातृगणांश्च संतप्य श्वेतातपत्रैकशङ्खपञ्चमहाशब्दपालिकैः
तनप्रतिदक्कावराहलाञ्छनपिच्छकुन्तासिंहासनमकरतोरणकनकदण्डगङ्गायमु-
नादीनि स्वकुलक्रमागतानि निक्षिप्तानीव साम्राज्यचिह्नानि समादाय कड-
(द ?)म्वगङ्गादिभूमिपान्निर्जित्य सेतुनर्मदामध्यं सार्धसप्तलक्षं दक्षिणापथं
पालयामास ।

तस्यासीद्विजयादित्यो विष्णुवर्धनभूपतेः ।

पल्लवान्वयजाताया महादेव्याश्च नन्दनः ॥

तत्सुतः पुलकेशिवल्लभः तत्पुत्रः कीर्तिवर्मा तस्य तनयः स्वस्तिश्री-
मतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारीतिपुत्राणां कौशिकीवर-
प्रसादलब्धराज्यानां मातृगणपरिपालितानां स्वामिमहासेनपादानुध्यातानां
भगवन्नारायणप्रसादसमासादितवरवराहलाञ्छनेक्षणक्षणवशीकृतारातिमण्ड-
लनामश्वमेधावभृथज्ञानपवित्रीकृतवपुषां चालुक्यानां कुलमलंकरिण्योः स-
त्याश्रयवल्लभेन्द्रस्य भ्राता कुञ्जविष्णुवर्धनोऽष्टादशवर्षाणि वेङ्गीदेशम-
पालयत् । तदात्मजो जयसिंहवल्लभस्त्रिशतम् । तदनुज इन्द्रराजः सप्त-
दिनानि । तत्सुतो विष्णुवर्धनो नववर्षाणि । तत्सुनुर्मद्वियुवराजः पञ्च-
विंशतिम् तत्पुत्रो जयसिंहखगोदश तदवरजः कोकिलिः पण्मासान्
तस्य ज्येष्ठो भ्राता विष्णुवर्धनस्तमुच्चाट्य सप्तत्रिंशतम् तत्पुत्रो विजया-
दित्यमट्टारकोऽष्टादश । तत्तनुजो विष्णुवर्धनः पट्त्रिंशतम् तत्सुतो नरे-
न्द्रमृगराजोऽष्टाचत्वारिंशतं तत्सुतः कलिविष्णुवर्धनोऽप्यर्धं वर्षं तत्सुतो
गुणगाङ्गविजयादित्यश्चतुश्चत्वारिंशतम् तद्भ्रातुर्विक्रमादित्यस्य तनय-
श्चालुक्यभीमस्त्रिशतम् । तत्सुतः कोल्लभिगण्डविजयादित्यः पण्मासान् ।
तत्सुतोऽम्भराजः सप्त वर्षाणि । तत्सुतं विजयादित्यं बालमुत्पाट्य ताडपो-
मासमेकम् । तं जित्वा चालुक्यभीममुतो विक्रमादित्य एकादशमासान् ।
तत्ताडपरानमुतो युद्धमल्लः सप्त वर्षाणि । तमुच्चाट्य देशादम्भराजानुजो
राजभीमः द्वादशवर्षाणि तत्सुनुरम्भराजः पञ्चविंशतिं तस्य द्वैमानुरो-
दाननृपस्त्रीणि वर्षाणि तनः सप्तविंशतिवर्षाणि देवदुरीहया वेङ्गीमहिर-

नायिकाभवत् । ततो दानार्णवसुतः शक्तिवर्मभूपतिर्द्वादशवर्षाणि सम-
रक्षदुर्वीम् ।

ततस्तदनुजः सप्तवत्सरान्भूतवत्सलः ।

विमलादित्यभूपालः पालयामास मेदिनीम् ॥

तेत्तनयो नयशाली जयलक्ष्मीधाम राजराजनरेन्द्रः ।

चत्वारिंशतमद्भानेकं च पुनर्महोमपालयदखिलाम् ॥

यो रूपेण मनोभवं विशदया कान्त्या कलानां निर्धि

भोगेनापि पुरंदरं विपुलया लक्ष्म्या च लक्ष्मीधरम् ।

भीमं भीमपराक्रमेण विहसन्माति स भास्वद्यशाः

श्रीमत्सोमकुलैकभूषणमणिर्दानैकचिन्तामणिः ॥

तस्यासीदपकल्मषा सुचरितैरम्मङ्गनान्ना भुवि

प्रख्याता शुभलक्षणेकवसतिर्देवी जगत्पावनी ।

या जटोरिव जाह्नवी हिमवतो गौरीव लक्ष्मीरिव

क्षीरोदादिवसेशवंशतिलकाद्राजेन्द्रचोडादभूत् ॥

पुत्रस्तयोरभवदप्रतिघातशक्ति-

निःशेषितारिनिवहो महनीयकीर्तिः ।

गङ्गाधराद्रिसुतयोरिव कार्तिकेयो

राजेन्द्रचोड इति राजकुलप्रदीपः ॥

भासामुन्नतिहेतुं प्रथमं वेङ्गीश्वरत्वमध्यास्य ।

यस्तेजसा दिगन्तानाक्रमदुदयं सहस्ररश्मिरिव ॥

उद्यच्चण्डतरभतापदहनपुष्टाखिलद्वेषिणा

सर्वान्केरलपाण्ड्यकुन्तलमुखाच्चिजिल्य देशान्क्रमात् ।

आज्ञा मौलिषु भूभृतां मयरुजा चित्तेषु दुर्मेधसां

कीर्तिर्दिक्षु सुधांशुधामधवला येनार्पितोज्जृम्भते ॥

भोगीशाभीलभोगप्रतिभयभुजनिर्भर्त्सनात्यन्तविम्य-

न्नानाभूपाललोकप्रहितबहुविधानध्वरजाभिरामम् ।

धत्ते मौलि परार्ध्यो महति नृपकुले यः कुलोत्तुङ्गदेवो
देवेन्द्रत्वादनुने सुरपतिमहिमा चोडराज्येऽभिषिक्तः ॥

हस्तभ्राजितशङ्खचक्रजलजं यं राजनारायणं
लोकः[ः] स्तौति स सूर्यवंशतिलकाद्राजेन्द्रदेवार्णवात् ।

संभूतां मधुरान्तकीति विदितां नाम्ना परेण स्वयं
लक्ष्मीसुद्वहति स लोकमहितां देवीं चरित्रोन्नताम् ॥

गाङ्गाया इव निर्मलाः कृततमोर्ध्वंसा दिनेशा इव
सोणीया इव भूभरश्रमसहा जातास्तयोः सूनवः ।

तन्मध्ये नयविक्रमैकनिलयः श्रीराजराजं प्रति
प्रेम्णा वाचमिमामवोचत पिता सर्वोवराधीश्वरः ॥

मया वेङ्गीमहाराज्यं चोडराज्याभिलाषिणा ।

मत्पितृव्ये पुरा न्यस्तं विजयादित्यभूभुजि ॥

स च पञ्चदशाब्दानि पञ्चाननपराक्रमः ।

महीं रक्षन्महीनाथो दिवं देवोपमो गतः ॥

इत्युक्त्वा तां धुरं दत्तां गुरुणा चक्रवर्तिना ।

अनिष्टतद्वियोगोऽपि विनीतो वहति स सः ॥

श्रीपादसेवासुखतो गुरुणां न जातु राज्यं सुखमित्यवेक्ष्य ।

संरक्ष्य वेङ्गीभुवमेकमब्दं भूयः स पित्रोरगमत्समीपम् ॥

तदनुममथ धीरं वीरचोढं कुमारं

गुणमिव तनुवद्धं विक्रमं चक्रवर्ती ।

जङ्गममित्रं रक्षिस्त्वं प्राप्य वेङ्गीश्वरत्वं

वितनु शिरसि पादं भूभृतामित्यवोचत् ॥

इत्याशिषं समधिगम्य नृपादवन्ध्यां

देव्यास्तथाग्रननृपद्वितीयात्मकेण ।

आनम्य तानवनतोवरजैः कुमारः

सृष्टः स्वदेशगमनाय स तैः कथंचित् ॥

शत्रुध्वान्तमपास्य राजनिकरानाच्छाद्य धाम्ना परा-
 न्दुर्वृत्तान्विनिवर्त्य भूकमलिनीं कृत्वा तथानन्दिनीम् ।
 आरूढो जमनाथ(?)नामनगरीहर्म्योदयाद्रिं विभु-
 र्वेङ्गीभूतलभूषणं नृपसुतो बालार्कबिम्बद्युतिः ॥
 शाकाब्दे शशिखद्वयेन्दु(१००१)गणिते सिंहाधिरूढे रवौ
 चन्द्रे वृद्धिमति त्रयोदशतिथौ वारे गुरोर्वृश्चिके ।
 लग्नेऽथ श्रवणे समस्तजगतीराज्याभिषिक्तो मुदा
 लोकस्योद्वहति स्म पट्टमनघः श्रीवीरचोडो नृपः ॥

स सर्वलोकाश्रयश्रीविष्णुवर्धनमहाराजो राजपरमेश्वरः परममाहेश्वरपरम-
 भट्टारकः परमब्रह्मण्यश्रीवीरचोडदेवः गुह्यादिविषयनिवासिनो राष्ट्रकूट-
 प्रमुखान् कुटुम्बिनः सर्वान् समाह्वय मन्त्रिपुरोहितसेनापतियुवराजदौवा-
 रिकसमक्षमित्थमाज्ञापयति—

यथा—

पावने ब्रह्मवंशेऽभूत्परमाह्लाददर्शनः ।
 मुनीन्द्रो मुद्गलो नाम क्षीरोद इव चन्द्रमाः ॥
 येनातर्क्यानुभावेन समाहूते दिवाकरे ।
 यस्य यष्टिः समादिष्टा रथिचेष्टामचेष्टत ॥
 आसीत्पवित्रचारित्रस्तद्गोत्रे गोत्रवर्धनः ।
 दिशो निजपशोधाम्ना द्योतयन्पोतनाह्वयः ॥
 गुणाधिको गुणज्ञेन राजराजाधिपेन यः ।
 राजराजब्रह्ममहाराजनाम्ना स्तुतो मुदा ॥
 तस्य पुण्यनिधेः पत्नी कक्षमाम्बा जगन्नुता ।
 अत्रेरिवानसूयासीदनसूयगुणोन्नता ॥
 सुतमिव वसुदेवादेवकी यामुदेवं
 गुहमिव गिरिकन्या नन्दनं चन्द्रमौलेः ।
 अथ तनयमसूत श्रीनिधिं सा च तस्मा-

दलिलविविधसंघैरीडितं भेडमार्यम् ॥
 उद्दामधामविमलीकृतदिग्विभागे
 नित्योदयस्थितिमति प्रविकासिपद्मे ।
 यत्रोदिते निखिलबन्धुकुलानि लक्ष्मी-
 रध्यास्त वारिजवनानि विवस्वतीव ॥
 यस्मिन्नाश्रितवत्सले कृतयुगाचारैकधीरे स्थितिं
 चिन्नाणा गुणरत्नभूषण इति प्रख्यातनाम्नि स्वयम् ।
 सत्यत्यागपराक्रमप्रभृतयः संभूय सर्वे गुणा
 वर्धन्ते गुणराशिलोपनिपुणं निर्मित्य कालं कलिम् ॥
 धीरो नित्यानुरक्तो दृढनिश्चितमतिर्बलवंशप्रदीपो
 लक्ष्मीभूरिद्धतेना नयविनयनिधिः शास्त्रशस्त्रप्रवीणः ।
 मान्यः शैलेन्द्रसारस्थिर इति च मया सादरं सप्रसादं
 सेनापत्येऽभिषिक्तो वहति जनमुदे पट्टमारोपितं यः ॥
 शुश्रूषया गुरुनम्रं चरितेन लोकं
 मानेन बन्धुजनमिष्टधनेन शिष्टान् ।
 यो माम्मदीयनिखिलक्षितिराज्यभार-
 क्षान्त्याभिनन्दयति भक्तिभरेण शौरिम् ॥
 यस्य प्राङ्गणभूमिषु प्रतिदिनं प्रक्षाल्यमानामित-
 क्षोणीदेवसमूहपादविगलद्वारिप्रवाहैः शुभैः ।
 शश्वन्मार्गसहस्रपूरिभिरहो गङ्गाप्रवाहा जिता
 देवेष्वन्यतमस्य पादगलिता मार्गजयायासिताः ॥
 द्राक्षारामे पावने पुष्पभाजा पुष्पसेत्रे पीठपुर्या च येन ।
 भोक्तुं प्रीत्या प्रत्यहं ब्राह्मणानामाकल्पान्तं कल्पितं सन्नयुग्मम् ॥
 चेक्षूनामप्रयितामिरामशिष्टाग्रहारोत्तरदिग्विभागे ।
 महत्तटाकं मधुराम्बुपूर्णमचीकरद्यः करुणारसात्मा ॥
 विप्रैरगस्त्यप्रतिमैरसंख्यैर्नित्योपमोग्धेन शशिप्रमेण ।
 यद्वारिणाब्धि हसतीव भूयो निःशेषपीतं कलशोद्भवेन ॥

महौजसा तेन महामहिम्ना ग्रामस्य तस्यापरदिग्विभागे ।
 निर्मापितं धर्मपरायणेन विष्णोर्गृहं वैष्णवपुंगवेन ॥
 समुन्नते चन्द्रमरीचिगौरे लक्ष्मीनिवासे नयनाभिरामे ।
 तत्राविरासीत्स्वयमेव देवो लक्ष्मीपतिर्लक्षितशङ्खचक्रः ॥

तस्मै श्रीविष्णुभट्टारकाय प्रत्यहं चरुवलिपूजार्थं खण्डस्फुटितनवकु-
 म्भार्थं च भवद्विषये कोलारू नाम ग्रामः सर्वकरपरिहारेण देवभोगीकृत्य
 उदकपूर्वकं दत्त इति विदितमस्तु वः अस्य ग्रामस्य सीमानः पूर्वतः
 कु.....सीमा ॥ अस्योपरि न केनचि-
 द्वाधा कर्तव्या । यः करोति स पञ्चमहापातकयुक्तो भवति । तथा चोक्तं
 भगवता व्यासेन—

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।
 पष्टिं वर्षसहस्राणि विघ्नायां जायते क्रिमिः ॥
 गामेकां स्वर्णमेकं वा भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
 हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंस्तवम् ॥
 बहुभिर्वसुधा भुक्ता बहुमिश्रानुपालिता ।
 यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

श्रीविजयराज्यसंवत्सरे एकविंशे दत्तस्यास्य शासनस्याज्ञप्तिः पञ्चप्र-
 धाना काव्यकर्ता विद्वयमहः लेखकः पेन्नाचारिः ॥

(साउथ इण्डियन् इन्स्ट्रिक्शन्स् ११५३-५७)

(५३)

चालुक्यविष्णुवर्धनमहाराजदानपत्रम् ।

सर्वाकारमशेषस्य जगतः सर्वदा शिवम् ।
 गोब्राह्मणनृपाणां च शिवं भवतु सर्वदा ॥

स्वस्ति श्रीमतां सकलभुवनसंस्तूयमानमानव्यसगोत्राणां हारीतीपुत्राणां
 कौशिकीवरप्रसादलब्धराज्यानां मातृगणपरिपालितानां स्वामिमहासेनपादा-

नुध्यातानां भगवन्नारायणप्रसादसमाप्तादितवरवराहलान्छनेक्षणक्षणवशीकृ-
 तारातिमण्डलानां अश्वमेधावभृयस्नानपवित्रीकृतवपुषां चलुक्यानां कुलमलं-
 करिष्णुः सत्याश्रयवल्लभस्य भ्राता कुञ्जविष्णुवर्धनोऽष्टादशवर्षाणि ।
 तत्पुत्रो जयसिंहवल्लभस्त्रयस्त्रिंशद्वर्षाणि । तद्भ्रातुरिन्द्रराजनन्दनो विष्णु-
 वर्धनः नववर्षाणि । तत्पुत्रो मद्गियुवराजः पञ्चविंशतिसंवत्सरान् । तत्सूनु-
 र्जयसिंहस्त्रयोदश वत्सरान् । तद्वैमातुरानुजः कोकिलिः पण्मासान् । तद-
 ग्रजो विष्णुराजः स्यानुजमुच्चाद्य सप्तत्रिंशत्संवत्सरान् तत्पुत्रो विजया-
 दिसभट्टारकः अष्टादशाब्दान् । तन्नन्दनो विष्णुवर्धनः पद्मत्रिंशदब्दान् ।
 तत्पुत्रः

गङ्गारट्टनलैः सार्धं द्वादशाब्दानहर्निशम् ।
 भुजार्जितवलं खड्गसंहायो नयविक्रमैः ॥
 अष्टोत्तरं युद्धशतं युद्धा शंभोर्महालयान् ।
 तत्संख्ययाकरोद्वीरो विजयादित्यभूपतिः ॥
 कृत्वा राज्यं स वेङ्गीशः स चत्वारिंशतः समान् ।
 चतुरुत्तरसंख्यातान्ययौ सख्यं शचीपतेः ॥ ४ ॥
 तत्सूनुर्नयविद्वीरः कलुषादिर्विष्णुवर्धनः ।
 वेङ्गीनायः समस्तानामायुधानां कलौ कृती ॥
 वर्णाश्रमस्थितिनियोजनदत्तरक्षा-

शिक्षापरः परपुरंजयसक्तबाहुः ।
 नित्यं त्रिवर्गपरिपालनतन्त्रिमन्त्रि-
 संवर्धिताखिलधरातललब्धतेजाः ॥
 गजवाजियुद्धकुशलः सार्धसंवत्सरं पतिः ।
 बभूव राज्ये नयविदभिपिक्तः कुलोन्नतेः ॥
 तत्सुतोऽजनि समस्तभूभृता शासकः सकलसंपदा पतिः ।
 धैर्यदानधृतिधर्मनिर्मलश्रीप्रतापधरमूर्तिविश्रुतः ॥
 समरनिरतारातिव्राताननेकधरेश्वरा-
 प्रकृतिवलसंपन्नस्तेनस्ततिक्रमजोन्नतिः ।

नित्सदसिना जित्वा सूर्यं प्रतापयशोमयै-

र्जगति विजयादित्यो नित्य गुणैश्च जिगाय सः ॥

गङ्गानङ्गजवेरिशक्तिरसमात्रद्वेशसचोदितो

जित्वा मङ्गिशिरोहरद्युधि महाबाह्वाप्तवीर्यार्यमा ।

कृष्ण सकिलमङ्किताखिलबलप्राप्तोरुसद्विक्रमो

भीतार्तौ च विधाय तत्पुरमर यो निर्ददाह प्रभु ॥

स समस्तभुवनाश्रयश्रीविजयादित्यश्चतुश्चत्वारिंशद्वर्षाणि । तदनु सवि-
तर्यस्त गते तिमिरपटलेनेव रट्टदायादबलेनाभिव्याप्त वेङ्गीमण्डलम् तदनु-
जयिन्मादित्यसूनुश्चलुक्यभीमाधिपो द्रोहार्जुनापरनामा स्वविक्रमैकसहा-
यतरवारिप्रभयावभास्याधिपतिरभूत् किं च दीनानाथनग्ननटगायकधर्मध्व
जवृत्तीना पितराविव सखेव गुरुरिवाभिलषित विस्ती(ती)र्य कल्पतरुप्रति
मश्चेतासि दानेन सतर्प्य त्रिंशद्वर्षाणि पालयित्वात्मगुणै पुरदरमानन्दय
न्निव तत्सख्यमगमत् ।

तत्पुत्रो विजयादित्यः शैशवाल्लब्धसपदा ।

सर्व भोगाधिराज्याङ्गबलरत्नैरविश्रुत ॥

जीवत्येव प्रतापात्पितरि भुजबलध्वस्ततद्वैरिवर्ग

पश्चाज्जित्वारिवर्गं निजमजितमहाशक्तिसपन्नमन्त्र ।

प्रज्ञाचनेण बाह्या रिपुसमितिमपि स्वार्थभोगै कृतार्थो

राज्याशीर्लब्धतेजा समदल(बल)मधिपो जेतुमिन्द्र प्रयात ॥

तत्सूनुरुदयादित्य इवाम्भो राजमहेन्द्रापरनामा रिपुतिमिरमारान्नि-
हत्य प्रकृतिसपन्नपक्षनिक्षिप्तसामन्तबुल्यकुटिलमनोभङ्गकर करवालमुत्कृष्य
शक्तिरयसपन्नप्रतापावर्जितपितृपितामहप्रकृतिबल प्रज्ञया सुरुगुरु तेजसा
मानुमन्त क्षमया क्षमाममरगिरिं विविध(वि)युधसमाश्रयतयानुकुर्वन् सर्व-
लोकाश्रयश्रीविष्णुवर्धनमहाराज स्वराज्याभिपेक्कृतकल्याण सिंहासना-
रूढ कण्ठेरुवाडिविपयनिवासिन सर्वान्कुटुम्बिन समाहूयेत्यमाज्ञापयति
स । असात्कुलकल्याणपरम्परानियोगाधिकृतपट्टवर्धनी वशाग्रण्या । बल-

कम्प इति विश्रुतेन कुब्जविष्णुवर्षनानुचरेण संग्रामे तदनुज्ञया दुर्धर्षचलं
वहरनामानं विनिहत्य तच्चिह्नानि येन जगृहिरे । तत्कुलप्रसूतसोमादि-
त्यस्य सूनुरनेकयुद्धलब्धप्रतापः प्रतिवियराजः ।

तत्सूनुः सकलरातिमदच्छेदकरायुधः ।
सेवको विजयादित्यकलियर्त्यङ्गभूभुजः ॥
अभैपुर्ण्डनादित्यं दृष्ट्वा प्रतिमुखाञ्जनम् ।
प्राप्तमुज्ज्वलगण्डाङ्गं यं परे यमसंनिभम् ॥

यो हि—

शत्रूणां तुमुलेषु वीरपटहं संश्राव्य जित्वा बलं
कुन्तादित्य इति श्रुताङ्कितमहाकीर्तिप्रतापालयः ।
मच्चित्तं परितोष्य भृत्यपदवीं लब्ध्वा प्रसादं गतः
स्फीतानेकबलारिमूपविजयश्रीजन्मबाह्व्रजतिः ॥

तस्मै सद्वादशग्रामदिको गोण्डूरुनामग्रामः सर्वकरपरिहारीकृत्यासाभि-
र्देत्त इति विदितमस्तु वोऽस्माभिः । अस्यावधयः । पूर्वतः गोह्रुव । दक्षि-
णतः गोणयूरु । पश्चिमतः कुलुचेरुबुलु । उत्तरतः मडपल्लि । एतेषां म-
ध्यवर्तिनः क्षेत्रसीमानः । पूर्वतः पोतुरायु । आग्नेयतः पेद्दकोयिल्लमु । द-
क्षिणतः कुरुवपोटि । नैर्ऋततः पेर्वातिकुरुव । पश्चिमतः पालगुण्ड पडु-
मटिकट्ट । वायव्यतः पोलकुंगोण्ड मोनदुर्ग भववति । उत्तरतः मडपल्लि-
पर्क । ऐशानतः चामिरे निगुण्ड । अस्योपरि न केनचिद्वाधा कर्तव्या ।
यः करोति स पञ्चमहापातको भवति । तथा च व्यासेनोक्तम्—

बहुभिर्बसुधा दत्ता बहुभिश्चानुपालिता ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥
स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत्तु वसुंधराम् ।
पार्थि वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते कृमिः ॥

(साउप शृण्ण्वन् इन्द्रिक्शन् ३५-४१.)

(५४)

श्रीचदरिकाश्रमयात्रान्तर्गतपण्टकेश्वर-

मन्दिरौपलब्धदानपत्रम् ।

स्वस्ति श्रीमत्कार्तिकेयपुरात्सकलामरदितितनुजमनुजविभुभक्तिभावम-
 रभारानमितामितोत्तमाङ्गसङ्घिविकटमुकुटकिरीटविटङ्ककोटिकोटिशोलोकता-
 नाना(ताता)यकप्रदीपदीपदीधितिपानमदरक्तचरणकमलामलविपुलबहुलकिर-
 णकेशरासारसारिताशेषविशेषमोषिघनतमतेजसः स्वर्धुनीधौतनद्राजूटस्य भ-
 गवतो धूर्जटेः प्रसादान्निजभुजोपाजितौर्जित्यनिर्जितरिपुतिमिरलब्धोदयप्रका-
 शदयादाक्षिण्यसत्यसत्त्वशीलशौचशौर्यौदार्यगाम्भीर्यमर्यादार्यवृत्ताश्चर्यकार्य-
 वर्यादिगुणगणालंकृतशरीरो महासुकृतिसंतानत्रीजावतारः कृतयुगागमभू-
 पालललितकीर्तिर्नन्दाभगवतीचरणकमलकमलासनाधमूर्तिः श्रीमिम्बरः,
 तस्य तनयस्तत्पादानुध्यातो राज्ञीमहादेवी श्रीनाशूदेवी, तस्यामुत्पन्नः
 परममाहेश्वरः परब्रह्मण्यः शितकृपाणधारोत्कृत्तमत्तेभकुम्भाकृष्टमुक्तावली-
 यशःपताकाच्छायचन्द्रिकापहसिततारागणः परमभट्टारकमहाराजाधिराज-
 परमेश्वरश्रीमदिष्टगणदेवः, तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातो राज्ञी महादेवी
 श्रीवेगदेवी, तस्यामुत्पन्नः परममाहेश्वरः परमब्रह्मण्यः कलिकलङ्कपङ्कात-
 ङ्कमग्नधरण्युद्धारधारितधौरेयवरवराहचरितः सहजमतिविभवविभुविभूतिस्थ-
 गितारातिचक्रप्रतापदहनोऽतिवैभवसंहारारम्भसंभृतभीमभुक्तिकुटिलकेस-
 रिसटाभीतभीतारातीभकलभभरोऽरुणारुणकृपाणवाणगुणप्राणगणहठाकृष्टो-
 त्कृष्टसलीलजयलक्ष्मीप्रथमसमालिङ्गनावलोकनबलक्षयसखेदसुरसुन्दरीविधूत-
 करस्खलद्वल्यकुसुमप्रकरप्रकीर्णवतंससंवर्धितकीर्तिबीजः प्रयुरिव दोर्दण्ड-
 साधितधनुर्मण्डलबलावष्टम्भवशवशीकृतगोपालनानिश्चलीकृतधराधरेन्द्रः पर-
 मभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमल्ललितशूरदेवः कुशली असिनेव
 श्रीमत्कार्तिकेयपुरविषये समुपगतान्सर्वानवनियोगस्थान् राजराजत(न्य)क-
 राजपुत्राष्टष्टामात्यसामन्तमहासामन्तठक्कुरमहामनुप्यमहाकर्तृकृतिकमहाप्रती-
 हारमहादण्डनायकमहाराजप्रमातारशरमङ्गकुमारामात्यापरिकदुःसाध्यासाध-

नेकदशापराधिरुचौरोद्धरणिरुशौलिकशौलिकतदायुक्तकविनियुक्त रूप-
 शकापचारिकाशेषभङ्गाधिकृतहरत्यश्वोद्भूतलव्यावृतकभूतप्रेषणिरुदण्डिकद-
 ण्डपाशिकगमागमिकशार्ङ्गिकाभित्तरमाणकरानस्यानीयविषयपतिभोगपति-
 नरपत्यश्वपति.....ण्डरक्षप्रतिशूरिकस्थानाधिकृतवर्त्मपालकोट्टपालवट्टपाल-
 क्षेत्रपालप्रान्तपालकिशोरवर(ड)वागोमहिष्यधिकृतभट्टमहत्तमाभीरवणिकश्रे-
 ष्ठिपुरोगास्त(१)ष्टादशप्रकृत्यधिष्ठानीयान्वपकिरातद्रविडकलिङ्गशौरहूणोड्ड-
 मेक्षान्ध्रचाण्डालपर्यन्तान्सर्वसंवसान्समस्तजनपदान्मटाचटसेवकादीनन्यांश्च
 कीर्तितानकीर्तितानसत्पादोपजीविनः प्रतिवासिनश्च ब्राह्मणोत्तरान्यथार्ह
 मत्तयति बोधयति समाज्ञापयति—अस्तु तेऽस्माद्विदितम्—उपरिनिर्दि-
 ष्टविषये गोरुक्षसायां प्रतिबद्धस्तपियाकपरिभुज्यमानपल्लिका, तथा ऋणि-
 भूतिकायां प्रतिबद्धगुगुलपरिभुज्यमानपल्लिकाद्वयं एते मया मातापित्रो-
 रात्मनश्च पुण्यशोभिवृद्धये पवनविघटिताश्चत्पप्रवचलतरङ्गजीवलोकम-
 बलोक्य जलबुद्बुदाकारमसारं वायुर्दृष्ट्वा गनकलमकर्णमिचपलतां चालक्ष्य
 .....त्वापरलोकनिःश्रेयसार्थं संसारोत्तरणार्थं च पुण्येऽहनि उत्तरायण-
 संक्रान्तौ गन्धपुष्पधूपदीपोपलेपननैवेद्यबलिचरुनृत्यगेयवाद्यसत्त्वादिप्रवर्त-
 नाय क्षण्डस्फुटितसंस्करणाय अभिनवकर्मकरणाय च भृत्यपदमूलभरणाय च
 गोरुक्षसायां महादेवीश्रीसामदेव्या स्वयंकारायितभगवते श्रीनाराय-
 णभट्टारकाय शासनदानेन प्रतिपादिताः । प्रकृतिपरिहारयुक्तः प्रचा-
 टाभटाप्रवेशः आर्कचिह्नग्राह्याः, अनाच्छेद्य आचन्द्रार्कसितिस्फितिसमका-
 लिको विषयादुद्धृतपिण्डास्थसीमागोचरपर्यन्तस्य वृक्षारामः, ह्र(ह्र)दप्रस्रव-
 णोपेतदेवब्राह्मणभुक्तभुज्यमानवर्जिताः । यतः—सुखं पारम्पर्येण परि-
 भुञ्जतश्चास्योपरिनिर्दिष्टैरन्यतरैर्वा धरणविधारणपरिपन्थिजनादिकोपद्रवो
 मनागपि कर्तव्यो नोऽन्यथा.....महान्द्रोहः स्यादिति प्रवर्धमानविजयरा-
 ज्यसंवत्सर एकविंशति[त]मे । सम्वत् २११ माघवदि ३ । महादानाक्षयपट-
 लाधिकृतश्रीपोजकः । लिखितमिदं महासंधिविग्रहाक्षपटलाधिकृतश्रीम-
 दायदाववनातङ्कोत्कीर्णश्रीगद्गभद्रेण ।

तस्य गौराम्बिका नाम महिषी समजायत ।
 माननीयगुणा मायावल्लभस्य यथा रमा ॥
 कर्पादिनो यथा गौरी शचीव नमुचिद्विषः ।
 पितामहस्य सावित्री छायेव शुमणेरिव ॥
 विलासविभ्रमोल्लासतिरस्कृततिलोत्तमा ।
 अनसूयापि सासूया यत्पातित्रत्यसंपदा ॥
 अहीनभोगसंपत्तिरसौ राजशिखामणिः ।
 तस्यां हरिहरं गौर्या कुमारमुदपादयत् ॥
 शिष्टान्संरक्षिता यश्च दुष्टानामपि शासकः ।
 लब्धाप्तो विदुषा साकं श्लाघ्यो हरिहरे परः ॥
 यस्मिन्पोडशदानानि(नां) यशसा परिशोभिते ।
 दानान्मुधारया यस्य वर्धते धर्मपादपः ॥
 ऋषिभूवद्विचन्द्रे(१३१७)तु गणिते धात(तृ)वत्सरे ।
 माघमासे शुक्लपक्षे पौर्णमास्यां महातिथौ ॥
 नक्षत्रे पितृदैवत्ये भानुवारेण संयुते ।
 तुङ्गभद्रानदीतीरे हेमकूटोपशोभिते ॥
 श्रीविरूपाक्षदेवस्य संनिधौ शुभदायिने ।
 मारद्वाजसगोत्राय बह्वचोऽग्रेसराय च ॥
 वाचस्पतेर्भिलारुयस्य सूनवे सूनृतोक्तये ।
 पटवर्धनिने विष्णुदीक्षितेन्द्राय धीमते ॥
 वसिष्ठगोत्रनायापस्तम्बशाखाग्रयायिने ।
 रामभट्टमुतानन्तदीक्षिताय विपश्चिते ॥
 प्रसिद्धपाण्डवाक्रान्तरुचिद्विष्यलवासिने ।
 भिलिचन्द्राभिवासीमामध्ये रुयातं महोदयम् ॥
 पूर्वभागे स्थितं ग्रामादरिसीकेरसंज्ञकात् ।
 गढिकेहत्याभिधाद्ग्रामादक्षिणां दिशमाश्रितम् ॥

ग्रामात्पल्लवकटारुयात्ततीच्याभिगुराश्रितम् ।
 ग्रामाच्च भूदिहल्याख्यादुत्तरस्यां दिशि श्रितम् ॥
 प्रतिनाम्ना समाख्यातं पुरं हरिहराभिधम् ।
 मादेनहृष्टीतिग्रामं सर्वसस्पसमन्वितम् ॥
 सर्वमान्यं चतुःसीमासंयुतं च समन्ततः ।
 निधिनिःक्षेपपापाणसिद्धसाध्यसमन्वितम् ॥
 अक्षिण्यागामिसंयुक्तं द्विभोग्यं रम्यभूरुहम् ।
 वापीकूपतडागैश्च कच्छेनापि समन्वितम् ॥
 पुत्रपौत्रादिभिर्भोग्यं क्रमादाचन्द्रतारकम् ।
 सर्वस्याधमनस्यापि विक्रयस्यापि चोचितम् ॥
 परीतं प्रयतैः स्निग्धैः पुरोहितपुरोगमैः ।
 विविधैर्विविधैः श्रीतोषयिकेरपिकैर्गिरा ॥
 वीरो हरिहरश्चाभून्माननीयो मनस्विनाम् ।
 भूदानपात्रभूतात्मा भूसुरात्मा विशेषतः ॥
 सहिरण्यपयोधारापूर्वकं दत्तवान्मुदा ।

..... ॥

इदमखिलराजशासनमधुकरकाकारगीतमहात्मनः ।
 राज्ञो हरिहरनृपतेः शासनमवलैकपारिनातस्य ॥
 तस्य तच्छासनेनेव शासनं तु विनिर्मितम् ।
 शासनाचार्यधर्मेण वाणिदेवेन शिक्षितम् ॥
 असिन्ग्रामेऽष्टदिक्षु सीमा देशभाषया लिखिता ॥
 दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।
 दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम् ॥
 स्वदत्ताद्विगुणं पुण्यं परदत्तानुपालनम् ।
 परदत्तापहारेण स्वदत्तं निष्फलं भवेत् ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुंधराम् ।
 पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते कृमिः ॥

एकैव भगिनी लोके सर्वेषामेव भूभुजाम् ।

न भोज्या न करग्राह्या विप्रदत्ता वसुंधरा ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥

लाइफ् एण्ड् एसेज् आफ् एच्. टी. क्रोलब्रूक.

वाल्थूम २ पेज २३२ ।

(५६)

श्रीलक्ष्मीवर्मदेवानां शासनपद्यम् ।

(उज्जयिनीप्रान्त उपलब्धम् ।)

जयति व्योमकेशोऽसौ यः सर्गाय विभर्ति ताम् ।

ऐन्दवीं शिरसा लेखां जगद्धीजाङ्कुराकृतिम् ॥

तन्वन्तु वः स्मरारातेः कल्याणमनिशं जटाः ।

कल्पान्तसमयोद्दामतडिद्वलयपिङ्गलाः ॥

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीउदयादित्यदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीनरवर्मदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीयशोवर्मदेवपादानुध्यातसमस्तप्रशस्तोपेतसमधिगतपञ्चमहाशब्दालंकारविराजमानमहाकुमारश्रीलक्ष्मीवर्मदेवः श्रीमहाद्वादशकमण्डले श्रीराजशासनभोगे सुरासणीसंबद्धवड्नुदग्रामतप्तासुवर्णप्रासादिकासंबद्धउथवणकग्रामयोः समभूतिपयिक(समस्तविपयिक)पट्टकिलजनपदादीन्वाङ्मणोत्तरान्बोधयति—अस्तु वः संविद्वितम्—यथा श्रीमद्द्वारायां महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीयशोवर्मदेवेन श्रीविक्रमकालातीतसंवत्सरैकनवत्यधिकशतैकादशेषु कार्तिकशुद्धि अष्टम्यां संजातमहाराजश्रीनरवर्मदेवसांवत्सरिके तीर्थाम्भोभिः स्नात्वा देवऋषिपुत्रपितृस्तर्पयित्वा भगवन्तं भवानीपतिं समभ्यर्च्य शमीकुशतिलान्नाद्याहुतिभिर्हिरण्यरेतसं हुत्वा मानवे

अर्घ्यं विधाय कपिलां त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य संसारस्यासारतां दृष्ट्वा नलिनी-
दलगतनलवत्तरलतरं जीवितं धनं चावेक्ष्य, उक्तं च—

‘वाताभ्रविभ्रममिदं वसुधाधिपत्य-

मापातमात्रमधुरो विपयोपमोगः ।

प्राणास्तृणाग्रजलबिन्दुसमा नराणां

धर्मः सखा परमहो परलोकयाने ॥’

एवमाकलय्य अद्रेलवद्धावरिस्थानविनिर्गतमरद्वाजगोत्राय भरद्वाजाङ्गिर-
सवार्हसत्यत्रिप्रवरायाश्चलायनशास्त्रिणे दक्षिणायातकर्णाटत्राक्षणद्विवेदठकुर-
श्रीमहिरस्वामिपौत्रश्रीविश्वरूपसुत आवसथिकश्रीधनपालाय उपरि-
लिखितवडउदग्रामउथवणकग्रामौ सवृक्षमालाकुलौ निधिनिक्षेपसहितौ वा-
पीकूपतडागान्वितौ चतुष्कण्टकविशुद्धौ चन्द्रार्कयावदुदकपूर्वकतया शा-
सनेन प्रदत्तौ । संवत्सरशतद्वादशकेषु श्रावणशुदि पञ्चदश्यां सोमग्रहणप-
र्वणि श्रीमत्पितृश्रेयोर्य पुनरेवास्माभिरेतौ ग्रामौ उदकपूर्वकतया शासनेन
प्रदत्तौ । तदनयोर्ग्रामयोर्निवासिसमस्तपट्टकिलादिलोकैस्तथा कर्पकैश्च यथो-
त्पद्यमानकरहिरण्यभागभोगादिकमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वममुष्मै समुपने-
तव्यम् । सामान्यं वै तत्पुण्यफलं शुद्धासद्वंशनैरन्यैरपि माविभूयतिभिर्ध-
र्मादायोऽयं मन्तव्यश्चेति । यतः—

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

स्वदत्ता परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टाया जायते कृमिः ॥

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मसे..... ।

(अमे सर्वे व्रुटितम्)

रॉयल् एशियाटिक् सोसाय्टी वा. १ पे. ३८२ ।

(५७)

श्रीमदमोघवर्षदेवापराभिधानश्रीमद्वाक्पतिराज-
देवानां शासनपत्रम् ।

ॐम्

यः स्फूर्जत्फणभृद्विषानलमिलद्भूमप्रभाः प्रोल्लस-
न्मूर्धावद्धशशाङ्गकोटिघटिता याः सैहिकेयोपमा ।
याश्चञ्चद्विरिजाकपोललुलिताः कस्तूरिकाविभ्रमा-
स्ताः श्रीकण्ठकठोरकण्ठरुचयः श्रेयांसि पुष्पन्तु वः ॥
यल्लक्ष्मीवदनेन्दुना न सुखितं यन्नादितं वारिधे-
र्वारा यन्न निजेन नाभिसरसीपद्मेन शान्तिं गतम् ।
यच्छेपाहिफणासहस्रमधुरः श्वासैर्न चाश्वासितं
तद्राधाविरहातुरं मुररिपोर्वेहद्वपुः पातु वः ॥

परमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीकृष्णराजदेवपादानुध्यातपरमभ-
ट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीवैरिसिङ्गदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहा-
राजाधिराजपरमेश्वरश्रीसीयकदेवपादानुध्यातपरमभट्टारकमहाराजाधिराज-
परमेश्वरश्रीमदमोघवर्षदेवापराभिधानश्रीमद्वाक्पतिराजदेवपृथ्वीवल्लभश्रीव-
ल्लभनरेन्द्रदेवः कुशली तिणिसपदद्वादशकसंवत्स्रमहासाधनिकश्रीमहाइकभु-
क्तसेम्बलपुरग्रामे समुपगतात्समस्तराजपुरुषान्द्राह्यणोत्तरान्प्रतिवासिपट्टकिल-
जनपदादींश्च बोधयति—अस्तु वः संविदितम्—यथा ग्रामोऽयमस्माभिः पट्ट-
तृत्वं(त्रिं)शसहस्रिकसंवत्सरेऽस्मिन्कार्तिकशुद्धपौर्णमास्यां सोमग्रहणपर्वणि श्री-
भगवत्पुरावासितैरस्माभिर्महासाधनिकश्रीमहाइकपत्नीआसिनीप्रार्थनयोपरि-
लिखितग्रामः स्वसीमा तृणयूतिगोचरपर्यन्तः सहिरण्याभोगभागः सोपरिकरः
सर्वादायसमेतः श्रीमदुज्जयिन्या भट्टारिकाश्रीमद्भट्टेश्वरीदेव्यै स्नानविलेपन-
पुष्पगन्धधूपनैवेद्यप्रेक्षणिकादिनिमित्तं च, तथा स्रण्डस्फुटितदेवगृहजगती-
समारचनार्थं च मातापित्रोरात्मनश्च पुण्यशोभिवृद्धयेऽष्टष्टफलमङ्गीकृत्या-
चन्द्रार्कार्णवक्षितिसमकालं परया भक्त्या शासनेनोदकपूर्वकं प्रतिपादित

इति मत्वा तन्निवासिपट्टकिलजनपदैर्यथादीयमानभागभोगः करहिरण्यादिकं सर्वमाज्ञाश्रवणविधेयैर्भूत्वा सर्वथा सर्वमस्याः समुपनेतव्यम् । सामान्यं चैतत्पुण्यफलं बुद्धासाद्वंशजैरन्यैरपि भाविभोवतृभिरसालदत्तधर्मदायोऽयमनुमन्तव्यः पालनीयश्च । उक्तं च—

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्माल्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

असत्कुलकममुदारमुदाहरद्भिरन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।

लक्ष्म्यास्तडित्सलिलबुद्बुदचञ्चलाया दानं फलं परयशःप्रतिपालनं च ॥

सर्वानेतान्मावितः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ।

सामान्योऽयं धर्मेसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ॥

इति कमलदलाम्बुबिन्दुलोलां श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

सकलमिदमुदाहृतं च बुद्धा नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥

इति ॥ संवत् १०३६ चैत्र वदि ९ । गुणपुराविसितै(वासिते) श्रीमन्महाविजयस्कन्धावारे स्वयमाज्ञादायकश्चात्र श्रीरुद्रादित्यः । स्वहस्तोऽयं श्रीवाक्पतिराजदेवस्य ॥

(इण्डियन् आर्गिटिकरी १४१९६०)

(५८)

श्रीशिवसिंहदेववृत्तपतीनां शासनपत्रम् ।

श्रीगजरथपुरात्समस्तप्रक्रियाविराजमानश्रीमद्रामेश्वरीवरलब्धप्रसादभवा-
नीभक्तिभावनापरायणरूपनरायणमहाराजाधिराजश्रीमच्छिवसिंहदेवपादाः
समरविजयिनो जैरैलतप्यायां विसृपीग्रामवास्तव्यसकललोकान्भूकर्षकांश्च
समादिशन्ति । ज्ञातमस्तु भवताम्—ग्रामोऽयमस्माभिः सप्रक्रियाभिनवजयदे-
वमहापण्डितठकुरश्रीविद्यापतिभ्यः शासनीकृत्य प्रदत्तः । ग्रामकस्था यूय-

मेतेषां वचनकरी(रा) भूकर्षणादिकर्म करिष्यथेति ॥ ल सं २८३ श्रावण-
सुदि ७ गुरौ ।

श्लोकास्तु—

अब्दे लक्ष्मणसेनभूपतिमते वह्निग्रहद्व्यङ्किते
मासे श्रावणसंज्ञके मुनितिथौ पक्षेऽवलक्षे गुरौ ।
वाग्वयाः सरितस्तटे गजरथेत्याख्याप्रसिद्धे पुरे
दिप्तोत्साहविवृद्धि(द्ध)बाहुपुलकः सम्याय मध्ये शुभम् ॥
प्रज्ञावान्प्रचरोर्वरं पृथुतराभोगं नदीमातृकं
सारण्यं ससरोवरं च विसपीनामानमासीमतः ।
श्रीविद्यापतिशर्मणे सुकवये पुत्रादिभिर्भुज्जता(ते)
स श्रीमाञ्जिश्वसिहदेवनृपतिर्ग्रामं ददे शासनम् ॥
येन साहसमयेन सन्निधा तुङ्गवाहवरपृष्ठवर्तिना ।
अश्वपत्तिबलयोर्बलं जितं गज्जनाभिपतिगौडभूजाम् ॥
रौप्यकुम्भ इव कज्जलरेखा श्वेतपद्म इव शैवलवल्ली ।
यस्य कीर्तिनवकेतककान्त्या म्लानिमेति विजितो हरिणाङ्कः ॥
द्विपनृपतिवाहिनीरुधिरवाहिनीकोटिभिः
प्रतापतरुवृद्धये समरमेदिनी प्लाविता ।
समस्तहरिदङ्गनाचिकुरपाशवासक्षमं
सितप्रसरपाण्डुरं जगति येन लब्धं यशः ॥
मतङ्गजरथप्रदः कनकदानकल्पद्रुम-
स्तुलापुरुषमद्भुतं निजधनैः पिता दापितः ।
सुखानि च महात्मना जगति येन भूमीभुजा
परापरपयोनिधिः प्रथममैत्रपात्रं सदा ॥
नरपतिकुलमान्यः कर्णशिक्षावदान्यः
परिचितपरमार्थो दानतुष्टार्थिसार्थः ।
निजचरितपवित्रो देवसिंहस्य पुत्रः
स जयति शिवसिंहो वैरिनागेन्द्रसिंहः ॥

ग्रामे गृह्णन्त्यगुप्तिन्किमपि नृपतयो हिन्दवोऽन्ये तुरुष्का
 गोकोलं स्वात्ममांसैः सहितमनुदिनं भुञ्जते ते स्वधर्मम् ।
 ये चैनं ग्रामरत्नं नृपकररहितं पालयन्ति प्रतापै-
 स्तेषां सत्कीर्तिंगाथा दिशि दिशि सुचिरं गीयतां बन्दिवृन्दैः ॥
 सन् ८०७ संवत् १४५५ शाके १३२१ । शुभमस्तु ।
 (इण्डियन् आर्किकेरी १४ ।)

(५९)

यादवचंशमूपणरामभूपतिदानपत्रम् ।

ॐ नमो वराहाय ॥

जयत्याविष्कृतं विष्णोर्वाराहं क्षोभितार्णवम् ।
 दक्षिणोन्नतदंष्ट्राग्रविश्रान्तभुवनं वपुः ॥
 विष्णोर्नाभीकमलकुहरादाविरासीद्विरिञ्चि-
 न्यश्चनौलिस्खलितकुसुमं बन्दितो देवदैत्यैः ।
 तस्मादत्रिः समजनि जगज्जातजैत्रप्रकाश-
 श्वन्द्रस्तस्मादभवदमृतोद्गारशृङ्गारिताशः ॥
 वंशे तस्य पुरुरवाः समभवद्यच्चापमापद्रतो
 देवानामधिपः सरत्यविरतं व्यालुप्तवज्रग्रहः ।
 आब्रह्माण्डमखण्डताण्डवरयप्रस्थानलीलां वह-
 न्यश्चैको धुमुजे भुजेन विजितामुर्वी तथैवोर्वशीम् ॥
 तस्मिन्नेव ययातिराविरभवद्भूमण्डलाखण्डलः
 सर्वः स्वर्बनितानितान्तमुभगप्रोद्गीतदोर्विक्रमः ।
 यस्याद्यापि मखाहिताहुतिशतप्रोद्गानभूमोत्करै-
 राकीर्णं परितः स्फुरत्यविरतं तापिच्छनीलं नभः ॥
 तस्मादजायत यदुर्यदुपग्रहेण
 वंशस्ततः परमगाज्जगतीप्रतिष्ठाम् ।

तस्मिन्नथायमभवत्प्रभवः प्रजानां

लीलामयं वपुरमन्दबलं दधानः ॥

यदोस्तस्मिन्वंशे समजनि स निर्वापितरिपु-

प्रतापस्तापच्छिन्निखिलजगतो राजनृपतिः ।

यदीयप्रोदञ्चचरणनखरत्रांशुजलधौ

निमज्जन्तश्चित्रं जगदुपरि वृत्तिप्रणयिनः ॥

खेलत्खड्गावतंसो रणशिरसि वशीकृत्य कर्णाटराजं

यः पाण्ड्यं दण्डयित्वा न्यधित जलनिधेः स्तम्भमभ्यर्णभूमौ ।

यद्वाणत्रातपातैर्न समरमभजज्जर्जरो गुर्जरेन्द्रः

स श्रीमानाविरासीत्तुहिनकरकुले सिङ्घणः साहसाङ्गः ॥

तस्मादभूत्प्रभुरशेषमहीपतीनां

श्रीमल्लुगिर्विजयकार्मणकार्मुकश्रीः ।

यस्य प्रतापतरणौ तरणे तरूणां

छायेव दैर्घ्यमजहादरिभूभृतां श्रीः ॥

यस्मिन्भूमङ्गभीमे चलति वसुमतीमण्डलं चण्डभानो-

विम्बं शैलेन्द्रसंधेस्त्रिभिरभित इमे संभ्रियन्ते सप्त सर्वे ।

वल्गुद्विर्वाजिवृन्दैस्तुरगखुरहतैः पांसुभिर्भीतिभित्तैः

शोणीन्द्रः स प्रवीरस्तदनु समभवद्भिल्लमः सार्वभौमः ॥

यः संख्ये त्रिकलिङ्गराजमवधद्विद्वेपिसीमन्तिनी-

नेत्राम्भःप्रसरत्प्रगल्भलहरीनिर्वाणवैरानलः ।

यश्चैतस्य समस्तराज्यमहरन्मत्तेमकुम्भस्थली-

कूजत्पट्पदगीतवैभवभरं जातस्ततो जैतुगिः ॥

कारागारात्समानीय करुणावरुणालयः ।

प्रियंवदास्यमकरोत्क्षितेर्गणपति पतिम् ॥

हम्मीरतिमिरतरणिः सरणिर्धर्मस्य संक्रमः कीर्तितः ।

तस्मादयमजनि श्रीसिङ्घणदेवभूषालः ॥

बह्मलो विजितः पराभवभुवं संभावितोऽन्ध्राधिपः

काफ़लो दलितः क्षणेन गलितो मम्भागिरेरीश्वरः ।

दुर्गाग्रे विनिवाध्य भोजनृपतिं न्यस्तोऽर्जुनो निर्जित-

स्तेनेति प्रति[प]द्य के भुवि भयं भेजुर्न भूमीभुजः ॥

कृप्यन्ते यदुराजरत्न भवता वक्षांसि विद्वेषिणा-

मुप्यन्ते समरस्थलीषु करिणां मुक्तावलिश्रेणयः ।

वर्षन्ति स्तनमण्डलेषु तरुणीनेत्राणि वाप्योत्करै-

रुद्धेदो भुवनत्रयेऽपि यशसामाश्चर्यमुज्जृम्भते ॥

तस्मादजायत जगद्यगीयमान-

प्रौढप्रतापतपनोदयदुर्निवारः ।

श्रीजैतुगिर्यसुमतीबलयाधिनाथे-

श्रृङ्गमणिप्रकरसंकरचुम्बिताङ्गिः ॥

तस्मात्कृष्ण इति प्रसिद्धचरितः श्रीरायनारायणो

जातः कार्तिकचन्द्रकान्तिजयिनां कीर्तिं चिरं नर्तयन् ।

गर्जद्गुर्जरवीरशोणितसरित्सङ्गत्वे श्रीपतिः

पायोधौ सघृणो यदीयहृदये निर्दूषणे निद्रितः ॥

आदाय द्विपतां करङ्कनिवहान्कृत्वा हलादीनि तैः

कृष्टे कृष्णमहीभृता कुपिमता क्षेत्रे महीमण्डले ।

येनारातिबधूबिलोचनगलत्सान्द्राञ्जनैरस्तुभिः

ह्लिन्ने शौर्यसुबीजमुत्समभितः प्राप्ता यशोराशयः ॥

सत्त्वं यद्धनवाहने रविमुते वैरोचनं श्रीशिबौ

दानं यच्च दधीचिनाम्नि सकलं संगृह्य स्रष्टोऽद्भुतः ।

नूनं कृष्णघटोद्भवोऽखिलकृता दारिद्र्यपायोनिधिः

पीतस्त्यागकरप्रवृद्धचुलुकेनोद्धृत्य येनार्थिनाम् ॥

तस्यानुजो निजभुजार्पितभूमिभारः

खच्छन्दचारमुदितोरगसार्वभौमः ।

यो वीसलं समरकौतुकिनां सुराणा-

मग्रे समूलविभवं दलयांचकार ॥

तस्मादभूदामनभूमिपालः समस्तमाहेश्वरमौलिरत्नम् ।

अलिख्यतोच्चैः सुरलेखनीभिर्यद्वाजिभिर्दिक्षु जयप्रशस्तिः ॥

प्रसह्य तस्मादपहृत्य भुङ्क्ते कृष्णानुजः स्वामर्चानि स रामः ।

यस्याप्तिरुज्जृम्भितकैरवाभिर्दिशो यशोभिः सुरभीकरोति ॥

महामाहेश्वरः श्रीमान्नामः क्षोणीभृतां गुरुः ।

यशःक्षीरेण यः शंभोर्मूर्तिरिष्टाभिपिञ्चति ॥

यत्पुण्यगिरिगर्भोत्थयशोमारुतमण्डली ।

ब्रह्माण्डपरमाणूनामभवद्बहुलं रजः ॥

प्राप्तः श्रीरामभूपोऽपसरत रिपवः संगरादाशु हित्वा

राज्य सप्ताङ्गमेतत्पिबत भुवि जलं शीतलं कापि याताः ।

नो चेदस्याप्तिधाराविदलितवपुस्तत्क्षणादेव दिव्यं

देहं प्राप्यामरस्त्रीजननयननवप्रेमसंपत्सुधां वा ॥

आसन्सन्ति च वंशजाः कति कति प्राप्ता भविष्यन्ति च

स्फीताः शस्त्रभृतः कलासु कुशला धूर्ता विदाः कर्मठाः ।

वर्ण्योऽयं पुनरेव रामनृपतिः प्रत्यर्थिनामार्थिनां

यो न कापि पराङ्मुखः क्षितितलालंकारचूडामणिः ॥

वाक्प्रपञ्चप्रवहणे रिक्तं यद्गुणसंगरम् ।

अपारयन्त नापार तरीतुं कविनायिकाः ॥

स खल्वेवंविधगुणगणालंकृतननुरनारतद्रविणवितरणकृतार्थीकृतार्थिसार्थः
सकलपरिपन्थिपार्थिवान्विनिर्जित्य निजकुलकर्मागतसाराज्यपदमुद्धृत्य द-
धानो रायनारायणो रामनृपतिः सेउनदेशालंकारभूतं गोदावर्युत्तरकूल-
स्थितं वादाथनग्रामं पाटारपिम्पलग्रामवैद्यचोवरग्रामवैद्यद्वयसहितमग्रहारीकृत्य
निधिनिक्षेपजलपापाणशुल्कभौलिकश्रोणदानदण्डकारुणादिसमस्तादायसहितं
राजराजपुरुषैरप्यनङ्गुलिनिर्देश्यं प्रविष्टग्रामद्वयसहितं चतुरावाटविशुद्धं भ-
क्तिश्रद्धातिशयहिरण्याक्षतोदकसहितं शके च एकादशसु त्रिनवत्यधिके-

प्वतीतेषु ११९३ वर्तमानप्रजापतिसंयत्सरान्तर्गते माघशुद्धद्वादश्यां बुधे
 आत्मनः श्रीशार्ङ्गपाणिप्रीत्यर्थं नानागोत्रेभ्यः सप्तपञ्चाशत्संख्यकेभ्यो
 ब्राह्मणेभ्यः प्रादात् ॥ ते च ब्राह्मणा नामतो लिख्यन्ते । तत्र बहू-
 चाः—वाशिष्ठगोत्रगोविन्दसुतविष्णु—मुद्गलगोत्रपद्मनाभसुतजानू—वाशिष्ठ-
 गोत्रदामोदरसुतरवलदेव—विष्णुवृद्धगोत्रदामोदरसुतविष्णु—भारद्वाजगोत्रर-
 वलदेवसुतजानू—कौण्डिन्यगोत्रधरणसुतप्रभाकर—विश्वामित्रगोत्रगोविन्दसुत-
 माइआ—गर्गगोत्रनागदेवसुतवामन—हरितगोत्रआपदेवसुतश्रीधर—गार्ग्यगो-
 त्रराघवसुतकेशव—कौण्डिन्यगोत्रगौतमसुतमहादेव—जामदग्न्यवत्सगोत्रमाम्य-
 देवसुतनरसिंह—हरितगोत्रअनन्तसुतसारङ्ग—भारद्वाजगोत्रविनायकसुतआई-
 देव—भारद्वाजगोत्रवामदेवसुतकृष्ण—कौण्डिन्यगोत्रईश्वरसुतकृष्ण—कौण्डि-
 न्यगोत्रकृष्णसुतपुरुषो—कौण्डिन्यगोत्रकृष्णसुतराम—भरद्वाजगोत्रमल्लिनाथ-
 सुतभानु—हरितगोत्रहरिदेवसुतलक्ष्मीधर—वाशिष्ठगोत्रगोविन्दसुतनागदेव—
 वाशिष्ठगोत्रगोविन्दसुतकेशव—विश्वामित्रगोत्रश्रीपतिसुतएल्लुगि—कौण्डि-
 न्यगोत्रनागदेवसुतईश्वर—गौतमगोत्रधनेश्वरसुतवामन—भरद्वाजगोत्रगदाधर-
 सुतब्रह्मदेव—गौतमगोत्रदामोदरसुतधनेश्वर—मुद्गलगोत्रमाधवसुतगोविन्द—भ-
 रद्वाजगोत्रनारायणसुतगङ्गाधर—भरद्वाजगोत्रगङ्गाधरसुतजगन्नाथ ॥ अथ तै-
 त्तिरीयाः—कौण्डिन्यगोत्रसोमनाथसुतपद्मनाभमह—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसु-
 तनरसिंह—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतसोमनाथ—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतसा-
 रङ्ग—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतगणेश्वर—कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतहरिहर—
 कौण्डिन्यगोत्रपद्मनाभसुतत्रिविक्रम—काश्यपगोत्रमहादेवसुतकूचिष्ठ(?)—
 गार्ग्यगोत्रदेवसुतदिवाकर—कौशिकगोत्रमल्लिदेवसुतविष्णु—वाध्यश्वगोत्र-
 नामदेवसुतविष्णु—आत्रेयगोत्ररामसुतसारङ्ग—काश्यपगोत्रकामदेवसुतसोम-
 नाथ—गौतमगोत्रविष्णुसुतचौवेरि—गार्ग्यगोत्रनारायणसुतविष्णु—कौण्डिन्य-
 गोत्रसारङ्गमहसुतऋषिदेव—देवरातगोत्रतीलूआपसुतआईदेव—कौण्डिन्यगो-
 त्रनागदेवसुतआदित्य—कौण्डिन्यगोत्रनरसिंहसुतविष्णु—देवरातगोत्रनाराय-
 णसुतआपदेव—देवरातगोत्रआपदेवसुतराम—देवरातगोत्रनारायणसुतविष्णु—
 भरद्वाजगोत्रनार्दनसुतकृष्ण—देवरातगोत्रनारायणसुतअनन्त ॥ अथ बहूचो

भरद्वाजगोत्रविष्णुसुतरामपण्डित-भरद्वाजगोत्ररामपण्डितसुतमैदेवपण्डित ॥
 एवमङ्कतः ५७ ॥ अथाघाटाः—पूर्वतः—वाहगाँव । आग्नेये—नेउरगाँव ।
 दक्षिणे—देइगाँव, तथा गङ्गा । पश्चिमे—गङ्गा, तथा खाटिगाँव, तथा
 आलुएँगाँव, तथा नागमथनम् । वायवे—जाँटेगाँव । उत्तरे—पानिव ।
 ईशाने—वेदखल । एवं सर्वाघाटविशुद्धाः सप्रविष्टखेटकसहितास्त्रयो
 ग्रामाः ॥ अत्र चैवं समयः । राजसेवकानां वसतिदण्डप्रयाणदण्डौ नस्तः ॥

आचन्द्रार्कमिदं भोज्यमेभिरेषां च वंशजैः ।

वसद्भिरेव भोक्तव्यं न चादेयं कदाचन ॥

पण्याङ्गनानां सदनं न देयं द्यूतप्रचारोऽपि निवारणीयः ।

शस्त्रादिकं चापि न धारणीयं सत्कर्मनिष्ठैर्भवितव्यमेभिः ॥

अस्य धर्मस्य संरक्षणे फलमिति स्नाहुः प्राञ्चो महर्षयः—

गण्यन्ते पांसवो भूमेर्गण्यन्ते वृष्टिबिन्दवः ।

न गण्यते विधात्रापि धर्मसंरक्षणे फलम् ॥

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

अत एवाह रामभद्रः—

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥

मद्वंशजाः परमहीपतिवंशजा वा

पापादपेतमनसो भुवि माविभूषाः ।

ये पालयन्ति मम धर्ममिमं समग्रं

तेभ्यो मया विरचितोऽञ्जलिरपि भूषि ॥

नास्ति भूमिसमं दानं नास्ति राज्ञः समो गुरुः ।

नास्ति सत्यसमो धर्मो नास्ति दानसमो निधिः ॥

अग्निष्टोमप्रभृतिभिरिष्टा, यज्ञैः सदक्षिणैः ।

न तत्फलमवाप्नोति भूमिदानाद्यदश्रुते ॥

अपहरतः समर्थस्याप्युपेक्षकस्येव विपरीतफलमाहुः—

गामेकां रत्निकामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।

हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंश्रुतम् ॥

दाता दशानुगृह्णाति दशाहन्ति तथाक्षिपन् ।

पूर्वदत्तां हरन्भूमिं नरकायोपगच्छति ॥

न ददाति प्रतिश्रुत्य दत्तां वा हरते तु यः ।

तौ च द्वौ वारुणैः पाशैस्तप्येते मृत्युशासनात् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरशायिनः ।

कृष्णसर्पाः प्रजायन्ते ब्रह्मभूम्यपहारकाः ॥

पतन्त्यश्रूणि रुदतां दीनानामवसीदताम् ।

ब्राह्मणानां ह(हृ)ते क्षेत्रे हन्ति त्रैपुरुषं कुलम् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पट्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते कृमिः ॥

॥ ५ ॥ लिखितं पण्डितधनेश्वरेण ॥ ५ ॥

मङ्गलं महाश्रीः ॥ ॐ शिवमस्तु ॥ ५ ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४३१५-३१९)

(६०)

राज्ञः श्रीशिवसिंहदेवस्य दानपत्रम् ।

श्रीगजरथपुरात्समस्तप्रक्रियाविराजमान—श्रीमद्रामेश्वरीवरलब्धप्रसाद—
भवानीभक्तिभावनापरायण—रूपन(ना)रायण—महाराजाधिराज—श्रीमच्छि-
वसिंहदेवपादाः समरविजयिनो जैरेतत्प्रायां चिसपीग्रामवास्तव्यसकललोका-
न्भूकर्मकांश्च समादिशन्ति । ज्ञातमस्तु भवताम् । ग्रामोऽयमस्माभिः सप्र-
क्रियाभिनवजयदेव—महापण्डित—ठेकुर्—श्रीविद्यापतिभ्यः शासनीकृत्य प्र-

भरद्वाजगोत्रविष्णुसुतरामपण्डित-भरद्वाजगोत्ररामपण्डितसुतमैदेवपण्डित ॥
 एवमङ्कतः ५७ ॥ अथावाटाः—पूर्वतः—वाहगाँव । आग्नेये—नेउरगाँव ।
 दक्षिणे—देइगाँव, तथा गङ्गा । पश्चिमे—गङ्गा, तथा साटिगाँव, तथा
 आलुएँगाँव, तथा नागमथनम् । वायवे—जाँटेगाँव । उत्तरे—पानिव ।
 ईशाने—वेदखल । एवं सर्वावाटविशुद्धाः सप्रविष्टसेटकसहितास्त्रयो
 ग्रामाः ॥ अत्र चैवं समयः । राजसेवकानां वसतिदण्डप्रयाणदण्डौ नस्तः ॥

आचन्द्रार्कमिदं भोज्यमेभिरेषां च वंशजैः ।

वसद्भिरेव भोक्तव्यं न चादेयं कदाचन ॥

पण्याङ्गनानां सदनं न देयं द्यूतप्रचारोऽपि निवारणीयः ।

गस्त्रादिकं चापि न धारणीयं सत्कर्मनिष्ठैर्भूषितव्यमेभिः ॥

अस्य धर्मस्य संरक्षणे फलमिति स्नाहुः प्राच्यो महर्षयः—

गण्यन्ते पांसवो भूमेर्गण्यन्ते वृष्टिबिन्दवः ।

न गण्यते विधात्रापि धर्मसंरक्षणे फलम् ॥

बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

अत एवाह रामभद्रः—

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नृपाणां काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान्माविनः पार्थिवेन्द्रान्भूयो भूयो याचते रामभद्रः ॥

मद्वंशजाः परमहोपतिवंशजा वा

पापादपेतमनसो भुवि भाविभूपाः ।

ये पालयन्ति मम धर्ममिमं समग्रं

तेभ्यो मया विरचितोऽञ्जलिरपि मूर्ध्नि ॥

नास्ति भूमिसमं दानं नास्ति राज्ञः समो गुरुः ।

नास्ति सत्यसमो धर्मो नास्ति दानसमो निधिः ॥

अग्निष्टोमप्रभृतिभिरिष्टा यज्ञैः सदक्षिणैः ।

न तत्फलमवाप्नोति भूमिदानाद्यदश्रुते ॥

अपहरतः समर्थस्याप्युपेक्षकस्येव विपरीतफलमाहुः—

गामेकां रत्निकामेकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।

हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूतसंश्रवम् ॥

दाता दशानुगृह्णाति दशाहन्ति तथाक्षिपन् ।

पूर्वदत्तां हरन्भूमिं नरकायोपगच्छति ॥

न ददाति प्रतिश्रुत्य दत्तां वा हरते तु यः ।

तौ च द्वौ वारुणैः पाशैस्तप्येते मृत्युशासनात् ॥

विन्ध्याटवीष्वतोयासु शुष्ककोटरशायिनः ।

कृष्णसर्पाः प्रजायन्ते ब्रह्मभूम्यपहारकाः ॥

पतन्त्यश्रूणि रुदतां दीनानामवसीदताम् ।

ब्राह्मणानां ह(ह्)ते क्षेत्रे हन्ति त्रैपुरुषं कुलम् ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् ।

पष्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते कृमिः ॥

॥ ४ ॥ लिखितं पण्डितधनेश्वरेण ॥ ४ ॥

मङ्गलं महाश्रीः ॥ ॐ शिवमस्तु ॥ ४ ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४११५-११९)

(६०)

राज्ञः श्रीशिवसिंहदेवस्य दानपत्रम् ।

श्रीगजरथपुरात्समस्तप्रक्रियाविराजमान—श्रीमद्रामेश्वरीवरलब्धप्रसाद—
भवानीभक्तिभावनापरायण—रूपन(ना)रायण—महाराजाधिराज—श्रीमच्छि-
वासिंहदेवपादाः समरविजयिनो जैरलतप्पायां विसपीग्रामवास्तव्यसकललोका-
न्भूकर्षकांश्च समादिशन्ति । ज्ञानमस्तु भवताम् । ग्रामोऽयमस्माभिः सप्र-
क्रियाभिनवर्जयदेव—महापण्डित—ठंकुर—श्रीविद्यापतिभ्यः शासनीकृत्य प्र-

दत्तः । ग्रामकस्या यूयमेतेषां वचनकरी भूकर्मकादिकर्म करिष्यथेति ॥
 लं सं २८३ श्रावणसुदि ७ गुरौ ॥

श्लोकान्तु—

अद्धे लक्ष्मणसेनभूपतिमते वद्विग्रहव्यङ्गिते
 मासे श्रावणसंज्ञके गुनितियौ पक्षेऽवलक्षे गुरौ ।
 वाग्वत्याः सरितस्तटे गजरथेत्याख्याप्रसिद्धे पुरे
 दित्सोत्साहविवृद्धिबाहुपुलकः सम्याय मध्ये शुभम् ॥
 प्रज्ञावान्प्रचरोर्वरं पृथुतराभोगं नदीमातृकं
 सारण्यं ससरोवरं च विसपीनामानमासीमतः ।
 श्रीनिद्यावतिशर्मणे सुकवये पुत्रादिभिर्भुजतां
 स श्रीमाञ्जिशर्वासिहदेवनृपतिर्ग्रामं ददे शासनम् ॥
 येन साहसमयेन सघ्निणा तुङ्गवाहवरपृष्ठवर्तिना ।
 अधपत्तिबलयोर्वलं निजं गज्जनाधिपतिगौडभूभुजाम् ॥
 रौप्यकुम्भ इव कज्जलरेखा श्वेतपद्म इव शैवलवल्ली ।
 यस्य कीर्तिनवकेतककान्त्या म्लानिमेति विजितो हरिणाङ्कः ॥
 द्विपन्नृपतिवाहिनीरुधिरवाहिनीकोटिभिः
 प्रतापतरुवृद्धये समरमेदिनी स्थाविता ।
 समस्तहरिदङ्गनाचिकुरपाशवासक्षमं
 सितप्रसरपाण्डुरं जगति येन लब्धं यशः ॥
 मतङ्गजरथप्रदः कनकदानकल्पद्रुम-
 स्तुलापुरुषमद्भुतं निजधनैः पिता दापितः ।
 सुखानि च महात्मना जगति येन भूमीभुजा
 परापरपयोनिधिः प्रथममैत्रपात्रं सदा ॥

१. लक्ष्मणसेनसंवत्, २. अयमेव लक्ष्मणसेनभूपतिः 'सरलकलाः कल्पयितुं प्रमुः प्रबन्धस्य कुमुदबन्धोऽथ । सेनकुलतिलरुभूपतिरेको राकाप्रशेषश्च ॥ ३९ ॥' इत्यार्यया गोवर्धनाचार्यैर्वाणिताः, अनेन जिस्ताब्दस्यैकादशशतकसमाप्तिपर्यन्तं बङ्गदेशोऽप्यासीति केचिदतिहासिकाः, एतल्लेखजिस्ताब्दसंख्या तु गजाङ्गमीन्द्र (१३९८)मिता भवति.

नरपतिकुलमान्यः कर्णशिक्षावदान्यः

परिचितपरमार्थो दानतुष्टार्थिसार्थः ।

निजचरितपनिमो देवसिंहस्य पुत्रः

स जयति शिवसिंहो वैरिनागेन्द्रसिंहः ॥

ग्रामे गृहन्त्यमुष्मिन्किमपि नृपतयो हिन्दवोऽन्ये तुरुष्मा

गोकैलं स्वात्ममांसैः सहितमनुदिनं भुञ्जते ते स्वधर्मम् ।

ये चैनं ग्रामरत्नं नृपकररहितं पालयन्ति प्रताप-

स्तेषां सत्कीर्तिगाथा दिशि दिशि सुचिरं गीयतां बन्दिवृन्दैः ॥

सन ८०७ संवत्(त) १४५५ शाके १३२१ शुभमस्तु ।

(इण्डियन् आर्गिटोरी १४।१९०-१९१)

(६१)

चलभीप्रभोः प्रथमशिलादित्यस्य दानपत्रम् ।

ओं स्वस्ति चलभीतः प्रसभप्रणतामित्राणां मैत्रकाणामतुल्यवलसंपन्नम-
ण्डलभोगसंसक्तप्रहारशतलब्धप्रतापात्प्रतापोपनतदानमानार्जुनोपार्जितानुरा-
गानुरक्तमौलभृतश्रेणीबलावासरारज्यश्रियः परममाहेश्वरश्रीभट्टार्कदिव्यवच्छि-
न्नराजवंशान्मानापितृचरणारविन्दप्रणतिप्रविधौताशेषकल्मषः शैशवात्प्र-
भृति खड्गद्वितीयबाहुरेव समदपरगजयदास्फोटनप्रकाशितसस्त्वनिकपस्तत्प्र-
भावप्रणतारतिचूडारत्नप्रभासंसक्तपादनखरश्मिसंहतिः सकलस्मृतिप्रणीत-
मार्गसम्यक्परिपालनप्रजाहृदयरत्ननान्वर्थराजशब्दः रूपकान्तिधैर्यगाम्भीर्य-
बुद्धिसंपद्भिः सरशशाङ्काद्रिराजोदधिचिदशगुरुधनेशानतिशयानः शर-
णागताभयप्रदानपरतया तृणवदपास्ताशेषस्वकार्यफलः प्रार्थनाधिकार्यप्रदा-
नानन्दितविद्वत्सुहृत्प्रणयिहृदयः पादचारीव सकलभुवनमण्डलभोगप्रमोदः

१. फोलः सूकरः. २. संवत्-शकसंख्ययोर्मध्ये एकतरा सत्याशुद्धा. यदि संव-
त्संख्या १४५५ एतावती तर्हि शकसंख्या १३२० इयती भवितुमर्हति; यदा च शकसंख्या
१४५५ युज्यते.

दत्तः । ग्रामकस्या यूयमेतेषां वचनकरी भूकर्षकादिकर्म करिष्यथेति ॥
 ले सं २८३ श्रावणसुदि ७ गुरौ ॥

श्लोकान्तु—

अब्दे लक्ष्मणसेनभूपतिमते वद्विग्रहव्यङ्किते
 मासे श्रावणसंज्ञके मुनितियो पक्षेऽवलक्षे गुरौ ।
 वाग्वत्याः सरितस्तटे गजरथेत्याख्याप्रसिद्धे पुरे
 दित्सोत्साहविवृद्धिबाहुपुलकः सम्याय मध्ये शुभम् ॥
 प्रज्ञावान्प्रचरोर्वरे पृथुनराभोगं नदीमातृकं
 सारण्यं ससरोवरं च विसपीनामानमासीमतः ।
 श्रीनिद्यापतिशर्मणे सुकवये पुत्रादिभिर्भुजतां
 स श्रीमाञ्जिशावसिंहदेवनृपतिर्ग्रामं ददे शासनम् ॥
 येन साहसमयेन सन्निष्ठा तुङ्गबाहवरपृष्ठवर्तिना ।
 अश्वपत्तिबलयोर्वलं निजं गजनाधिपतिर्गाडभूभुजाम् ॥
 रौप्यकुम्भ इव कज्जलरेखा श्वेतपद्म इव शैवलवल्ली ।
 यस्य कीर्तिनवकेतककान्त्या म्लानिमेति विजितो हरिणाङ्कः ॥
 द्विपन्नृपतिवाहिनीरुधिरवाहिनीकोटिभिः
 प्रतापतरुवृद्धये समरमेदिनी श्लाघिता ।
 समस्तहरिदङ्गनाचिकुरपाशवासक्षमं
 सितप्रसरपाण्डुरं जगति येन लब्धं यशः ॥
 मतङ्गजरप्रदः कनकदानकल्पद्रुम-
 स्तुलापुरुषमद्भुतं निजवनैः पिता दापितः ।
 सुखानि च महात्मना जगति येन भूमीभुजा
 परापरपयोनिधिः प्रथममैत्रपात्रं सदा ॥

१. लक्ष्मणसेनसवत्, २ अयमेव लक्ष्मणसेनभूपतिः 'सकलकलाः कल्पयितुं प्रमुः प्रबन्धस्य कुमुदबन्धोश्च । सेनकुलतिलकभूपतिरेको रावाप्रदोपथ ॥ ३९ ॥' इत्यार्यया गोवर्धनाचार्यैर्वर्णितः, अनेन सिस्तान्दस्यैत्रदशशतकसमाप्तिपर्यन्तं वङ्गदेशोऽपायीति केचिदैतिहासिनाः, एतल्लेखसिस्तान्दसंख्या तु गङ्गाङ्गाम्रीन्दु(१३९८)मिता भवति.

द्वंशजैरन्यैर्वानित्यान्यैश्चर्याप्यस्थिरं मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलमव-
गच्छभिरयमसहायोऽनुमन्तव्यः पालयितव्यश्चेति ।

बहुभिर्बहुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दारिद्र्यभयान्नरेन्द्रैर्धनानि धर्मायतनीकृतानि ।

निर्भुक्तमात्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

पाँच वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदेत भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

दूतकश्चात्र भट्टादित्यशः । लिखितं संधिविग्रहाधिकृतदिविरपतिवत्र-
मट्टिना ॥ सं २०० ८०६ ज्येष्ठ व ६ ॥ स्वहस्तो मम ॥

(इण्डियन् आर्गिटिकेरी १४।२२९-२३०)

(६२)

श्रीधुवराजदेवस्य शासनपत्रम् ।

१.....

..... ।

दाता मानभृदग्रणीर्गुणवतां योऽसौ श्रियो बल्लभो

भोक्तुं स्वर्गफलानि भूरितपसा स्यान् जगामापरम् ॥

येन श्वेतातपत्रप्रहतरविकरवाततापात्सलीलं

जज्ञे नासीरधूलीधवलितशिरसा बल्लभास्यः सदाजौ ।

श्रीमद्भोविन्दराजो जिनगदहित.....स्त्रैणवैधव्यदस-

स्तस्यासीत्सुनुरेकः क्षणरणदलितारातिमत्तेभकुम्भः ॥

तस्यानुजः श्रीधुवराजनामा महानुभावोऽमहतप्रतापः ।

प्रसाधिताशेषनरेन्द्रचक्रः क्रमेण बालार्कवपुर्वभूव ॥

१. लेखोऽयं प्रायः प्राचीनलेखमालामुद्रितचतुर्थलेखसमोऽस्ति, अतस्तत्पारम्भश्लोका
अत्रापि स्युः.

परममाहेश्वरः श्रीगुहसेनस्तस्य सुतस्तत्पादनतमयूखसंतानविसृजितजाद्वी-
जलौघप्रक्षालिताशेषकल्मषः प्रणयिशतसहस्रोपजीव्यमानसंपदूपलोभादिवा-
श्रितः सरभसमाभिगामिकैर्गुणैः सहजशक्तिशिक्षाविशेषविस्मायिताखिलबल-
घनुर्धरः प्रथमनरपतिसमतिस्त्रिष्टानामनुपालयिता धर्मादायानामपाकर्ता प्रजोप-
घातकारिणामुपप्लवानां दर्शयिता श्रीसरस्वत्योरेकाधिवासस्य संहतारातिप-
क्षलक्ष्मीपरिभोगदक्षविक्रमो विक्रमोपसंप्राप्तविमलपार्थिवश्रीः परममाहेश्वरः
श्रीधरसेनस्तस्य सुतस्तत्पादानुध्यातः सकलजगदानन्दनात्यद्भुतगुणसमुदय-
स्थगितसमग्रदिव्यण्डलः समरशतविजयशोभासनाथमण्डलाग्रद्युतिभासुरांस-
पीठोद्बुद्धगुरुमनोरथमहाभारः सर्वविद्यापरावरविभागाधिगमविमलमतिरपि स-
र्वतः सुभाषितलवेनापि सुखोपपादनीयपरितोषः समग्रलोकागाधगाम्भीर्यहृद-
योऽपि सुचरितातिशयसुव्यक्तपरमकल्याणस्वभावः खिलीभूतकृतयुगनृपति-
पथविशोधनाधिगतोदग्रकीर्तिर्धर्मानुपरोधोज्ज्वलतरीकृतार्थसुखसंपदुपसेवानि-
रूढधर्मादित्यद्वितीयनामा परममाहेश्वरः श्रीशिलादित्यः कुशली सर्वानेवायु-
क्तकविनियु.....हत्तरचाटभट्टकुमारामात्यादीनन्यांश्च यथाभिसंबध्य-
मानकान्समाज्ञाप[यति].....[वि]दितं यथा मया मातापित्रोः पुण्याप्या-
यनायवलभीप्रतिष्ठपितराङ्गीडङ्गाकारितविहारनिवासिचतुर्दिगम्यागतार्थभि-
क्षुसंवस्य चीवरपिण्डपातशयनासनभैषज्यपरिष्कारार्थं बुद्धानां च भगवतां
गन्धधूपपुष्पमाल्यदीपतैलाद्युपयोगार्थं विहारस्य च खण्डस्फुटितप्रतिसंस्का-
राय.....पुष्पानकस्यत्यन्तर्गत उच्चापद्रके कुटुम्बिसूर्यकप्रत्ययक्षेत्रं तथा
.....प्रत्ययक्षेत्रं तथा कक्किजग्रामे आधिकप्रत्ययवापि तथा कुम्भारप्रत्य-
यवापि तथेन्द्राणिपद्रके.....प्रत्ययक्षेत्रं तथा वलभीस्वनलसीम्नि पुष्पवाटि-
काकूपकचतुष्टयमेवमयं क्षेत्रत्रयवापिद्वयपुष्पवाटिकाकूपकचतुष्टयसमेतो
ग्रामः सोद्रङ्गः सोपरिकरः सवातभूतप्रत्यायः सधान्यहिरण्या देयः सदसा-
पराधः सोत्पद्यमानविष्टिः सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीयः पूर्वप्रत्तदेवब्रह्म-
देयवर्जितो भूमिच्छिद्रन्यायेनाचन्द्रार्कार्णवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनो व्यव-
च्छित्तिभोग्यो धर्मदायतया प्रतिपादितः । यत उचितया च देवाग्रहार-
स्थित्या भुज्यमानको न कैश्चित्परिपन्थनीयः । आगामिभद्रनृपतिभिरप्यसा-

द्वंशजैरन्यैर्वानित्यान्यैश्चर्याण्यस्थिरं मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलमव-
गच्छभिरयमसद्वायोऽनुमन्तव्यः पालयितव्यश्चेति ।

बहुभिर्बहुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दारिद्र्यभयान्नरेन्द्रैर्धनानि धर्मायतनीकृतानि ।

निर्भुक्तमात्यप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

पाँटि वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदेत भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

दूतकश्चात्र भट्टादित्यशः । लिखितं सधिविग्रहाधिकृतदिविरपतिवत्र-
भट्टिना ॥ स २०० ८०६ ज्येष्ठ व ६ ॥ स्वहस्तो मम ॥

(इण्डियन् आण्टिकेरी १४१२९-१३०)

(६२)

श्रीध्वराजदेवस्य शासनपत्रम् ।

१.....

..... ।

दाता मानभृदग्रणीर्गुणवता योऽसौ श्रियो बल्लभो

भोक्तुं स्वर्गफलानि भूरितपसा स्थानं जगामापरम् ॥

येन श्वेतातपत्रप्रहतरविकरद्वाततापात्सलीलं

जज्ञे नासीरधूलीधवलितशिरसा बल्लभाख्यः सदाजौ ।

श्रीमद्भोविन्दराजो जिनगदहितः स्त्रैणवैधव्यदक्ष-

स्तस्यासीत्सुनुरेकः क्षणरणदलिनारातिमत्तेभकुम्भः ॥

तस्यानुजः श्रीध्वराजनामा महानुभावोऽप्रहतप्रतापः ।

प्रसाधिताशेषनरेन्द्रचक्रः क्रमेण बालार्कवपुर्वभूव ॥

१. लेखोऽयं प्रायः प्राचीनलेखमालामुद्रितचतुर्थलेखसमोऽस्ति, अतस्तत्प्रारम्भभोका
अत्रापि स्युः.

रक्षता येन निःशेषं चतुरम्भोधिसंयुतम् ।
 राज्यं धर्मेण लोकानां कृता हृष्टिः परा हृदि ॥
 तस्यात्मनो जगति सत्प्रयितोरुकीर्ति-

गोविन्दराज इति गोत्रललामभूतः ।

त्यागी पराक्रमधनः प्रकटप्रताप-

संतापिताहितजनो जनवल्लभोऽभूत् ॥

एकोऽनेकनरेन्द्रवृन्दसहितान्यस्तान्समस्तानपि
 प्रोत्खातासिलताप्रहारविधुरान्नद्धा महासंयुगे ।

लक्ष्मीमप्यचलां चकार विलसत्सचामरग्राहिणीं

संसीदद्गुरुविप्रसज्जनसुहृद्बन्धूपभोग्यां भुवि ॥

तत्पुत्रेऽत्र गते नाकमाकम्पितरिपुप्रजे ।

श्रीमहाराजशर्वाख्यः ख्यातो राजाभवद्वेणुः ॥

राजाभूत्तत्पितृव्यो रिपुभवविभवोद्भूत्यभावैकहेतु-

र्लक्ष्मीवानिन्द्रराजो गुणिनृपनिकरान्तश्चमत्कारकारी ।

सङ्गादन्यान्म्युदस्य प्रकटितविनया यं नृपान्सेवमाना

राज्यश्रीरेव चक्रे सकलकविजनोद्गीतकथ्यस्वभावम् ॥

श्रीकर्कराज इति रक्षितराज्यभारः

सारः कुलस्य तनयो नयशालिशौर्यः ।

तस्याभवद्विभवनन्दितबन्धुसार्थः

पार्थः सदैव धनुषि प्रथमः शुचीनाम् ॥

स्येच्छागृहीतविनयान्दृढसंघभाजः

प्रोदृत्तदसतरशुलिककराष्ट्रकूटान् ।

उत्खातसङ्गनिजबाहुबलेन जित्वा

योऽमोघवर्षमचिरात्स्वपदे व्यधत् ॥

पुत्रीयतस्तस्य महानुभावः कृती कृतज्ञः कृतवीर्यवीर्यः ।

वशीकृताशेषनरेन्द्रवृन्दो बभूव सुनुर्ध्वराजनामा ॥

चन्द्रो जडो हिमगिरिः स हिमः प्रकृत्या

वातश्चलश्च तपनस्तपनस्वभावः ।

क्षारः पयोधिरिति यः सममस्य नास्ति

येनोपमा निरुपमस्तत एव गीतः ॥

अचिराभोज्ज्वलवपुषि क्षितिसंतापहारिणि द्युम्नम् ।

धारावर्षे वर्षति जलद इव न कः कृतार्थः स्यात् ॥

ब्रह्माण्डमेतत्किमिति प्रजासृजा न मत्प्रमाणेन पुरा विनिर्मितम् ।

एवं विचिन्त्य ध्रुवराजकीर्तिर्विधातुरासीत्सुतरामसूयिनी ॥

तेनेदमनिलविद्युच्चञ्चलमालोक्य जीवितमसारम् ।

क्षितिदानपरमपुण्यः प्रवर्तितो धर्मदायोऽयम् ॥

स च समधिगताशेषमहाशब्दमहासामन्ताधिपतिधारावर्षश्रीध्रुवराजदेवः
सर्वानेव यथासंबध्यमानान्ग्राह्यपतिविपेपतिग्रामकूटायुक्तनियुक्ताधिकारिकम-
हत्तरादीन्समनुदर्शयति—अस्तु वः संविदितम् । यथा मया श्रीखेटकबहिः
सर्वमङ्गलासत्तावासितेन मातापित्रोरात्मनश्चेहिकामुष्मिकपुण्ययशोभिगृह्ये
वदरसिद्धिवास्तव्यतच्चातुर्विद्यसामान्यलावाणसगोत्रवाजिमाध्यंदिनसब्रह्मचा-
रिभट्टमहेश्वरसुतयोगायानन्तरं श्रीगोविन्दराजदेवेन रूपापितज्यौतिपिक-
नाम्ने काशहृददेशान्तर्वर्तिपूसिलावलिनामा ग्रामो यस्याघाटनानि पूर्वतो
वेहिच्चाभिधाना नदी वोरिवद्रवकग्रामश्च दक्षिणतश्चतुःसरीनामा ग्रामोपर-
तस्तसिलावलिनामा उत्तरतो विहुचवलिनामा ग्रामः, एवमयं चतुराघाटनो-
पलक्षितः सोद्रङ्गः सपरिकरः सदण्डदशापराधः सभूतपातप्रत्यायसोत्पद्य-
मानविष्टिकः सधान्यहिरण्यादेयोचाटभट्टप्रवेश्यः सर्वराजकीयानामहस्तप्रक्षे-
पणीय आचन्द्रार्कार्णवक्षितिसरित्पर्वतसमकालीनः पुत्रपौत्रान्वयक्रमोप-
भोग्यः पूर्वप्रदत्तदेवब्रह्मदायरहितोऽभ्यन्तरसिद्ध्या शकनृपकालातीतसं-
वत्सरशतेषु सप्तसु सप्तपञ्चाशदधिकेषु कार्तिकशुद्धपञ्चदश्या महाकार्ति-
कीपर्वणि स्नात्वाद्योदकातिसर्गेण बलिचरुवैश्वदेवाग्निहोत्रातिथिपञ्चमहाय-
ज्ञक्रियोत्सर्पणार्थं प्रतिपादितो यतोऽस्योचितया ब्रह्मदायादस्वित्या भुञ्जतो
भोजयतः कर्षनः कर्षयतश्च प्रतिदिशतो वा न केनचित्परिपन्थिना कार्या ।

तथागामिनृपतिभिरसाद्वंश्यैरन्यैर्वा सामान्यं भूमिदानफलमवेत्य विदुल्लो-
लान्यनित्यैश्वर्याणि तृणाग्रलज्जलविन्दुचञ्चलं च जीवितमाकलस्य(द्य) स्व-
दायनिर्विशेषोऽयमसद्दायोऽनुमन्तव्यः परिपालयिनव्यश्च । यश्चाज्ञानतिमिर-
पटलावृतमतिराच्छिन्धात्, आच्छिद्यमानं वानुमोदेत, स पञ्चभिर्महापातकै-
रूपपातकैश्च संयुक्तः स्यात् । इति ॥ उक्तं च भगवता वेदव्यासेन
व्यासेन—

पष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे तिष्ठति भूमिदः ।

आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥

विन्ध्याटवीप्वतोयासु शुष्ककोटरवासिनः ।

कृष्णाहयो हि जायन्ते भूमिदार्यं हरन्ति ये ॥

अग्नेरपत्यं प्रथमं सुवर्णं भूर्वैष्णवी सूर्यसुताश्च गावः ।

लोकत्रयं तेन भवेद्धि दत्तं यः काञ्चनं गां च महीं च दद्यात् ॥

बहुकि(भि)र्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥

यानीह दत्तानि पुरा नरेन्द्रैर्दानानि धर्मार्थयशस्कराणि ।

निर्मात्यवान्तप्रतिमानि तानि को नाम साधुः पुनराददीत ॥

स्वदत्तां परदत्तां वा यत्नाद्रक्ष नराधिप ।

महीं महिमतां श्रेष्ठ दानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥

इति कमलदलाम्बुविन्दुलोलं

श्रियमनुचिन्त्य मनुष्यजीवितं च ।

अतिविमलमनोभिरात्मनीनै-

र्नहि पुरुषैः परकीर्तयो विलोप्याः ॥ इति ॥

दूतकोऽत्र श्रीदेवराजः । लिखितं च श्रीदुर्गमटगूनुना साधिविग्रहिकश्री-
यणेन ॥ इति मतं मम श्रीधुवराजदेवस्य श्रीरुक्मराजदेवसुतस्य यदु-
लिखितम् ॥